

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Τριμηνιαία Έκθεση

04/21

ΙΔΡΥΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ & ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

Οι Συγγραφείς

Η ανάλυση της πορείας της Ελληνικής Οικονομίας αποτελεί προϊόν συλλογικής εργασίας των ερευνητών του IOBE. Τα κείμενα αυτά είναι ανυπόγραφα και οι απόψεις που εκφράζονται αποτελούν τη συνισταμένη των διαφόρων αντιλήψεων και απόψεων. Επίσης, οι απόψεις που εκφράζονται εδώ δεν ανταποκρίνονται κατ' ανάγκη προς αυτές των οργανισμών που υποστηρίζουν, χρηματοδοτούν ή συνεργάζονται με το Ίδρυμα.

Το IOBE

Το Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών είναι ιδιωτικός, μη κερδοσκοπικός, κοινωφελής ερευνητικός οργανισμός. Ιδρύθηκε με σκοπό να προωθή την επιστημονική έρευνα για τα τρέχοντα και αναδυόμενα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας και να παρέχει αντικειμενική πληροφόρηση και να διατυπώνει προτάσεις οι οποίες είναι χρήσιμες στη διαμόρφωση πολιτικής.

Copyright © 2022 Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών

ISSN 1106 – 4315

Χορηγός τεύχους

Απαγορεύεται η με οιονδήποτε τρόπο ανατύπωση ή μετάφραση οποιουδήποτε μέρους της μελέτης, χωρίς την άδεια του εκδότη.

Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE)
Τσάμη Καρατάσου 11, 117 42 Αθήνα, Τηλ. (+30210 9211200-10), Fax:(+30210 9233977)
Email: info@iobe.gr, <http://www.iobe.gr>.

Περιεχόμενα

1	ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ	13
2	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	35
2.1	Τάσεις και Προοπτικές της Διεθνούς Οικονομίας	35
A.	Το Παγκόσμιο Περιβάλλον	35
B.	Οικονομίες της ΕΕ και της Ευρωζώνης	41
2.2	Το οικονομικό περιβάλλον στην Ελλάδα	49
A.	Οικονομικό Κλίμα	49
B.	Δημοσιονομικές Εξελίξεις και Προοπτικές	57
Γ.	Χρηματοπιστωτικές εξελίξεις	72
3	ΕΠΙΔΟΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ	83
3.1	Μακροοικονομικές Εξελίξεις	83
3.2	Εξελίξεις και προοπτικές σε βασικούς τομείς της Οικονομίας	121
3.3	Εξαγωγικές Επιδόσεις της Ελληνικής Οικονομίας	130
3.4	Απασχόληση – Ανεργία	135
3.5	Τιμές Καταναλωτή και Παραγωγού	150
3.6	Ισοζύγιο Πληρωμών	162
4	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ 2010 - 2018	171
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	181

Πρόλογος

Το IOBE εκδίδει την τέταρτη έκθεσή του για το 2021, στο πλαίσιο των περιοδικών επισκοπήσεων της ελληνικής οικονομίας, σε μια περίοδο η οποία είναι, όπως οι προηγούμενες, ιδιαίτερα κρίσιμη για την ελληνική, αλλά και για την παγκόσμια οικονομία. Η νέα, ισχυρή έξαρση της υγειονομικής κρίσης αναδεικνύει τις πιθανές διακυμάνσεις της και τις προκλήσεις έως την ολοκλήρωσή της. Ταυτόχρονα, συνεχίζονται και διευρύνονται οι πληθωριστικές πιέσεις, από την ταχύτερη της αναμενόμενης ανάκαμψη της παγκόσμιας οικονομίας και τις αρρυθμίες στον εφοδιασμό σε ενεργειακά προϊόντα και βασικά αγαθά. Οι επιπτώσεις των αυξήσεων είναι εντονότερες στη βιομηχανία και τα νοικοκυριά. Εγχωρίως, πλέον σημαντικές θα είναι οι εξελίξεις σχετικά με την εκκίνηση και υλοποίηση των έργων του Ταμείου Ανάκαμψης, σε συνδυασμό με τις συνοδευτικές μεταρρυθμίσεις. Όπως όλες οι εκθέσεις του IOBE και αυτή αναπτύσσεται σε τέσσερις ενότητες, ενώ συνοδεύεται από το παράρτημα διαρθρωτικών δεικτών, στο πλαίσιο της ποσοτικής παρακολούθησης της στρατηγικής της Λισσαβόνας. Προηγείται κείμενο στο οποίο αναλύονται η θετική δυναμική, οι ανησυχίες και οι αβεβαιότητες της νέας χρονιάς. Οι υπόλοιπες ενότητες περιλαμβάνουν τα εξής:

Η πρώτη ενότητα αποτελεί τη συνοπτική επισκόπηση της έκθεσης, στην οποία παρουσιάζονται τα βασικά σημεία της, που αναλύονται λεπτομερώς στις επόμενες ενότητες. Η δεύτερη ενότητα εστιάζει στο γενικότερο οικονομικό περιβάλλον και περιλαμβάνει: α) την ανάλυση του διεθνούς περιβάλλοντος στο τρίτο τρίμηνο του 2021, καθώς και τις προοπτικές για το υπόλοιπο του περασμένου έτους και το 2022, βάσει της πλέον πρόσφατης έκθεσης του ΟΟΣΑ, β) την αποτύπωση του οικονομικού κλίματος στην Ελλάδα στο τέταρτο τρίμηνο φέτος, σύμφωνα με τα αποτελέσματα των ερευνών οικονομικής συγκυρίας του IOBE, γ) την αξιολόγηση του ισοζυγίου του Κρατικού Προϋπολογισμού στην περίοδο Ιανουαρίου-Νοεμβρίου πέρυσι, καθώς και του Κρατικού Προϋπολογισμού του 2022 και δ) τις εξελίξεις στο εγχώριο χρηματοπιστωτικό σύστημα στην περίοδο Σεπτεμβρίου-Νοεμβρίου του 2021.

Η τρίτη ενότητα εστιάζει στις επιδόσεις της ελληνικής οικονομίας ως επί το πλείστον στο τρίτο τρίμηνο του 2021. Καταρχάς χαρτογραφείται το μακροοικονομικό περιβάλλον στο ίδιο τρίμηνο και πραγματοποιούνται προβλέψεις για το σύνολο του 2021 και το νέο έτος, λαμβάνοντας υπόψη όλα τα διαθέσιμα στοιχεία επιπτώσεων της πανδημίας, εγχωρίως και διεθνώς. Καταγράφονται οι εξελίξεις σε βασικούς παραγωγικούς τομείς στο τρίτο τρίμηνο του περασμένου έτους, ενώ παρουσιάζονται οι εξαγωγικές επιδόσεις της ελληνικής οικονομίας στην δεκάμηνο Ιανουαρίου-Οκτωβρίου. Κατόπιν, αποδελτιώνονται οι εξελίξεις στην αγορά εργασίας στο τρίτο τρίμηνο του 2021. Εν συνεχεία, αναλύεται η τάση του πληθωρισμού το 2021, ενώ η ενότητα ολοκληρώνεται με την αποτίμηση του ισοζυγίου πληρωμών κατά την περίοδο Ιανουαρίου-Νοεμβρίου πέρυσι.

Η τέταρτη ενότητα της έκθεσης περιλαμβάνει την παρουσίαση μελέτης, σχετικά με τις μακροοικονομικές επιδράσεις της μεταρρύθμισης του συστήματος επικουρικής ασφάλισης.

Σε μεθοδολογικό επίπεδο, η έκθεση αναφέρεται και στηρίζεται σε στοιχεία που ήταν διαθέσιμα μέχρι τις 20/01/2022.

Η επόμενη τριμηνιαία έκθεση του IOBE για την ελληνική οικονομία θα εκδοθεί προς τα μέσα Απριλίου 2022.

ΘΕΤΙΚΗ ΔΥΝΑΜΙΚΗ, ΑΝΗΣΥΧΙΕΣ ΚΑΙ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΕΣ

Στην αρχή της νέας χρονιάς και καθώς η οικονομία φαίνεται να βγαίνει από την κρίση της πανδημίας, η ελληνική οικονομία καταγράφει θετική δυναμική: τόσο για το έτος που ολοκληρώθηκε όσο και για το νέο, ο ρυθμός μεγέθυνσης του πραγματικού ΑΕΠ είναι ισχυρός και υψηλότερος των προηγούμενων προσδοκιών, συνοδευόμενος από αύξηση των εξαγωγών και μείωση της ανεργίας. Ταυτόχρονα, υπάρχουν λόγοι ανησυχίας που σχετίζονται με τη μεγάλη αύξηση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων και την αναμενόμενη άνοδο των επιτοκίων και κόστους χρήματος. Επίσης, για ορισμένες κρίσιμες πλευρές της οικονομίας, οι εξελίξεις δεν έχουν ακόμη σαφή κατεύθυνση. Το ύψος και τα χαρακτηριστικά της πορείας του πληθωρισμού, η ταχύτητα προσαρμογής των δημοσιονομικών κανόνων στην Ευρώπη, ο βαθμός στον οποίο επιτυγχάνεται η στροφή του παραγωγικού υποδείγματος προς εξωστρέφεια και παραγωγικές επενδύσεις, και το κατά πόσο η οικονομία σταδιακά προετοιμάζεται για ενδεχόμενες νέες κρίσεις στο εξωτερικό περιβάλλον της, παραμένουν αβέβαια.

Η ελληνική οικονομία εισέρχεται στη νέα χρονιά με δυναμική που δημιουργεί υψηλές προσδοκίες. Ο ρυθμός πραγματικής μεγέθυνσης στη χρονιά που ολοκληρώνεται εκτιμάται πως θα είναι ιδιαίτερα υψηλός, επιβεβαιώνοντας τις πρόσφατες αναλύσεις του IOBE. Σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα επίσημα στοιχεία, εκτιμάται πως μπορεί να υπάρξει μεγέθυνση στην περιοχή 9-9,5% για το σύνολο του έτους. Αυτή η

Ρυθμός
πραγματικής
μεγέθυνσης
ιδιαίτερα υψηλός

μεγέθυνση θα είναι από τις υψηλότερες στην Ευρώπη και αναστρέφει σε πολύ μεγάλο βαθμό τη βαθιά ύφεση που προηγήθηκε. Η ισχυρή ανάκαμψη στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στην αύξηση της κατανάλωσης, συνοδεύεται όμως από ισχυρή αύξηση των εξαγωγών, τόσο αγαθών όσο και υπηρεσιών, όπως και από μείωση της ανεργίας.

Αναμένεται
μεγέθυνση
στην περιοχή
του 4,5-5%

Για τη νέα χρονιά επίσης αναμένεται ισχυρή μεγέθυνση, βέβαια σε σχετικά χαμηλότερο επίπεδο. Συνυπολογίζοντας την τρέχουσα δυναμική της οικονομίας, τις αναμενόμενες εξελίξεις στο διεθνές περιβάλλον, την εισροή πόρων από το ταμείο ανάκαμψης και άλλες ευρωπαϊκές πηγές, ο ρυθμός μεγέθυνσης του πραγματικού ΑΕΠ αναμένεται στην περιοχή του 4,5-5%. Αυτό το σενάριο υποστηρίζει και το ότι η μείωση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων προβλέπεται να γίνει μόνο σταδιακά, ενώ το βάρος εξυπηρέτησης του δημόσιου χρέους παραμένει ακόμη σχετικά χαμηλό. Βέβαια, και στην επόμενη χρονιά παραμένουν κίνδυνοι, εκτός των άλλων από ενδεχόμενη παράταση και επιπλοκές της πανδημίας, που αν αποδειχτούν ισχυροί αναμένεται να μειώσουν τον ρυθμό μεγέθυνσης προς το μισό της παραπάνω εκτίμησης.

Παρά τη θετική δυναμική που περιγράφεται παραπάνω, υπάρχουν λόγοι ανησυχίας και εγρήγορσης από την οικονομική πολιτική.

Ουσιώδης συνθήκη
η επίτευξη
διατηρήσιμης
δημοσιονομικής
εξισορρόπησης

Ένα πρώτο ζήτημα είναι το πώς θα εξελιχθεί η δημοσιονομική κατάσταση με τη λήξη της πανδημίας. Τα ελλείμματα, το συνολικό αλλά ιδίως το πρωτογενές, ήταν ιδιαίτερα βαθιά στα δύο προηγούμενα έτη, κατά τα οποία υπήρχε ανάγκη αντιμετώπισης της πανδημίας και χαλάρωση των δημοσιονομικών κανόνων στο ευρωπαϊκό πλαίσιο. Για μια χώρα, όμως, με ιδιαίτερα υψηλό δημόσιο χρέος με ιστορικό και τάση δημιουργίας ελλειμμάτων, είναι ουσιώδης συνθήκη η επίτευξη διατηρήσιμης δημοσιονομικής εξισορρόπησης, με τρόπο μάλιστα ώστε να υποστηρίζονται και ισχυροί ρυθμοί μεγέθυνσης. Συγκριτικά, η οικονομία μας είναι από αυτές που κινήθηκαν προς τα βαθύτερα ελλείμματα στην τρέχουσα κρίση. Ακόμη και να μην υπήρχαν ευρωπαϊκοί περιορισμοί, τα δημοσιονομικά της χώρας οφείλουν να είναι στο επόμενο διάστημα σε κατάσταση που να μην την καθιστούν ευάλωτη σε εξωτερικές διαταραχές και σενάρια κρίσεων. Μέρος της εξισορρόπησης θα προέλθει από την αναμενόμενη λήξη της πανδημίας και τη μεγέθυνση της οικονομίας, αλλά συνολικά δεν μπορεί να γίνει αυτόματα και θα απαιτήσει επιλογές τόσο στην πλευρά των εσόδων όσο και των δαπανών.

Η αναμενόμενη γενική
αύξηση επιτοκίων θα
είναι κρίσιμο να μην
συνοδεύεται με αύξηση
αλλά με μείωση του
διαφορικού κόστους
χρηματοδότησης

Ένα δεύτερο ζήτημα είναι το πώς θα εξελιχθεί η χρηματοδότηση της χώρας από το εξωτερικό. Τα έκτακτα μέτρα στήριξης από τη νομισματική και τη δημοσιονομική πολιτική στην Ευρώπη ήδη δοκιμάζουν τα όριά τους και η αναστροφή τους έρχεται εγγύτερα όσο εντείνονται οι πληθωριστικές πιέσεις. Η αναμενόμενη γενική αύξηση επιτοκίων θα είναι κρίσιμο να μην συνοδεύεται με αύξηση, αλλά με μείωση του διαφορικού κόστους χρηματοδότησης (spread) που χωρίζει την ελληνική οικονομία από άλλες ευρωπαϊκές. Η εμπειρία των τελευταίων εβδομάδων είναι προς την αντίθετη κατεύθυνση. Σχετικά, θα είναι υψηλής σημασίας η επίτευξη

της επενδυτικής βαθμίδας το συντομότερο δυνατό, ενδεχομένως προς το τέλος του έτους. Η διατήρηση του κόστους χρηματοδότησης χαμηλά δεν σχετίζεται μόνο με την εξυπηρέτηση του δημόσιου χρέους αλλά πρωτίστως με την χρηματοδότηση νέων επενδύσεων, σε συμπληρωματικότητα με τους πόρους του ταμείου ανάκαμψης και την ενδυνάμωση της τραπεζικής χρηματοδότησης.

Πέρα από τη θετική δυναμική μεγέθυνσης και τους λόγους ανησυχίας, υπάρχει επίσης μία κρίσιμη σειρά παραγόντων, η εξέλιξη των οποίων κατά το επόμενο διάστημα είναι αβέβαιη.

Πρώτον, η εξέλιξη του πληθωρισμού θα έχει κεντρική οικονομική και πολιτική σημασία. Αυξήσεις τιμών σε προϊόντα και υπηρεσίες είναι αναμενόμενες όταν οι οικονομίες ανακάμπτουν έντονα μετά από βαθιά ύφεση και η ζήτηση αυξάνεται. Μπορεί, όμως, να οδηγήσουν σε ισχυρή και επικίνδυνη ανοδική περιδίνηση τιμών και μισθών που θα υποσκάψει την πραγματική ανάπτυξη. Φυσικά, μπορούν να μειώσουν τα πραγματικά εισοδήματα και πολλά νοικοκυριά να έχουν μείωση ευημερίας αντί για αύξηση, μετά την κρίση της πανδημίας. Η ανάγνωση του προβλήματος δεν είναι απλή. Η οξεία αύξηση στο κόστος ενέργειας είναι μια βασική αιτία. Η εκτεταμένη, πρωτοφανής ρευστότητα και το μηδενικό κόστος χρήματος με το οποίο οι κεντρικές τράπεζες αντιμετώπισαν την ύφεση, ασφαλώς λειτουργεί πληθωριστικά μετά από ένα σημείο – άλλωστε, οι αγορές κεφαλαίου και ακινήτων έχουν καταγράψει σχετικές επιδράσεις από καιρό. Όμως, πέρα από τις αιτίες αρχικής πυροδότησης, είναι σημαντικός και ο ρόλος των εκτεταμένων προσαρμογών που συμβαίνουν στην οικονομία. Δεν καταναλώνουμε, εργαζόμαστε, παράγουμε ή αγοράζουμε με τον ίδιο τρόπο όπως πριν την πανδημία. Η μετατόπιση της ζήτησης και της προσφοράς ανάμεσα σε αγαθά και αγορές, μάλιστα σε συνθήκες αβεβαιότητας, οδηγεί σε ανισορροπίες, τριβές στην παραγωγή και στις συναλλαγές και, αναμενόμενα, σε αυξήσεις τιμών. Με αυτή την έννοια, σημαντικό μέρος των αυξήσεων αναμένεται να κλείσει τον κύκλο του εντός του έτους, καθώς θα βρίσκονται νέες ισορροπίες.

Κομβικός είναι όμως και ο ρόλος των πληθωριστικών προσδοκιών. Ενώ η κατάλληλη στόχευση τους αποτελεί κρίσιμη πτυχή του ρόλου των κεντρικών τραπεζών παγκοσμίως, οι τελευταίες κινούνται σε αχαρτογράφητα ύδατα. Ο τρόπος και χρόνος αντιστροφής των πολιτικών τους δεν μπορεί ακόμη να προσδιοριστεί. Ειδικότερα στην Ευρωζώνη, αναταράξεις κάθε άλλο παρά αποκλείονται, με διαφορετικές οικονομίες και κυβερνήσεις να ασκούν αντίρροπες πιέσεις. Σε αυτό το περιβάλλον, η καθοδήγηση των προσδοκιών δυσχεραίνεται, και αυτές έχουν ήδη αποκτήσει δική τους δυναμική. Ήδη, σημαντικό μέρος της ευρωπαϊκής οικονομίας πιέζει για γρήγορη αύξηση επιτοκίων για να αμβλυθεί ο πληθωρισμός. Πέρα από την επιβάρυνση, ειδικά για οικονομίες με υψηλό χρέος όπως η δική μας, υπάρχει ο κίνδυνος μια υπερβολικά γρήγορη αύξηση του κόστους χρήματος να υποβιβάσει συνολικά τις προοπτικές ανάπτυξης. Εάν σημαντικό μέρος του πληθωρισμού σήμερα έχει

Η εξέλιξη του πληθωρισμού θα έχει κεντρική οικονομική και πολιτική σημασία

συγκυριακές ρίζες και σταδιακά υποχωρήσει, μια υπερβολική αντίδραση θα οδηγήσει σε συρρίκνωση της παραγωγής σε μια περίοδο που αυτή είναι απαραίτητη. Στην Ευρώπη υπήρχε υστέρηση στις επενδύσεις και στην καινοτομία ήδη και πριν την πανδημία, και η προσαρμογή στο νέο περιβάλλον απαιτεί πόρους και επιχειρηματικότητα.

Ίσως η πιο κρίσιμη πτυχή της εξέλιξης του πληθωρισμού είναι η διασύνδεση με τους μισθούς. Στη χώρα μας, κέντρο της δημόσιας συζήτησης έχει γίνει η κρατική παρέμβαση με αυξήσεις στον κατώτατο μισθό και επιδόματα και άλλες ενδεχόμενες ρυθμίσεις σε τιμές και αμοιβές. Μια αύξηση μισθών είναι αναμενόμενη και επιθυμητή καθώς η οικονομία τίθεται σε ανάπτυξη. Διοικητικές παρεμβάσεις, όμως, βοηθούν μόνο προσωρινά και με συγκεκριμένη στόχευση. Αλλιώς, κινδυνεύουν να εντείνουν στρεβλώσεις και να ενισχύσουν το μέρος της οικονομίας που εξαρτάται από το δημόσιο αντί για το εξωστρεφές, την ανεργία και την αδήλωτη οικονομία. Η πρόταση πως οι αυξήσεις τιμών μπορούν εύκολα να εξισορροπηθούν από αυξήσεις μισθών ξεχνά, όπως και στο παρελθόν, ότι ένας τέτοιος κύκλος θα μειώσει την ανταγωνιστικότητα και θα υποσκάψει την ανάπτυξη. Σκοπός, ασφαλώς, πρέπει να είναι η βιώσιμη αύξηση των πραγματικών μισθών, όχι η προσωρινή αύξηση των ονομαστικών.

Σύμφωνο
σταθερότητας
και ανάπτυξης

Ένα δεύτερο ζήτημα είναι πως η εξέλιξη της δημοσιονομικής πορείας στη χώρα έχει ασφαλώς μια κρίσιμη ευρωπαϊκή διάσταση. Η σχετική συζήτηση, για το σύμφωνο σταθερότητας και ανάπτυξης, έχει τουλάχιστον δύο επιμέρους σκέλη. Πρώτον, το εάν θα πρέπει να υπάρξουν τυπικές αλλαγές στο μεσοπρόθεσμο πλαίσιο ή μόνο διασταλτικές ερμηνείες και παρεκκλίσεις στην εφαρμογή του πλαισίου βραχυπρόθεσμα. Δεύτερον, σε ποια κατεύθυνση πρέπει να είναι οι όποιες αλλαγές, ειδικότερα εάν θα αλλάξουν οι ποσοτικοί στόχοι για χρέη ή ελλείμματα, η αναμενόμενη ταχύτητα προσαρμογής προς τους τελικούς στόχους, ή εάν θα εξαιρούνται δαπάνες για ειδικές κατηγορίες, όπως για την αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης ή και έκτακτων υγειονομικών προβλημάτων. Οι σχετικές διαδικασίες θα έχουν τόσο μια τεχνοκρατική όσο και μια πολιτική πλευρά, και οι δύο πολύ κρίσιμες. Ενώ καταρχήν το περιθώριο διασταλτικών ερμηνειών των κανόνων φαίνεται ελκυστικό, θα είναι ιδιαίτερα σημαντικό για τη χώρα μας το νέο πλαίσιο να είναι τέτοιο ώστε να μην εγείρονται αβεβαιότητες που θα μείωναν την αξιοπιστία της δημοσιονομικής πορείας και θα επέτρεπαν αμφιβολίες και διαφορετικές αναγνώσεις. Άλλωστε, μέσω του ταμείου ανάκαμψης και ευρύτερων πολιτικών, η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Ευρωζώνη έχουν κάνει βήματα για «αμοιβαιοποίηση» χρεών μέσω κοινού δανεισμού και άλλων μελλοντικών υποχρεώσεων σε σημαντικό μεγαλύτερο βαθμό από ό,τι ίσχυε πριν δύο μόλις χρόνια. Όμως, η άλλη όψη του νομίσματος του κοινού δανεισμού και των επιδοτήσεων είναι πως θα πρέπει να ισχύουν δημοσιονομικοί κανόνες που να εγγυώνται συνολικά την αξιοπιστία του συστήματος. Τέλος, η σταθερή δημοσιονομική πορεία εν μέσω τροχιάς ανάπτυξης είναι σημαντική για την ίδια τη χώρα και όχι μόνο λόγω της

συμμετοχής στο Ευρωπαϊκό πλαίσιο. Ακόμη και να μην υπήρχαν ευρωπαϊκοί περιορισμοί, τα δημοσιονομικά της χώρας οφείλουν να είναι τις επόμενες δεκαετίες σε τέτοια κατάσταση που να μην επιτρέπουν σενάρια νέων κρίσεων και να μην την καθιστούν ευάλωτη σε εξωτερικές διαταραχές. Μια δημοσιονομική πορεία με σταθερά αλλά ληλογισμένα πλεονάσματα, της τάξης του 1% κατά μέσο όρο, όχι μόνο δεν αποτελεί τροχοπέδη για τη διατηρήσιμη ανάπτυξη αλλά και προϋπόθεση για αυτή.

Ένα τρίτο ζήτημα είναι η στροφή του παραγωγικού υποδείγματος στη χώρα, ειδικότερα με ενίσχυση των εξαγωγών και των επενδύσεων. Σχετικά, υπάρχουν θετικά σημάδια, όπως το ενδιαφέρον ξένων επιχειρήσεων και επενδυτών για την ελληνική οικονομία, η ανθεκτικότητα που επέδειξε ο τουρισμός και η συνεχιζόμενη σημαντική αύξηση των εξαγωγών αγαθών από κρίσιμους τομείς της μεταποιητικής βιομηχανίας. Καθώς η παραγωγική βάση θα ενισχύεται, η δυναμική αυτή μπορεί να ενισχυθεί. Αντίρροπα όμως, πιέζει το γεγονός ότι κατά τη διάρκεια της πανδημίας, ενισχύθηκαν, από πολλές απόψεις ακραία, ο ρυθμιστικός ρόλος και η σημασία των κρατικών παρεμβάσεων, ενώ και στο επόμενο διάστημα θα είναι κομβικός ο ρόλος χρηματοδότησης από πηγές που επηρεάζονται από κρατικές αποφάσεις και προτεραιότητες του δημόσιου τομέα. Συνολικά, αυτή η τάση μπορεί να συμβάλλει προς την εσωστρέφεια της οικονομίας. Με τη λήξη της πανδημίας, όπως και όταν αυτό συμβεί, οι κυβερνήσεις στις περισσότερες χώρες θα είναι αδύναμες, ακριβώς μάλιστα σε μια περίοδο όταν θα διατηρούνται ή θα εντείνονται οι απαιτήσεις για κρατική παρέμβαση. Νοικοκυριά και επιχειρήσεις θα πιέζουν για επιδοτήσεις, διευθέτηση χρεών και επέκταση των ακραίων παρεμβατικών πολιτικών που υπήρξαν κατά την κρίση. Η κοινωνική και πολιτική κόπωση από την πανδημία και τα μέτρα αντιμετώπισης θα συγκρουσεί, τουλάχιστον αρχικά, με την πραγματικότητα των υψηλών δημόσιων χρεών και της ανάγκης αντιστροφής των ελλειμμάτων. Σε αυτή τη συγκυρία, οι οικονομίες που θα κινηθούν θετικά θα είναι όσες καταφέρουν να τονώσουν την παραγωγική τους βάση, να προσελκύσουν φυσικό και ανθρώπινο κεφάλαιο εκμεταλλευόμενες τις αλλαγές στον παγκόσμιο καταμερισμό εργασίας και να μειώσουν τις τιμές με αύξηση της προσφοράς και του ανταγωνισμού. Αν και οι οικονομίες δεν αλλάζουν εύκολα, οι κρίσεις είναι ευκαιρία για αλλαγή πορείας, ιδίως όταν πλέον υπάρχει πολύ ευκολότερη πρόσβαση σε χρηματοδότηση από ό,τι στην προηγούμενη δεκαετία. Η ενίσχυση όμως του εξωστρεφούς και καινοτόμου τμήματος της οικονομίας, με την προσέλκυση προς αυτό κεφαλαίου και εργασίας, σημαίνει σχετική υποβάθμιση του περισσότερο εσωστρεφούς τμήματος της.

Συνδεδεμένο με τα παραπάνω είναι και ένα τελικό σημείο που αφορά την ανθεκτικότητα σε νέες κρίσεις. Η πανδημία δεν έχει ακόμη κοπάσει και ενώ υπάρχουν βάσιμες ελπίδες πως αυτό θα συμβεί προς την άνοιξη, το κόστος της είναι ακόμη βαρύ. Ταυτόχρονα νέες κρίσεις, με υγειονομική, χρηματοοικονομική, γεωπολιτική ή άλλη πηγή δεν μπορεί να

Στροφή του παραγωγικού υποδείγματος στη χώρα με ενίσχυση των εξαγωγών και των επενδύσεων

Ανθεκτικότητα σε νέες κρίσεις

αποκλείονται. Η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας, της παραγωγικής βάσης, της προσαρμοστικότητας της οικονομίας και μαζί της αποτελεσματικότητας του δημόσιου τομέα αποκτούν λοιπόν επείγοντα χαρακτήρα.

Αξιολογώντας συνολικά τις συνολικές προοπτικές της ελληνικής οικονομίας από τη νέα χρονιά, κανείς ξεκινά από τη βάση που συναποτελούν δύο πολύ θετικά δεδομένα. Από τη μια πλευρά, η ισχυρή ανάκαμψη που καταγράφεται και απαλείφει μεγάλο μέρος της προηγούμενης βαθιάς ύφεσης. Από την άλλη, η ομαλή πρόσβαση σε χρηματοδότηση, με κέντρο το ταμείο ανάκαμψης, και ευρύτερα. Με αυτή τη βάση, η οικονομία μπορεί σύντομα να ξεπεράσει το βαρύ τραύμα της πανδημίας. Όμως, οι συνθήκες αυτές δεν διασφαλίζουν πως λύνονται τα συστηματικά προβλήματα που χαρακτηρίζουν την οικονομία τα τελευταία πολλά χρόνια, σε συνέχεια και της προηγούμενης δεκαετούς κρίσης. Συνεπώς, το πώς θα εξελιχθεί η οικονομική πολιτική, όχι μόνο στις καταρχήν αποφάσεις της αλλά και ως προς την επιτυχία εφαρμογής, στη διάρκεια της χρονιάς θα είναι κρίσιμης σημασίας.

1 ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

Ανάκαμψη της παγκόσμιας οικονομίας το 2021 που αναπληρώνει τις περυσινές απώλειες, μικρή επιδείνωση προβλέψεων για το 2022

Η ανάκαμψη της οικονομικής δραστηριότητας παγκοσμίως συνεχίστηκε με υψηλό ρυθμό στο τρίτο τρίμηνο του 2021, σαφώς βραδύτερα ωστόσο από ότι στο προηγούμενο τρίμηνο. Την περίοδο Ιουλίου-Σεπτεμβρίου πέρυσι σημειώθηκε στις χώρες του ΟΟΣΑ ανάκαμψη κατά 4,6%, από 13,1% στο προηγούμενο τρίμηνο, που αντιστάθμισε την ύφεση στην ίδια περίοδο πρόπερσι κατά 3,7%. Ο ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ στις πλέον αναπτυγμένες οικονομίες (G7) έφτασε το τρίτο τρίμηνο το 4,1%, έναντι 12,9% στο προηγούμενο τρίμηνο και ύφεσης 4,0% στο αντίστοιχο τρίμηνο του 2020. Στις 20 μεγαλύτερες οικονομίες του ΟΟΣΑ η ανάκαμψη επίσης ήταν στο τρίτο τρίμηνο αρκετά ηπιότερη, 4,7%, έναντι ρυθμού 11,8% στο εαρινό τρίμηνο. Ένα χρόνο νωρίτερα το ΑΕΠ σε αυτές τις χώρες υποχώρησε κατά 1,9%. Μεταξύ αυτών των χωρών δεσπόζουσα θέση κατέχει την Κίνα, η οποία αναπτύχθηκε με ρυθμό 4,9% στο τρίτο τρίμηνο πέρυσι, από 7,9% στο επόμενο τρίμηνο. Βάσει πρόσφατων στοιχείων, η κινέζικη οικονομία αναπτύχθηκε με ρυθμό 4,0% στο τρίμηνο Οκτωβρίου-Δεκεμβρίου. Μεταξύ των πλέον αναπτυγμένων χωρών, η μεγαλύτερη μεταβολή στο ρυθμό του ΑΕΠ έναντι του προηγούμενου τριμήνου σημειώθηκε στο Ηνωμένο Βασίλειο (+6,6% από +23,6%), στη Γαλλία (+3,3% από +18,8%) και στην Ιταλία (+17,0%, έναντι +3,8%). Στον αντίποδα, η μικρότερη μεταβολή σημειώθηκε στην Ιαπωνία (+1,3% από +7,7%). Η οικονομία της Ινδίας αναπτύχθηκε με ρυθμό 8,5% στο τρίμηνο Ιουλίου-Σεπτεμβρίου, κατόπιν ύφεσης 6,8% στο αντίστοιχο τρίμηνο πρόπερσι, ενώ στο δεύτερο τρίμηνο πέρυσι σημείωσε ισχυρή ανάκαμψη (+19,5%). Στη Λατινική Αμερική, η οικονομία της Αργεντινής συνέχισε να ανακάμπτει έντονα (11,3%), σε συνέχεια αύξησης του ΑΕΠ 19,7% ένα τρίμηνο πριν, καλύπτοντας και τις περυσινές απώλειες (-10,3%), ενώ παρόμοιες εξελίξεις σημειώθηκαν στη Βραζιλία (+4,0%, έναντι -3,7% πέρυσι). Στη Ρωσία, ο ρυθμός ανόδου του ΑΕΠ επιβραδύνθηκε σε 3,8% από 7,6%, υπεραντισταθμίζοντας τις απώλειες ένα χρόνο νωρίτερα (-2,5%).

Η σημαντική ανάκαμψη και στο τρίτο τρίμηνο οφείλεται στις θετικές επιδράσεις ορισμένων παραγόντων, κυρίως της σταδιακής άρσης των μέτρων προστασίας νωρίτερα από ότι το 2020,

που ενίσχυσε τις προσδοκίες και το διεθνές εμπόριο, και των σημαντικών ρυθμών εμβολιασμού, που εξασθένησαν τη δυναμική της πανδημίας και ενθάρρυναν τις διεθνείς μετακινήσεις. Η αύξηση του προϊόντος σε αυτή την περίοδο θα ήταν ισχυρότερη εάν δεν είχε εμφανιστεί τον Ιούλιο η μετάλλαξη «Δέλτα», που έντεινε την αβεβαιότητα σχετικά με την εξέλιξη της πανδημίας, χωρίς ωστόσο να επηρεάσει έντονα τα επιδημιολογικά δεδομένα σε εκείνη την περίοδο.

Η δυναμική της ανάκαμψης μάλλον εξασθένησε περαιτέρω, ελαφρώς, στο επόμενο τρίμηνο από τη νέα κλιμάκωση της πανδημίας καθώς η «Δέλτα» εδραιώθηκε, αλλά κυρίως από την εμφάνιση ισχυρών πληθωριστικών πιέσεων. Είναι πλέον πιθανό πως η ένταση των επιπτώσεων της νέας φάσης της υγειονομικής κρίσης διέφερε μεταξύ των κρατών, πλήττοντας κυρίως αναπτυσσόμενες χώρες με χαμηλή εμβολιαστική κάλυψη του πληθυσμού και περιορισμένο «δημοσιονομικό χώρο».

Η ταχύρρυθμη ανάκαμψη, οι διαταραχές στις διεθνείς αλυσίδες αξίας, η συνεχιζόμενη υποστηρικτική νομισματική πολιτική από πολλές κεντρικές τράπεζες, καθώς και άλλοι περιορισμοί στην παραγωγή βασικών προϊόντων (π.χ. περιορισμοί παραγωγής πετρελαίου από OPEC+, επιπτώσεις τυφώνα Ίντα), είναι οι βασικές αιτίες της ραγδαίας αύξησης των τιμών των ενεργειακών προϊόντων και άλλων εμπορευμάτων. Αυτές οι τάσεις δυσχεραίνουν το διεθνές εμπόριο και την παγκόσμια ανάπτυξη. Από την άλλη πλευρά, αναπτυσσόμενες χώρες με σημαντική παραγωγή τέτοιων προϊόντων παρουσίασαν ανθεκτικότητα στις επιβραδυντικές πιέσεις από τα μέσα του 2021, η οποία θα συνεχιστεί στις αρχές του 2022.

Η ανάκαμψη της πανδημίας το φθινόπωρο οδήγησε σε επαναφορά ορισμένων εκ των μέτρων προστασίας, με μικρότερη εμβέλεια από ότι σε προηγούμενες εξάρσεις. Ωστόσο, προς το τέλος του 2021, η εμφάνιση μιας νέας μετάλλαξης, με ιδιαίτερα υψηλό ρυθμό μεταδοτικότητας, κλιμάκωσε έντονα την αβεβαιότητα. Προς το παρόν, οι επιπτώσεις της είναι δύσκολο να προσεγγιστούν αφού, από τη μια πλευρά, η επιδείνωση των επιδημιολογικών δεδομένων είναι ασύμμετρη μεταξύ των επιμέρους δεικτών και εκδηλώνεται κυρίως στα κρούσματα, ενώ από την άλλη, ορισμένες χώρες έχουν επαναφέρει ισχυρά μέτρα προστασίας της δημόσιας υγείας.

Στο πεδίο των τιμών, πραγματοποιούνται κινήσεις για εξομάλυνση της αγοράς ενέργειας, π.χ. με αξιοποίηση στρατηγικών αποθεμάτων πετρελαίου από τις ΗΠΑ, την Κίνα και άλλες χώρες, ενώ οι χώρες του OPEC+ συνεχίζουν την ήπια διεύρυνση της παραγωγής τους. Από την άλλη πλευρά, τα προβλήματα σε τμήματα των αλυσίδων αξίας παραμένουν, ενώ οι επιπτώσεις του υψηλού ενεργειακού κόστους ολοένα και διαχέονται στους κλάδους, ιδίως στα τρόφιμα. Πλέον, έχει επικρατήσει η εκτίμηση πως οι πληθωριστικές πιέσεις θα διαρκέσουν περισσότερο από ότι αναμενόταν αρχικά.

Η ισχυρή δυναμική του πληθωρισμού είναι ένας από τους παράγοντες που έχουν οδηγήσει σε σταδιακή στροφή της νομισματικής πολιτικής από τις μεγαλύτερες κεντρικές τράπεζες, με εκκίνηση της συστολής της από τις αρχές του 2022. Αυτή η εξέλιξη θα έχει αυξητικές επιδράσεις στο κόστος χρηματοδότησης. Αυτές ενδέχεται να μην είναι συμμετρικές μεταξύ των χωρών, στη βάση παραγόντων όπως το ύψος του δημόσιου χρέους τους, οι δυνητικοί κίνδυνοι που αντιμετωπίζουν από τη πανδημία κ.ά.

Συνισταμένη των τάσεων κατά το περασμένο έτος και των αναμενόμενων και πιθανών εξελίξεων που αναλύθηκαν, αποτελεί η πρόβλεψη για ανάκαμψη της παγκόσμιας οικονομίας το 2021 με ρυθμό στην περιοχή του 5,5-6,0% και η ήπια επιβράδυνσή της στο επόμενο (4,0-4,5%).

Συνεχίστηκε η ισχυρή ανάκαμψη στην Ελλάδα στο τρίτο τρίμηνο του 2021

Η ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας συνεχίστηκε με ιδιαίτερα υψηλό ρυθμό στο τρίτο τρίμηνο του προηγούμενου έτους, ελαφρώς χαμηλότερο εκείνου στο προηγούμενο τρίμηνο. Συγκεκριμένα, το ΑΕΠ αυξήθηκε στην περίοδο Ιουλίου-Σεπτεμβρίου πέρυσι με ρυθμό 13,4%, από 16,6% στο προηγούμενο τρίμηνο, ενώ ένα χρόνο νωρίτερα υποχωρούσε κατά 11,0%. Συνολικά στην περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου του 2021, το ΑΕΠ ήταν 8,9% υψηλότερο έναντι της αντίστοιχης περιόδου πρόπερσι, όταν υποχωρούσε κατά 9,3%. Επισημαίνεται πως σε σχέση με το εννεάμηνο του 2019, το ΑΕΠ την ίδια περίοδο του 2021 ήταν χαμηλότερο κατά €1,66 δισεκ. ή 1,2%.

Ως προς τις τάσεις στις συνιστώσες του ΑΕΠ κατά την περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου, η εγχώρια κατανάλωση διευρύνθηκε κατά 5,5%, ενώ ένα χρόνο νωρίτερα υποχωρούσε κατά 5,1%. Η ενίσχυση προήλθε εξίσου από την άνοδο της ιδιωτικής (+5,2%) και της δημόσιας κατανάλωσης (+5,5%). Ο ρυθμός αύξησης της δημόσιας κατανάλωσης στα τρία πρώτα τρίμηνα πέρυσι ήταν σταθερός, στην περιοχή του 5,0-5,7%. Η τάση της ιδιωτικής κατανάλωσης παρουσίασε σημαντική διακύμανση, με την υποχώρηση στο αρχικό τρίμηνο (-4,5%) να τη διαδέχεται ισχυρή αύξηση στο επόμενο (+13,1%), η οποία επιβραδύνθηκε ελαφρώς τους καλοκαιρινούς μήνες (+8,6%).

Οι επενδύσεις διευρύνθηκαν στο εννεάμηνο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου κατά 6,4%, αρκετά ηπιότερα από ότι ένα χρόνο νωρίτερα (+16,9%). Η αύξηση προήλθε αποκλειστικά από διεύρυνση του σχηματισμού πάγιου κεφαλαίου, ο οποίος ανήλθε κατά 16,3%, κατόπιν οριακής υποχώρησής του το 2020 (-0,6%). Η άνοδος των επενδύσεων μετριάστηκε από τη μείωση των αποθεμάτων, κατά 23,5%. Επιπλέον, η αύξησή τους προήλθε αποκλειστικά από το δεύτερο τρίμηνο (+31,4%), καθώς στο πρώτο (-2,6%) και στο τρίτο (-5,0%) οι επενδύσεις παρουσίασαν πτώση.

Σε ότι αφορά τις τάσεις στις κατηγορίες πάγιου κεφαλαίου στο εννεάμηνο πέρυσι, ήταν ανοδικές σε όλες εκτός των αγροτικών προϊόντων. Την εντονότερη ενίσχυση σε απόλυτους όρους παρουσίασαν ο Μηχανολογικός εξοπλισμός-οπτικά συστήματα (+€692 εκατ. ή +18,6%), αντανακλώντας και την επίδραση της προμήθειας μαχητικών αεροσκαφών, και οι Κατοικίες (+€476 εκατ. ή +34,7%). Ακολούθησαν σε απόλυτη αύξηση οι Λοιπές Κατασκευές (+€381 εκατ. ή +10,1%) και ο Μεταφορικός εξοπλισμός (+€333 εκατ. ή +33,0%), εξαιτίας της αντίθετης από πρόπερσι ανοδικής δυναμικής των πωλήσεων οχημάτων (νέες άδειες επιβατικών και ελαφρών φορτηγών: +36,2%, από -35,2% πρόπερσι). Η ηπιότερη διεύρυνση σημειώθηκε στις επενδύσεις σε Εξοπλισμό ΤΠΕ (+€292 εκατ. ή +19,6%) και σε Λοιπά Προϊόντα (+€192 εκατ. ή +6,5%). Μόνο ο ακαθάριστος σχηματισμός κεφαλαίου σε Αγροτικά Προϊόντα υποχώρησε, σε μικρό βαθμό, κατά €0,5 εκατ. ή 0,85%.

Σε ότι αφορά τις εξελίξεις στο εξωτερικό ισοζύγιο της οικονομίας, ο εμβολιασμός κατά του ιού SARS-CoV-2 και η σταδιακή άρση των περιορισμών στην πραγματοποίηση διεθνών ταξιδιών και τη λειτουργία των οικονομιών νωρίτερα στο δεύτερο τρίμηνο πέρυσι από ότι το 2020, αποτυπώθηκαν στην έντονη ετήσια ενίσχυση της διεθνούς τουριστικής κίνησης και των διεθνών μεταφορών σε αυτό και στο επόμενο τρίμηνο και ακολούθως των εξαγωγών υπηρεσιών (+44,1% και +84,6% το β' και το γ' τρίμηνο αντίστοιχα). Συνολικά στο εννεάμηνο του 2021 οι εξαγωγές υπηρεσιών ήταν 25,8% περισσότερες από πρόπερσι. Στην πλευρά των εξαγωγών προϊόντων, συνεχίστηκε κατά τη θερινή περίοδο η σημαντική άνοδος για πέμπτο τρίμηνο (+9,2%), οδηγώντας σε μέση άνοδο στο χρονικό διάστημα Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου κατά 11,6%. Συνολικά οι εξαγωγές ήταν στο εννεάμηνο 21,4% υψηλότερες από ότι το 2020, με την άνοδο να προέρχεται κατά 63,2%

από τις εξαγωγές υπηρεσιών και κατά 36,8% από τις εξαγωγές προϊόντων. Υπολείπονταν μόλις κατά 5,0% του επιπέδου τους πρόπερσι.

Και στην πλευρά των εισαγωγών η άνοδος ήταν πολύ ισχυρότερη το τρίτο τρίμηνο του 2021 στην πλευρά των υπηρεσιών σε σχέση με εκείνη των αγαθών κατά το τρίτο τρίμηνο (+58,1% έναντι +10,1%). Στο εννεάμηνο, οι εισαγωγές προϊόντων ήταν 8,4% υψηλότερες από ότι πριν ένα έτος και οι εισαγωγές υπηρεσιών 28,0% περισσότερες. Η μέση διεύρυνση του συνόλου των εισαγωγών κατά 13,2% σε αυτή την περίοδο προήλθε σχεδόν εξίσου από τις εισαγωγές αγαθών (47,2%) και τις εισαγωγές υπηρεσιών (52,8%). Επιπλέον, οι συνολικές εισαγωγές ήταν 5,1% περισσότερες από ότι την ίδια περίοδο του 2019. Συνολικά στο εννεάμηνο το έλλειμμα του εξωτερικού ισοζυγίου σε εθνικολογιστικούς όρους περιορίστηκε σε σχέση με την ίδια περίοδο του 2020 κατά 26,1% από τα €8,5 δισεκ. στα €6,3 δισεκ.

Ισχυρή ανάκαμψη στην Ελλάδα το 2021, πιθανή η κάλυψη των απωλειών του προηγούμενου έτους. Ανάκαμψη με υψηλό ρυθμό και το 2022.

Η νέα, πρωτοφανής αύξηση των κρουσμάτων του κορωνοϊού στο τέλος του 2021, διεθνώς και λίγο αργότερα στην Ελλάδα, εξαιτίας της νέας μετάλλαξής του, ενίσχυσε εκ νέου τη σημασία της πανδημίας για τις μεσοπρόθεσμες οικονομικές εξελίξεις και την αβεβαιότητα για αυτές. Ωστόσο η πίεση στα συστήματα υγείας είναι προς το παρόν αναλογικά αρκετά χαμηλότερη από προηγούμενες εξάρσεις. Ακολουθώντας, οι έως τώρα παρεμβάσεις πολιτικής για την αντιμετώπιση της νέας έξαρσης έχουν μικρότερη ένταση και εμβέλεια από αντίστοιχες στο παρελθόν. Καθώς η εξάπλωση της μετάλλαξης βρίσκεται σε εξέλιξη, το εύρος των μέτρων την προσεχή περίοδο και οι επιπτώσεις τους στην οικονομία δεν είναι δεδομένα. Οι σχετικές αποφάσεις θα εξαρτηθούν καθοριστικά από το βαθμό πίεσης στο σύστημα υγείας.

Από την άλλη πλευρά, στις θετικές εξελίξεις εγχωρίως στο τέλος του 2021 και στην αρχή του νέου έτους συγκαταλέγονται: α) η παρατεταμένη τουριστική περίοδος, έως τον Νοέμβριο, β) η συνέχιση των ολοκληρωμένων εμβολιασμών με σταθερό ρυθμό, σε σύγκριση με το τρίτο τρίμηνο, και η πραγματοποίηση της αναμνηστικής δόσης του εμβολίου με υψηλό ρυθμό και γ) η επιτάχυνση ένταξης έργων στο Ταμείο Ανάκαμψης.

Αναλυτικά, όπως είχε επισημανθεί στην προηγούμενη τριμηνιαία έκθεση του IOBE για την ελληνική οικονομία, «η είσοδος στο φθινόπωρο μπορεί να αποτελέσει εστία προκλήσεων για την αντιμετώπιση της πανδημίας, καθώς οι κλιματολογικές συνθήκες ευνοούν την εξάπλωση του ιού SARS-CoV-2, όπως και η μεταφορά δραστηριοτήτων από ανοικτούς σε κλειστούς χώρους (π.χ. εστίαση, άθληση). Η εμφάνιση στο τέλος Νοεμβρίου της μετάλλαξης Όμικρον επαλήθευσε αυτή την εκτίμηση. Η νέα μετάλλαξη είναι ιδιαίτερα μεταδοτική, αλλά με αρκετά ηπιότερα συμπτώματα για τη μεγάλη πλειοψηφία όσων νοσοούν. Πάρα ταύτα, η ραγδαία αύξηση των κρουσμάτων και η αβεβαιότητα για την επίπτωση αυτής της τάσης στα υπόλοιπα επιδημιολογικά δεδομένα (νοσηλείες ΜΕΘ, θύματα) έχουν ήδη οδηγήσει ορισμένες χώρες στη λήψη πρόσθετων μέτρων προστασίας της δημόσιας υγείας. Αρκετές ευρωπαϊκές χώρες έχουν επιβάλει διάφορους περιορισμούς στη λειτουργία των δραστηριοτήτων διασκέδασης και ψυχαγωγίας (bars, κινηματογράφοι, θέατρα κ.ά.). Σε πιο αυστηρά μέτρα έχει προχωρήσει η Κίνα, σε πόλεις με αρκετά αυξημένα κρούσματα. Πάρα ταύτα, η καινούργια μετάλλαξη επελαύνει. Εφόσον ο αντίκτυπος της στα επιδημιολογικά δεδομένα πέραν των κρουσμάτων εξελιχθεί σε ισχυρό, τα μέτρα προστασίας της δημόσιας υγείας θα κλιμακωθούν σε πολλές χώρες, ενδεχομένως έντονα. Αυτό το ενδεχόμενο

αποτελεί βασική υπόθεση του εναλλακτικού σεναρίου μακροοικονομικών εξελίξεων στην ελληνική οικονομία το 2022.

Κατά το τρίτο τρίμηνο του προηγούμενου έτους, όταν τα μέτρα προστασίας της δημόσιας υγείας είχαν χαλαρώσει σε μεγάλο βαθμό, συνεχίστηκε η σημαντική ανάκαμψη σε πολλές χώρες και οικονομικές ζώνες, ωστόσο με ρυθμούς σαφώς ηπιότερους από ότι στο προηγούμενο τρίμηνο: στις χώρες του ΟΟΣΑ, το ΑΕΠ αυξήθηκε κατά 4,6%, αντί ρυθμού 13,1% στο δεύτερο τρίμηνο πέρυσι και πτώσης 3,7% στο τρίτο τρίμηνο το 2020, ενώ στην ΕΕ το προϊόν διευρύνθηκε κατά 4,1%, κατόπιν ανάκαμψης 13,8% ένα τρίμηνο νωρίτερα και πτώσης 3,9% πριν ένα έτος. Στην οικονομία της Κίνας η ανάπτυξη επιβραδύνθηκε στο τρίτο τρίμηνο στο 4,9%, από 7,9% στο προηγούμενο τρίμηνο και διεύρυνση του ΑΕΠ κατά 4,5% στην αντίστοιχη περίοδο πρόπερσι. Η ισχυρή δυναμική ανάκαμψης κρίνεται πως επδράσασε αντιστοίχως το διεθνές εμπόριο. Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου ανακοίνωσε τον Οκτώβριο πως ο ρυθμός μεγέθυνσης του όγκου του διεθνούς εμπορίου θα έφτανε το 2021 το 10,8%, από 8,0% που ήταν η πρόβλεψη τον περυσινό Μάρτιο. Για το νέο έτος προβλέπεται επιβράδυνση της διεύρυνσης στο 4,7%.

Σε ότι αφορά τις πρόσφατες εξελίξεις στο πεδίο των τιμών, οι πληθωριστικές πιέσεις κλιμακώθηκαν στο τέλος του περασμένου έτους. Η δυναμική τους δεν οφείλεται πλέον αποκλειστικά στην αύξηση των τιμών των προϊόντων ενέργειας, αλλά και στις διαταραχές που αυτή έχει προκαλέσει στις εφοδιαστικές αλυσίδες και στις επιδράσεις της στο κόστος παραγωγής άλλων προϊόντων και υπηρεσιών. Αυτές οι εξελίξεις επιβραδύνουν την οικονομική ανάκαμψη παγκοσμίως. Όμως, ακολούθως εξασθενεί και η ζήτηση για ενεργειακά προϊόντα, εξέλιξη η οποία αποτυπώθηκε στη σημαντική υποχώρηση της διεθνούς τιμής του πετρελαίου τον Δεκέμβριο. Συγκεκριμένα, η μέση τιμή του πετρελαίου Brent σε δολάρια ήταν στο τελευταίο τρίμηνο του 2021 80% υψηλότερη σε σχέση με ένα χρόνο νωρίτερα, διαφορά μεγαλύτερη εκείνης στο οκτάμηνο Ιανουαρίου-Αυγούστου (63,9%). Ωστόσο, στο τέλος του τέταρτου τριμήνου πέρυσι και στην αρχή του 2022, η διαφορά είχε υποχωρήσει στην περιοχή του 50%. Παρά αυτή την επιβράδυνση, η άνοδος παραμένει υψηλή. Οι επιπτώσεις των αρκετά υψηλών τιμών ενέργειας είναι ήδη έντονες στο κόστος παραγωγής της βιομηχανίας και τα πραγματικά εισοδήματα των νοικοκυριών.

Ως προς τις αναμενόμενες εξελίξεις στην τιμή του πετρελαίου, στην πλευρά της ζήτησης, η εμφάνιση της μετάλλαξης Όμικρον στα τέλη Νοεμβρίου πυροδότησε την αβεβαιότητα, οδηγώντας σε απότομες πωλήσεις πετρελαίου. Την αρχική έντονη απαισιοδοξία ακολούθησαν περισσότερο μετριοπαθείς αξιολογήσεις των επιδράσεων της μετάλλαξης. Τα περιοριστικά μέτρα που τέθηκαν κατόπιν σε εφαρμογή για να περιοριστεί η εξάπλωση του ιού, προς το παρόν θεωρείται πιθανότερο πως θα έχουν σαφώς ηπιότερο αντίκτυπο στην οικονομική δραστηριότητα διεθνώς σε σχέση με τις προηγούμενες εξάρσεις της πανδημίας COVID-19. Ακολούθως, αναμένεται προσωρινή επιβράδυνση της ανόδου της ζήτησης πετρελαίου, αλλά όχι αντιστροφή της. Σε κάθε περίπτωση, παρότι ο ρυθμός ανάκαμψης της παγκόσμιας οικονομίας το 2022 θα είναι ηπιότερος από ότι στο προηγούμενο έτος, θα είναι εκ νέου ισχυρός και αντιστοίχως και η ζήτηση ενεργειακών αγαθών. Στην πλευρά της προσφοράς, οι πλέον σημαντικές εξελίξεις στο νέο έτος αναμένονται από χώρες-παραγωγούς εκτός των μελών του OPEC+. Στο δίμηνο Οκτωβρίου-Νοεμβρίου η μεγαλύτερη αύξηση ημερήσιας παραγωγής προήλθε από τις ΗΠΑ. Επιπρόσθετα, στα τέλη Νοεμβρίου οι ΗΠΑ ανακοίνωσαν τη διάθεση έως και 50 εκατ. βαρελιών πετρελαίου από τα στρατηγικά αποθέματά τους. Παρόμοιες ενέργειες πραγματοποιούνται ή θα πραγματοποιηθούν από την Κίνα, την Ινδία, τη Νότια Κορέα, την Ιαπωνία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Σε ότι αφορά της χώρες του OPEC+, εφόσον δεν προκύψουν έντονες διακυμάνσεις στην παγκόσμια οικονομία

εξαιτίας της πανδημίας, δεν θα μεταβληθεί η πολιτική σταδιακής χαλάρωσης των περιορισμών που ακολουθούν.

Για την αναχαίτηση των επιπτώσεων των αυξήσεων στις τιμές ενέργειας ανακοινώθηκαν στην αρχή του Ιανουαρίου νέα μέτρα, για αυτόν το μήνα. Όσο οι τιμές των προϊόντων ενέργειας παραμένουν υψηλές, αναμένεται πως θα συνεχίζονται οι επιδοτήσεις νοικοκυριών και επιχειρήσεων.

Λόγω της ήπιας έξαρσης των επιδημιολογικών δεδομένων συνολικά στη μεγαλύτερη διάρκεια του τελευταίου τριμήνου του 2021 δεν επανήλθαν παρεμβάσεις στήριξης των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών, οι οποίες είχαν εφαρμοστεί σε προηγούμενες εξάρσεις, όταν είχε επιβληθεί lockdown. Ωστόσο, συνεχίστηκε το πρόγραμμα κάλυψης του 100% των ασφαλιστικών εισφορών επί έξι μήνες για 100 χιλ. νέες θέσεις απασχόλησης. Επιπλέον, από την αρχή του νέου έτους, το συγκεκριμένο πρόγραμμα διευρύνθηκε κατά 50.000 θέσεις. Το πρόγραμμα επιδότησης δόσεων δανείων νοικοκυριών «ΓΕΦΥΡΑ» επεκτάθηκε για τρεις μήνες, έως τον Ιανουάριο του 2022. Στον προϋπολογισμό του 2022 περιλαμβάνεται η μετάθεση της πληρωμής της πρώτης εκ των 60 άτοκων δόσεων της επιστρεπτέας προκαταβολής, από την 31/01/22 στις 30/06/22. Προσφάτως, κατόπιν των περιοριστικών μέτρων στη διασκέδαση και την εστίαση, επανήλθαν για αυτές τις δραστηριότητες μέτρα στήριξης, τουλάχιστον για τον Ιανουάριο (αναστολή συμβάσεων εργασίας, αποζημίωση ειδικού σκοπού, αναστολή καταβολής δόσης ρυθμισμένων οφειλών, ειδικό πρόγραμμα ενίσχυσης). Η παράταση κάποιων υποστηρικτικών παρεμβάσεων πολιτικής και ιδίως οι διευκολύνσεις εξυπηρέτησης των υποχρεώσεων που έχουν προκύψει από αυτές, θα στηρίξουν τη λειτουργία ενός μεγάλου τμήματος των επιχειρήσεων κατά το αρχικό εξάμηνο του τρέχοντος έτους. Από την άλλη πλευρά, η υλοποίηση του συνόλου των παρεμβάσεων στήριξης επιβάρυνε σημαντικά το δημοσιονομικό ισοζύγιο το 2020 και το 2021. Σύμφωνα με τον Προϋπολογισμό για το 2022, το συνολικό ύψος τους πέρυσι έφτασε τα €15,8 δισεκ., όταν στον Προϋπολογισμό του 2021 ο προϋπολογισμός τους ήταν €4,54 δισεκ. και άλλα €3 δισεκ. ήταν διαθέσιμα για τον ίδιο σκοπό, ως πιστώσεις υπό κατανομή.

Τα ήπια επιδημιολογικά δεδομένα στη διάρκεια του φθινοπώρου και η συνέχιση τους καλοκαιρινούς μήνες του εμβολιασμού διεθνώς με ικανοποιητικούς ρυθμούς, οδήγησαν σε παράταση της τουριστικής περιόδου στη μεγαλύτερη διάρκεια του τέταρτου τριμήνου, με υψηλή κίνηση. Αυτή η εξέλιξη σημειώθηκε σε μια περίοδο στην οποία η σημασία των εισπράξεων από το διεθνή τουρισμό για τα συνολικά έσοδα από εξαγωγές υπηρεσιών ήταν πριν την υγειονομική κρίση σημαντική (37,0-39,0%), χαμηλότερη ωστόσο από ότι το καλοκαίρι (62,0-64,0%). Σύμφωνα με τα πλέον πρόσφατα στοιχεία, η μέση υποχώρηση των διεθνών αφίξεων στα αεροδρόμια της χώρας εξασθένησε περαιτέρω στο τρίμηνο Σεπτεμβρίου-Νοεμβρίου έναντι του επιπέδου τους το 2019, στο 23,3%, από μέση συρρίκνωση 33,6% στο τρίμηνο Ιουνίου-Αυγούστου. Συνολικά στο ενδεκάμηνο του 2021, οι διεθνείς αφίξεις σε όλα τα αεροδρόμια ήταν 44,8% λιγότερες από ότι το 2019.

Οι μακροοικονομικές προβλέψεις του IOBE βασίζονται σε εναλλακτικές υποθέσεις για παράγοντες οι οποίες κρίνεται πως θα επηρεάσουν από το εκάστοτε χρονικό σημείο και μεσοπρόθεσμα τις βασικές μακροοικονομικές μεταβλητές. Οι σημαντικότεροι παράγοντες το 2020 και το 2021 ήταν η εξέλιξη της υγειονομικής κρίσης, στην Ελλάδα και διεθνώς, ιδίως στην Ευρωζώνη, καθώς και το μέγεθος των παρεμβάσεων πολιτικής για την ανάσχεση των επιπτώσεων της. Περιλαμβάνονται στις παραμέτρους των μακροοικονομικών προβλέψεων και το 2022. Ένας

πρόσθετος, σημαντικός παράγοντας για την πορεία της οικονομικής δραστηριότητας στο νέο έτος θα είναι ο ρυθμός υλοποίησης των έργων τα οποία είναι ενταγμένα στο Ταμείο Ανάκαμψης. Στις παραμέτρους των προβλέψεων περιλαμβάνεται ήδη το κόστος της ενέργειας μέσω των τιμών πετρελαίου, που αποτελεί βασικό παραγωγικό συντελεστή των επιχειρήσεων, κυρίως στη Βιομηχανία, καθώς και μια βασική κατηγορία αγαθών για τα νοικοκυριά.

Καθώς το 2021 έχει παρέλθει και οι εξελίξεις στη μεγάλη πλειονότητα αυτών των παραγόντων είναι δεδομένες, έχει διαμορφωθεί ένα σενάριο εξελίξεων για το προηγούμενο έτος. Το 2022 είναι πιθανές διάφορες εξελίξεις στις κύριες παραμέτρους, οι οποίες, επειδή αυτές συσχετίζονται μεταξύ τους, δεν θα είναι ανεξάρτητες η μία από την άλλη. Τούτου δεδομένου, διαμορφώθηκαν δύο σενάρια εξελίξεων. Στο σενάριο για το 2021, χάρη στην πρόοδο στον εμβολιασμό και την εκτεταμένη αξιοποίηση των διαγνωστικών ελέγχων (rapid tests, self tests), η ανοδική δυναμική της πανδημίας έως το τέλος του έτους δεν επιδείνωσε τα επιδημιολογικά δεδομένα. Ακολούθως, δεν επιβλήθηκαν γενικευμένα περιοριστικά μέτρα, ενώ οι παρεμβάσεις στήριξης είτε σταμάτησαν, είτε περιορίστηκε η εμβέλειά τους. Ο διεθνής τουρισμός συνέχισε στη μεγαλύτερη διάρκεια του τέταρτου τριμήνου να παρουσιάζει έντονη κλιμάκωση έναντι του 2020, διευρύνοντας σημαντικά την τουριστική περίοδο. Ακολούθως, τα έσοδα από τις διεθνείς τουριστικές υπηρεσίες ενισχύθηκαν στην περιοχή του 57-60% του επιπέδου τους το 2019, έναντι 24% το 2020, σαφώς υψηλότερα από ό,τι αναμενόταν σε προηγούμενες εκθέσεις του IOBE. Αυτή η άνοδος αντιστοιχεί σε αύξηση από €6,0 δισεκ. έως €6,6 δισεκ. Σημαντική στήριξη, περισσότερη από ό,τι αναμενόταν στην αρχή του προηγούμενου έτους, έχουν λάβει επιχειρήσεις και νοικοκυριά από τις παρεμβάσεις πολιτικής. Από την άλλη πλευρά, η εισροή των πόρων από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάκαμψης παρουσίασε υστέρηση έναντι του στόχου στον Προϋπολογισμό του 2021 (€4,0 έναντι €5,5 δισεκ.). Σε ότι αφορά την τάση του ΑΕΠ στην Ευρωζώνη, υποτίθεται πως θα διαμορφωθεί στην περιοχή των πρόσφατων σχετικών προβλέψεων (Ευρ. Επιτροπή: 5,0%). Η αύξηση των τιμών των ενεργειακών αγαθών επιβραδύνθηκε ελαφρώς στο τελευταίο τρίμηνο, παραμένοντας ωστόσο ιδιαίτερα ισχυρή και επηρεάζοντας αντιστοίχως τον πληθωρισμό.

Το βασικό σενάριο για το 2022 επίσης βασίζεται στην υπόθεση ότι δεν θα επιβληθούν γενικευμένα περιοριστικά μέτρα λόγω της πανδημίας, όπως σε εξάρσεις της στο παρελθόν. Ενδεχομένως ωστόσο να ληφθούν ή να κλιμακωθούν περαιτέρω στοχευμένα μέτρα, π.χ. αναστολή μικρού αριθμού δραστηριοτήτων (διασκέδαση, θέατρα, κινηματογράφοι), κλιμάκωση περιορισμών σε ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού. Επομένως, οι παρεμβάσεις στήριξης επιχειρήσεων και νοικοκυριών θα είναι πολύ λιγότερες από πέρυσι, με μικρότερη εμβέλεια. Υπό αυτές τις συνθήκες, θα σημειωθεί μια νέα διεύρυνση της τουριστικής περιόδου, κυρίως προς την άνοιξη, ενώ θα τονωθεί σημαντικά η διεθνής τουριστική κίνηση στο τρίμηνο Ιουνίου-Αυγούστου. Τούτων δεδομένων, τα έσοδα από διεθνείς τουριστικές υπηρεσίες θα ενισχυθούν στην περιοχή του 80-90% του επιπέδου τους το 2019. Τα καλύτερα υγειονομικά δεδομένα διεθνώς θα επιτρέψουν τη συνέχιση σημαντικής ανάκαμψης στην Ευρωζώνη. Αυτή θα μετριαστεί από τη νέα άνοδο των τιμών, η οποία όμως θα είναι αρκετά ηπιότερη από ό,τι φέτος (μ.ό. ανόδου πετρελαίου Brent 2022: 7-11%). Συνισταμένη αυτών των επιδράσεων θα αποτελέσει ένας ρυθμός ανάπτυξης της Ευρωζώνης στην περιοχή των τρεχουσών σχετικών προβλέψεων, ίσως και λίγο υψηλότερα (Ευρ. Επιτροπή: 4,3%). Σε ότι αφορά την αξιοποίηση ΕΤΑ, γίνεται η υπόθεση πως θα επιτευχθεί ο στόχος εισροών στον Προϋπολογισμό για το 2022 (επιδοτήσεις €3,4 δισεκ., δάνεια €1,85 δισεκ.) και θα υλοποιηθούν σε υψηλό βαθμό όσα έργα έχουν ήδη ενταχθεί στο Ταμείο Ανάκαμψης, καθώς και άλλα, οδηγώντας σε επίτευξη ή και υπέρβαση των σχετικών στόχων επιδοτήσεων (€3,2 δισεκ.) και παροχής δανείων (€586 εκατ.).

Η βασική διαφορά του εναλλακτικού σεναρίου για το 2022 από το βασικό έγκειται στις προβλεπόμενες υγειονομικές εξελίξεις και τις επιπτώσεις τους. Συγκεκριμένα, αναμένεται η επαναφορά γενικευμένων περιοριστικών μέτρων, εξαιτίας νέων κλιμακώσεων της πανδημίας. Ωστόσο η έντασή τους θα είναι ηπιότερη από ότι στο παρελθόν, π.χ. εκείνης στο τρίτο lockdown την περίοδο Φεβρουαρίου-Μαρτίου πέρυσι. Ενδεικτικά, τα μέτρα προστασίας στο εσωτερικό της χώρας, μπορεί να περιλαμβάνουν περιορισμό της κυκλοφορίας για κάποιες ώρες τη νύχτα, μείωση ατόμων εντός των καταστημάτων, click inside, αναστολή λειτουργίας στο Λιανικό Εμπόριο και την Εστίαση. Ως προς το εξωτερικό, περιορισμοί μπορεί να επιβληθούν ανάλογα με τα υγειονομικά δεδομένα κάθε χώρας. Αυτό το πλέγμα μέτρων θα ανακληθεί σταδιακά εντός της άνοιξης, όσο θα πλησιάζει η καλοκαιρινή περίοδος. Η επαναφορά περιοριστικών ρυθμίσεων θα έχει πρόσθετες ανασχετικές επιδράσεις σε σχέση με το βασικό σενάριο στις δραστηριότητες που αναφέρθηκαν. Τούτων δεδομένων, οι διεθνείς τουριστικές εισπράξεις θα διευρυνθούν έναντι του 2021, αλλά ηπιότερα από ότι στο βασικό σενάριο, στο 70-75% του επιπέδου τους πρόπερσι. Βεβαίως, η επιβολή περιορισμών θα συνοδευτεί από παρεμβάσεις στήριξης των πληττόμενων επιχειρήσεων και των εργαζομένων τους. Οι νέες διακυμάνσεις της υγειονομικής κρίσης θα μετριάσουν και τη δυναμική ανάκαμψης στην Ευρωζώνη. Όμως, θα εξασθενήσουν σε μεγάλο βαθμό τις πληθωριστικές πιέσεις εντός του έτους. Τούτων δεδομένων, η ανάπτυξη στην Ευρωζώνη θα διαμορφωθεί χαμηλότερα από τις πρόσφατες σχετικές προβλέψεις (4,3%). Δεν αναμένονται επιπτώσεις από ενδεχόμενες νέες κλιμακώσεις στις εισροές από το ΕΤΑ και την υλοποίηση των σχετικών έργων, καθώς αυτές οι διαδικασίες είναι γενικά ανεξάρτητες των υγειονομικών εξελίξεων.

Αναλυτικά ως προς τις πρόσφατες και αναμενόμενες εξελίξεις σχετικά με την πανδημία εγχωρίως, η εξάπλωση της νέας μετάλλαξης του κορωνοϊού έχει οδηγήσει, όπως στις περισσότερες χώρες που αυτή έχει εισέλθει, σε πρωτοφανή, κατακόρυφη αύξηση του αριθμού των κρουσμάτων. Ωστόσο, όπως ήδη αναφέρθηκε, η ραγδαία εξάπλωση της νέας μετάλλαξης δεν έχει επιφέρει προς το παρόν επιδείνωση των περισσότερων υπόλοιπων επιδημιολογικών δεδομένων, όπως οι νοσηλείες σε ΜΕΘ και ο θάνατοι. Όμως έχουν αυξηθεί σημαντικά οι εισαγωγές στα νοσοκομεία, τάση η οποία ενδεχομένως να επενεργήσει αρνητικά και σε άλλα επιδημιολογικά δεδομένα. Το ότι δεν έχουν επιδεινωθεί σημαντικοί δείκτες οι οποίοι σχετίζονται με την πανδημία μάλλον οφείλεται στα ηπιότερα παθογενετικά χαρακτηριστικά της Όμικρον, η οποία επηρεάζει περισσότερο στο ανώτερο αναπνευστικό και λιγότερο τους πνεύμονες από ότι η Δέλτα.

Στη σχετική σταθερότητα θεωρείται πως έχει συμβάλει και η πρόοδος στη διαδικασία εμβολιασμού, καθώς έως τα μέσα Ιανουαρίου περίπου το 70% του πληθυσμού της χώρας άνω των 5 ετών είχε εμβολιαστεί πλήρως και σχεδόν το 49% του πληθυσμού 18 ετών και άνω είχε πραγματοποιήσει αναμνηστική δόση, γεγονός το οποίο γενικά έχει ενισχύσει το ανοσοποιητικό σύστημα του πληθυσμού έναντι του ιού. Τούτων δεδομένων, κρίνεται ως πλέον πιθανό ότι δεν θα επέλθει στο επόμενο χρονικό διάστημα αλλά και μεσοπρόθεσμα μια σημαντική επιδείνωση του συνόλου επιδημιολογικών δεικτών. Ακολούθως, δεν θα χρειαστούν εκτεταμένα μέτρα προστασίας υγείας, όπως εκείνα που εφαρμόστηκαν κατά τα lockdowns. Δεν αποκλείεται ωστόσο να διευρυνθούν όσα έχουν ληφθεί έως τώρα, π.χ. σε περισσότερες δραστηριότητες, σε περιοχές της χώρας με βεβαρημένα επιδημιολογικά χαρακτηριστικά, σε τμήματα του πληθυσμού περισσότερο ευάλωτα στον ιό.

Η ραγδαία έξαρση των κρουσμάτων από τη νέα μετάλλαξη οδήγησε στην αύξηση των μέτρων προστασίας της δημόσιας υγείας. Το χαρακτηριστικό τους που τα διαφοροποιεί από

αντίστοιχους κύκλους παρεμβάσεων πολιτικής στο παρελθόν, είναι η μη επιβολή αναστολής λειτουργίας σε κάποια δραστηριότητα καθώς και περιορισμών στις μετακινήσεις των πολιτών.

Σε ότι αφορά τα μέτρα για τις διεθνείς επιβατικές μετακινήσεις στην Ελλάδα, συνεχίστηκε η απαγόρευση εισόδου αεροπορικώς στην χώρα υπηκόων τρίτων κρατών πλην των κρατών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Συμφωνίας Σένγκεν. Στο τέλος Οκτωβρίου αυξήθηκε σε σχέση με τον προηγούμενο μήνα ο αριθμός των χωρών των οποίων οι επιβάτες που ταξιδεύουν για ουσιαστικούς λόγους (essential reasons) και οι μόνιμοι κάτοικοι εξαιρούνται από τη συγκεκριμένη απαγόρευση σε 41 από 36, ενώ από τα μέσα Δεκεμβρίου προστέθηκε άλλη μια χώρα. Οι εξαιρούμενες χώρες είναι σαφώς περισσότερες σε σύγκριση με εκείνες πριν ένα χρόνο, που ήταν μόλις 9. Με την εμφάνιση της νέας μετάλλαξης σε χώρες της Νότιας Αφρικής ενισχύθηκαν από τις 27 Νοεμβρίου οι προϋποθέσεις εισόδου στην Ελλάδα για εννέα εξ' αυτών των χωρών. Έλληνες υπήκοοι και ταξιδιώτες οι οποίοι ταξιδεύουν από εννέα χώρες της Αφρικής, μπορούν να εισέλθουν στη χώρα με την προϋπόθεση τριών αρνητικών τεστ, 10ημερης καραντίνας και ειδικής άδειας εισόδου στην ελληνική επικράτεια από τις αρμόδιες προξενικές αρχές του Υπουργείου Εξωτερικών, ανεξαρτήτως της εμβολιαστικής τους κατάστασης. Πέρα από τις συγκεκριμένες προϋποθέσεις εισόδου για την προστασία της δημόσιας υγείας, συνολικά οι πολύ λιγότεροι περιορισμοί σε σύγκριση με την ίδια περίοδο του 2020, συνέβαλαν στη συνέχιση αρκετά υψηλότερης τουριστικής κίνησης στο τέταρτο τρίμηνο πέρυσι, που ήδη έχει καταγραφεί σε τμήμα αυτής της περιόδου. Οι συγκεκριμένες επιδράσεις είναι δυνατό να συνεχιστούν ή και να ενισχυθούν κατά το πρώτο εξάμηνο φέτος, όσο οι περιορισμοί δεν αυξάνονται ή εάν μειωθούν περαιτέρω. Αντίρροπα σε αυτές τις θετικές επενέργειες θα λειτουργήσει η επιφυλακτικότητα για ταξίδια εξαιτίας της ταχείας εξάπλωσης της Όμικρον.

Ως προς τις χερσαίες ταξιδιωτικές μετακινήσεις, από την 1^η Ιουλίου είναι ανοικτοί όλοι οι συνοριακοί σταθμοί της χώρας. Για την είσοδο απαιτείται αρνητική μοριακή εξέταση COVID-19 (PCR) έως 72 ώρες πριν από το άφιξη ή αρνητικός έλεγχος με τη χρήση ταχείας ανίχνευσης αντιγόνου κορωνοϊού COVID-19 (rapid test) εντός 24 ωρών προ της άφιξης. Καθώς αυτές οι ρυθμίσεις δεν σταμάτησαν το φθινόπωρο, όπως έγινε πρόπερσι, θεωρείται πως τόνωσαν κυρίως τον τουρισμό στη Βόρεια Ελλάδα (χειμερινός τουρισμός, city break). Όσο διατηρούνται, οι επιδράσεις τους θα συνεχίζονται, ενδεχομένως εξασθενημένες από την επιφυλακτικότητα λόγω της νέας μετάλλαξης. Πρόσθετη πηγή εσόδων για τον Τουρισμό σε σχέση με πρόπερσι αποτέλεσαν τα έσοδα από την κρουαζιέρα, δραστηριότητα η οποία έχει επιτραπεί από τις 14 Μαΐου.

Παρότι η μεγάλη πλειονότητα των παρεμβάσεων ενίσχυσης των επιχειρήσεων και νοικοκυριών έχει ολοκληρωθεί, όπως προαναφέρθηκε, αυτές θεωρείται πως αποτέλεσαν και αποτελούν ιδιαίτερα σημαντική πηγή στήριξής τους, μέσω του πολύ μεγάλου όγκου των σχετικών μεταβιβάσεων. Όσες αφορούσαν τα νοικοκυριά, συγκράτησαν την εξασθένιση της καταναλωτικής ζήτησης αλλά και τη μείωση της δραστηριότητας των επιχειρήσεων και της απασχόλησής τους. Ένα σημαντικό μέρος της ρευστότητας από την αρχή της πανδημίας που χρειάστηκαν οι επιχειρήσεις προκειμένου να συντηρήσουν τις θέσεις εργασίας τους και να ανταποκριθούν στις τρέχουσες υποχρεώσεις τους έχει προέλθει από τα έκτακτα χρηματοδοτικά εργαλεία. Ένα τμήμα των παρεμβάσεων στήριξης των επιχειρήσεων και των αυτοαπασχολούμενων επηρέασε από το 2020 το σχηματισμό πάγιου κεφαλαίου. Η ολοκλήρωση των παρεμβάσεων ή το ότι αυτές πλέον είναι αρκετά στοχευμένες ως προς τους δικαιούχους τους (κλάδοι-επαγγέλματα), συνεπάγεται ότι οι επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά που έλαβαν στήριξη θα πρέπει να προσαρμοστούν σε συνθήκες

εξόδου από την πανδημία και κατόπιν έκτος αυτής. Αυτή η διαδικασία θα αποτελέσει μια από τις μεγαλύτερες προκλήσεις στην ελληνική οικονομία κατά το τρέχον και το επόμενο έτος.

Σε ότι αφορά τις εξελίξεις σε μεγέθη χρηματοδότησης, τα οποία μπορούν να έχουν καθοριστικό ρόλο στην ανάσχεση των επιπτώσεων της πανδημίας, ιδίως στις επενδύσεις, οι τράπεζες στην Ελλάδα συνεχίζουν να διευρύνουν την αξιοποίηση των χρηματοδοτικών εργαλείων της ΕΚΤ για την προσφορά ρευστότητας, τα οποία προέκυψαν ως αντίδραση στις έκτακτες συνθήκες, δηλαδή το Πρόγραμμα Αγοράς Τίτλων λόγω Πανδημίας (ΠΑΤΠ - Pandemic Emergency Purchase Programme), προϋπολογισμού €1,85 τρισεκ., και τις έκτακτες πράξεις πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης λόγω της πανδημίας (PELTROS). Σε αυτό το πλαίσιο χρηματοδοτικών δυνατοτήτων, η άντληση ρευστότητας των ελληνικών τραπεζών από το Ευρωσύστημα, εξαιρουμένου του ΠΑΤΠ, έφτασε στην περίοδο Απρίλιος 2020 – Νοέμβριος 2021 τα €34,5 δισεκ. και συνολικά διαμορφώθηκε σε €46,83 δισεκ. στο τέλος της. Στην πρόσφατη περίοδο από την προηγούμενη έκθεση του IOBE για την ελληνική οικονομία (Σεπτέμβριος-Νοέμβριος), η άντληση κεφαλαίων περιορίστηκε οριακά, κατά €50 εκατ. Σε ότι αφορά την αξιοποίηση του Προγράμματος Αγοράς Τίτλων λόγω Πανδημίας, η ΕΚΤ έχει πραγματοποιήσει καθαρές αγορές τίτλων από την Ελλάδα έως το τέλος Νοεμβρίου ύψους €34,9 δισεκ., εκ των οποίων €5,5 δισεκ. στο τετράμηνο Αυγούστου-Νοεμβρίου. Συνεπώς, η διαθεσιμότητα από το τραπεζικό σύστημα κεφαλαίων προερχόμενων από την ΕΚΤ προκειμένου, μεταξύ άλλων στόχων, να παράσχει χρηματοδότηση προς τις επιχειρήσεις, είναι υψηλή και συνέχισε να αυξάνεται, λαμβάνοντας υπόψη και τις πρόσφατες εξελίξεις.

Τις χορηγήσεις δανείων ευνοεί και η συνεχιζόμενη αύξηση των καταθέσεων του ιδιωτικού τομέα (νοικοκυριά και μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις) από τις αρχές του 2019, με υψηλό ρυθμό. Κατόπιν της ισχυρής διεύρυνσής τους το 2020 κατά 13,6% ή κατά €19,3 δισεκ., οι ιδιωτικές καταθέσεις ανήλθαν στο οκτάμηνο Ιανουαρίου-Αυγούστου του 2021 έναντι της αντίστοιχης περιόδου με μέσο ετήσιο ρυθμό 13,7% ή κατά €19,9 δισεκ. Στο πρόσφατο τρίμηνο Σεπτεμβρίου-Νοεμβρίου η διεύρυνση των καταθέσεων επιβραδύνθηκε ελαφρώς, στο 11,7% ή €18,2 δισεκ. Η νέα άνοδος σε αυτή την περίοδο προήλθε κατά κύριο λόγο από τις περισσότερες καταθέσεις των νοικοκυριών, κατά €10,8 δισεκ. (+8,8% σε σχέση με πριν ένα έτος), ενώ οι καταθέσεις των επιχειρήσεων διευρύνθηκαν κατά €7,4 δισεκ. (+24,0%).

Ενώ η άφθονη ρευστότητα από την ΕΚΤ, η ισχυρή ανοδική τάση στις ιδιωτικές καταθέσεις, καθώς και η ενεργοποίηση του δανειακού σκέλους του Ταμείου Ανάκαμψης ευνοούν την πιστωτική επέκταση από τις τράπεζες στο τέλος της προηγούμενης χρονιάς και κατά το νέο έτος, υπάρχουν και ορισμένοι παράγοντες που μετριάζουν αυτή τη δυναμική. Ως πλέον σημαντικοί θεωρούνται η αναστολή πληρωμής δόσεων τραπεζικών δανείων το πολύ έως το τέλος του 2021 και η συνεχιζόμενη στο αρχικό τρίμηνο του νέου έτους επιδότηση ποσοστού της δόσης δανείων (πρόγραμμα Γέφυρα II), που δεν επιτρέπουν την εκδήλωση της πραγματικής δυναμικής στα μη εξυπηρετούμενα δάνεια (ΜΕΔ). Σύμφωνα με την ενδιάμεση έκθεση Νομισματικής Πολιτικής 2020-2021 της Τράπεζας της Ελλάδος, το υπόλοιπο των μη εξυπηρετούμενων δανείων υπό νομική προστασία τον Σεπτέμβριο του 2021 ήταν €3,3 δισεκ., σαφώς λιγότερα από τα €12,9 δισεκ. ένα χρόνο νωρίτερα. Στην ίδια έκθεση, η ΤτΕ εκφράζει την άποψη ότι οι «Μέρος επίσης από τα δάνεια που τελούν υπό καθεστώς στήριξης (π.χ. μέσω προγραμμάτων όπως το "Γέφυρα") είναι πιθανόν να καταγραφεί ως ΜΕΔ όταν παρέλθει η περίοδος διευκόλυνσης». Ένας άλλος ανασχετικός παράγοντας είναι η νέα κλιμάκωση της αβεβαιότητας ως προς την εξέλιξη της υγειονομικής

κρίσης, λόγω της σημαντικής έξαρσης των κρουσμάτων στη διάρκεια του τέταρτου τριμήνου πέρυσι, ιδίως στο τέλος του Δεκεμβρίου.

Η τρέχουσα ανάκαμψη της αβεβαιότητας ως προς την εξέλιξη της πανδημίας περιλαμβάνεται και στις αιτίες που θα εξασθενήσουν τη ζήτηση κεφαλαίων από τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά τουλάχιστον προσωρινά, στις αρχές του 2022. Στον αντίποδα, η συνεχής, έντονη ανάκαμψη σε ορισμένους κλάδους, θα τονώσει τη ζήτηση τραπεζικών πιστώσεων. Για παράδειγμα, στη Βιομηχανία, ο δείκτης παραγωγής ανήλθε έντονα στην περίοδο Ιανουαρίου-Νοεμβρίου του 2021, κατά μέσο όρο κατά 10,0%. Η ανάκτηση σημαντικού μέρους των προπέρσινων απωλειών στον Τουρισμό σε ορισμένες περιοχές, επίσης θα συμβάλει στη μεγαλύτερη ζήτηση για ρευστότητα από το τραπεζικό σύστημα.

Σε ότι αφορά την εξέλιξη των μη εξυπηρετούμενων δανείων (ΜΕΔ), τα πλέον πρόσφατα στοιχεία αφορούν στο τρίτο τρίμηνο του 2021. Βάσει αυτών, συνεχίστηκε στη συγκεκριμένη περίοδο η έντονη υποχώρησή τους έναντι του προηγούμενου τριμήνου, κατά €8,4 δισεκ. ή 28,8%, στα €20,9 δισεκ. ή στο 15,0% του συνόλου των δανείων. Έτσι, διαμορφώθηκαν σαφώς χαμηλότερα του αναθεωρημένου στόχου για το τέλος του 2021 (κάτω του 20% των δανείων). Ένα χρόνο νωρίτερα έφταναν τα €60,0 δισεκ. ή 36,3% των δανείων. Η εντονότερη συρρίκνωση των ΜΕΔ σημειώθηκε στα επιχειρηματικά (-€4,2 δισεκ. ή -21,9%) και τα στεγαστικά δάνεια (-€3,2 δισεκ. ή -45,8%). Συνολικά, η μείωση επιτεύχθηκε πρωτίστως μέσω μεταβιβάσεων και τιτλοποιήσεων χαρτοφυλακίων, κυρίως από την αξιοποίηση του προγράμματος «Ηρακλής». Ύστερα από αυτές τις εξελίξεις, το επίπεδο των ΜΕΔ είναι περίπου €86,3 δισεκ. ή 80,5% χαμηλότερο από το μέγιστο επίπεδό του τον Μάρτιο του 2016.

Υπό αυτές τις εξελίξεις στο τραπεζικό σύστημα, συνεχίστηκε η παροχή περισσότερων τραπεζικών πιστώσεων προς τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις. Από την άλλη πλευρά, ο σχετικός ρυθμός αποκλιμακώθηκε έντονα στην περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου και έκτοτε, ως το Νοέμβριο κυμαίνεται σε πολύ χαμηλότερα επίπεδα εκείνων στην αρχή του περασμένου έτους και της περιόδου Μάρτιος-Δεκέμβριος 2020. Συγκεκριμένα, διαμορφώθηκε στο 5,3% κατά το ενδεκάμηνο του 2021, όσος και ένα έτος νωρίτερα (5,2%). Όμως, ενώ πέρυσι τον Ιανουάριο βρισκόταν στο 10,3%, οκτώ μήνες μετά είχε επιβραδυνθεί στο 2,0%, επίπεδο πλησίον του οποίου βρισκόταν τουλάχιστον έως τον περασμένο Νοέμβριο (2,4%). Την ίδια περίοδο, ο μέσος ρυθμός πιστωτικής συρρίκνωσης προς τα νοικοκυριά ήταν σταθερός, τόσο εντός του έτους, όσο και σε σύγκριση με πρόπερσι, στο 2,7% έναντι 2,5%. Στο σύνολο του ιδιωτικού τομέα σημειώθηκε στο χρονικό διάστημα Ιανουαρίου-Νοεμβρίου μέση πιστωτική επέκταση 1,6%, έναντι ρυθμού 1,0% το 2020. Ενώ το 2021 ο ρυθμός ήταν κατά μέσο όρο ελαφρώς υψηλότερος, στο πεντάμηνο Ιουλίου-Νοεμβρίου κυμαινόταν μεταξύ 0,3-0,6%. Όπως έχει επισημανθεί σε προηγούμενες εκθέσεις του ΙΟΒΕ για την ελληνική οικονομία, η μικρότερη αύξηση των δανείων στον επιχειρηματικό τομέα σχετίζεται κυρίως με την έντονη κλιμάκωση του δανεισμού προς τη Γενική Κυβέρνηση, με το σχετικό μέσο ρυθμό να διαμορφώνεται στο 60,8% στο πρόσφατο τετράμηνο, από 30,8% ένα χρόνο πριν, αμφότεροι οι υψηλότεροι διαχρονικά. Επομένως, αυξήθηκε σημαντικά η διασύνδεση του τραπεζικού συστήματος με την κυβέρνηση. Η συγκεκριμένη τάση προξενεί αβεβαιότητα για τις χρηματοδοτικές προτεραιότητες των τραπεζών και ευρύτερα, για το εάν αξιοποιείται η σημαντική πρόσθετη ρευστότητα σε παραγωγικούς σκοπούς.

Η παροχή ρευστότητας στις επιχειρήσεις συνεχίζει να γίνεται με ιδιαίτερα ευνοϊκούς όρους: το μέσο επιτόκιο νέων δανείων τακτής λήξης προς μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις

διαμορφώθηκε στο τρίμηνο Σεπτεμβρίου-Νοεμβρίου στο 2,64%, χαμηλότερα από ότι στο προηγούμενο τετράμηνο (3,11%), με το πρόσφατο μέσο επίπεδο να αποτελεί νέο ιστορικά ελάχιστο, τουλάχιστον από το 2010. Τα χαμηλότερα επιτόκια τραπεζικού δανεισμού επιχειρήσεων και ελεύθερων επαγγελματιών το 2021 σχετίζονται και με την έντονη αποκλιμάκωση των επιτοκίων δανεισμού του ελληνικού δημοσίου. Αυτή η τάση οφείλεται αφενός στην εξέλιξη της πιστοληπτικής ικανότητας της Ελλάδας, αφετέρου στα μέτρα νομισματικής πολιτικής της ΕΚΤ τα οποία προαναφέρθηκαν. Τον Αύγουστο το μέσο επιτόκιο του 10-ετούς ομολόγου διαμορφώθηκε στο διαχρονικά ελάχιστο επίπεδό του (0,59%). Προσφάτως, ο οίκος Fitch διατήρησε την περυσινή αξιολόγηση BB, αναβαθμίζοντας τις προοπτικές της χώρας (outlook) σε θετικές από σταθερές. Αυτό το γεγονός ανοίγει το δρόμο για αναβάθμιση σε BB+, δηλαδή μια βαθμίδα κάτω από την επενδυτική κατηγορία. Από την άλλη πλευρά, επισημαίνεται η συνεχής άνοδος του επιτοκίου του 10-ετούς ομολόγου του ελληνικού δημοσίου στην περίοδο Σεπτεμβρίου-Δεκεμβρίου, η οποία σωρευτικά έχει φτάσει τις 70 μονάδες βάσης, διαμορφώνοντάς το στο 1,29%, επίπεδο που είναι το υψηλότερο στο πρόσφατο 1,5 έτος. Ταυτόχρονα, η αντίστοιχη απόδοση στα γερμανικά ομόλογα ανήλθε κατά 16 μονάδες βάσης, στο -0,38%. Επομένως, το spread με το ελληνικό ομόλογο διευρύνθηκε κατά 54 μονάδες. Η ανοδική τάση επί τετράμηνο της απόδοσης του ελληνικού 10-ετους και η αύξηση του spread με το γερμανικό προς το παρόν δεν είναι εφικτό να ερμηνευτούν. Σε κάθε περίπτωση, αυτές οι τάσεις αναδεικνύουν το ενδεχόμενο οι χρηματοδοτικές συνθήκες στις διεθνείς αγορές να μεταβληθούν και να χειροτερεύσουν όταν μειωθούν σε μεγάλο βαθμό ή ολοκληρωθούν οι έκτακτες παρεμβάσεις στήριξης της ρευστότητας από τις μεγαλύτερες κεντρικές τράπεζες.

Την εκτεταμένη επιβράδυνση της πιστωτικής επέκτασης προς τις επιχειρήσεις εκτιμάται πως μπορεί να αντιστρέψει η εκκίνηση αξιοποίησης των δανειακών πόρων του Ταμείου Ανάκαμψης. Προσφάτως συνάφθηκαν επιχειρησιακές συμφωνίες μεταξύ Υπουργείου Οικονομικών και έξι πιστωτικών ιδρυμάτων για την αξιοποίηση δανειακών πόρων ύψους €970 εκατ. Βάσει της προβλεπόμενης από το Ταμείο Ανάκαμψης διαδικασίας, εντός 30 εργάσιμων ημερών, τα πιστωτικά ιδρύματα θα δημοσιοποιήσουν προσκλήσεις εκδήλωσης ενδιαφέροντος προς τους επενδυτές που επιθυμούν να λάβουν δανειοδότηση από το «Ελλάδα 2.0» για την υλοποίηση των σχεδίων τους. Επιπλέον, έχει συναφθεί επιχειρησιακή συμφωνία με την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (EIB) για αξιοποίηση ποσού έως €5 δισεκ. από το σύνολο των €12,7 δισεκ., καθώς και αντίστοιχη συμφωνία με την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (EBRD) για συγχρηματοδότηση ιδιωτικών επενδύσεων. Προσεχώς θα εκταμιευθούν €600 εκατ. προς τα συγκεκριμένα ιδρύματα. Οι δανειακοί πόροι του Ταμείου Ανάκαμψης οι οποίοι έχουν κατανεμηθεί έως τώρα είναι αυτοί που αντλήθηκαν πέρυσι. Για το τρέχον έτος είναι προγραμματισμένη η άντληση επιπλέον €1,85 δισεκ. σε δανειακά κεφάλαια, τα οποία θα κατανεμηθούν στις παραπάνω κατηγορίες πιστωτικών ιδρυμάτων.

Σε ότι αφορά την τακτική κρατική χρηματοδότηση επενδύσεων, μέσω του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων, στην περίοδο Ιανουαρίου-Νοεμβρίου οι ενισχύσεις του έφτασαν τα €7,8 δισεκ., υπερβαίνοντας κατά πολύ το σχετικό στόχο στον Προϋπολογισμό του 2021 (€5,7 δισεκ.), υστερώντας όμως των αντίστοιχων εκταμιεύσεων κεφαλαίων πρόπερι (€8,4 δισεκ.). Ωστόσο, ένα σημαντικό μέρος των δαπανών στο ενδεκάμηνο, περίπου €2,7 δισεκ. ή 34,6%, αφορούσε σε ενισχύσεις εξαιτίας της πανδημίας, κυρίως με τη μορφή της επιστρεπτέας προκαταβολής (€1,1 δισεκ) και ενίσχυσης των ΜμΕ οι οποίες πλήγηκαν από τον COVID-19 (€741 εκατ.). Εξαιρουμένων αυτών, οι δαπάνες του ΠΔΕ διαμορφώθηκαν στο ενδεκάμηνο σε €5,1 δισεκ. Επομένως, υπολείπονταν του στόχου στο περυσινό προϋπολογισμό. Λαμβάνοντας υπόψη τη δυναμική που

παρουσίασε η παροχή πόρων μέσω του ΠΔΕ έως τον Νοέμβριο, τις ιδιαίτερα υψηλές πληρωμές του στον τελευταίο μήνα κάθε έτους, καθώς και το ότι η Προγραμματική Περίοδος 2014-2020 πλησιάζει στην ολοκλήρωσή της, εκτιμάται ότι η υποστήριξη επενδυτικών σχεδίων μέσω του ΠΔΕ διαμορφώθηκε στο σύνολο του περασμένου έτους πλησίον του επίπεδου της το 2020 (€6,37 δισεκ.). Για το 2022 προβλέπεται στο Προσχέδιο του Κρατικού Προϋπολογισμού διάθεση πόρων ύψους €7,8 δισεκ. μέσω του ΠΔΕ. Σε αυτούς δεν περιλαμβάνονται οι δαπάνες στο πλαίσιο του Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, καθώς και οι έκτακτες παρεμβάσεις εξαιτίας της υγειονομικής κρίσης. Ακολούθως, αναμένεται ισχυρότερη συμβολή των τακτικών δημοσίων επενδύσεων στην επενδυτική δραστηριότητα.

Ως προς τις εξελίξεις στο πεδίο των αποκρατικοποιήσεων-παραχωρήσεων, η ισχυρή αβεβαιότητα στο αρχικό εξάμηνο πέρυσι για τη δυναμική της πανδημίας είχε αρνητικό αντίκτυπο στη δραστηριότητα του ΤΑΙΠΕΔ και στο επενδυτικό ενδιαφέρον. Παρότι αρκετές διαγωνιστικές διαδικασίες ξεκίνησαν και ολοκληρώθηκαν δύο ιδιαίτερα σημαντικές (Εγνατία Οδός, ΔΕΠΑ Υποδομών), εντούτοις τα έσοδα από αποκρατικοποιήσεις που έγιναν το 2021 είναι όσα προέρχονται από την Ελληνικό ΑΕ, το Golf-Βόρειο Αφάντου και τη χορήγηση δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνότητων. Συνολικά εκτιμάται στον Προϋπολογισμό του 2022 πως έφτασαν τα €625,7 εκατ., αντιστοιχώντας στο 42,6% του σχετικού στόχου για το 2021. Ακολούθως, επιτείνεται η χαμηλή επίδραση των αποκρατικοποιήσεων στην επενδυτική δραστηριότητα. Στο νέο έτος, θα ολοκληρωθούν οι διαδικασίες που απαιτούνται για την τυπική ολοκλήρωση των διαγωνισμών για την Εγνατία Οδό και την ΔΕΠΑ Υποδομών και θα εισπραχθούν και τα αντίστοιχα τιμήματα. Αυτά αποτελούν τις σημαντικότερες συνιστώσες του στόχου εσόδων από τις αποκρατικοποιήσεις το 2022, ύψους €2.151 εκατ. (91,7% του στόχου). Δεδομένου του αριθμού των εν εξελίξει ενεργειών από πέρυσι, σε συνδυασμό με ορισμένες νέες οι οποίες έχουν προγραμματιστεί φέτος, θεωρείται ότι ο στόχος θα έπρεπε να περιλαμβάνει κάποιες εξ' αυτών και να είναι υψηλότερος.

Λαμβάνοντας υπόψη για την πραγματοποίηση μακροοικονομικών προβλέψεων κυρίως τις πρόσφατες και τις πιθανές εξελίξεις σχετικά με την πανδημία του COVID-19, π.χ. την πρόσφατη ραγδαία εξάπλωση της νέας μετάλλαξης και τις επιπτώσεις της στα επιδημιολογικά δεδομένα, το ρυθμό αύξησης της εμβολιαστικής κάλυψης του πληθυσμού, την ταχύτερη ανάκαμψη της παγκόσμιας οικονομίας, τη μεγαλύτερη της αναμενόμενης άνοδο του διεθνούς τουρισμού, εκτιμάται πως η ιδιαίτερα ισχυρή ανάκαμψη των καταναλωτικών δαπανών των νοικοκυριών στο δεύτερο και το τρίτο τρίμηνο πέρυσι, θα συνεχιστεί με υψηλούς, ωστόσο ηπιότερους ρυθμούς στο τελευταίο τρίμηνο του 2021. Τη διεύρυνση της ιδιωτικής κατανάλωσης θα υποστηρίξει η έντονη αποκλιμάκωση της ανεργίας. Η μεγάλη συσσώρευση αποταμιεύσεων από τα νοικοκυριά, ύψους σχεδόν €15,6 δισεκ. από το ξεκίνημα της υγειονομικής κρίσης, μπορεί να τροφοδοτήσει την ενίσχυση της κατανάλωσής τους στο καταληκτικό τρίμηνο του προηγούμενου έτους. Υπό αυτές τις επιδράσεις προβλέπεται πως η ενίσχυση της ιδιωτικής κατανάλωσης θα διαμορφωθεί στην περιοχή του 5,5-6,0%.

Το 2022, θεωρείται πλέον πιθανό ότι, παρά της εξάρσεις που θα παρουσιάσει η πανδημία, δεν θα επιβληθούν γενικευμένα και ισχυρά περιοριστικά μέτρα, όπως στο παρελθόν (βασικό σενάριο πρόβλεψης). Ακολούθως, η οικονομία αναμένεται λειτουργήσει με τους υφιστάμενους, σχετικά λίγους περιορισμούς, ενδεχομένως και ορισμένους πρόσθετους κατά περιόδους. Αυτή η εξέλιξη θα τονώσει την ιδιωτική κατανάλωση τόσο άμεσα, με τη συνεχή, δια ζώσης λειτουργία κλάδων στους οποίους είχε επιβληθεί τα προηγούμενα έτη αναστολή λειτουργίας και στους οποίους πραγματοποιείται σημαντικό μέρος της ιδιωτικής κατανάλωσης (Λιανικό Εμπόριο, Τουρισμός,

Εστίαση, Τέχνες-Ψυχαγωγία, Μεταφορές κ.ά.), όσο και έμμεσα, από τη διεύρυνση της απασχόλησης και της δημιουργίας εισοδήματος σε αυτούς, καθώς διαχρονικά η συμβολή τους στην απασχόληση είναι υψηλή. Θέσεις εργασίας θα δημιουργηθούν και από τις περισσότερες επενδύσεις, π.χ. σε κλάδους της βιομηχανίας με υψηλές εξαγωγικές επιδόσεις, στον Τουρισμό, καθώς και από τη μεγαλύτερη συμβολή του δημόσιου τομέα στην επενδυτική δραστηριότητα (διεύρυνση ΠΔΕ, Ταμείο Ανάκαμψης). Στον αντίποδα, ανασχετικά στην αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης θα επενεργήσει η άνοδος των τιμών λόγω των ενεργειακών προϊόντων, ιδίως στο πρώτο εξάμηνο φέτος, η οποία όμως σταδιακά θα εξασθενήσει. Οι πληθωριστικές πιέσεις στην κατανάλωση θα μετριαστούν από τις παρεμβάσεις στήριξης των νοικοκυριών (επίδομα κατανάλωσης ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου, αυξημένο επίδομα θέρμανσης). Αρκετά μικρότερη από πέρυσι θα είναι η ώθηση από τα έκτακτα μέτρα στήριξης λόγω της πανδημίας. Όμως, το πραγματικό διαθέσιμο εισόδημα ενός τμήματος του πληθυσμού θα ενισχυθεί από τα μέσα του έτους από την αύξηση του κατώτατου μισθού. Συνισταμένη αυτών των επιδράσεων στο διαθέσιμο πραγματικό εισόδημα και την καταναλωτική διάθεση, αναμένεται να είναι η νέα διεύρυνση της κατανάλωσης των νοικοκυριών, κατά 3,0% έως 4,0%.

Το εναλλακτικό σενάριο διαφοροποιείται από το βασικό ως προς τις επιπτώσεις των υγειονομικών εξελίξεων, οι οποίες σε αυτή την περίπτωση θα είναι δυσμενέστερες. Ωστόσο δεν αναμένεται να επιβληθεί εκ νέου lockdown ή αναστολή λειτουργίας ενός σημαντικού τμήματος της οικονομίας, ούτε απαγόρευση εισόδου στη χώρα, αλλά ορισμένοι στοχευμένοι περιορισμοί. Συνεπώς, δεν θα τεθούν σημαντικά εμπόδια την ιδιωτική κατανάλωση, ούτε θα διαφοροποιηθεί σημαντικά η καταναλωτική διάθεση. Όμως, λόγω κυρίως επιφυλακτικότητας έναντι δυνητικών δυσμενέστερων εξελίξεων, οι επιχειρήσεις θα προβούν σε λιγότερες προσλήψεις. Η ενίσχυση της επενδυτικής δραστηριότητας θα είναι ηπιότερη του βασικού σεναρίου, καθώς και η διεύρυνση του διεθνούς τουρισμού, μετριάζοντας τη δημιουργία θέσεων εργασίας και εισοδήματος από αυτούς τους παράγοντες. Μικρότερη θα είναι και η άνοδος των τιμών, η οποία ενδεχομένως να εξελιχθεί σε ήπια πτώση προς το τέλος του έτους. Επιπλέον, θα επανέλθουν κάποια από τα μέτρα στήριξης των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών, συντηρώντας ένα μεγαλύτερο τμήμα της φετινής δημοσιονομικής τόνωσης. Ακολούθως, η καταναλωτική δαπάνη των νοικοκυριών αναμένεται να παραμείνει σε τροχιά ανόδου, με μικρότερη ταχύτητα από το βασικό σενάριο (+1,5 - +2,5%).

Στην πλευρά της κατανάλωσης από το δημόσιο τομέα, η διεύρυνση των έκτακτων δαπανών λόγω COVID-19, κυρίως για προσωπικό, για υποδομές και εξοπλισμό ΤΠΕ, για την προμήθεια φαρμάκων, εμβολίων και tests κ.ά., θεωρείται πως συνέχισε να τονώνει την καταναλωτική ζήτησή του στο τελευταίο τρίμηνο του 2021. Επιπλέον, έκτακτες ανάγκες προέκυψαν για την αντιμετώπιση των καταστροφών από τις μεγάλες πυρκαγιές του καλοκαιριού, σε Εύβοια και Αττική. Από την άλλη πλευρά, ανασχετικά στη διεύρυνση των καταναλωτικών δαπανών του δημοσίου στο τέλος του 2021 επενέργησε το τεχνικό αποτέλεσμα του σαφώς υψηλότερου επιπέδου τους ένα έτος νωρίτερα, σε σύγκριση με εκείνο στο πρώτο εξάμηνο του 2020 (αποτέλεσμα βάσης). Επίσης, δεν καταβλήθηκαν πέρυσι στους συνταξιούχους αναδρομικά, όπως στο τέταρτο τρίμηνο του 2020. Λαμβάνοντας υπόψη τις επιδράσεις των παραπάνω παραγόντων οι οποίοι επηρεάζουν τη δημόσια κατανάλωση, αναμένεται ότι η μέση διεύρυνση της πέρυσι έφτασε το 5,5-6,0%.

Η αναμενόμενη συνέχιση της πανδημίας το 2022 με ορισμένες εξάρσεις, θα διατηρήσει ένα μεγάλο μέρος των αναγκών που αυτή δημιουργεί σε υλικοτεχνικό εξοπλισμό. Όμως, φέτος έχει

προγραμματιστεί διεύρυνση της απασχόλησης στο δημόσιο τομέα, με 20,6 χιλ. προσλήψεις και διορισμούς. Ειδικά στο πρώτο εξάμηνο, οι δαπάνες προσωπικού θα ενισχυθούν από εκείνες εξαιτίας της πρόσληψης 11,7 χιλ. εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στο τρίτο τρίμηνο πέρυσι. Η ενίσχυση της απασχόλησης θα μετριάσει τον περιορισμό των καταναλωτικών δαπανών του δημοσίου, με αποτέλεσμα η πτώση τους να διαμορφωθεί στην περιοχή του 2,5-3,5%. Εφόσον σημειωθεί μια ισχυρή ανάκαμψη της πανδημίας, η οποία θα οδηγήσει σε ορισμένα ισχυρά περιοριστικά μέτρα, τα οποία συνεπάγονται και αντίστοιχες παρεμβάσεις στήριξης, οι σχετικές ανάγκες θα είναι υψηλότερες του βασικού σεναρίου, επομένως και η περιστολή των καταναλωτικών εσόδων μικρότερη (-1,0 έως -2,0%).

Σε ότι αφορά τις επενδύσεις, ο υψηλός τραπεζικός δανεισμός επιχειρήσεων από το 2020, που αναμένεται να συνεχιστεί φέτος με πολύ χαμηλότερο ρυθμό, έχει διαμορφώσει ήδη δυνατότητα πραγματοποίησης επενδύσεων από μεγάλο αριθμό επιχειρήσεων. Εφόσον τα μέτρα προστασίας της δημόσιας υγείας παραμείνουν γύρω από τα τρέχοντα επίπεδα, πιθανόν με πρόσκαιρες μικρές διακυμάνσεις, η επιφυλακτικότητα για την πανδημία δεν θα ανακάμψει σημαντικά, ευνοώντας την υλοποίηση πολλών εξ αυτών των επενδυτικών σχεδίων. Επιχειρήσεις από δραστηριότητες της Μεταποίησης θεωρούνται οι πλέον πιθανές να διευρύνουν την επενδυτική δραστηριότητά τους. Η έντονη ανάκαμψη του διεθνούς τουρισμού το 2021, η οποία υπό τις υποθέσεις του βασικού μακροοικονομικού σεναρίου θα συνεχιστεί και θα κλιμακωθεί φέτος, θα αναθερμάνει την επενδυτική δραστηριότητα στο συγκεκριμένο κλάδο. Αυτή θα αφορά και στην ανακαίνιση ακινήτων για Airbnb. Ο κλάδος θα προβεί σε περισσότερες επενδύσεις και στην περίπτωση του εναλλακτικού μακροοικονομικού σεναρίου, ωστόσο αυτές θα είναι λιγότερες και θα πραγματοποιούν σε περιοχές της χώρας με ισχυρή τουριστική ανάκαμψη πέρυσι και ενδείξεις συνέχισής της φέτος.

Την ολοκλήρωση ή τη σημαντική εξασθένιση το 2022 των θετικών επενεργειών των έκτακτων παρεμβάσεων στήριξης εξαιτίας της πανδημίας, θα υπεραντισταθμίσουν οι διαθέσιμοι πόροι στο πλαίσιο του Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (Ελλάδα 2.0), σε συνδυασμό με τους εγχώριους πόρους που θα μοχλευτούν για τα επενδυτικά σχέδια τα οποία θα κριθούν επιλέξιμα προς στήριξη. Ήδη έχουν ενταχθεί στο Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (RRF) προς υλοποίηση 109 έργα, προϋπολογισμού €6,11 δισεκ. Έχει εκταμιευτεί η προκαταβολή των κονδυλίων που αναλογούν στην Ελλάδα και στο τέλος Δεκεμβρίου υποβλήθηκε αίτημα πληρωμής προς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την πρώτη δόση τους, ύψους €3,56 δισεκ. Αυτά τα κεφάλαια αποτελούν τα αναμενόμενα έσοδα για το νέο έτος. Στην πλευρά της παροχής ενισχύσεων, η σχετική πρόβλεψη στον προϋπολογισμό φθάνει τα €3,2 δισεκ. Όπως επισημάνθηκε στις υποθέσεις των μακροοικονομικών σεναρίων, η υλοποίηση του Σχεδίου Ανάκαμψης θεωρείται σε μεγάλο βαθμό ανεξάρτητη των υγειονομικών εξελίξεων, επειδή οι σχετικές διαδικασίες, εγχωρίως και σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Επιτροπής, δεν επηρεάζονται από αυτές. Συνεπώς, η στήριξη των επενδύσεων μέσω του Ταμείου Ανάκαμψης θα εξαρτηθεί από την αποτελεσματικότητα των εμπλεκόμενων φορέων, εγχωρίως και σε επίπεδο Ευρ. Επιτροπής.

Κατόπιν της μικρής υστέρησης στην υλοποίηση του ΠΔΕ στο ενδεκάμηνο πέρυσι, εκτιμάται πως οι συνολικές δαπάνες του το 2021 διαμορφώθηκαν πλησίον του επιπέδου τους το 2020 (€6,37 δισεκ.) και χαμηλότερα του στόχου (€6,75 εκατ.). Συνεκτιμώντας τον υψηλότερο από ότι για το 2021 στόχο ενισχύσεων του ΠΔΕ για φέτος (€7,8 έναντι €6,75 δισεκ.), το ότι ξεκινάει το ΕΣΠΑ 2021-2027, αλλά και την εμπειρία υλοποίησης του προγράμματος στο παρελθόν, εκτιμάται πως οι

δαπάνες του θα αυξηθούν ελαφρώς το 2022, περίπου στα €7 δισεκ., παρέχοντας αντίστοιχα μεγαλύτερη στήριξη στην επενδυτική δραστηριότητα.

Η υπό-υλοποίηση του προγράμματος αποκρατικοποιήσεων-ιδιωτικοποιήσεων το 2020 σε μεγάλο βαθμό, που συνεχίστηκε ηπιότερα πέρυσι, εξαιτίας και των επιπτώσεων πανδημίας, θα έχει ως αποτέλεσμα τη μικρή συμβολή τους στην επενδυτική δραστηριότητα και φέτος, δεδομένης της μεγάλης περιόδου ωρίμανσης που απαιτείται για επενδύσεις αυτής της κλίμακας. Ωστόσο, η πρόσφατη ολοκλήρωση της παραχώρησης του Ελληνικού, της Εγνατίας Οδού, της ΔΕΠΑ Υποδομών, του ΔΕΔΔΗΕ, δημιουργεί πολύ σημαντικές μεσοπρόθεσμες προοπτικές για τις επενδύσεις, την οικονομική δραστηριότητα ευρύτερα, καθώς και για την απασχόληση.

Συνεκτιμώντας αυτές τις επιδράσεις, εκτιμάται πως η ανάκαμψη των επενδύσεων πέρυσι διαμορφώθηκε στην περιοχή του 10-12%. Το 2022, θα προστεθούν στις περυσινές επιδράσεις πρωτίστως εκείνες της αξιοποίησης πόρων από το ΕΤΑ και της σαφώς υψηλότερης της αναμενόμενης αύξησης του διεθνούς τουρισμού, η οποία θα κλιμακωθεί περαιτέρω. Ακολουθως, οι επενδύσεις φέτος θα διευρυνθούν σε σχέση με το 2021 μεταξύ 20-23%. Μια νέα κλιμάκωση των περιοριστικών μέτρων θα συγκρατήσει σε μικρό βαθμό την άνοδο της επενδυτικής δραστηριότητας, στην περιοχή του 15-18%.

Στον εξωτερικό τομέα της οικονομίας, στο σκέλος των εξαγωγών, η ισχυρή δυναμική των εξαγωγών υπηρεσιών, λόγω κυρίως της ανάκαμψης του διεθνούς τουρισμού, είναι αυτή που καθόρισε κατά κύριο λόγο τη μεταβολή του συνόλου των εξαγωγών πέρυσι και μάλλον θα έχει την ίδια σημασία το 2022. Τα πρώτα στοιχεία από τις προκρατήσεις για το 2022 είναι ιδιαίτερα θετικά, καθώς τον Οκτώβριο ξεπέρασαν σημαντικά εκείνες του 2019. Αυτή η δυναμική ευνοεί και την παροχή διεθνών μεταφορικών υπηρεσιών. Σε περίπτωση σημαντικής κλιμάκωσης των μέτρων προστασίας, π.χ. εντός του χειμώνα ή στην αρχή της άνοιξης, η αύξηση της τουριστικής κίνησης θα μετριαστεί πρόσκαιρα. Σε ότι αφορά τις εξαγωγές αγαθών, τη σημαντική ενίσχυσή τους θα συνεχίσει να στηρίζει η έντονη ανάκαμψη στην Ευρωζώνη. Η άνοδος θα μετριαστεί από την απότομη κλιμάκωση των τιμών των ενεργειακών αγαθών και των υπόλοιπων βασικών εμπορευμάτων, κυρίως στο τελευταίο τρίμηνο του 2021 και το πρώτο της νέας χρονιάς. Εν συνεχεία, αναμένεται σταδιακή εξασθένησή τους, η οποία στην περίπτωση του εναλλακτικού σεναρίου για τη νέα χρονιά, ενδεχομένως να οδηγήσει σε αντιπληθωρισμό στο τέταρτο τρίμηνο. Λαμβάνοντας υπόψη τις ως επί το πλείστον θετικές τάσεις στους παράγοντες που παρουσιάστηκαν και αφορούν στην εξαγωγική ζήτηση, εκτιμάται πως το 2021 η αύξηση του συνόλου των εξαγωγών διαμορφώθηκε στην περιοχή του 19-21%. Η συνέχισή της τον επόμενο χρόνο θα γίνει με ελαφρώς ηπιότερο ρυθμό στο βασικό σενάριο, στην περιοχή του 12-14%. Εφόσον προκύψει μια «αναζωπύρωση» του υγειονομικού ζητήματος και διεύρυνση των μέτρων, η άνοδος στο νέο έτος θα είναι ελαφρώς μικρότερη από ότι στο βασικό σενάριο, στην περιοχή του 8-10%.

Η ενίσχυση της εγχώριας ζήτησης, αλλά και των εξαγωγών προϊόντων το 2021, είχαν ισχυρό αυξητικό αποτύπωμα στις εισαγωγές προϊόντων. Επικουρικά στις εισαγωγές προϊόντων ενισχύονται έντονα οι εισαγωγές μεταφορικών υπηρεσιών. Αυτές οι τάσεις εκτιμάται πως συνεχίστηκαν έως το τέλος του 2021 και εν πολλοίς θα διατηρηθούν το 2022. Ενδεχομένως να επηρεαστούν σε αμφότερες αυτές τις πλευρές των εισαγωγών από την ισχυρή άνοδο των διεθνών τιμών των ενεργειακών προϊόντων και βασικών εμπορευμάτων. Ιδιαίτερα έντονα φαίνεται πως ενισχύθηκε πέρυσι η εγχώρια ζήτηση για ταξιδιωτικές υπηρεσίες, με την αύξηση να κλιμακώνεται

στο τέταρτο τρίμηνο, όπως είχε προβλεφθεί στην προηγούμενη έκθεση του IOBE για την ελληνική οικονομία. Η συγκεκριμένη τάση προβλέπεται να αποκλιμακωθεί στην αρχή του τρέχοντος έτους, εξαιτίας της επιφυλακτικότητας για την εξέλιξη της νέας μετάλλαξης. Λαμβάνοντας υπόψη τους παραπάνω παράγοντες, προβλέπεται πως οι εισαγωγές διευρύνθηκαν πέρυσι κατά 14% με 16%, άνοδος η οποία θα παρουσιάσει επιβράδυνση το τρέχον έτος, στην περιοχή του 11-13% υπό το βασικό σενάριο. Η ενίσχυσή τους θα είναι μικρότερη υπό το εναλλακτικό σενάριο εξελίξεων (7,5-9%).

Από τη διαδικασία εκτιμήσεων για τις τάσεις στις συνιστώσες του ΑΕΠ το τρέχον και το επόμενο έτος, προέκυψαν αντίστοιχες προβλέψεις για τη μεταβολή του εγχώριου προϊόντος. Σύμφωνα με αυτές, το 2021, στο τελευταίο τρίμηνο του οποίου δεν επιβλήθηκαν γενικευμένα περιοριστικά έργα, η άνοδος του διεθνούς τουρισμού ήταν μεγαλύτερη από ότι αναμενόταν, αλλά και η κλιμάκωση του πληθωρισμού πολύ ισχυρότερη, καθώς και η εισροή πόρων Ταμείου Ανάκαμψης ήταν χαμηλότερη του στόχου στον Προϋπολογισμό του 2021, η ελληνική οικονομία αναπτύχθηκε με ρυθμό στην περιοχή του 9,0-9,5%. Το 2022, υπό παρόμοιες υγειονομικές συνθήκες, που θα ευνοήσουν την περαιτέρω σημαντική κλιμάκωση του τουρισμού και τη συνέχιση της ισχυρής ανάπτυξης της Ευρωζώνης, με ώθηση στις επενδύσεις από το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, αλλά και αρκετά λιγότερες παρεμβάσεις στήριξης των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών από ότι το 2021, η ισχυρή ανάκαμψη θα συνεχιστεί, με ρυθμό 4,5-5,0%. Στην περίπτωση επιβολής ορισμένων σημαντικών περιοριστικών μέτρων λόγω έντονης επιδείνωσης όλων των επιδημιολογικών δεδομένων, βραδύτερης ανάκαμψης της Ευρωζώνης και του τουρισμού, αλλά και ηπιότερου πληθωρισμού, ο ρυθμός ανόδου του ΑΕΠ θα επιβραδυνθεί στην περιοχή του 2,5-3,0%.

Κρατικός Προϋπολογισμός 2021: επίτευξη στόχων στην περίοδο Ιανουαρίου-Νοεμβρίου, λόγω μικρής συγκράτησης των δαπανών

Σύμφωνα με τα στοιχεία εκτέλεσης του Κρατικού Προϋπολογισμού, στην περίοδο Ιανουαρίου-Νοεμβρίου φέτος, το έλλειμμα του έφτασε τα €12,3 δισεκ., έναντι στόχου για έλλειμμα €13,4 δισεκ. στη συγκεκριμένη περίοδο και ελλείμματος €18,3 δισεκ. πριν ένα χρόνο. Το πρωτογενές αποτέλεσμα του Κρατικού Προϋπολογισμού την ίδια περίοδο ήταν ελλειμματικό, κατά €7,9 δισεκ., σε σχέση με έλλειμμα €13,7 δισεκ. πριν ένα χρόνο και έναντι στόχου ελλείμματος για την ίδια περίοδο ύψους €9,0 δισεκ. Η υπέρβαση του στόχου προήλθε κυρίως από το σκέλος των δαπανών του Κρατικού Προϋπολογισμού. Συγκεκριμένα, αυτές υστέρησαν κατά €803 εκατ. έναντι του σχετικού στόχου, με αποτέλεσμα να διαμορφωθούν στα €60,7 δισεκ. Αυτή η εξέλιξη οφείλεται κυρίως στη συγκράτηση των μεταβιβάσεων κατά €477 εκατ. και των δαπανών του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων κατά €145 εκατ.

Τα καθαρά έσοδα του Κρατικού Προϋπολογισμού υπερέβησαν κατά €326 εκατ. το σχετικό στόχο, σχεδόν αποκλειστικά από τις περισσότερες εισπράξεις φόρων, κατά €784 εκατ. Αυτές προήλθαν κυρίως από τις περισσότερες εισπράξεις φόρων εισοδήματος, κατά €397 εκατ. Από την άλλη πλευρά, τα έσοδα από μεταβιβάσεις ήταν €374 εκατ. λιγότερα.

Κρατικός Προϋπολογισμός 2022

Σύμφωνα με την Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού για το 2022, το πρωτογενές αποτέλεσμα Γενικής Κυβέρνησης το τρέχον έτος σύμφωνα με τη μεθοδολογία Ενισχυμένης Εποπτείας θα είναι ελλειμματικό, κατά €2,30 δισεκ. ή 1,2% του ΑΕΠ, έναντι ελλείμματος €12,8 δισεκ. ή 7,3% του ΑΕΠ πέρυσι. Ελλειμματικό θα είναι το πρωτογενές ισοζύγιο και βάσει ESA, κατά €2,68 δισεκ. ή 1,4% του ΑΕΠ, από έλλειμμα €12,35 δισεκ. ή 7,0% του ΑΕΠ το 2021. Το συνολικό αποτέλεσμα του Κρατικού Προϋπολογισμού προβλέπεται να είναι ελλειμματικό το 2022 κατά €10,17 δισεκ. ή 5,4%, από έλλειμμα €19,9 δισεκ. ή 11,2% του ΑΕΠ φέτος. Ο περιορισμός του ελλείμματος του Κρατικού Προϋπολογισμού αναμένεται να προέλθει πρωτίστως από περιστολή των πρωτογενών δαπανών (εξαιρουμένων των πληρωμών τόκων) κατά €5,24 δισεκ., κυρίως από λιγότερες μεταβιβάσεις (-€8,12 δισεκ.) και λιγότερες αγορές αγαθών και υπηρεσιών (+€825 εκατ.), παρά την αύξηση των πιστώσεων υπό κατανομή κατά €4,3 δισεκ., από μεταφορά δαπανών του Ταμείου Ανάκαμψης από το 2021 στο τρέχον έτος. Τα καθαρά έσοδα αναμένεται να αυξηθούν κατά €4,5 δισεκ., πρωτίστως από περισσότερους φόρους επί αγαθών-υπηρεσιών (+€2,27 δισεκ.) και φόρους εισοδήματος (+€1,3 δισεκ.). Δεδομένου του προβλεπόμενου ελλείμματος στον Κρατικό Προϋπολογισμό, το μικρότερο έλλειμμα σε επίπεδο Γενικής Κυβέρνησης θα προέλθει από το πλεόνασμα των νομικών προσώπων (€1,95 δισεκ. από €2,79 δισεκ. πέρυσι) και το πλεόνασμα των Οργανισμών Κοινωνικής Ασφάλισης (€960 εκατ. από €392 εκατ. το 2021).

Υποχώρηση ανεργίας το 2021 κυρίως από θέσεις εργασίας σε εξωστρεφείς τομείς και το δημόσιο τομέα. Αύξηση της απασχόλησής τους και το 2022, καθώς και σε κλάδους καταναλωτικών προϊόντων.

Η συνέχιση της ισχυρής ανόδου του ΑΕΠ στο τρίτο τρίμηνο συνοδεύτηκε από σημαντική διεύρυνση της απασχόλησης, κατά 4,9% ή 191,5 χιλ., σαφώς ισχυρότερη εκείνης στο προηγούμενο τρίμηνο. Μάλιστα, σε αντίθεση με το δεύτερο τρίμηνο, αυτή η τάση προήλθε κυρίως από μείωση του αριθμού των ανέργων (κατά 73,6% ή 141 χιλ.), όχι από τον περιορισμό του μη ενεργού πληθυσμού, που διευρύνει το εργατικό δυναμικό. Ακολούθως η εξασθένιση του ποσοστού ανεργίας σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο ένα έτος νωρίτερα κλιμακώθηκε έντονα στο τρίμηνο Ιουλίου-Σεπτεμβρίου, στις 3,2 από 0,9 ποσοστιαίες μονάδες το προηγούμενο τρίμηνο. Έτσι, το ποσοστό ανεργίας διαμορφώθηκε στο 13,0%. Αυτό το επίπεδο είναι παραπλήσιο με εκείνο στο τρίτο τρίμηνο του 2010, όταν ξεκινούσε η διαδικασία οικονομικής προσαρμογής εγχωρίως.

Σε κλαδικό επίπεδο, οι περισσότερες θέσεις εργασίας σε σύγκριση με το τρίτο τρίμηνο πέρυσι δημιουργήθηκαν στις Υπηρεσίες παροχής καταλύματος-εστίασης (+49,1 χιλ. ή +12,4%), στον Πρωτογενή τομέα (+39,1 χιλ. ή +9,7%), στη Δημόσια διοίκηση-άμυνα-υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση (+37,5 χιλ. ή +15,5%) και στη Μεταποίηση (+31,3 χιλ. ή +8,4%). Στον αντίποδα, η μεγαλύτερη μείωση των θέσεων εργασίας κατά το τρίτο τρίμηνο σημειώθηκε στην Εκπαίδευση (-12,2 χιλ. ή -4,0%), στις Χρηματοπιστωτικές-ασφαλιστικές δραστηριότητες (-7,5 χιλ. ή -8,5%), στο Χονδρικό-λιανικό εμπόριο (-6,0 χιλ. ή -0,8%) και στις Διοικητικές-υποστηρικτικές δραστηριότητες (-3,4 χιλ. ή -4,0%).

Στο πεδίο των τάσεων στην απασχόληση και την ανεργία, οι εξελίξεις σχετικά με την υγειονομική κρίση ήταν οι πλέον καθοριστικές αυτών πέρυσι. Εφόσον αυτός ο παράγοντας δεν παρουσιάσει

νέες διακυμάνσεις το 2022, θα τον διαδεχθούν ως προς τη σημαντικότητα της επίδρασής τους στην αγορά εργασίας η ενίσχυση της καταναλωτικής ζήτησης, η περαιτέρω ενίσχυση του Τουρισμού και οι επενδύσεις, ενώ μικρότερη θα είναι η επίδραση του υψηλού πληθωρισμού.

Στο πεδίο των αναμενόμενων τάσεων στην απασχόληση και την ανεργία, η ισχυρή νέα έξαρση της πανδημίας προς το τέλος του περασμένου έτους οδήγησε στη λήψη στοχευμένων νέων μέτρων προστασίας της δημόσιας υγείας, τα οποία αφορούν σαφώς λιγότερες δραστηριότητες από ότι σε αντίστοιχες περιστάσεις στο παρελθόν (Εστίαση, Διασκέδαση). Δεν έχουν επιβληθεί περιορισμοί στις μετακινήσεις εντός συνόρων και από το εξωτερικό. Ακολούθως, οι περισσότερες επιχειρήσεις στους κλάδους Λιανικού εμπορίου, Τουρισμού και Εστίασης, που είχαν πληγεί σε μεγάλο βαθμό από την αναστολή λειτουργίας λόγω της πανδημίας πριν ένα χρόνο, συνεχίζουν να λειτουργούν, με θετικές επιδράσεις στην απασχόλησή τους, και από την ομαλοποίηση των κοινωνικοοικονομικών συνθηκών καθώς δεν έχει επιβληθεί lockdown για περισσότερους από εννέα μήνες. Αυτές οι συνθήκες υποτίθεται στο βασικό σενάριο πως θα διατηρηθούν καθ' όλο το χειμώνα. Την ενίσχυση της καταναλωτικής ζήτησης θα μετριάσει στο τέλος του 2021 και τουλάχιστον τους πρώτους μήνες του 2022 ο ισχυρός πληθωρισμός.

Στην περίπτωση του εναλλακτικού σεναρίου, οι περιορισμοί θα επεκταθούν και θα κλιμακωθούν και σε άλλους κλάδους, με υψηλό μερίδιο στην απασχόληση (π.χ. Λιανικό Εμπόριο), όπως επίσης και για τις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες. Ευρύτερα, λόγω κυρίως επιφυλακτικότητας έναντι δυνητικών δυσμενέστερων εξελίξεων, οι επιχειρήσεις θα προβούν σε λιγότερες προσλήψεις. Επιπλέον, η καταναλωτική ζήτηση θα αυξηθεί ηπιότερα, καθώς θα εξασθενήσει η καταναλωτική διάθεση. Όμως θα είναι ηπιότερος και ο πληθωρισμός, ο οποίος θα εξελιχθεί σε αντιπληθωρισμό στη διάρκεια του δεύτερου εξαμήνου, έτσι το πραγματικό εισόδημα θα περιοριστεί λιγότερο.

Η ταχύτερη της αρχικά αναμενόμενης ανάκαμψη της Ευρωζώνης πέρυσι ενίσχυσε την εξαγωγική ζήτηση περισσότερο από ότι αναμενόταν, στηρίζοντας την απασχόληση στους εξαγωγικούς κλάδους, κυρίως από τη βιομηχανία. Η εξίσου ισχυρή ανάπτυξη της Ευρωζώνης που προβλέπεται για φέτος, εφόσον η εξέλιξη της πανδημίας δεν οδηγήσει σε ισχυρούς περιορισμούς, θα συνεχίσει να παρέχει ώθηση στις εξαγωγές και την απασχόληση. Στην αντίθετη περίπτωση, η αύξηση του ΑΕΠ στην Ευρωζώνη αναμένεται να επιβραδυνθεί ήπια, και αντιστοίχως και η άνοδος της ζήτησης για ελληνικές εξαγωγές.

Η αύξηση των επενδύσεων, σε εξαγωγικούς κλάδους της βιομηχανίας και στον Τουρισμό, αλλά κυρίως αξιοποιώντας τους πόρους του Ταμείου Ανάκαμψης, καθώς και από την εκκίνηση επενδύσεων σε σημαντικές αποκρατικοποιήσεις (π.χ. Ελληνικό), θα τονώσει σημαντικά τη δημιουργία θέσεων εργασίας φέτος, κυρίως στις Κατασκευές.

Μια αναμενόμενη εξέλιξη της οποίας η επίδραση στην απασχόληση είναι πρόωρο να προβλεφθεί, είναι η μεταβολή του κατώτατου μισθού, που μάλλον θα είναι θετική. Οι επιδράσεις της θα εξαρτηθούν από την έκταση της μεταβολής του. Εν αναμονή αυτής της εξέλιξης και καθώς ακούγονται στο δημόσιο διάλογο απόψεις για μια σημαντική αύξησή του, ένα μέρος των επιχειρήσεων θα αναβάλει μέρος των αποφάσεών του ως προς τον αριθμό του εργατικού του δυναμικού, ιδίως όσες υπάγονται σε κλάδους με υψηλή αναλογία ανειδίκευτης εργασίας.

Λαμβάνοντας υπόψη τις παραπάνω επιδράσεις στην αγορά εργασίας, η εκτίμηση για το ποσοστό της ανεργίας το 2021 αναθεωρείται επί τα βελτίω, στην περιοχή του 14,9%. Σε ότι αφορά το 2022, στο βασικό σενάριο το ποσοστό ανεργίας αναμένεται να διαμορφωθεί στην περιοχή του 13,5%, ενώ στο εναλλακτικό σενάριο στην περιοχή του 14,0%.

Άνοδος τιμών καταναλωτή 1,2% πέρυσι, από έντονη αύξηση ενεργειακού κόστους. Συνέχιση πληθωριστικών πιέσεων το 2022, με σταδιακή εξασθένιση.

Στο σύνολο του 2021, σημειώθηκε κατά μέσο όρο σημαντική ενίσχυση των τιμών σε σχέση με ένα έτος πριν, με το μέσο ρυθμό μεταβολής του Εθνικού Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (ΔΤΚ) να διαμορφώνεται στο 1,2%, από υποχώρηση 1,2% πρόπερσι. Αυτή η άνοδος ήταν η μεγαλύτερη των τελευταίων εννέα ετών. Τον Δεκέμβριο του 2021 ο εγχώριος ΔΤΚ ενισχύθηκε σημαντικά, στο 5,1% από 4,8% τον προηγούμενο μήνα. Ωστόσο τον ίδιο μήνα πρόπερσι υποχωρούσε κατά 2,3%, αντιπληθωρισμός που ήταν ο ισχυρότερος σχεδόν της τελευταίας εξαετίας, από τον Φεβρουάριο του 2015. Συνεπώς, η σημαντική άνοδος των τιμών τον Νοέμβριο και τον Δεκέμβριο του 2021 οφείλεται σε «αποτέλεσμα βάσης», λόγω του χαμηλού επιπέδου του ΓΔΤΚ ένα έτος νωρίτερα.

Αναφορικά με τις τάσεις στις κατηγορίες προϊόντων και υπηρεσιών οι οποίες περιλαμβάνονται στο ΔΤΚ, η μεγαλύτερη άνοδος πέρυσι καταγράφηκε στη Στέγαση και τις Μεταφορές, αντανακλώντας τη σημαντική ενίσχυση των τιμών των ενεργειακών αγαθών, κατά 5,3% (από εξασθένιση 3,8% πρόπερσι) και 4,2% (από υποχώρηση 5,3% το 2020). Αισθητά ηπιότερη ήταν η μεταβολή στη Διατροφή, όπου σημειώθηκε ενίσχυση 1,4% όση και το 2020, και στην Εκπαίδευση, με 0,3% από 0,4% πρόπερσι. Στον αντίποδα, η εντονότερη υποχώρηση τιμών σημειώθηκε στις Επικοινωνίες, κατά 2,1%, σε συνέχεια εξασθένισης 1,8% ένα χρόνο νωρίτερα. Στα Άλλα αγαθά και την Ένδυση-Υπόδηση η πτώση τιμών έφτασε το 1,5% και 2,0% αντίστοιχα, από ηπιότερη μείωση 1,3% και ήπια άνοδο 0,9% το 2020.

Σε ότι αφορά τις αναμενόμενες τάσεις στις βασικές συνιστώσες των Δείκτη Τιμών Καταναλωτή το 2022, στην πλευρά της ζήτησης, εφόσον δεν επανέλθουν ισχυρά περιοριστικά μέτρα, κλάδοι τους οποίους πραγματοποιείται ένα σημαντικό τμήμα της εγχώριας κατανάλωσης και στους οποίους είχε επιβληθεί αναστολή λειτουργίας το φθινόπωρο του 2020 και το χειμώνα του 2021 (Λιανικό Εμπόριο, Εστίαση, Τουρισμός), θα λειτουργήσουν εν πολλοίς με συνθήκες προ κρίσης και θα προχωρήσουν σε αύξηση της απασχόλησής τους. Σε συνδυασμό με τη δημιουργία θέσεων εργασίας σε εξωστρεφείς δραστηριότητες στη βιομηχανία, όπως επίσης από περισσότερες επενδύσεις, θα αυξηθεί το εγχώριο διαθέσιμο εισόδημα, τονώνοντας την καταναλωτική ζήτηση και ακολούθως τις τιμές. Εάν όμως σημειωθεί μια νέα ανάκαμψη της πανδημίας το ερχόμενο έτος, οι αυξήσεις της οικονομικής δραστηριότητας, της απασχόλησης και του εισοδήματος θα είναι ηπιότερες. Ωστόσο, δεν αναμένονται ισχυρές επιπτώσεις στη ζήτηση, καθώς τα μέτρα προστασίας μάλλον θα είναι σαφώς πιο στοχευμένα, ως προς τους κλάδους και τις κοινωνικές ομάδες που αφορούν. Προς το παρόν είναι πρόωρο να προβλεφθεί η επίδραση της επερχόμενης αύξησης του κατώτατου μισθού στην απασχόληση και ακολούθως στο εγχώριο διαθέσιμο εισόδημα και την κατανάλωση, καθώς δεν είναι γνωστή η έκταση της αύξησης, ωστόσο αναμένεται πως θα είναι θετική.

Στο σκέλος των επιδράσεων της ενέργειας, ο ήπιος περιορισμός των περικοπών στην ημερήσια παραγωγή πετρελαίου από τις χώρες μέλη του OPEC+ (συμπεριλαμβανομένης της Ρωσίας), δεν επαρκεί για την κάλυψη της ραγδαίας αύξησης στη ζήτησή του από την αναθέρμανση της παγκόσμιας οικονομίας. Οι πλέον σημαντικές εξελίξεις στο νέο έτος αναμένονται από χώρες-παραγωγούς εκτός των μελών του OPEC+. Άλλωστε, προς το τέλος του 2021, η μεγαλύτερη αύξηση ημερήσιας παραγωγής προήλθε από τις ΗΠΑ, οι οποίες προχωρούν διαδοχικά σε διάθεση μέρους των στρατηγικών αποθεμάτων τους. Παρόμοιες ενέργειες πραγματοποιούνται από τις Κίνα, Ινδία,

Νότια Κορέα, Ιαπωνία και Ηνωμένο Βασίλειο. Στην πλευρά της ζήτησης πετρελαίου, η σταθεροποιητική ή πτωτική επίδραση στις τιμές από τη ραγδαία εξάπλωση της νέας μετάλλαξης εκτιμάται πως θα είναι προσωρινή. Άλλωστε, συνολικά το 2022, παρότι ο ρυθμός ανάκαμψης της παγκόσμιας οικονομίας θα είναι ηπιότερος από πέρυσι, θα παραμείνει ισχυρός. Σε αυτό το πλαίσιο εξελίξεων, αναμένεται διεύρυνση της παγκόσμιας κατανάλωσης πετρελαίου στα επίπεδα του 2019. Συνεπώς, δεν αναμένεται αποκλιμάκωση του ενεργειακού κόστους και είναι πλέον πιθανή μια νέα μικρή άνοδος του φέτος.

Ως προς την επίδραση των παρεμβάσεων έμμεσης φορολογίας, η μείωση του ΦΠΑ που ίσχυε από τον προπέρσινο Ιούνιο για συγκεκριμένα αγαθά και υπηρεσίες παρατάθηκε μέχρι το πρώτο εξάμηνο του 2022. Ωστόσο, καθώς έχει πλέον παρέλθει ένα έτος από την εφαρμογή της, δεν αναμένεται κάποια περαιτέρω ουσιαστική επίδρασή της στις τιμές. Η έκπτωση του ΦΠΑ σε ορισμένα άλλα αγαθά και υπηρεσίες (γυμναστήρια, σχολές χορού κ.α.), θα έχει περιορισμένη ανασχετική επίδραση στην αύξηση των τιμών, καθώς αφορά ένα μικρό τμήμα των καταναλωτικών δαπανών. Ελαφρώς Ισχυρότερο αναμένεται να είναι το αποτέλεσμα από τη μείωση του τέλους συνδρομητών κινητής τηλεφωνίας. Επομένως, συνολικά η έμμεση φορολογία θα επενεργήσει ήπια αποπληθωριστικά φέτος.

Λαμβάνοντας υπόψη τις παραπάνω πιθανές τάσεις στις βασικές συνιστώσες του εγχώριου Δείκτη Τιμών Καταναλωτή, καθώς και το ρυθμό μεταβολής του το 2021 (1,2%), υπό το βασικό σενάριο μακροοικονομικών εξελίξεων για το 2022 προβλέπεται πως ο Γενικός Δείκτης Τιμών Καταναλωτή θα σημειώσει νέα ενίσχυση, στην περιοχή του 1,5-1,8%, λόγω της νέας, ηπιότερης από πέρυσι ανόδου των τιμών στα ενεργειακά προϊόντα και της περαιτέρω ενίσχυσης της ζήτησης. Εφόσον κλιμακωθούν τα μέτρα προστασίας, με στοχευμένο χαρακτήρα, και χωρίς να επιβληθεί lockdown (εναλλακτικό μακροοικονομικό σενάριο προβλέψεων), σε συνδυασμό με τις αναμενόμενες τάσεις στους υπόλοιπους παράγοντες που επηρεάζουν τον εγχώριο ΔTK, προβλέπεται πως ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής του θα διαμορφωθεί φέτος στο 0,7% με 1,0%.

Ειδική μελέτη: Οι μακροοικονομικές επιδράσεις της μεταρρύθμισης του συστήματος επικουρικής ασφάλισης

Η συγκεκριμένη μελέτη του IOBE εκτιμά την επίδραση της μεταρρύθμισης του συστήματος επικουρικής ασφάλισης που εισήχθη με το νόμο 4826/2021 σε μακροοικονομικές μεταβλητές και δημοσιονομικά μεγέθη, τόσο βραχυχρόνια όσο και μακροχρόνια, στη βάση εναλλακτικών σεναρίων, υπό μία σειρά παραδοχών. Η υλοποίηση της μεταρρύθμισης εκτιμάται ότι οδηγεί σε σημαντική αύξηση του ΑΕΠ και της απασχόλησης εγχωρίως, σε σύγκριση με το επίπεδο στο οποίο θα βρισκόταν η οικονομική δραστηριότητα χωρίς την υλοποίηση της μεταρρύθμισης. Η εφαρμογή της μεταρρύθμισης έχει άμεσο δημοσιονομικό κόστος, το οποίο ωστόσο αντισταθμίζεται από τις ευεργετικές συνέπειες της ενίσχυσης της οικονομικής δραστηριότητας και της ενίσχυσης των φορολογικών εσόδων του Δημοσίου σε μεσοπρόθεσμο χρονικό ορίζοντα. Η μεταρρύθμιση δεν επιδεινώνει την επάρκεια των συντάξεων σε σύγκριση με το σενάριο «χωρίς μεταρρύθμιση».

2 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

2.1 Τάσεις και Προοπτικές της Διεθνούς Οικονομίας

A. Το Παγκόσμιο Περιβάλλον

- Η παγκόσμια οικονομία εκτιμάται ότι ανέκαμψε με ρυθμό στην περιοχή του 5,6% το 2021, οριακά χαμηλότερα από ότι αναμενόταν νωρίτερα πέρυσι. Για το τρέχον έτος προβλέπεται ανάπτυξη στην περιοχή του 4,5-5,0%.
- Ο πληθωρισμός έχει ενισχυθεί σε πολυετή υψηλά επίπεδα, κυρίως λόγω της αδυναμίας της παγκόσμιας εφοδιαστικής αλυσίδας να ανταποκριθεί στην αυξημένη ζήτηση αλλά και της ισχυρής ανόδου των τιμών ενέργειας.
- Η ταχύτητα της ανάκαμψης διαφέρει από χώρα σε χώρα ανάλογα με την έκταση της δημοσιονομικής στήριξης, την εξάρτηση από ευάλωτους κλάδους, αλλά και την εμβολιαστική κάλυψη του πληθυσμού.
- Εξακολουθούν να παραμένουν εστίες αβεβαιότητας και προκλήσεων, που σχετίζονται με την ανθεκτικότητα των έντονων πληθωριστικών πιέσεων και τη διόγκωση του δημόσιου χρέους παγκοσμίως, κατόπιν των εκτεταμένων μέτρων στήριξης λόγω της πανδημίας.

Η παγκόσμια οικονομία συνεχίζει να ανακάμπτει, μαζί με το διεθνές εμπόριο, την απασχόληση και τα εισοδήματα. Αν και η εξάπλωση της πανδημίας COVID-19 δεν έχει τεθεί υπό έλεγχο, με μία νέα μετάλλαξη του κορωνοϊού να εξαπλώνεται εσχάτως ραγδαία, κλιμακώνοντας εκ νέου τη σχετική αβεβαιότητα, ο οικονομικός της αντίκτυπος έχει αποδυναμωθεί. Σε αυτή την εξέλιξη συντείνει, πέρα από την πρόοδο στον εμβολιασμό, η μη επαναφορά ισχυρών περιοριστικών μέτρων προστασίας στη μεγάλη πλειονότητα των χωρών από την περασμένη άνοιξη.

Οι οικονομίες των χωρών του ΟΟΣΑ αναπτύχθηκαν με ετήσιο ρυθμό 4,6% το τρίτο τρίμηνο του 2021, κατόπιν αύξησης 13,2% στο προηγούμενο τρίμηνο και συρρίκνωσης 3,7% το τρίτο τρίμηνο

του 2020. Ο ετήσιος ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ στις πλέον αναπτυσσόμενες οικονομίες (G7) διαμορφώθηκε σε 4,1%, έναντι 12,9% στο προηγούμενο τρίμηνο και πτώσης 4,0% το αντίστοιχο τρίμηνο του 2020. Οι 20 μεγαλύτερες οικονομίες του ΟΟΣΑ αναπτύχθηκαν με ρυθμό 4,7% στο τρίτο τρίμηνο του περασμένου έτους, από 11,8% το προηγούμενο τρίμηνο και ύφεση 1,9% το τρίτο τρίμηνο του 2020. Στις τάσεις σε επίπεδο χωρών, μεταξύ των πλέον αναπτυσσόμενων, η μεγαλύτερη μεταβολή στον ετήσιο ρυθμό του ΑΕΠ έναντι του προηγούμενου τριμήνου σημειώθηκε στο Ηνωμένο Βασίλειο (+6,6% από 23,6%) %, στη Γαλλία (+3,3% από +18,8%) και στην Ιταλία (+17,0%, έναντι +3,8%). Στις μεγάλες ασιατικές αναπτυσσόμενες οικονομίες, η οικονομία της Κίνας αναπτύχθηκε στο τρίτο τρίμηνο του 2021 με ρυθμό 4,9% από 7,9% ένα τρίμηνο πριν ενώ, βάσει πρόσφατων στοιχείων, η κινέζικη οικονομία αναπτύχθηκε κατά 4,0% στο τρίμηνο Οκτωβρίου-Δεκεμβρίου. Η οικονομία της Ινδίας σημείωσε ισχυρή ανάκαμψη, κατά 8,5%, από 19,5% στο δεύτερο τρίμηνο του 2021. Στη Λατινική Αμερική, οι οικονομίες της Αργεντινής και της Βραζιλίας ανέκαμψαν στην περίοδο Ιουλίου-Σεπτεμβρίου με ρυθμούς 11,3% και 4% αντίστοιχα, από ανάπτυξη 19,7% και 12,2% το προηγούμενο τρίμηνο.

Οι ρυθμοί ανάκαμψης εξακολουθούν να παρουσιάζουν σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των χωρών, αντανakλώντας τις υγειονομικές συνθήκες, το μείγμα πολιτικής, αλλά και διαφορετικούς βαθμούς εξάρτησης από ευάλωτους στην πανδημία κλάδους (π.χ. τουρισμός).

Οι εξελίξεις γύρω από το υγειονομικό ζήτημα που υποστηρίζουν τη βελτίωση των οικονομικών και των κοινωνικών συνθηκών, είναι η ευρεία διάθεση εμβολίων, η αυξημένη δυνατότητα διενέργειας διαγνωστικών ελέγχων (π.χ. self-tests) και η πρόοδος στην ανακάλυψη φαρμάκων κατά του νέου κορωνοϊού. Επιπλέον, η προσαρμογή στις συνθήκες της πανδημίας από επιχειρήσεις και νοικοκυριά, έχει βοηθήσει την παγκόσμια οικονομία να αποδίδει καλύτερα παρά τα όποια περιοριστικά μέτρα που βρίσκονται σε ισχύ.

Τα εμβόλια παραμένουν αποτελεσματικά απέναντι σε νέες μεταλλάξεις της COVID-19. Ωστόσο, η περιορισμένη πρόσβαση σε αυτά από τις φτωχότερες χώρες και η διστακτικότητα σημαντικού ποσοστού του πληθυσμού σε πολλές ανεπτυγμένες χώρες να εμβολιαστεί, ενέχει κινδύνους εμφάνισης νέων πιο επικίνδυνων μεταλλάξεων οι οποίες θα παρατείνουν τη διάρκεια της πανδημίας.

Πρόσφατος παράγοντας σημαντικής ανησυχίας σχετικά με την ταχύτητα της οικονομικής ανάκαμψης είναι η αύξηση των διεθνών τιμών σε πλήθος πρώτων υλών για αγαθά και υπηρεσίες. Η ισχυρή ανάκαμψη της ζήτησης, οι χαλαρές χρηματοοικονομικές συνθήκες και οι διαταραχές στην πλευρά της προσφοράς, έχουν επιφέρει αυτές τις σημαντικές αυξήσεις. Επιπλέον, το γεγονός αυτό απειλεί να καθυστερήσει την ενεργειακή μετάβαση σε πιο καθαρές μορφές ενέργειας.

Οι πιέσεις στις τιμές αναμένεται να αρχίσουν να κοπάζουν στις περισσότερες χώρες εντός του 2022, καθώς ο κλάδος των υπηρεσιών θα ανακάμπτει και η προσφορά αγαθών θα καταφέρει να αντιστοιχιστεί με την υψηλή ζήτηση. Σημαντικότερος παράγοντας στην πορεία ανάκαμψης παγκοσμίως παραμένει η πρόσβαση στα εμβόλια. Υπολογίζεται ότι οι περισσότερες αναπτυσσόμενες χώρες θα αποκτήσουν ευρεία πρόσβαση στα εμβόλια μέχρι το τέλος του 2022. Καθώς θα εντείνεται η εμβολιαστική διαδικασία παγκοσμίως, οι διασυννοριακοί περιορισμοί λόγω του κορωνοϊού, εκτιμάται πως θα αρθούν μέχρι το τέλος του έτους. Επίσης, αν και τα δημοσιονομικά μέτρα στήριξης λόγω πανδημίας σταδιακά αποσύρονται, οι φορείς χάραξης πολιτικής αναμένεται να συνεχίσουν να υποστηρίζουν με κατάλληλες πολιτικές την οικονομική δραστηριότητα, ενώ η ιδιωτική κατανάλωση θα επανέρχεται σε προ πανδημίας επίπεδα.

Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ, ο ρυθμός μεταβολής του παγκόσμιου ΑΕΠ το 2021 διαμορφώθηκε στην περιοχή του 5,6%, ενώ για το επόμενο έτος προβλέπεται ανάπτυξη 4,5%. Στον Πίνακα 2.1 περιλαμβάνονται οι ετήσιες μεταβολές του ΑΕΠ το 2020 και οι πρόσφατες εκτιμήσεις και προβλέψεις του ΟΟΣΑ για τις ετήσιες μεταβολές του κατά τα έτη 2021 και 2022, στην παγκόσμια οικονομία και σε επιλεγμένες αναπτυσσόμενες και αναπτυσσόμενες χώρες.

Πίνακας 2.1

Διεθνές Περιβάλλον (ετήσια % μεταβολή ΑΕΠ σε πραγματικές τιμές, εκτός αν αναφέρεται διαφορετικά)

Οικονομία	2020	2021		2022	
		Εκτίμηση	Διαφορά από προηγούμενη πρόβλεψη *	Πρόβλεψη	Διαφορά από προηγούμενη πρόβλεψη *
Παγκόσμια	-3,4	5,6	-0,2	4,5	0,1
ΗΠΑ	-3,4	5,6	-1,3	3,7	0,1
Ιαπωνία	-4,6	1,8	-0,8	3,4	1,4
Καναδάς	-5,3	4,8	-1,3	3,9	0,1
Ηνωμένο Βασίλειο	-9,7	6,9	-0,3	4,7	-0,8
Ευρωζώνη	-6,5	5,2	0,9	4,3	-0,1
Γερμανία	-4,9	2,9	-0,4	4,1	-0,3
Γαλλία	-8,0	6,8	1,0	4,2	0,2
Ιταλία	-9,0	6,3	1,8	4,6	0,2
Ρωσία	-3,0	4,3	1,1	2,4	-0,8
Τουρκία	1,8	9,0	3,3	3,3	-0,1
Κίνα	2,3	8,1	-0,4	5,1	-0,7
Ινδία	-7,3	9,4	-0,5	8,1	-0,1
Βραζιλία	-4,4	5,0	1,3	1,4	-0,9
Παγκόσμιο Εμπόριο	-8,4	9,3	1,1	4,9	-0,9

* Διαφορά σε ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με τις προηγούμενες εκτιμήσεις του ΟΟΣΑ (OECD Economic Outlook, Μάιος 2021) και Global Economic Prospects, Παγκόσμια Τράπεζα, Ιούνιος 2021 για τη Ρωσία

Πηγές: Economic Outlook, ΟΟΣΑ, Δεκέμβριος 2021 και Global Economic Prospects, Παγκόσμια Τράπεζα, Ιανουάριος 2022 για τη Ρωσία

Στην συνέχεια αναλύονται οι πρόσφατες και αναμενόμενες τάσεις στις οικονομίες των σημαντικότερων κρατών και ενώσεων κρατών για το 2021 και το 2022.

Μεταξύ των πλέον ανεπτυγμένων χωρών, στην οικονομία των ΗΠΑ το τρίτο τρίμηνο του 2021 σημειώθηκε ετήσιος ρυθμός ανάπτυξης 4,9% από 12,2% το προηγούμενο τρίμηνο και ύφεση 2,9% στο τρίτο τρίμηνο του 2020. Μετά από την έκρηξη των κρουσμάτων κορωνοϊού και των διαταραχών στην πλευρά της προσφοράς που προκάλεσαν συγκράτηση της ανάπτυξης στο τρίτο τρίμηνο του 2021, πρόσφατα δεδομένα υψηλής συχνότητας υποδηλώνουν επιτάχυνση της οικονομικής δραστηριότητας, με κύριους μοχλούς την ιδιωτική κατανάλωση και τη βιομηχανική παραγωγή. Για το σύνολο του 2021 εκτιμάται μεγέθυνση 5,6%. Καθώς η εμβολιαστική κάλυψη

παραμένει ανομοιογενής εντός της χώρας, το ρίσκο τοπικών εξάρσεων του ιού παραμένει, καθυστερώντας την πλήρη επαναφορά της οικονομικής δραστηριότητας. Οι κρατικές επενδύσεις σε υποδομές που θα πραγματοποιηθούν εντός του 2022 και η μείωση του ρυθμού αποταμίευσης των νοικοκυριών αναμένεται να αντισταθμίσουν την σημαντική δημοσιονομική προσαρμογή που αναπόφευκτα λάβει χώρα μέσα στο 2022. Έτσι, για το τρέχον έτος προβλέπεται ρυθμός μεγέθυνσης 3,7%.

Η οικονομία της Ευρωζώνης αναπτύχθηκε με ρυθμό 3,9% το τρίτο τρίμηνο του 2021, από ανάπτυξη 14,4% το προηγούμενο τρίμηνο και έναντι συρρίκνωσης 4,1% στο ίδιο τρίμηνο του 2020. Η δυναμική ανάκαμψη η οποία βρίσκεται σε εξέλιξη αναμένεται να συνεχιστεί, παρά τις πρόσφατες εξάρσεις του κορωνοϊού οι οποίες δημιουργούν αβεβαιότητα βραχυχρόνια. Καθώς οι περιορισμοί λόγω πανδημίας θα αίρονται, η οικονομική δραστηριότητα θα βρίσκει στήριξη από την ισχυρή κατανάλωση από τα νοικοκυριά και τις υψηλότερες επενδύσεις, λόγω και της διάθεσης πόρων από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάκαμψης στις χώρες μέλη. Τα παραπάνω θα επιτρέψουν και τη σταδιακή σύσφιξη της δημοσιονομικής πολιτικής, προκειμένου να αντιμετωπιστεί το αυξημένο δημόσιο χρέος που συσσωρεύτηκε στη διάρκεια της πανδημίας. Για το 2021 εκτιμάται ανάκαμψη με ρυθμό 5,2%, μεγαλύτερη από ότι προβλεπόταν νωρίτερα πέρυσι, η οποία θα συνεχιστεί το τρέχον έτος με ελαφρώς ηπιότερο ρυθμό (+4,3%), επαναφέροντας το ΑΕΠ σε προ πανδημίας επίπεδα.

Στο Ηνωμένο Βασίλειο, το ΑΕΠ ενισχύθηκε κατά 6,6% στο τρίτο τρίμηνο του περασμένου έτους, από αύξηση 23,6% το προηγούμενο τρίμηνο και συρρίκνωση 6,4% πριν ένα χρόνο. Για το σύνολο του 2021 εκτιμάται ισχυρή ανάπτυξη 6,9% και επαναφορά σε προ πανδημίας επίπεδα από το 2022, με ανάπτυξη 4,7%.

Στην Ιαπωνία, το ΑΕΠ αυξήθηκε κατά 1,3% στο τρίτο τρίμηνο του 2021, κατόπιν αύξησης 7,7% στο προηγούμενο τρίμηνο και συρρίκνωσης 5,4% ένα χρόνο πριν. Η αύξηση των κρουσμάτων του κορωνοϊού που παρατηρήθηκε κατά τους θερινούς μήνες και οι συνεχιζόμενοι υγειονομικοί περιορισμοί συγκράτησαν την οικονομική δραστηριότητα. Για το περασμένο έτος εκτιμάται ρυθμός ανάκαμψης 1,8%. Για το τρέχον έτος προβλέπεται επιτάχυνση της ανάκαμψης σε 3,4%, καθώς η ενίσχυση της ιδιωτικής κατανάλωσης και το πρόσφατα ανακοινωμένο δημοσιονομικό πακέτο στήριξης αναμένεται να τονώσουν την οικονομική δραστηριότητα.

Στη συνέχεια της τρέχουσας υπό-ενότητας παρουσιάζονται οι πρόσφατες τάσεις στην οικονομία και οι προκλήσεις οικονομικής πολιτικής σε πέντε αναπτυσσόμενες χώρες και οικονομικές περιφέρειες, οι οποίες παράγουν συνολικά σχεδόν το 1/3 του παγκόσμιου ΑΕΠ.

Αναλυτικά, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, η οικονομία της Κίνας κατέγραψε αύξηση του ρυθμού μεγέθυνσής της στο τρίτο τρίμηνο του 2021 4,9%, από ρυθμό 7,9% το προηγούμενο τρίμηνο και 4,9% ένα χρόνο νωρίτερα. Η γρήγορη ανάκαμψη που σημειώθηκε κατά το πρώτο τρίμηνο του 2021, λόγω των ισχυρών εξαγωγών, δεν συνεχίστηκε με τον ίδιο ρυθμό και στο δεύτερο μισό του έτους. Η πτώχευση της Evergrande, μεγάλης εταιρείας ακίνητης περιουσίας, προκάλεσε τριγμούς στις χρηματοοικονομικές αγορές της χώρας και επιδείνωσε τις επενδύσεις στον κλάδο ακίνητης περιουσίας, ο οποίος αποτελεί βασικό κινητήριο μοχλό ανάπτυξης της Κίνας. Επιπλέον, οι προοπτικές των επενδύσεων στον κλάδο της μεταποίησης έχουν επιδεινωθεί λόγω των συνεχιζόμενων διακοπών ηλεκτροδότησης σε μεγάλο αριθμό επαρχιών. Η νομισματική πολιτική παραμένει συνετή, διασφαλίζοντας μεν επαρκή ρευστότητα, αλλά χωρίς σημαντική χαλάρωση, ενώ και η δημοσιονομική πολιτική είναι συγκρατημένη, προκειμένου να επιτευχθούν

οι δημοσιονομικοί στόχοι που έχουν τεθεί. Συνολικά, για το 2021 εκτιμάται ισχυρή ανάπτυξη, με ρυθμό 8,1%, ενώ για το 2022 προβλέπεται επιβράδυνση της σε 5,1%.

Η οικονομία της Ινδίας κατέγραψε ανάπτυξη 8,5% στο τρίτο τρίμηνο του περασμένου έτους, από ανάπτυξη 19,5% στο προηγούμενο τρίμηνο και ύφεση 6,8% ένα χρόνο πριν. Ο πληθωρισμός έχει παραμείνει κοντά στο άνω όριο που έχει θέσει η κεντρική τράπεζα της χώρας, αλλά αναμένεται να υποχωρήσει, καθώς οι διαταραχές στην εφοδιαστική αλυσίδα θα αντιμετωπίζονται. Οι χρηματοοικονομικές αγορές παραμένουν ισχυρές, ενώ και οι κεφαλαιακές εισροές υποστηρίζουν τα συναλλαγματικά αποθέματα της χώρας. Για το σύνολο του περασμένου έτους εκτιμάται ισχυρή ανάπτυξη 9,4%, που θα αναπληρώσει μερικώς τις περυσινές απώλειες (7,3%) και θα συνεχιστεί με ελαφρώς χαμηλότερη ένταση το προσεχές έτος (8,1%).

Το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν της Ρωσίας ενισχύθηκε κατά 3,8% σε ετήσια βάση το τρίτο τρίμηνο του 2021, κατόπιν αύξησης 7,6% το προηγούμενο τρίμηνο και μείωσης 2,5% το αντίστοιχο τρίμηνο του 2020. Συνολικά το 2021 η ρωσική οικονομία εκτιμάται πως αναπτύχθηκε με ρυθμό 4,3%, ενώ για το τρέχον έτος προβλέπεται ανάπτυξη 2,4%.

Η οικονομία της Τουρκίας κατέγραψε ρυθμό ανάπτυξης 8,1% σε ετήσια βάση το τρίτο τρίμηνο του 2021 από 22,5% το προηγούμενο τρίμηνο, έναντι ανάπτυξης 5,8% ένα χρόνο νωρίτερα. Για το σύνολο του 2021 η τουρκική οικονομία εκτιμάται πως ανέκαμψε με ρυθμό 9,0%, ενώ το επόμενο έτος ο ρυθμός ανάκαμψής της θα επιβραδυνθεί σημαντικά, σε 3,3%. Ο ετήσιος ρυθμός πληθωρισμού, σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία, εκτοξεύτηκε στο 36,08% τον περασμένο Δεκέμβριο, ενώ παράλληλα η ισοτιμία της τουρκικής λίρας υποχωρεί ραγδαία (-44,7% και -39,8% σε σχέση με το δολάριο και το ευρώ το 2021). Πάρα ταύτα, η κεντρική τράπεζα της χώρας μείωσε τα επιτόκια κατά 100 μονάδες βάσης το Δεκέμβριο, στο 14%.

Από τις χώρες τις Λατινικής Αμερικής, η οικονομία της Βραζιλίας κατέγραψε μεγέθυνση 4% στο τρίτο τρίμηνο του 2021, από 12,2% το προηγούμενο τρίμηνο και συρρίκνωση 3,7% το αντίστοιχο τρίμηνο του 2020. Για το 2021 εκτιμάται ανάκαμψη 5,0%, η οποία θα συνεχιστεί ηπιότερη το 2022 (1,4%), καλύπτοντας τις απώλειες λόγω της υγειονομικής κρίσης.

Ο σύνθετος πρόδρομος δείκτης του ΟΟΣΑ για τις χώρες-μέλη του, βρίσκεται σε πτωτική πορεία από τον περασμένο Σεπτέμβριο, μετά από άνοδο 16 μηνών και το υψηλό τριών ετών του Αυγούστου. Ωστόσο, εξακολουθεί να βρίσκεται υψηλότερα από τον μακροχρόνιο μέσο όρο του. Ο δείκτης επιχειρηματικής εμπιστοσύνης του ΟΟΣΑ αναρριχήθηκε στο ιστορικό υψηλό των 101,9 μονάδων τον περασμένο Σεπτέμβριο, όπου και παραμένει μέχρι τον Νοέμβριο. Αντίθετα, αδύναμη παραμένει η καταναλωτική εμπιστοσύνη, με το σχετικό δείκτη να υποχωρεί για πέμπτο συνεχόμενο μήνα τον Νοέμβριο, στις 99,33 μονάδες.

Ο πληθωρισμός είχε ανέλθει σε μέγιστο 26ετίας στις 38 χώρες του ΟΟΣΑ τον περασμένο Νοέμβριο (5,8%), κυρίως λόγω της αδυναμίας της παγκόσμιας εφοδιαστικής αλυσίδας να ανταποκριθεί στην αυξημένη ζήτηση αλλά και της ισχυρής ανόδου των τιμών ενέργειας. Η πίεση στις τιμές αναμένεται να υποχωρήσει εντός του 2022 και σταδιακά να επιστρέψει στην περιοχή του 3% μέσα στο 2023.

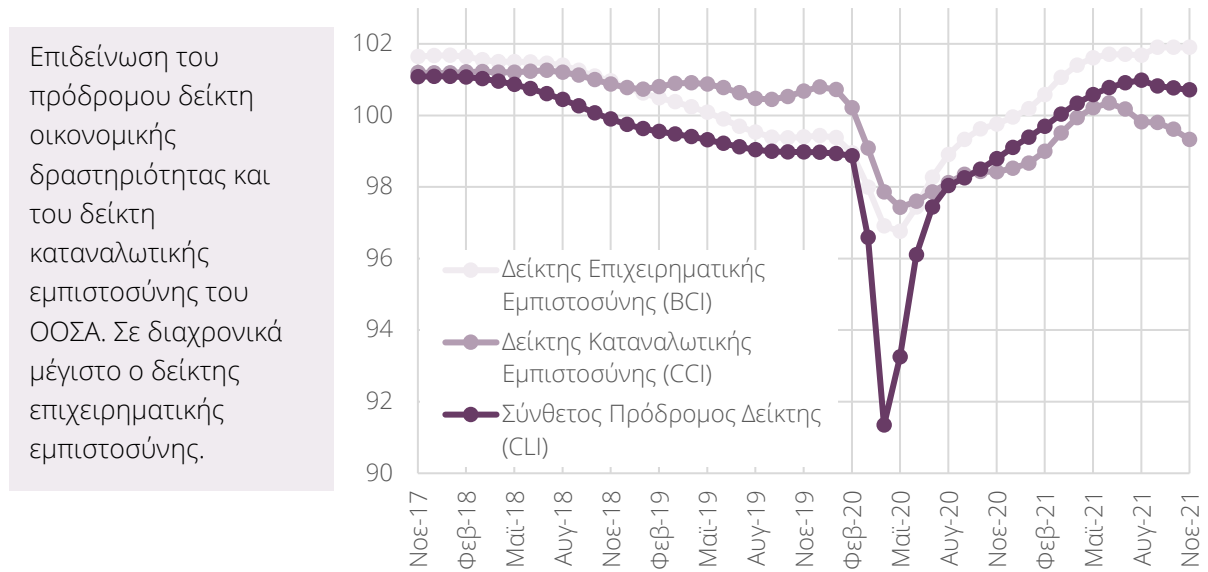
Ο υψηλότερος του αναμενόμενου πληθωρισμός, σε συνδυασμό με τη σταδιακή ενίσχυση της απασχόλησης σε προ πανδημίας επίπεδα, δημιουργεί πιέσεις στη νομισματική πολιτική παγκοσμίως για σταδιακή μείωση της στήριξης που παρέχει μεσοπρόθεσμα, χωρίς ταυτόχρονα να θέσει σε κίνδυνο την πορεία της ανάκαμψης. Ο τρόπος αντίδρασης των κεντρικών τραπεζών

παγκοσμίως, υπό την απειλή πιο επίμονων πληθωριστικών πιέσεων από ότι αρχικά αναμενόταν, δημιουργεί επιπλέον αβεβαιότητα στις χρηματοπιστωτικές αγορές. Στις περισσότερες ανεπτυγμένες οικονομίες η νομισματική πολιτική παραμένει διευκολυντική, καθώς η ανάκαμψη παραμένει άνιση και ημιτελής, παρά τις υπερβάσεις των στόχων για επίπεδο πληθωρισμού κοντά στο 2%.

Διάγραμμα 2.1

Δείκτες οικονομικού κλίματος και σύνθετος πρόδρομος δείκτης για τις χώρες του ΟΟΣΑ
(στοιχεία εποχικά διορθωμένα, 100 = μακροχρόνιος μέσος όρος)

Πηγή: ΟΟΣΑ

Συγκριμένα, η FED, σημειώνοντας την ταχεία ανάκαμψη της οικονομίας, έχει αρχίσει να περιορίζει τις αγορές περιουσιακών στοιχείων, ενώ σκοπεύει να χρησιμοποιήσει όλα τα εργαλεία που έχει στη διάθεσή της προκειμένου να αποτρέψει να εδραιωθεί υψηλός πληθωρισμός. Ωστόσο, ο επικεφαλής της διαβεβαίωσε ότι η αύξηση των επιτοκίων θα γίνει με προσοχή προκειμένου να μην πληγεί η αναπτυξιακή πορεία της αμερικανικής οικονομίας. Η ΕΚΤ έχει επίσης περιορίσει το ρυθμό αγοράς ομολόγων, διαδικασία η οποία θα ολοκληρωθεί τον Μάρτιο του 2022, όπως ανακοίνωσε στα μέσα Δεκεμβρίου. Ωστόσο, φαίνεται πιο διστακτική στο να αυξήσει το βασικό της επιτόκιο μέσα στο 2022.

Ο όγκος του παγκοσμίου εμπορίου εκτιμάται ότι ενισχύθηκε κατά 9,3% το 2021 παρά τις διαταραχές στην εφοδιαστική αλυσίδα και τη συνεχιζόμενη αδυναμία του εμπορίου υπηρεσιών. Για το επόμενο έτος προβλέπεται συνέχιση της ανόδου, με πιο ήπιο ρυθμό (4,9%).

B. Οικονομίες της ΕΕ και της Ευρωζώνης

- Η διαχείριση της πανδημίας COVID-19 εξακολουθεί να αποτελεί πρόκληση, κυρίως ως προς την αντιμετώπιση των μεταλλάξεων
- Υποχώρηση των μέτρων προστασίας της δημόσιας υγείας στην Ευρωπαϊκή Ένωση το τρίτο τρίμηνο του 2021
- Θετικός ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ στην ΕΕ και την Ευρωζώνη το τρίτο τρίμηνο του 2021, 3,8% και 4,0% αντίστοιχα
- Υποχώρηση του Δείκτη Οικονομικού Κλίματος σε αμφότερες τις ζώνες το τρίτο τρίμηνο
- Οριακά θετική συμβολή καθαρών εξαγωγών στην ανάπτυξη την περίοδο Ιουλίου – Σεπτεμβρίου σε Ευρωζώνη και Ευρωπαϊκή Ένωση
- Προβλέψεις ανάπτυξης στην Ευρωζώνη 5,0% το 2021 και 4,3% στο επόμενο έτος (Νοέμβριος 2021)
- Ξεκίνησε η εφαρμογή του Ευρωπαϊκού Ταμείου Ανάκαμψης (NextGenerationEU), συνεχίζεται η λειτουργία του PEPP της ΕΚΤ, με τις αγορές τίτλων να ολοκληρώνονται τον Μάρτιο του 2022

Η πανδημία του COVID-19 και τα περιοριστικά μέτρα που εφαρμόστηκαν για την προστασία της δημόσιας υγείας πανευρωπαϊκά, είχαν ως αποτέλεσμα τη διατάραξη της λειτουργίας της οικονομίας της ΕΕ. Ταυτόχρονα, πραγματοποιούνται από την εμφάνιση της πανδημίας παρεμβάσεις νομισματικής και δημοσιονομικής πολιτικής για το μετριασμό των επιπτώσεων των μέτρων προστασίας.

Κατά το δεύτερο εξάμηνο του 2021 η εμφάνιση δύο μεταλλάξεων, της Δέλτα και της Όμικρον, επέφεραν συγκριτικά μικρότερους περιορισμούς στην οικονομική λειτουργία σε σχέση με την προηγούμενη περίοδο. Οι επιπτώσεις από την πανδημία το 2020 και τους πρώτους 6 μήνες του 2021 ήταν έντονες στη ζήτηση, στις εφοδιαστικές αλυσίδες, στην προσφορά εργασίας, στη βιομηχανική παραγωγή, στις τιμές, στο εμπόριο και στις ροές κεφαλαίων. Τις επιπτώσεις της υγειονομικής κρίσης καθόρισε και το γεγονός ότι η ευρωπαϊκή οικονομία στη συγκεκριμένη χρονική συγκυρία ήταν σχετικά ευάλωτη σε ένα shock, καθώς είχε ήδη σημειώσει σημαντική επιβράδυνση το 2019, εξαιτίας κυρίως ορισμένων διαρθρωτικών προβλημάτων σε κλάδους της βιομηχανίας της. Το τρίτο τρίμηνο του 2021 συνεχίστηκε η παγκόσμια οικονομική ανάκαμψη. Όμως, η ταχεία εξάπλωση της μετάλλαξης Όμικρον και η απειλή νέων μεταλλάξεων, αύξησαν εσχάτως την αβεβαιότητα για το πόσο γρήγορα μπορεί να ξεπεραστεί η πανδημία.

Η άσκηση οικονομικής πολιτικής έχει να αντιμετωπίσει σημαντικές πολυδιάστατες προκλήσεις όπως η υποτονική αύξηση της απασχόλησης, η έντονη επιτάχυνση του πληθωρισμού, η επισιτιστική ανασφάλεια και η κλιματική αλλαγή. Ειδικά ως προς τον πληθωρισμό, εφόσον οι περιορισμοί στην προσφορά αποδειχθούν επίμονοι, τότε αναμένεται να μετακυλιστεί η αύξηση στις τιμές των καταναλωτικών προϊόντων και η αύξηση του πληθωρισμού να ξεπεράσει τις μέχρι σήμερα προβλέψεις. Οι επιδράσεις της πανδημίας κατά το τρέχον και το επόμενο έτος, θα εξαρτηθούν κυρίως από την εμφάνιση μεταλλάξεων και τις επιδράσεις τους στα επιδημιολογικά

δεδομένα, την πρόοδο στον εμβολιασμό και την αποτελεσματικότητά του, σε συνδυασμό με ιατρικές θεραπείες, στην αναχαίτηση της πανδημίας του COVID-19.

Για το μετριασμό των επιπτώσεων της υγειονομικής κρίσης, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προχώρησε από την αρχή της στην υλοποίηση παρεμβάσεων πολιτικής, νομισματικής και δημοσιονομικής. Οι πλέον σημαντικές εξ' αυτών είναι το Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάκαμψης (NextGenerationEU), με προϋπολογισμό €1,85 δισεκ. και ο ενισχυμένος προϋπολογισμός της ΕΕ για την περίοδο 2021-2027, κοντά στο €1,05 τρισεκ. Οι πρόσφατες εξελίξεις ως προς τις σχετικές με τον COVID-19 δράσεις πολιτικής της ΕΚΤ παρουσιάζονται στο τέλος της τρέχουσας υπό-ενότητας της έκθεσης.

Συγκεκριμένα, ως προς τις οικονομικές εξελίξεις κατά το τρίτο τρίμηνο του 2021 στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ευρωζώνη, παρουσίασαν ανάπτυξη, κατά 4,0% και 3,8% αντιστοίχως, έναντι ύφεσης κατά 3,9% σε ΕΕ και 4,0% στην ΕΖ ένα έτος νωρίτερα. Σύμφωνα με την πρόσφατη έκθεση προβλέψεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής¹, κατόπιν ύφεσης 6,4% το 2020, η ανάπτυξη στην Ευρωζώνη αναμένεται να διαμορφωθεί σε 5,0% για το 2021 ενώ για το 2022 προβλέπεται ηπιότερη ανάκαμψη 4,3%. Για την Ευρωπαϊκή Ένωση προβλέπεται ύστερα από ύφεση 5,9% το 2020, ανάπτυξη 5,0% το 2021 και το 2022 μερική επιβράδυνση, σε 4,3%.

Η ανάπτυξη στις οικονομίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης την περίοδο Ιουλίου-Σεπτεμβρίου του 2021 προέκυψε από την αύξηση της εγχώριας ζήτησης, με τη συμβολή των επενδύσεων να φθάνει το 1,9% του ΑΕΠ, από μεγαλύτερη συμβολή στο προηγούμενο τρίμηνο (3,7%). Η συμβολή της κατανάλωσης έφτασε τις 1,6 ποσοστιαίες μονάδες, έναντι μεγαλύτερης συμβολής, 6,3 π.μ. του ΑΕΠ, στο δεύτερο τρίμηνο του 2021. Η επίδραση των καθαρών εξαγωγών στη μεταβολή του ΑΕΠ το τρίτο τρίμηνο του 2021 ήταν οριακά αρνητική, κατά 0,1%, από θετική και ίση με 2,0% το προηγούμενο τρίμηνο. Παρόμοιες είναι οι τάσεις στη διάρθρωση της ανάπτυξης στην Ευρωζώνη, με την εγχώρια ζήτηση να αποτελεί το βασικό αναπτυξιακό παράγοντα (3,6 π.μ. από 12,0 π.μ. στο δεύτερο τρίμηνο του 2021). Επίσης, σημειώθηκε θετική συμβολή των επενδύσεων σε σχέση με το τρίτο τρίμηνο του προηγούμενου έτους (1,7% του ΑΕΠ), μικρότερης έντασης συγκριτικά με το προηγούμενο τρίμηνο (3,7% του ΑΕΠ), ενώ παρατηρήθηκε θετική επίδραση της κατανάλωσης, κατά 1,3 π.μ., έναντι υψηλής επίδρασης στο δεύτερο τρίμηνο 6,5 π.μ. Επιπλέον, στο εν λόγω τρίμηνο, η συμβολή των καθαρών εξαγωγών στην Ευρωζώνη ήταν θετική, κατά 0,2%, ενώ ένα τρίμηνο νωρίτερα ήταν 2,4%.

Η διάρθρωση των συνιστωσών του ΑΕΠ από την πλευρά της δαπάνης παραμένει παραπλήσια σε ΕΕ-27 και Ευρωζώνη, με την κατανάλωση να αντιπροσωπεύει το 74,5% και 74,6% του ΑΕΠ αντίστοιχα, τις επενδύσεις να αποτελούν το 22,1% και 21,5% του ΑΕΠ, τις εξαγωγές το 51,5% και το 50,2% και τις εισαγωγές το 48,2% και 46,2% του ΑΕΠ.

Ισχυρότερη ήταν η ανάπτυξη στην Κροατία το τρίτο τρίμηνο του έτους μεταξύ των χωρών της ΕΕ (ετήσιες μεταβολές σε εποχικά διορθωμένα στοιχεία), με ρυθμό 15,5%. Έπονται η Ελλάδα (13,4%), η Ιρλανδία (11,4%) και η Μάλτα (9,8%). Οι χώρες στις οποίες σημειώθηκε η μικρότερη ανάπτυξη ήταν η Σλοβακία (1,3%), η Γαλλία (3,3%) και ομοίως η Τσεχία (3,3%). Δεν σημειώθηκε ύφεση σε κάποια χώρα. Σε επίπεδο κυλιόμενου 12-μηνου, η Ελλάδα παρουσίασε θετικό ρυθμό ανάπτυξης 5,2%, αρκετά υψηλότερο από τη μέση επίδοση σε αμφότερες την ΕΕ και την ΕΖ (3,2%). Η χώρα με τη μικρότερη ανάπτυξη, σε δωδεκάμηνη βάση, ήταν η Τσεχία (1,0%), ακολουθούμενη από την

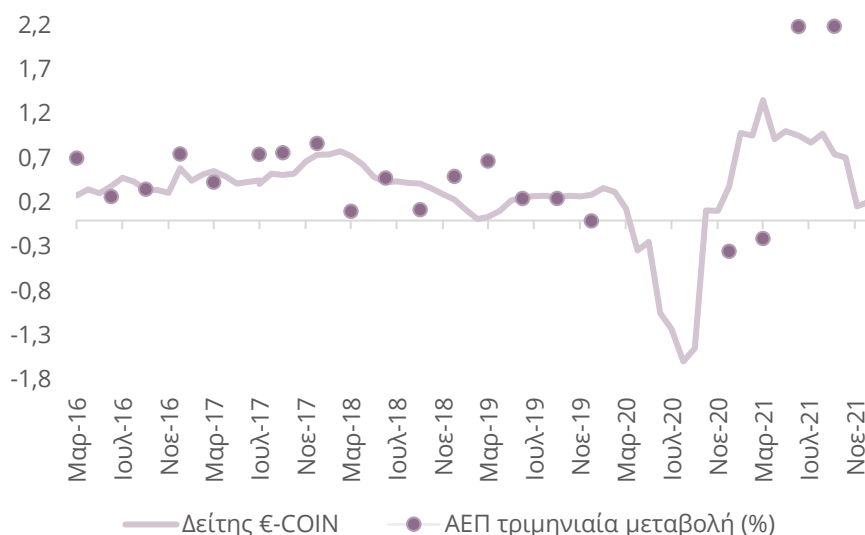
¹ European Economic Forecasts, Autumn 2021, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Νοέμβριος 2021

Βουλγαρία (1,8%). Στον αντίποδα, η χώρα με τον μεγαλύτερο θετικό κυλιόμενο ρυθμό ανάπτυξης στην ΕΕ ήταν η Ιρλανδία (12,0%) ακολουθούμενη από την Κροατία (6,1%) και το Λουξεμβούργο (6,0%).

Διάγραμμα 2.2

Μηνιαίος Δείκτης €-COIN & ΑΕΠ Ευρωζώνης*

Υποχώρηση του δείκτη €-COIN το τέταρτο τρίμηνο στις 0,36 μονάδες, από 0,87 μονάδες ένα τρίμηνο πριν και 0,20 πριν ένα χρόνο

*Το ερευνητικό κέντρο Centre of Economic Policy Research σε συνεργασία με την Τράπεζα της Ιταλίας εκτιμά κάθε μήνα τον πρόδρομο δείκτη οικονομικής δραστηριότητας €-COIN για την Ευρωζώνη. Ο δείκτης συνιστά πρόβλεψη της τριμηνιαίας ανάπτυξης του ΑΕΠ και προκύπτει από τη σύνθεση ποικίλων διαφορετικών δεδομένων, όπως η πορεία της βιομηχανικής παραγωγής, των τιμών, στοιχείων από την αγορά εργασίας, καθώς και χρηματοοικονομικών στοιχείων.

Πηγή: CEPR και Bank of Italy

Ως προς τις τάσεις στο οικονομικό κλίμα και τους βασικούς πρόδρομους δείκτες οικονομικής δραστηριότητας σε Ευρωζώνη και Ευρωπαϊκή Ένωση, ο δείκτης €-COIN μειώθηκε στο τέταρτο τρίμηνο του 2021 στις 0,36 μονάδες, από 0,87 μονάδες το προηγούμενο τρίμηνο, ενώ ήταν υψηλότερος του τέταρτου τριμήνου του προηγούμενου έτους (0,20). Από την άλλη πλευρά, η μηνιαία επίδοση του Δεκεμβρίου 2021, στις 0,21 μονάδες είναι μικρότερη του περυσινού Δεκεμβρίου 0,38 υποδεικνύοντας την μείωση του ΑΕΠ.

Ο δείκτης Οικονομικού Κλίματος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την ΕΕ και την Ευρωζώνη ελαττώθηκε την περίοδο Οκτωβρίου - Δεκεμβρίου του περυσινού έτους σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο, κατά 0,8 και 1,0 μονάδες αντίστοιχα. Ως προς την ίδια περίοδο πρόπερι βρισκόταν στο τέταρτο τρίμηνο 25,6 και 25,8 μονάδες υψηλότερα. Συγκεκριμένα, ο δείκτης διαμορφώθηκε στις 116,2 και 117,2 μονάδες αντίστοιχα. Τον περασμένο Δεκέμβριο ο δείκτης Οικονομικού κλίματος διαμορφώθηκε στις 114,5 μονάδες στην ΕΕ-27 και στις 115,3 μονάδες στην Ευρωζώνη, σε μικρότερο επίπεδο συγκριτικά με τον προηγούμενο μήνα. Από την άλλη πλευρά, διαμορφώθηκε 22,8 μονάδες υψηλότερα από ότι πριν ένα χρόνο σε αμφότερες τις ΕΕ και ΕΖ.

Πίνακας 2.2

Δείκτης Οικονομικού Κλίματος ΕΕ-27 & Ευρωζώνης (μ.ό. 2000-2020=100)

Μήνας	Ιαν-20	Φεβ-20	Μαρ-20	Απρ-20	Μάιος-20	Ιουν-20	Ιουλ-20	Αυγ-20	Σεπ-20	Οκτ-20	Νοε-20	Δεκ-20
ΕΕ-27 (2020)	102,5	103	94,5	67,1	69,4	77,2	83,7	88,4	91,5	91,7	88,6	91,6
Ευρωζώνη	102,6	103,4	94,1	67,8	70,2	78,1	84,2	89,1	92,3	92,5	89,3	92,4

Μήνας	Ιαν-21	Φεβ-21	Μαρ-21	Απρ-21	Μάιος-21	Ιουν-21	Ιουλ-21	Αυγ-21	Σεπ-21	Οκτ-21	Νοε-21	Δεκ-21
ΕΕ-27 (2020)	91,1	93,1	99,9	109,9	114	117,1	118	116,6	116,6	117,6	116,6	114,5
Ευρωζώνη	91,5	93,4	100,9	110,5	114,5	117,9	119	117,6	117,8	118,6	117,6	115,3

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή (DG ECFIN), Δεκέμβριος 2021

Μεταξύ των μεγαλύτερων οικονομιών της ΕΕ, στη Γαλλία το τέταρτο τρίμηνο φέτος ο δείκτης αυξήθηκε σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο (1,7 μονάδες διαφορά), ενώ σε σύγκριση με το τέταρτο τρίμηνο του 2020 ο δείκτης διαμορφώθηκε 24,1 μονάδες υψηλότερα. Μείωση σε σχέση με το τρίτο τρίμηνο του προηγούμενου έτους παρατηρήθηκε στη Γερμανία, κατά 2,1 μονάδες, όπου ο δείκτης ήταν 22,1 μονάδες υψηλότερος έναντι του τέταρτου τριμήνου του 2020. Στην Ιταλία ο δείκτης αυξήθηκε οριακά κατά 0,6 μονάδες σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο και ενισχύθηκε κατά 34,5 μονάδες έναντι του αντίστοιχου τριμήνου του 2020. Τέλος, την περίοδο Οκτωβρίου-Ιανουαρίου 2021, ο δείκτης Οικονομικού Κλίματος στην Ελλάδα αυξήθηκε συγκριτικά με το προηγούμενο τρίμηνο κατά μονάδες, στις 112,0, επίπεδο που είναι περίπου 21,4 μονάδες υψηλότερο από ότι ένα χρόνο νωρίτερα (90,6 μονάδες).

Πληρέστερη πληροφόρηση για της τάσεις στα μεγέθη που συνθέτουν το ΑΕΠ της Ευρωζώνης και της ΕΕ στο πρώτο τρίμηνο του 2021 και τις υπόλοιπες μακροοικονομικές μεταβλητές, καθώς και για τις εκτιμώμενες τάσεις σε αυτά το προσεχές χρονικό διάστημα παρέχεται στη συνέχεια της παρούσας υπό-ενότητας. Παρουσιάζονται οι προβλέψεις για την περίοδο 2020-2021, όπως αυτές προκύπτουν για την ΕΕ και την Ευρωζώνη στην πλέον πρόσφατη έκθεση προβλέψεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Αναλυτικά, σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat για το τρίτο τρίμηνο του 2021 (ετήσιες μεταβολές σε εποχικά διορθωμένα στοιχεία), η ιδιωτική κατανάλωση στην Ευρωπαϊκή Ένωση αυξήθηκε κατά 3,0%, όταν το προηγούμενο τρίμηνο καταγράφηκε σημαντικότερη άνοδος 12,0%, ενώ στην αντίστοιχη περίοδο του 2020 η τάση της ήταν πτωτική (4,3%). Στην Ευρωζώνη η κατανάλωση των νοικοκυριών ενισχύθηκε κατά 2,5%, από μεγαλύτερη αύξηση 12,2% στο προηγούμενο τρίμηνο, ενώ ένα έτος νωρίτερα σημείωνε μείωση 4,6%. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προέβλεψε τον περασμένο Νοέμβριο αύξηση της κατανάλωσης των νοικοκυριών στο σύνολο του 2021 στην ΕΕ κατά 3,5% και μεγαλύτερη ανάκαμψή της το 2022, κατά 5,5%. Για την Ευρωζώνη προέβλεψε άνοδο της ιδιωτικής κατανάλωσης κατά 3,2% πέρυσι και διεύρυνση 5,5% στο επόμενο έτος (Πίνακας 2.3). Σε επίπεδο χωρών, στη Γερμανία η ιδιωτική κατανάλωση ήταν 1,6% υψηλότερη το τρίτο τρίμηνο, ενώ το προηγούμενο τρίμηνο παρουσίασε αύξηση 6,6% και στη Γαλλία σημειώθηκε μικρότερη αύξηση (0,7%). Στην Ιταλία ενισχύθηκε περισσότερο, κατά 4,0%, από πολύ

υψηλότερη άνοδο 14,2% ένα τρίμηνο πριν, ενώ στην Ισπανία μεγεθύνθηκε κατά 2,7% όταν το περασμένο τρίμηνο η αύξηση ήταν στο 23,1%. Στην Ελλάδα η ιδιωτική κατανάλωση παρουσίασε άνοδο 8,6%, από αύξηση 13,1% το προηγούμενο τρίμηνο, ενώ την ίδια περίοδο το 2020 παρουσιάστηκε πτώση της τάξης του 9,0%.

Πίνακας 2.3

Βασικά Μακροοικονομικά Μεγέθη, ΕΕ-27, Ευρωζώνη (πραγματικές ετήσιες % μεταβολές, εκτός αν δηλώνεται διαφορετικά)

	ΕΕ			Ευρωζώνη		
	2020	2021	2022	2020	2021	2022
ΑΕΠ	-5,9	5,0	4,3	-6,4	5,0	4,3
Ιδιωτική Κατανάλωση	-7,3	3,5	5,5	-7,9	3,2	5,5
Δημόσια Κατανάλωση	1,3	3,4	0,8	1,3	3,6	0,9
Ακαθάριστες επενδύσεις	-6,3	5,5	4,8	-7	5,2	4,4
Εξαγωγές αγαθών – υπηρεσιών	-8,5	9,7	7,2	-9,1	9,7	7,3
Εισαγωγές αγαθών – υπηρεσιών	-8,3	8,6	7,1	-9,1	8,2	7,2
Απασχόληση	-1,4	0,8	1,0	-1,5	0,8	1,0
Ανεργία (% εργατικού δυναμικού)	7,1	7,1	6,7	7,9	7,9	7,5
Πληθωρισμός	0,7	2,6	2,5	0,3	2,4	2,2
Ισοζύγιο Γεν. Κυβέρνησης (% ΑΕΠ)	-6,9	-6,6	-3,6	-7,2	-7,1	-3,9
Χρέος Γεν. Κυβέρνησης (% ΑΕΠ)	91,8	92,1	90	99,3	100,0	97,9
Ισοζύγιο Τρεχ. Συναλλαγών (% ΑΕΠ)	2,7	3	3	2,6	3,1	3,2

Πηγή: European Economic Forecasts, Autumn 2021, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Νοέμβριος 2021

Η δημόσια κατανάλωση αυξήθηκε στην ΕΕ και στην Ευρωζώνη το τρίτο τρίμηνο του 2021 κατά 2,7% και 2,6% αντίστοιχα, από ενίσχυση 7,3% και 7,8% ένα τρίμηνο πριν. Στο ίδιο τρίμηνο του 2020 η δημόσια κατανάλωση είχε ενισχυθεί κατά 2,4% σε ΕΕ και 2,8% σε Ευρωζώνη. Για το 2021 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναμένει κλιμάκωση της αύξησης της δημόσιας κατανάλωσης στην ΕΕ, πρωτίστως λόγω των μέτρων αντιμετώπισης των επιπτώσεων της υγειονομικής κρίσης, σε 3,4% από 1,3%, ενώ για την Ευρωζώνη εκτίμησε όμοια διεύρυνση (3,6%). Το επόμενο έτος η αύξηση των καταναλωτικών δαπανών του Δημοσίου θα επιβραδυνθεί, σε 0,8% και 0,9% σε ΕΕ και ΕΖ αντίστοιχα, από την ολοκλήρωση της πλειονότητας των μέτρων. Το τρίτο τρίμηνο του 2021 σημειώθηκε αύξηση της δημόσιας κατανάλωσης στην Ελλάδα κατά 5,7% σε σχέση με πριν ένα έτος, όταν διευρυνόταν κατά 5,3%, ενώ στο προηγούμενο τρίμηνο είχε παρουσιάσει παρόμοια αύξηση, κατά 5,6%.

Οι επενδύσεις παρουσίασαν άνοδο την περίοδο Ιουλίου–Σεπτεμβρίου 2021 στην ΕΕ κατά 9,2%, από 17,0% στο προηγούμενο τρίμηνο. Ομοίως στην Ευρωζώνη, η άνοδος των επενδυτικών δαπανών ήταν της τάξης του 8,2%, έναντι ανόδου 17,0% στο δεύτερο τρίμηνο πέρυσι. Το αντίστοιχο τρίμηνο του 2020 οι επενδύσεις είχαν συρρικνωθεί κατά 8,8% στην ΕΕ και 9,5% στην Ευρωζώνη. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προέβλεψε μέση ενίσχυσή τους κατά 5,5% το 2021 και 4,8% για το 2022 στην ΕΕ, ενώ αναμένει άνοδο 5,2% και ανάκαμψη 4,4% αντιστοίχως στην Ευρωζώνη. Στο τρίτο τρίμηνο του 2021, στη Γερμανία οι επενδύσεις αυξήθηκαν κατά 10,6% ύστερα από όμοια ενίσχυση 10,0% στο προηγούμενο τρίμηνο, ενώ στην Ιταλία καταγράφηκε σημαντική αύξηση,

κατά 14,1%, από κατακόρυφη άνοδο 32,2% στο τρίμηνο Απριλίου – Ιουνίου 2021. Ο ρυθμός αύξησης των επενδύσεων στη Γαλλία ήταν στο επίπεδο του 5,6%, από έντονη άνοδο 25,8% στο προηγούμενο τρίμηνο. Στην Ελλάδα σημειώθηκε μείωση των επενδύσεων κατά 5,0%, έναντι υψηλής μεταβολής 31,4% το δεύτερο τρίμηνο του 2021.

Ισχυρή αύξηση καταγράφηκε στις εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών στην ΕΕ (8,7%), η οποία στην Ευρωζώνη ήταν ελαφρώς μεγαλύτερη (9,4%), έναντι όμως ισχυρότερης αύξησης, κατά 25,9% σε αμφοτερες στο προηγούμενο τρίμηνο, και συρρίκνωσης 8,2% και 8,9% στο τρίτο τρίμηνο του 2020. Για το 2021 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προέβλεψε άνοδο των εξαγωγών στην ΕΕ σε σύγκριση με το 2020 κατά 9,7% και αύξηση στο επόμενο έτος 7,2%. Για την Ευρωζώνη αναμένει διεύρυνση 9,7% για το σύνολο του 2021 και άνοδο το 2022 κατά 7,3%. Σε επίπεδο χωρών, στη Γερμανία σημειώθηκε μεγέθυνση των εξαγωγών στο τρίτο τρίμηνο του 2021 κατά 5,6%, από πολύ ισχυρότερη αύξηση 25,3% στο δεύτερο τρίμηνο του έτους. Η ενίσχυση των εξαγωγών στη Γαλλία στο τρίτο τρίμηνο πέρυσι ήταν 8,9%, από άνοδο 28,8% νωρίτερα στο έτος. Στην Ιταλία παρουσιάστηκε αύξηση κατά 9,0% από κατακόρυφη άνοδο, της τάξης του 39,2%. Στην Ελλάδα σημειώθηκε εξαιρετικά σημαντική ενίσχυση το τρίτο τρίμηνο, 48,6%, ταχύτερη από ότι στο δεύτερο τρίμηνο (26,3%). Επέκταση των εξαγωγών σημειώθηκε στην Ισπανία, κατά 14,8%, από άνοδο 39,4% στο προηγούμενο τρίμηνο, όπως και στην Κύπρο (24,4%), κατόπιν αύξησης 12,3% στο δεύτερο τρίμηνο του έτους.

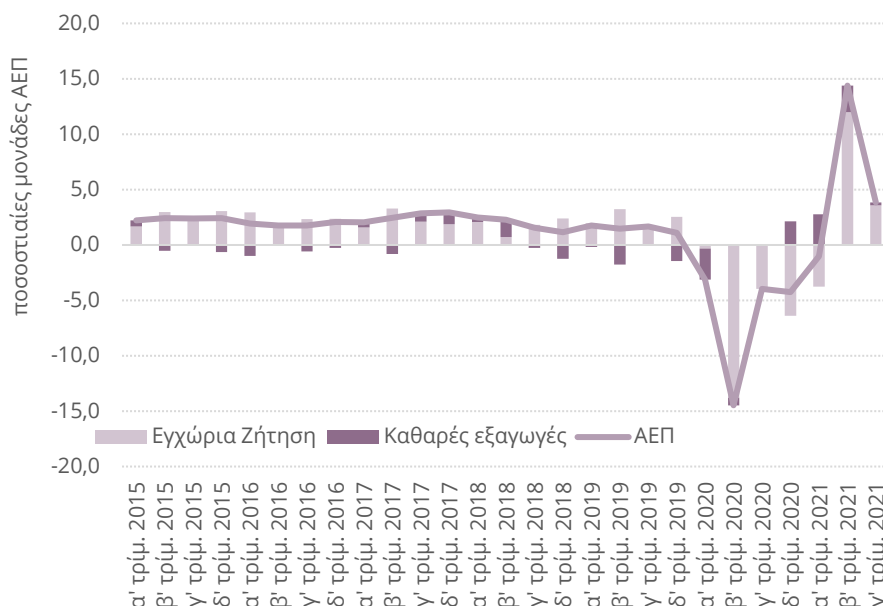
Μεγάλη μεγέθυνση το τρίτο τρίμηνο του 2021 σημειώθηκε και στο έτερο σκέλος του εξωτερικού τομέα. Η άνοδος των εισαγωγών στην ΕΕ σε σχέση με το τρίμηνο που προηγήθηκε έφτασε 9,7%, από θετική μεταβολή 22,5% ένα τρίμηνο νωρίτερα. Όμοια μεταβολή παρατηρήθηκε στην ΕΖ, κατά 9,7% από άνοδο 21,6% το δεύτερο τρίμηνο του 2020. Ένα χρόνο νωρίτερα είχε καταγραφεί συρρίκνωση 8,6% και 9,6% αντιστοίχως. Για τα έτη 2021 και 2022, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει προβλέψει για την ΕΕ διεύρυνση των εισαγωγών κατά 8,6% και 7,1% αντίστοιχα. Για την Ευρωζώνη αναμένει άνοδο το 2021 κατά 8,2% και μεγέθυνση το 2021 7,2%. Σε επίπεδο χωρών, το τρίτο τρίμηνο του 2021 οι εισαγωγές αυξήθηκαν στην Ισπανία κατά 12,2%, έναντι έντονης ανόδου 38,9% στο προηγούμενο τρίμηνο. Ομοίως στην Γαλλία βρέθηκαν σε ανοδική τροχιά, με ρυθμό 4,9%, από ενίσχυση 22,2% ένα τρίμηνο πριν, ενώ στην Ιταλία παρατηρήθηκε αύξηση 15,0% από διπλάσια άνοδο 29,8%. Θετικός ρυθμός σημειώθηκε στη Γερμανία (8,7%), κατόπιν ενίσχυσης 19,5% στο δεύτερο τρίμηνό του. Στην Ελλάδα, οι εισαγωγές αυξήθηκαν κατά 21,7%, ομοίως με το προηγούμενο τρίμηνο (23,7%).

Με βάση τις εξελίξεις στις συνιστώσες του ΑΕΠ στην Ευρωζώνη, η συμβολή των καθαρών εξαγωγών ήταν οριακά θετική (0,3%) από μεγαλύτερη και επίσης θετική στο προηγούμενο τρίμηνο (2,4%). Η μικρότερη θετική συμβολή των καθαρών εξαγωγών στο τρίτο τρίμηνο προήλθε από την ταυτόχρονη μείωση της συμβολής των εξαγωγών, σε 4,5% στο τρίτο τρίμηνο από 11,9% την περίοδο Απριλίου-Ιουνίου πέρυσι, καθώς και τη μικρότερης έντασης αρνητική επίδραση των εισαγωγών, από 9,5% το δεύτερο τρίμηνο σε 4,2% ένα τρίμηνο μετά. Όπως ήδη αναφέρθηκε, η συμβολή της εγχώριας ζήτησης ήταν της τάξης του 3,6% του ΑΕΠ, έναντι πολύ ισχυρότερης θετικής επενέργειας στο προηγούμενο τρίμηνο (12,0%). Η τονωτική επίδραση προήλθε κυρίως από τις επενδύσεις, οι οποίες επενέργησαν θετικά κατά 1,7% του ΑΕΠ στο τρίτο τρίμηνο του 2021 ενώ το δεύτερο τρίμηνο η θετική συμβολή τους ήταν στις 3,7 π.μ.

Διάγραμμα 2.3

Ευρωζώνη – Συμβολή συνιστωσών ΑΕΠ στον πραγματικό ρυθμό μεταβολής του (σε ποσοστιαίες μονάδες)

Μικρή θετική συμβολή καθαρών εξαγωγών στη μεταβολή του ΑΕΠ της Ευρωζώνης το γ' τρίμ. 2021. Θετική επίδραση εγχώριας ζήτησης λόγω περισσότερων επενδύσεων συγκριτικά με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2020.

Πηγή: Eurostat

Ο εναρμονισμένος πληθωρισμός αυξήθηκε το τρίτο τρίμηνο του 2021 στην ΕΕ και την Ευρωζώνη, καταγράφοντας ρυθμό 3,1% και 2,8% από 2,2% και 1,8% αντίστοιχα ένα τρίμηνο νωρίτερα. Στο τρίτο τρίμηνο του 2020 ο εναρμονισμένος πληθωρισμός είχε διαμορφωθεί σε 0,5% στην ΕΕ και 0% στην ΕΖ. Συνολικά για το 2021 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προέβλεψε προσφάτως ότι ο πληθωρισμός θα αυξηθεί στην ΕΖ, σε 2,4%, αλλά και στην ΕΕ, σε 2,6%, ενώ το 2022 θα κυμανθεί σε παρόμοια επίπεδα, 2,5% και 2,2% αντιστοίχως.

Ενίσχυση της απασχόλησης σημειώθηκε στο τρίτο τρίμηνο του 2021, κατά 2,1% στην ΕΕ και στην ΕΖ αμφότερες, ενώ την ίδια περίοδο του 2020 σημειωνόταν πτώση των θέσεων εργασίας κατά 1,9% και 2,0% αντίστοιχα. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προβλέπει αύξηση της δημιουργίας θέσεων εργασίας στην ΕΕ για το 2021 και το 2022, κατά 0,8%, και 1,0% αντιστοίχως. Για την Ευρωζώνη επίσης προέβλεψε άνοδο της απασχόλησης στο περασμένο έτος, κατά 0,8%, και αύξηση (1,0%) το 2022, έναντι μείωσης 1,5% το 2020. Αύξηση της απασχόλησης στο τρίτο τρίμηνο του 2021 σημειώθηκε στην Ιρλανδία (7,6%), στην Ουγγαρία (4,1%), στην Ισπανία (4,0%) και στην Πορτογαλία (4,3%). Αντιθέτως συρρίκνωση της απασχόλησης σημειώθηκε στην Ρουμανία (6,9%), και την Λετονία (0,9%). Η μεταβολή στην Ελλάδα ήταν ίση με 2,4%.

Η ανεργία διαμορφώθηκε στο πρώτο τρίμηνο του 2021 στο 7,2% στην ΕΕ και στο 7,9% στην Ευρωζώνη από 7,8% και 8,6% αντιστοίχως, στο πρώτο τρίμηνο πρόπερσι. Στο δεύτερο τρίμηνο του 2021 διαμορφώθηκε στο 6,7% στην ΕΕ και στο 7,3% στην ΕΖ. Για το 2021 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει εκτιμήσει στασιμότητα των ποσοστών ανεργίας στην ΕΕ-27 και την Ευρωζώνη, σε 7,1% και 7,9% ενώ για το 2022 αναμένει ποσοστά ανεργίας 6,7% και 7,5%. Την περίοδο Απριλίου - Ιουνίου 2021 το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας καταγράφηκε, στην Ελλάδα (15,8%), με την

Ισπανία (15,3%) και την Ιταλία (9,6%) να έπονται, ενώ στη Γαλλία η ανεργία ήταν της τάξης του 7,6%.

Στο πεδίο των δημοσιονομικών επιδόσεων, το έλλειμμα του ισοζυγίου γενικής κυβέρνησης στην ΕΕ το δεύτερο τρίμηνο του 2021 ήταν της τάξης του 5,6% του ΑΕΠ, ενώ το πρώτο τρίμηνο του 2021 αυτό ήταν ίσο με 8,0%. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προβλέπει ότι θα μεταβληθεί το 2021 και το 2022, σε -6,6% και -3,6% του ΑΕΠ αντιστοίχως. Σχετικά με το δημοσιονομικό έλλειμμα κατά μέσο όρο στην Ευρωζώνη, αναμένει να φτάσει το -7,1% του ΑΕΠ το 2021 και το -3,9% το 2022, από -7,2% το 2020. Όσον αφορά στο δημόσιο χρέος, διαμορφώθηκε στις χώρες της Ευρωζώνης το δεύτερο τρίμηνο πέρυσι στο 98,3% του ΑΕΠ. Εκτιμάται πως κατά μέσο όρο το 2021 αυξήθηκε σε 100,0% και φέτος θα μειωθεί στο 97,9% του ΑΕΠ αντίστοιχα. Το δημόσιο χρέος, ως ποσοστό του ΑΕΠ, ελαττώθηκε το δεύτερο τρίμηνο του 2021 σε πολλές χώρες μέλη, με το μεγαλύτερο επίπεδό του να σημειώνεται στην Ελλάδα (207,2%), την Ιταλία (156,3%), την Πορτογαλία (135,4%), η Ισπανία (122,8%) και την Γαλλία (114,6%).

Ως προς το πλαίσιο νομισματικής πολιτικής, εξαιτίας της επιδημίας του COVID-19 και των σχετικών δυσμενών οικονομικών επιπτώσεων, υπενθυμίζεται πως η ΕΚΤ ξεκίνησε στα μέσα Μαρτίου 2020 τη λήψη μίας σειράς μέτρων νομισματικής και πιστωτικής πολιτικής, με στόχο την τόνωση της ρευστότητας. Σύμφωνα με πρόσφατη ανακοίνωση της ΕΚΤ, το επιτόκιο των πράξεων κύριας αναχρηματοδότησης καθώς και τα επιτόκια της διευκόλυνσης οριακής χρηματοδότησης και της διευκόλυνσης αποδοχής καταθέσεων παραμένουν αμετάβλητα σε 0,00%, 0,25% και -0,50% αντίστοιχα. Όμως, όπως ανακοίνωσε η ΕΚΤ στα μέσα Δεκεμβρίου, ο ρυθμός καθαρών αγορών κατά το αρχικό τρίμηνο του 2022 στο πλαίσιο του έκτακτου προγράμματος αγοράς στοιχείων ενεργητικού λόγω πανδημίας (Pandemic Emergency Purchase Programme – PEPP) θα είναι σημαντικά χαμηλότερος, ενώ στο τέλος Μαρτίου φέτος οι καθαρές αγορές θα ολοκληρωθούν. Η συγκεκριμένη απόφαση πιθανότατα σχετίζεται σε σημαντικό βαθμό με την επιδίωξη να αποφευχθεί η «υπερθέρμανση» της οικονομίας της ΕΕ και οι πληθωριστικές πιέσεις από την παροχή υπερβάλλουσας ρευστότητας. Από την άλλη πλευρά, αποφασίστηκε η παράταση του χρονικού ορίζοντα επανεπένδυσης των κεφαλαίων από την εξόφληση τίτλων που αποκτήθηκαν στο πλαίσιο του προγράμματος PEPP τουλάχιστον μέχρι το τέλος του 2024.

Επιγραμματικά, η οικονομία στην Ευρώπη, και ειδικότερα στην Ευρωζώνη, βρίσκεται την τρέχουσα περίοδο αντιμέτωπη με μια σειρά από προκλήσεις. Οι κυριότερες εξ' αυτών έγκεινται σε:

- Διαχείριση της πανδημίας COVID-19, που εξακολουθεί να αποτελεί παγκόσμια πρόκληση, κυρίως ως προς την αντιμετώπιση των μεταλλάξεων
- Πιθανή ανάγκη λήψης πρόσθετων δημοσιονομικών και νομισματικών μέτρων σε συλλογικό επίπεδο, πέραν των όσων έχουν ληφθεί για την αντιμετώπιση των συνεπειών
- Ραγδαίες αυξήσεις των τιμών χονδρικής, κυρίως του φυσικού αερίου και της ηλεκτρικής ενέργειας, αλλά και του πετρελαίου και πιο πρόσφατα του άνθρακα
- Αύξηση του πληθωρισμού καταναλωτών και περαιτέρω ενδείξεις για πιέσεις στις τιμές σε διάφορα τμήματα της αλυσίδας παραγωγής
- Συνέπειες της πανδημίας στην παγκόσμια εφοδιαστική αλυσίδα. Ασυνήθιστα για την οικονομία της ΕΕ, η αύξηση της ζήτησης δεν καλύπτεται από επαρκή προσφορά σε διάφορους τομείς, ιδίως στην παραγωγή διαρκών και επενδυτικών αγαθών.

- Πρόκληση σημαντικών περιφερειακών ανισοτήτων από την υγειονομική κρίση, που θα γίνουν αισθητές όταν αυτή ολοκληρωθεί
- Η υλοποίηση του συναινετικού Brexit από την ΕΕ, οι όροι του οποίου συμφωνήθηκαν στο τέλος του 2020
- Γεωπολιτικές εντάσεις στη Μέση Ανατολή και μεταναστευτικές ροές.

2.2 Το οικονομικό περιβάλλον στην Ελλάδα

A. Οικονομικό Κλίμα

- Οριακή ενίσχυση του Δείκτη Οικονομικού Κλίματος στην Ελλάδα κατά το δ' τρίμηνο του 2021 σε σχέση με το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο (112,0 από 111,3 μον.). Εντονότερη βελτίωση σε σύγκριση με το αντίστοιχο περυσινό τρίμηνο (91,8 μον.). Το πρόσφατο επίπεδο είναι αντίστοιχο με το μέσο όρο του 2001, που είναι ο δεύτερος υψηλότερος διαχρονικά.
- Οι επιχειρηματικές προσδοκίες υποχώρησαν στο πρόσφατο τρίμηνο σε σύγκριση με το προηγούμενο στους περισσότερους τομείς, με εξαίρεση τις Υπηρεσίες και το Λιανικό εμπόριο.
- Ο Δείκτης Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης διαμορφώθηκε χαμηλότερα στην περίοδο Οκτωβρίου-Δεκεμβρίου από ότι στο τρίτο τρίμηνο του προηγούμενου έτους, στις -42,9 από -35,4 μονάδες. Παράλληλα, είναι ελαφρώς υψηλότερος από ότι ένα χρόνο νωρίτερα (-46,2 μον.).

Οι έρευνες οικονομικής συγκυρίας του IOBE προσφέρουν σημαντική πληροφόρηση για τις εξελίξεις στην οικονομία, τόσο από την πλευρά των επιχειρήσεων, όσο και από την πλευρά της τελικής ζήτησης, δηλαδή των καταναλωτών. Εξάλλου, βασικοί δείκτες που περιλαμβάνονται σε αυτές αποτελούν πρόδρομους δείκτες για διάφορα μεγέθη της οικονομίας και μπορούν να χρησιμοποιηθούν με επάρκεια για την πρόβλεψη των άμεσων εξελίξεων, ακόμα και για την πορεία του ΑΕΠ².

Στο τέταρτο τρίμηνο φέτος ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος ενισχύθηκε οριακά σε σύγκριση με το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο (+0,7 μον.). Ως αποτέλεσμα αυτής της ενίσχυσης, ο δείκτης διατηρήθηκε σε επίπεδα προ της υγειονομικής κρίσης, στο μέγιστο επίπεδο των τελευταίων 21 ετών. Αντιθέτως, ο Δείκτης Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης διαμορφώθηκε 7,5 μονάδες χαμηλότερα από ότι στο προηγούμενο τρίμηνο πέρυσι, στις -42,9. Η νέα ενίσχυση προήλθε κυρίως από τη βελτίωση των προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο και δευτερευόντως από την ενίσχυσή τους στις Υπηρεσίες. Η διεύρυνση της τουριστικής περιόδου και η μη επιβολή ισχυρών περιοριστικών μέτρων, παρά την έντονη έξαρση της πανδημίας στο τέταρτο τρίμηνο, φαίνεται πως έδωσαν ώθηση στους δύο τομείς. Ενώ ο τομέας της Βιομηχανίας ευνοείται από τη σημαντική ανάκαμψη της παγκόσμιας οικονομίας και του διεθνούς εμπορίου, πλήττεται από την άνοδο των τιμών στην ενέργεια και άλλα αγαθά, που έχουν προξενήσει δυσχέρειες διεθνώς στη λειτουργία των εφοδιαστικών αλυσίδων. Η κλιμάκωση των πληθωριστικών πιέσεων έχει αυξήσει και την

² Επισημαίνεται ότι από τον Μάρτιο του 2018, οι σειρές που παρουσιάζονται στους επιμέρους δείκτες επιχειρηματικών προσδοκιών, δηλαδή οι δείκτες στη Βιομηχανία, το Λιανικό Εμπόριο, τις Υπηρεσίες και τις Κατασκευές έχουν αλλάξει ως προς την περίοδο βάσης τους. Συγκεκριμένα, ως νέα βάση ορίστηκε η περίοδος 2000-2010 (=100), διαφοροποιώντας έτσι τους δείκτες, οι οποίοι μέχρι και τον Φεβρουάριο 2018 διαμορφώνονταν με βάση την περίοδο 1996-2006. Οι σειρές όμως έχουν αναθεωρηθεί πλήρως προς τα πίσω, έτσι ώστε τα στοιχεία να είναι μεταξύ τους συγκρίσιμα. Ως αποτέλεσμα οι δείκτες με τη νέα περίοδο βάσης είναι συνολικά υψηλότεροι συγκριτικά με εκείνους με την παλαιότερη περίοδο βάσης. Η αλλαγή περιόδου βάσης από το IOBE δεν επηρεάζει το συνολικό δείκτη οικονομικού κλίματος για την Ελλάδα ή οποιαδήποτε άλλη χώρα.

ανησυχία των νοικοκυριών για την εξέλιξη των πραγματικών τους εισοδημάτων. Αυτή η εξέλιξη εντάσσεται στην ευρύτερη αβεβαιότητα για το πως θα εξελιχθεί η οικονομική κατάστασή τους μετά την πανδημία και καθώς τα περιθώρια για άμεσα μέτρα στήριξης είναι πλέον αρκετά περιορισμένα. Οι προσδοκίες των νοικοκυριών επηρεάστηκαν αρνητικά και από την παρατεταμένη αβεβαιότητα για την εξέλιξη της πανδημίας, καθώς τα επιδημιολογικά δεδομένα επιδεινώνονταν συνεχώς κατά το τελευταίο τρίμηνο του 2021. Καθώς η έξαρση της νέας μετάλλαξης, που προς το παρόν δεν έχει αποτυπωθεί στα αποτελέσματα των Ερευνών Συγκυρίας, βρίσκεται σε εξέλιξη, το εύρος των μέτρων προστασίας την προσεχή περίοδο και οι επιπτώσεις τους στην οικονομία δεν είναι δεδομένα. Σημαντικές για τις προσδοκίες θα είναι και οι εξελίξεις σχετικά με την υλοποίηση των έργων του Ταμείου Ανάκαμψης, σε συνδυασμό με τις συνοδευτικές μεταρρυθμίσεις.

Αναλυτικά, ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος στην Ελλάδα το τρίμηνο Οκτωβρίου-Δεκεμβρίου ήταν ήπια ενισχυμένος σε σύγκριση με το προηγούμενο τρίμηνο του 2021, στις 112,0 από 111,3 μονάδες, ενώ κυμάνθηκε σε επίπεδο αισθητά υψηλότερο σε σχέση με το μέσο αντίστοιχο πρόπερσινο (91,8 μον.). Το πρόσφατο επίπεδό του είναι παραπλήσιο με το μέσο όρο του 2001 (112,1 μον.), που είναι ο δεύτερος υψηλότερος διαχρονικά.

Στην Ευρώπη, ο αντίστοιχος μέσος δείκτης διαμορφώθηκε ήπια χαμηλότερα κατά την εξεταζόμενη περίοδο σε σύγκριση με την προηγούμενη, τόσο στην ΕΕ, όσο και στην Ευρωζώνη. Συγκεκριμένα, ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος διαμορφώθηκε στις 116,2 (από 117,1) μονάδες το τελευταίο τρίμηνο του προηγούμενου έτους στην ΕΕ, και στις 117,2 (από 118,1) μονάδες στην Ευρωζώνη.

Σε επίπεδο τομέων, οι επιχειρηματικές προσδοκίες στην Ελλάδα υποχώρησαν στη Βιομηχανία και τις Κατασκευές και ενισχύθηκαν στις Υπηρεσίες και το Λιανικό εμπόριο. Ειδικότερα, σημείωσαν οριακή επιδείνωση στη Βιομηχανία και μικρή στις Κατασκευές, ενώ αντίθετα μικρή ήταν η βελτίωση στις Υπηρεσίες και εντονότερη στο Λιανικό εμπόριο. Στην πλευρά των καταναλωτών, σημειώθηκε αισθητή επιδείνωση του δείκτη καταναλωτικής εμπιστοσύνης. Σε σύγκριση με το αντίστοιχο πρόπερσινο τρίμηνο, οι μέσοι δείκτες βελτιώθηκαν σε όλους τους τομείς πλην της καταναλωτικής εμπιστοσύνης. Αναλυτικότερα:

Ο Δείκτης Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης στην Ελλάδα το τρίμηνο Οκτωβρίου-Δεκεμβρίου του προηγούμενου έτους διαμορφώθηκε χαμηλότερα κατά μέσο όρο από το γ' τρίμηνο του 2021, στις -42,9 από -35,4 μονάδες, επίπεδο ήπια υψηλότερο του αντίστοιχου πρόπερσι (-46,2 μον.). Ο αντίστοιχος μέσος δείκτης υποχώρησε αισθητά στην ΕΕ, στις -8,0 (από -5,7) μονάδες, όπως και στην Ευρωζώνη (-6,6 από -4,6 μονάδες). Αυτά τα επίπεδα είναι σαφώς υψηλότερα σε σχέση με τα αντίστοιχα ένα χρόνο πριν (-16,6 και -15,6 μον. αντίστοιχα).

Οι τάσεις στα επιμέρους βασικά στοιχεία που απαρτίζουν το συνολικό δείκτη ήταν κυρίως πτωτικές στο τελευταίο τρίμηνο του 2021 σε σχέση με το τρίτο τρίμηνό του. Έτσι, οι δυσοίωνες προβλέψεις των καταναλωτών στην Ελλάδα για την οικονομική κατάσταση των νοικοκυριών τους το επόμενο 12μηνο, ενισχύθηκαν σημαντικά, όπως και εκείνες για την οικονομική κατάσταση της χώρας. Παράλληλα οι εκτιμήσεις των νοικοκυριών για την τρέχουσα κατάστασή τους επιδεινώθηκαν ήπια, όπως και η πρόθεση για μείζονες αγορές το προσεχές χρονικό διάστημα, η οποία υποχώρησε αισθητά.

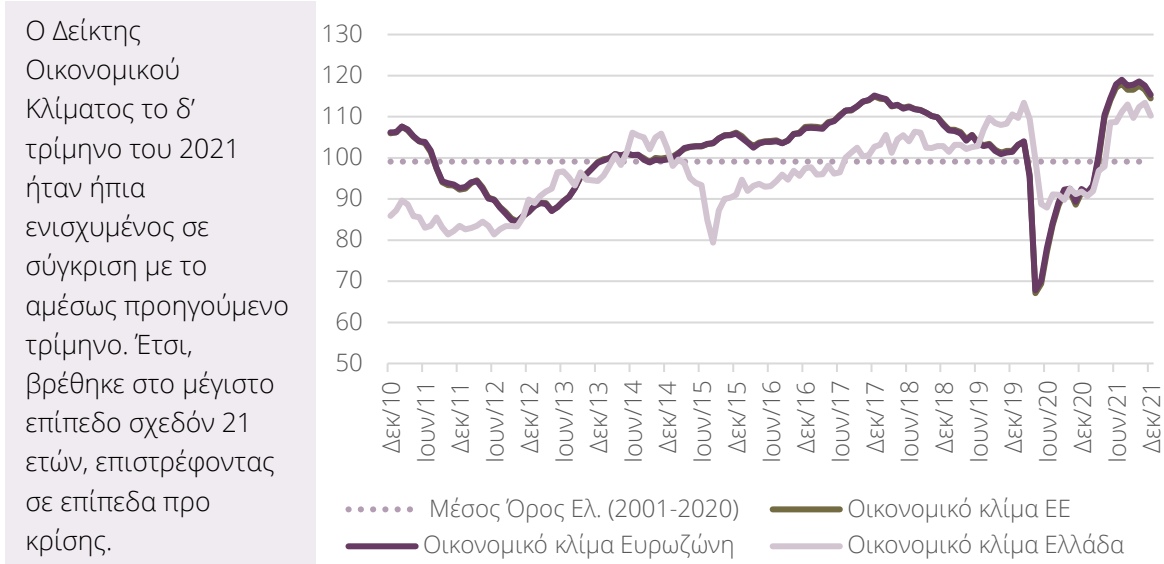
Αναλυτικότερα, το ποσοστό εκείνων οι οποίοι είναι απαισιόδοξοι για την οικονομική κατάσταση του νοικοκυριού τους το επόμενο 12μηνο ενισχύθηκε αισθητά, στο 51% (από 38% το προηγούμενο τρίμηνο), ενώ υποχώρησε στο 6% (από 8%) το ποσοστό όσων δηλώνουν το αντίθετο. Παράλληλα, ενισχύθηκε στο 61% (από 59%) το ποσοστό των καταναλωτών στην Ελλάδα οι οποίοι διατυπώνουν δυσσώμενες προβλέψεις σχετικά με την οικονομική κατάσταση της χώρας, με το 15% (από 16%) να αναμένει βελτίωση. Ως προς την πρόθεση για αποταμίευση, το ποσοστό των νοικοκυριών που δεν αξιολογούν ως πιθανή την αποταμίευση το επόμενο 12μηνο ενισχύθηκε στο 81% (από 79%), ενώ εξασθένησε στο 17% το ποσοστό εκείνων που τη θεωρούν πιθανή. Στις προβλέψεις για την εξέλιξη της ανεργίας, υποχώρησε ελαφρά, στο 56% (από 64%) το ποσοστό όσων εκτιμούν ότι η κατάσταση θα επιδεινωθεί, με το 15% (από 14%) κατά μέσο όρο να διατυπώνει αντίθετη άποψη. Το ποσοστό των καταναλωτών που αναφέρει ότι είναι «χρεωμένο» το δ' τρίμηνο του 2021 εξασθένησε οριακά, σε 5% (από 7%), στα ίδια επίπεδα με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2020. Επίσης, υποχώρησε ελαφρά στο 19% (από 21%) το ποσοστό των ερωτηθέντων που δηλώνουν ότι αποταμιεύουν λίγο (από 22% στο αντίστοιχο τρίμηνο του 2020). Τέλος, το ποσοστό εκείνων που αναφέρουν ότι «μόλις τα βγάζουν πέρα» αυξήθηκε περαιτέρω στο 65% (από 64% το προηγούμενο τρίμηνο) και το ποσοστό των νοικοκυριών που αναφέρουν ότι «αντλούν από τις αποταμιεύσεις τους» κυμάνθηκε στο 9%, με το αντίστοιχο ποσοστό για το 2020 να κυμαίνεται στο 10%.

Ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών στη Βιομηχανία το τελευταίο τρίμηνο του 2021 διαμορφώθηκε στις 110,7 (από 111,3 το γ' τρίμηνο του 2021) μονάδες, αρκετά υψηλότερα σε σύγκριση με την αντίστοιχη επίδοση το 2020 (92,6 μονάδες). Στα βασικά στοιχεία δραστηριότητας, ο δείκτης στις προβλέψεις για τη βραχυπρόθεσμη εξέλιξη της παραγωγής από τις +23,3 μονάδες στο γ' τρίμηνο του 2021 υποχώρησε ήπια το εξεταζόμενο τρίμηνο και διαμορφώθηκε κατά μέσο όρο στις +19,5 μονάδες. Αντίθετα, ενισχύθηκαν σημαντικά οι ήπια θετικές εκτιμήσεις για το επίπεδο παραγγελιών και ζήτησης (στις +8,4 από +0,6 μονάδες ο σχετικός δείκτης). Οι εκτιμήσεις για τα αποθέματα ετοιμών προϊόντων υποδηλώνουν ήπια κλιμάκωση (στις +6,6 από +1,1 μον. ο σχετικός δείκτης), ενώ οι τάσεις στις εξαγωγικές μεταβλητές είναι μικτές: οι προβλέψεις για την εξαγωγική δυναμική του επόμενου τριμήνου υποχώρησαν ήπια (+31,6 από +33,4 μον.), ενώ αντίθετα αισθητά ανοδικά κινήθηκαν οι τρέχουσες εκτιμήσεις για τις εξαγωγές του τομέα (στις +30,9 από τις +19,7 μον.), με τις εκτιμήσεις για τις παραγγελίες και τη ζήτηση εξωτερικού να ενισχύονται ήπια (+6,5 από τις +0,2 μον.). Στις προβλέψεις για την απασχόληση, το σχετικό μέσο τριμηνιαίο ισοζύγιο σημείωσε μικρή ενίσχυση, στις +10,9 (από +9,5) μονάδες κατά μέσο όρο. Το ποσοστό χρησιμοποίησης του εργοστασιακού δυναμικού κυμάνθηκε οριακά πτωτικά, στο 77,4% (από 78,6%), ενώ οι μήνες εξασφαλισμένης παραγωγής των επιχειρήσεων ενισχύθηκαν ήπια, στους 4,6 (από 4,3) μήνες κατά μέσο όρο.

Διάγραμμα 2.4

Δείκτες Οικονομικού Κλίματος: ΕΕ-27, Ευρωζώνη και Ελλάδα, (2000-2020=100, εποχικά εξομαλυμένα στοιχεία)

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, DG ECFIN

Ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο το υπό εξέταση τρίμηνο ήταν αισθητά υψηλότερος σε σχέση με το προηγούμενο, στις 110,7 μονάδες (από τις 102,0), επίδοση κατά πολύ υψηλότερη συγκριτικά και με το αντίστοιχο τρίμηνο πέρυσι (83,0 μον.). Από τις βασικές μεταβλητές του δείκτη, το μέσο ισοζύγιο για τις εκτιμήσεις των τρεχουσών πωλήσεων ενισχύθηκε αισθητά στις +19 (από +11) μονάδες. Από τις επιχειρήσεις του κλάδου, το 32% κρίνει ότι οι πωλήσεις του μειώθηκαν, με το 51% (από 41%) να εκτιμά το αντίθετο. Ως προς τις προβλεπόμενες πωλήσεις, ο δείκτης των +15 μονάδων βελτιώθηκε σημαντικά και διαμορφώθηκε στις +30, με τα αποθέματα να αποκλιμακώνονται ήπια (στις -5 από -1 μον. ο δείκτης). Από τα υπόλοιπα στοιχεία δραστηριότητας, έντονα ανοδικά κινήθηκε το ισοζύγιο των προβλέψεων για τις παραγγελίες προς προμηθευτές και διαμορφώθηκε στις +30 μονάδες (από +17 μονάδες), ενώ παράλληλα, ως προς την απασχόληση του τομέα, το μέσο ισοζύγιο προβλέψεων σημειώνει έντονη βελτίωση στις +37 (από +12) μονάδες. Τέλος, σε όρους τιμών, το αντίστοιχο ισοζύγιο ενισχύθηκε κατακόρυφα (+60 από +37) μονάδες, με καμιά εκ των επιχειρήσεων να εκφράζει προσδοκίες αποκλιμάκωσης των τιμών και το 60% (από 42%) να προβλέπει το αντίθετο. Ενίσχυση των επιχειρηματικών προσδοκιών καταγράφηκε το τελευταίο τρίμηνο του 2021 σε όλους τους επιμέρους εξεταζόμενους κλάδους του Λιανικού εμπορίου πλην του κλάδου Υφασμάτων-Ένδυσης-Υπόδησης και των Οχημάτων και Ανταλλακτικών, όπου παρατηρήθηκε αισθητή υποχώρηση.

Οι επιχειρηματικές προσδοκίες στις Κατασκευές υποχώρησαν σημαντικά το τέταρτο τρίμηνο του 2021, με το σχετικό ισοζύγιο να διαμορφώνεται στις 137,2 (από 144,7) μονάδες κατά μέσο όρο, μεταβολή που ήταν η δεύτερη μεγαλύτερη μεταξύ των βασικών τομέων δραστηριότητας, μετά αυτή του Λιανικού εμπορίου. Αυτή η επίδοση βρίσκεται σε έντονα υψηλότερο επίπεδο σε σχέση με εκείνη στο αντίστοιχο τρίμηνο του 2020 (μόλις 70,7 μον.). Στις βασικές μεταβλητές, οι προβλέψεις για την απασχόληση του τομέα εξασθένησαν σημαντικά, με το σχετικό ισοζύγιο από τις +32 μονάδες να διαμορφώνεται πλέον στις +23 μονάδες, και το 42% των επιχειρήσεων να

αναμένουν περισσότερες θέσεις εργασίας, όταν το 19% (από μόλις 8%) αναμένει μείωσή τους. Οι αρνητικές προβλέψεις των επιχειρήσεων για τις προγραμματισμένες εργασίες διατηρήθηκαν (στις -29 από -28 μον. ο δείκτης), ενώ παράλληλα οι εκτιμήσεις για το τρέχον επίπεδο του προγράμματος εργασιών βελτιώθηκαν σημαντικά (στις +22 από +5 μον. το σχετικό ισοζύγιο).

Οι μήνες εξασφαλισμένης δραστηριότητας των επιχειρήσεων του τομέα ενισχύθηκαν ήπια στους 10,0, ενώ παράλληλα το ισοζύγιο στις προβλέψεις των τιμών κινήθηκε ήπια ανοδικά στις +11 (από +2) μονάδες, με το 30% (από 22%) των επιχειρήσεων να αναμένει μείωσή τους βραχυπρόθεσμα και το 41% (από 25%) αύξηση. Τέλος, το ποσοστό των επιχειρήσεων που αναφέρει ότι δεν αντιμετωπίζει προσκόμματα στη λειτουργία του υποχώρησε οριακά στο 15% (από 16%), ενώ από τις υπόλοιπες επιχειρήσεις, το 32% κρίνει ως σημαντικότερο εμπόδιο τη χαμηλή ζήτηση, το 18% (από 13%) την ανεπαρκή χρηματοδότηση και ένα 19% (από 24%) παράγοντες όπως η γενική οικονομική κατάσταση της χώρας, οι κεφαλαιακοί έλεγχοι, η υψηλή φορολογία, η έλλειψη έργων, η καθυστέρηση πληρωμών από το κράτος, κ.ά. ως τα μεγαλύτερα προσκόμματα στη λειτουργία του. Σε κλαδικό επίπεδο, οι επιχειρηματικές προσδοκίες κινήθηκαν έντονα ανοδικά στον κλάδο των Δημόσιων Κατασκευών, ενώ στον κλάδο των Ιδιωτικών Κατασκευών παρατηρήθηκε αισθητή υποχώρηση.

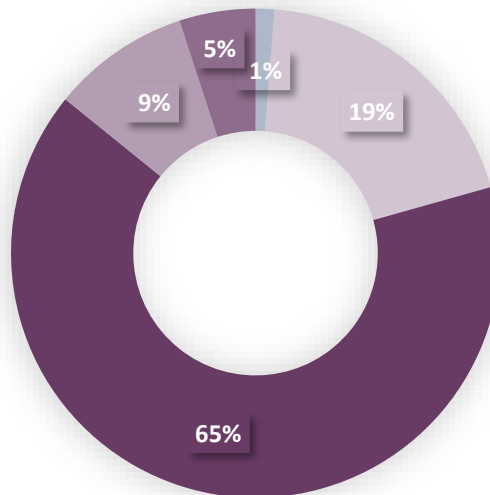
Ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών στις Υπηρεσίες το υπό εξέταση τρίμηνο ήταν ήπια υψηλότερος σε σχέση με το προηγούμενο, στις 125,4 μονάδες (από τις 123,4). Παράλληλα, αυτή η επίδοση ήταν πολύ υψηλότερη συγκριτικά με εκείνη στο αντίστοιχο τρίμηνο του 2020 (70,0 μον.). Από τις βασικές μεταβλητές, οι εκτιμήσεις για την τρέχουσα ζήτηση ενισχύθηκαν οριακά, με το σχετικό δείκτη να κερδίζει 1 μονάδα κατά μέσο όρο και να διαμορφώνεται στις +45 μονάδες. Έντονα ανοδικά κινήθηκαν και οι εκτιμήσεις για την τρέχουσα κατάσταση της επιχείρησης (+54 από +45 μον. το μέσο ισοζύγιο), με το ισοζύγιο στις προβλέψεις για τη βραχυπρόθεσμη ζήτηση των επιχειρήσεων του τομέα να εξασθενεί οριακά (+40 από +41 μονάδες). Από τα υπόλοιπα στοιχεία δραστηριότητας, οριακή βελτίωση παρουσίασε το ισοζύγιο προβλέψεων των ερωτηθέντων σχετικά με την απασχόληση, το οποίο ενισχύθηκε κατά 1 μονάδα, στις +26 μονάδες, ενώ στις τιμές ο μέσος δείκτης προσδοκιών των επιχειρήσεων ενισχύθηκε αισθητά και διαμορφώθηκε στις +20 (από +5) μονάδες. Τέλος, ενισχύθηκε αισθητά, στο 23% (από 17%) κατά μέσο όρο το ποσοστό των ερωτηθέντων που αναφέρουν απρόσκοπτη επιχειρηματική λειτουργία, με το 20% να δηλώνει την ανεπάρκεια ζήτησης ως βασικότερο εμπόδιο στη λειτουργία του, το 10% την ανεπάρκεια κεφαλαίων κίνησης και το 29% (από 43%) λοιπούς παράγοντες, οι οποίοι συνδέονται με τη γενική οικονομική κατάσταση, την αδυναμία δανεισμού, την υψηλή φορολογία, την καθυστέρηση πληρωμών κ.ά. Από τους εξεταζόμενους κλάδους των Υπηρεσιών, οι επιμέρους δείκτες ενισχύθηκαν αισθητά στο τέταρτο τρίμηνο του 2021 σε όλους τους κλάδους, με εξαίρεση τον κλάδο Ξενοδοχείων-Εστιατορίων-Τουριστικών πρακτορείων όπου παρατηρήθηκε έντονη εξασθένηση.

Διάγραμμα 2.5

Στοιχεία έρευνας καταναλωτών για την οικονομική κατάσταση του νοικοκυριού τους (Οκτώβριος-Δεκέμβριος 2021)

Ενίσχυση σε σχέση με το γ' τρίμηνο του 2021 του ποσοστού που δηλώνει ότι μόλις τα βγάζει πέρα (65%). Μικρή υποχώρηση στο ποσοστό όσων αναφέρουν πως έχουν χρεωθεί.

- αποταμιεύουμε πολύ
- αποταμιεύουμε λίγο
- μόλις τα βγάζουμε πέρα
- αντλούμε από τις αποταμιεύσεις μας
- έχουμε χρεωθεί

Πηγή: IOBE

Πίνακας 2.4

Δείκτες Οικονομικού Κλίματος

Χρονική περίοδος	Δείκτης Οικονομικού Κλίματος			Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών (Ελλάδα)				Δείκτης Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης (Ελλάδα)
	ΕΕ-27	Ευρωζώνη	Ελλάδα	Βιομηχανία	Κατασκευές	Λιανικό Εμπόριο	Υπηρεσίες	
2010	99,3	99,1	86,3	79,9	52,2	61,3	68,1	-56,9
2011	99,8	99,9	84,8	81,1	37,7	60,9	66,1	-70,5
2012	88,0	88,1	83,7	81,4	47,5	59,1	58,8	-73,9
2013	90,8	90,8	93,6	92,6	71,5	72,6	75,3	-69,3
2014	99,6	99,4	102,0	99,7	88,4	92,3	93,3	-52,8
2015	102,9	102,9	91,7	86,3	62,0	83,9	78,2	-50,3
2016	104,2	104,0	94,4	96,1	61,3	101,4	79,3	-62,9
2017	110,4	110,4	98,9	98,1	55,4	94,6	92,7	-58,9
2018	111,5	111,5	103,8	102,8	58,1	104,5	97,0	-44,0
α' τρίμ. 2019	106,6	106,4	102,6	101,8	56,7	105,8	85,7	-31,1
β' τρίμ. 2019	104,7	104,4	102,6	103,8	54,8	97,8	92,6	-29,4
γ' τρίμ. 2019	102,8	102,6	108,3	104,8	52,7	115,5	108,2	-11,7
δ' τρίμ. 2019	101,5	101,2	109,0	104,1	68,1	119,1	104,4	-7,1
α' τρίμ. 2020	101,0	100,8	110,9	108,6	84,9	115,1	106,5	-10,4
β' τρίμ. 2020	71,4	72,2	92,1	87,6	28,1	80,3	58,6	-31,1
γ' τρίμ. 2020	87,9	88,6	90,6	86,7	67,0	73,5	68,8	-36,9
δ' τρίμ. 2020	90,7	91,4	91,8	92,6	70,7	83,0	70,0	-46,2
α' τρίμ. 2021	94,7	95,3	93,2	98,2	106,2	90,2	70,9	-43,0
β' τρίμ. 2021	113,7	114,3	105,1	105,0	121,9	97,9	99,3	-27,5
γ' τρίμ. 2021	117,1	118,1	111,3	111,3	144,7	102,0	123,4	-35,4
δ' τρίμ. 2021	116,2	117,2	112,0	110,7	137,2	110,7	125,4	-42,9

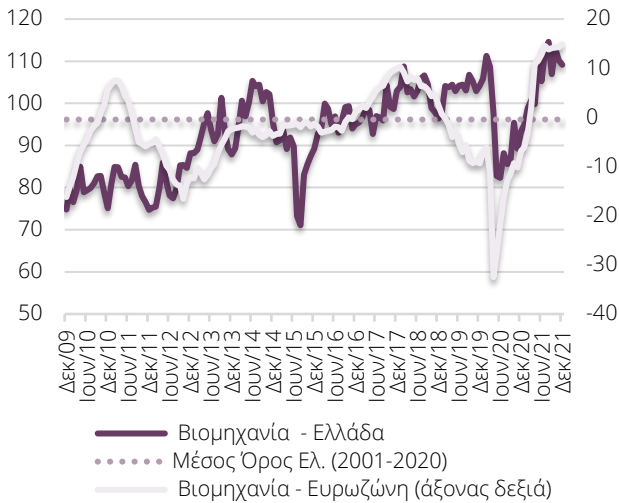
Πηγές: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, DG ECFIN, IOBE

Διάγραμμα 2.6

Δείκτες Επιχειρηματικών Προσδοκιών

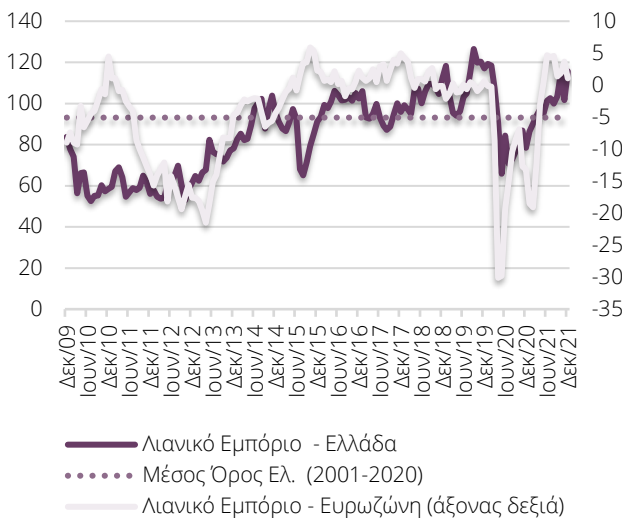
Βιομηχανία

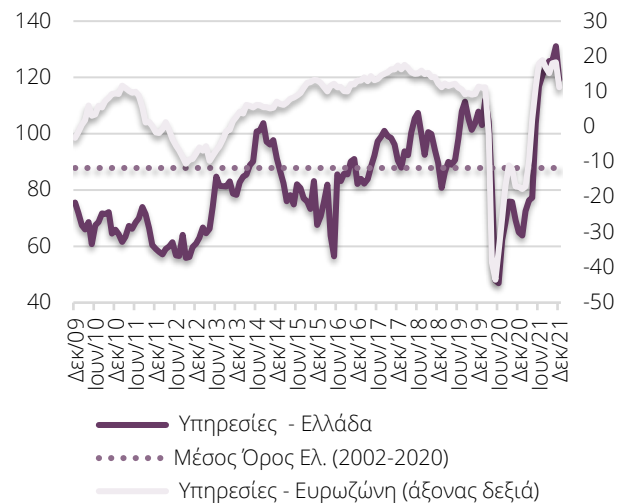
Κατασκευές

Λιανικό Εμπόριο

Υπηρεσίες

Πηγή: IOBE

Οι επιχειρηματικές προσδοκίες επιδεινώθηκαν στο τελευταίο τρίμηνο του 2021 σε σύγκριση με το τρίτο τρίμηνο του 2021 στη Βιομηχανία και τις Κατασκευές, και βελτιώθηκαν στις Υπηρεσίες και το Λιανικό εμπόριο

B. Δημοσιονομικές Εξελίξεις και Προοπτικές

- Στοιχεία Γενικής Κυβέρνησης (ΓΚ) 2020 (β' κοινοποίηση): έλλειμμα 10,1% του ΑΕΠ και χρέος 206,3%, από 9,7% και 205,6% του ΑΕΠ στην α' κοινοποίηση. Μικρή επιδείνωση λόγω μεγαλύτερου ελλείμματος Γενικής Κυβέρνησης και αναθεώρησης ΑΕΠ. Εκτιμήσεις για το 2021 (Προϋπολογισμός 2022): έλλειμμα 9,6% του ΑΕΠ και χρέος 197,1% του ΑΕΠ.
- Το έλλειμμα του Κρατικού Προϋπολογισμού (ΚΠ) στην περίοδο Ιανουαρίου-Νοεμβρίου 2021 διαμορφώθηκε σε €12.267 εκατ., έναντι ελλείμματος €18.252 εκατ. το αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2020. Πρωτογενές έλλειμμα ΚΠ ύψους €7.882 εκατ. (4,4% του ΑΕΠ), έναντι πρωτογενούς ελλείμματος €13.747 εκατ. (8,3% του ΑΕΠ) το 2020.
- Το 85,9% του ελλείμματος εντοπίζεται στον ΤΠ και το 14,1% στο ΠΔΕ και ΤΑΑ. Σημαντική στη μείωση του ελλείμματος ήταν η συνεισφορά των ροών του Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας.
- Κρατικός Προϋπολογισμός 2022: Προβλέπεται βελτίωση του ισοζυγίου του Κρατικού Προϋπολογισμού σε σχέση με το 2021. Αναμένεται έλλειμμα €10.170 εκατ., από €19.921 εκατ. φέτος. Πρωτογενές έλλειμμα €4.620 εκατ. (2,5% του ΑΕΠ) από εκτίμηση €14.361 εκατ. (8,1% του ΑΕΠ) για το 2021.
- Κομβικής σημασίας για την εξυγίανση του Κρατικού Προϋπολογισμού το τρέχον έτος θεωρείται η επίτευξη της προβλεπόμενης αύξησης του ονομαστικού ΑΕΠ κατά 7,4% σε σχέση με το 2021.

Μεγέθη Γενικής Κυβέρνησης (εθνικολογιστική βάση)

Τελικό αποτέλεσμα Γενικής Κυβέρνησης 2020

Σύμφωνα με τα πρόσφατα³ δημοσιονομικά στοιχεία, τα οποία καταρτίζονται με τη μεθοδολογία των εθνικών λογαριασμών (ESA 2010), το 2020 η Γενική Κυβέρνηση (ΓΚ) σημείωσε ιδιαίτερα υψηλό έλλειμμα, κατά €16.674 εκατ. ή 10,1% του ΑΕΠ. Επίσης, το πρωτογενές έλλειμμα της ΓΚ για το ίδιο έτος έφθασε τα €11.726 εκατ. ή 7,1% του ΑΕΠ (Πίνακας 2.5), έναντι στόχου πρωτογενούς πλεονάσματος στον προϋπολογισμό του συγκεκριμένου έτους, ύψους €7.488 εκατ. ή 3,8% του ΑΕΠ.

Η μεταστροφή του αρχικού στόχου για πλεόνασμα το 2020 σε μεγάλο έλλειμμα οφείλεται κυρίως στο αποτέλεσμα του Κρατικού Προϋπολογισμού, το οποίο ήταν ελλειμματικό κατά €21.219 εκατ., έναντι αρχικής πρόβλεψης για έλλειμμα €2.453 εκατ. Ακολούθησαν σε υστέρηση έναντι του στόχου οι Οργανισμοί Κοινωνικής Ασφάλισης (ΟΚΑ), με πλεόνασμα €581 εκατ. αντί στόχου €1.799 εκατ. και τα νοσοκομεία, με έλλειμμα €266 εκατ., 241 εκατ. υψηλότερο του στόχου. Η μικρότερη υστέρηση σημειώθηκε στους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης, με το πλεόνασμά τους να φθάνει τα €60 εκατ., χαμηλότερα από τα €201 εκατ. που αρχικά αναμενόταν. Στον αντίποδα, σαφώς καλύτερο του αναμενόμενου ήταν το αποτέλεσμα των λοιπών νομικών προσώπων και των επαναταξινομημένων ΔΕΚΟ (εντός κεντρικής κυβέρνησης), με το πλεόνασμά τους να φθάνει τα €4.165 εκατ., έναντι στόχου για πλεόνασμα €2.785 εκατ.

³ Δελτίο Τύπου της ΕΛΣΤΑΤ της 21ης Οκτωβρίου 2021

Πίνακας 2.5

Αποτέλεσμα Γενικής Κυβέρνησης σε εθνολογιστική βάση (ESA 2010) (% ΑΕΠ)

	2017	2018	2019	2020	2021 ¹		2022
					Αρχικό	Εκτίμηση	
Αποτέλεσμα Γενικής Κυβέρνησης	0,6	0,9	1,1	-10,1	-6,7	-9,6	-4,0
Πρωτογενές αποτέλεσμα ΓΚ	3,7	4,3	4,1	-7,1	-3,8	-7,0	-1,4
Πρωτογενές αποτέλεσμα ΓΚ (Σύμβαση Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης/ Ενισχυμένη Εποπτεία)	4,1	4,2	3,6 ²	-7,9 ²	-3,9 ²	-7,3 ²	-1,2 ²
Στόχος ΣΧΔ	1,75	3,5	-	-	-	-	-
Στόχος Ενισχυμένης Εποπτείας	-	3,5	3,5	3,5	-	-	-
ΑΕΠ (εκατ. €)	176.903	179.558	183.250	165.326	171.934	177.608	187.278

Πηγές: Δελτίο Τύπου ΕΛ.ΣΤΑΤ., 22 Οκτωβρίου 2021 και Εισηγητικές Εκθέσεις Προϋπολογισμών 2021 και 2022, Υπουργείο Οικονομικών, Νοέμβριος 2020 και 2021 1.Προσωρινά στοιχεία και εκτιμήσεις 2.Μεθοδολογία Ενισχυμένης Εποπτείας

Εκτιμήσεις για το αποτέλεσμα Γενικής Κυβέρνησης του 2021

Σύμφωνα με την Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού του 2022, το αποτέλεσμα του 2021 αναμένεται να είναι εκ νέου έντονα ελλειμματικό, υπό την επίδραση της πανδημίας του COVID-19, κατά €17,1 δισεκ. ή 9,6% του ΑΕΠ, έναντι αρχικής πρόβλεψης για έλλειμμα €11.516 εκατ. ή 6,7% του ΑΕΠ (Πίνακας 2.5). Η μεγαλύτερη επιδείνωση εκτιμάται ότι σημειώθηκε στον Κρατικό Προϋπολογισμό, καθώς το ισοζύγιο του θα είναι αρνητικό κατά €19,9 δισεκ., αντί στόχου ελλείμματος €14.715 εκατ. Έπονται σε υστέρηση του στόχου οι ΟΚΑ, με εκτιμώμενο πλεόνασμα €382 εκατ., από €754 εκατ. στον Προϋπολογισμό του 2021 και τα νοσοκομεία, με έλλειμμα €220 εκατ. αντί στόχου ελλείμματος €14 εκατ. Αντιθέτως, το αποτέλεσμα των νομικών προσώπων θα υπερβεί το στόχο κατά €326 εκατ., στα €2.789 εκατ.

Δημόσιο χρέος

Το ύψος και η εξέλιξη του χρέους της ΓΚ ενσωματώνουν και αντανακλούν πληρέστερα από οποιοδήποτε άλλη μεταβλητή τις δημοσιονομικές επιδόσεις. Αυτό συμβαίνει επειδή ορισμένες δοσοληψίες δημόσιων φορέων, εντός ή εκτός ΓΚ, δεν καταγράφονται για διάφορους λόγους στο ετήσιο αποτέλεσμα αλλά καταχωρούνται απευθείας στο δημόσιο χρέος (προσαρμογές ελλείμματος-χρέους). Για αυτόν το λόγο η παρακολούθηση της εξέλιξης του χρέους της ΓΚ είναι απαραίτητη προκειμένου να υπάρχει μία ολοκληρωμένη εικόνα της πορείας των δημοσίων οικονομικών. Εξάλλου το ύψος και οι μεταβολές του χρέους μιας χώρας παρακολουθούνται προσεκτικά από την επενδυτική κοινότητα και τους διεθνείς οίκους αξιολόγησης. Τυχόν αρνητικές εξελίξεις συνήθως επηρεάζουν δυσμενώς την αξιολόγηση της χώρας και προκαλούν άνοδο των επιτοκίων δανεισμού της.

Το χρέος της Γενικής Κυβέρνησης αυξήθηκε το 2020, ως απόλυτο μέγεθος και ως ποσοστό του ΑΕΠ (Πίνακας 2.6). Η διεύρυνση του δημόσιου χρέους προήλθε εν μέρει από το πολύ χειρότερο αποτέλεσμα στο ισοζύγιο της Γενικής Κυβέρνησης, με έλλειμμα €16.674 εκατ. αντί στόχου πλεονάσματος €7.488 εκατ., όπως προαναφέρθηκε. Συνισταμένη της αυξητικής επίδρασης του δημοσιονομικού αποτελέσματος καθώς και των υψηλότερων δημοσιονομικών προσαρμογών (περίπου +€5,3 δισεκ. έναντι του στόχου) αλλά και, από την άλλη πλευρά, της σημαντικής μείωσης των διαθεσίμων και του ενδοκυβερνητικού χρέους (περίπου -€13,7 δισεκ. αντί +2,1 δισεκ.) στη μεταβολή του απόλυτου επιπέδου του δημόσιου χρέους μεταξύ 2019 και 2020, ήταν η διεύρυνση

του κατά €9.995 εκατ. Εάν το ΑΕΠ ήταν σταθερό μεταξύ των δύο ετών, τότε το δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ θα ανερχόταν από το 180,7% στο 186,1%. Συνεπώς, το μεγαλύτερο μέρος της αύξησης 25,6 μονάδων του ΑΕΠ του δημοσίου χρέους το 2020, περίπου 20 μονάδες, οφείλεται στην ισχυρή υποχώρηση του εγχώριου προϊόντος, εξαιτίας της πανδημίας. Αυτό το γεγονός συνεπάγεται πως μια έντονη μεταβολή του ΑΕΠ προς την αντίθετη κατεύθυνση στα επόμενα έτη θα αντιστρέψει την ανοδική τάση του πρόπερσι. Σε κάθε περίπτωση, το δημόσιο χρέος της Ελλάδας ως ποσοστό του ΑΕΠ (206,3%), ήταν το 2020 το υψηλότερο στην ΕΕ, με τις Ιταλία (157,9%), Πορτογαλία (147,3%) και Ισπανία (120,1%) να έπονται.

Πίνακας 2.6

Ενοποιημένο χρέος Γενικής Κυβέρνησης (εκατ. €)

	2016	2017	2018	2019	2020	2021*
Χρέος	315.012	317.481	334.721	331.091	341.086	350.000
% ΑΕΠ	180,7	179,5	186,4	180,7	206,3	197,1

*Εκτίμηση

Πηγές: Eurostat, ΕΛΣΤΑΤ, γνωστοποίηση στοιχείων στο πλαίσιο της ΔΥΕ, Οκτώβριος 2021 και Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2022, Υπουργείο Οικονομικών, Νοέμβριος 2021

Στο πρώτο τρίμηνο του 2021, λόγω της επιβολής ισχυρών περιοριστικών μέτρων στην οικονομική δραστηριότητα και τις μετακινήσεις εντός της χώρας και τα διεθνή ταξίδια (lockdown), συνεχίστηκαν οι πιέσεις στην οικονομική δραστηριότητα. Ωστόσο η έντασή τους ήταν πολύ μικρότερη εκείνης στο τέλος του 2020 (ύφεση 1,9% αντί 7,3%). Οι περιορισμοί συνοδεύτηκαν από παράταση των εκτεταμένων μέτρων στήριξης, με αντίστοιχο δημοσιονομικό αντίκτυπο. Η σταδιακή άρση των περιοριστικών μέτρων στη λειτουργία κλάδων και τις μετακινήσεις νωρίτερα σε σύγκριση με το 2020, σταδιακά από την αρχή του δεύτερου τριμήνου (Λιανικό Εμπόριο στις αρχές Απριλίου, Εστίαση στις αρχές Μαΐου και Παροχή υπηρεσιών καταλύματος στα μέσα του ίδιου μήνα, όταν απελευθερώθηκαν και οι μετακινήσεις), σε συνδυασμό με τους σημαντικούς ρυθμούς εμβολιασμού και την αξιοποίηση ταχέων διαγνωστικών ελέγχων του SARS-CoV-2 (self-tests), αναθέρμαναν ιδιαίτερα έντονα την οικονομία στο δεύτερο τρίμηνο, με το ρυθμό ανάκαμψης να φτάνει το 16,6%. Παράλληλα, συνεχίστηκαν τα μέτρα στήριξης επιχειρήσεων και νοικοκυριών, διογκώνοντας την αυξητική επίδρασή τους στις δημόσιες δαπάνες.

Η πρόοδος στον εμβολιασμό διεθνώς στο πρώτο εξάμηνο αποτέλεσε τη βασική αιτία της χαλάρωσης των περιορισμών στις διεθνείς μεταφορές επιβατών σαφώς περισσότερο από ότι το καλοκαίρι του 2020 και της έντονης κλιμάκωσης της διεθνούς τουριστικής κίνησης στο τρίτο τρίμηνο. Όμως, στην αρχή του τριμήνου εμφανίστηκε μια ισχυρή νέα μετάλλαξη του ιού, η οποία κλιμάκωσε εκ νέου την αβεβαιότητα σχετικά με την εξέλιξη της πανδημίας. Σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2019, η υστέρηση, και στο σκέλος των ταξιδιωτικών εσόδων, ήταν σημαντική, ωστόσο μικρότερη από ότι αναμενόταν στις αρχές του έτους: -33,6% στις διεθνείς αφίξεις στα αεροδρόμια της χώρας το τρίμηνο Ιουνίου-Αυγούστου, -39,7% στις διεθνείς ταξιδιωτικές εισπράξεις. Η άρση των περιορισμών στην οικονομική δραστηριότητα οδήγησε και στην ολοκλήρωση της μεγάλης πλειονότητας των μέτρων στήριξης. Όμως, εξαιτίας της νέας μετάλλαξης, τέθηκαν σε ισχύ περιοριστικά μέτρα για μη εμβολιασμένους στην αρχή του περασμένου Σεπτεμβρίου. Επιπλέον, από τα μέσα Ιουλίου, ο ρυθμός των εμβολιασμών επιβραδύνθηκε. Η έντονη κλιμάκωση του διεθνούς τουρισμού επενέργησε αντιστοίχως στις

εξαγωγές υπηρεσιών, με αποτέλεσμα αυτές να αποτελέσουν τη βασική αιτία της συνέχισης της ισχυρής ανάκαμψης στο τρίτο τρίμηνο (ρυθμός 13,4%).

Από την αρχή του τέταρτου τριμήνου τα επιδημιολογικά δεδομένα άρχισαν να επιδεινώνονται, κυρίως ο αριθμός των κρουσμάτων. Ο ρυθμός των εμβολιασμών παρέμεινε σταθερός στη διάρκειά του. Σε αυτό το πλαίσιο εξελίξεων, οι περιορισμοί για τους μη εμβολιασμένους εντάθηκαν στα μέσα Νοεμβρίου, δεν λήφθηκαν ωστόσο γενικευμένα μέτρα προστασίας της δημόσιας υγείας και ακολούθως αντίστοιχα μέτρα στήριξης επιχειρήσεων και νοικοκυριών. Η δυναμική της πανδημίας ενισχύθηκε σημαντικά από την εμφάνιση μιας νέας, ιδιαίτερα μεταδοτικής μετάλλαξης στις αρχές Δεκεμβρίου, με ήπια ωστόσο παθογενετικά χαρακτηριστικά. Η ραγδαία εξάπλωσή της εγχωρίως κατά το τελευταίο δεκαπενθήμερο του 2021, επέφερε περιοριστικά μέτρα στη λειτουργία συγκριμένων δραστηριοτήτων για πρώτη φορά εντός του δεύτερου εξαμήνου του (διασκέδαση, εστίαση) και συνοδευτικές παρεμβάσεις στήριξης. Όμως, ένα έτος νωρίτερα είχαν επιβληθεί γενικευμένα περιοριστικά μέτρα (lockdown) από το πρώτο δεκαήμερο του Νοεμβρίου, τα οποία άρθηκαν μερικώς μόνο για το Λιανικό Εμπόριο από τις αρχές του επόμενου μήνα (click-away). Αυτό το γεγονός έχει διαμορφώσει μια χαμηλή βάση σύγκρισης το 2020 για την οικονομική δραστηριότητα στο τρίμηνο Οκτωβρίου-Δεκεμβρίου πέρυσι, η οποία αναμένεται να αποτυπωθεί στο ρυθμό μεταβολής του ΑΕΠ.

Συνοπτικά, οι παρεμβάσεις στήριξης του αρχικού εξαμήνου του προηγούμενου έτους, αποτελούν τη βασική αιτία του υψηλότερου του αρχικού στόχου δημοσιονομικού ελλείμματος πέρυσι, το οποίο προσεγγίζει εκείνο του 2020, ως απόλυτο επίπεδο (€17.073 εκατ. έναντι €16.674 εκατ.) και ως ποσοστό του ΑΕΠ (9,6% έναντι 10,1%). Σύμφωνα με τον Κρατικό Προϋπολογισμό για το 2022, το συνολικό ύψος των μέτρων πέρυσι έφτασε τα €15,8 δισεκ., όταν στην Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού για το 2021 ο προϋπολογισμός τους ήταν €4,54 δισεκ. και άλλα €3 δισεκ. ήταν διαθέσιμα για τον ίδιο σκοπό, ως πιστώσεις υπό κατανομή⁴. Η διόγκωση του δημοσιονομικού ελλείμματος αποτελεί τη βασική αιτία της εκτιμώμενης αύξησης του απόλυτου επιπέδου του δημόσιου χρέους κατά €8.914 εκατ. την περασμένη χρονιά, στα €341,1 δισεκ. (Πίνακας 2.6). Ένας άλλος παράγοντας αυτής της αύξησης είναι η μικρότερη της αναμενόμενης στον Προϋπολογισμό του 2021 μείωση των διαθεσίμων και του ενδοκυβερνητικού χρέους, κατά €1,4 δισεκ., στα €7,4 δισεκ. Αντιθέτως, οι εθνικολογιστικές προσαρμογές συγκράτησαν τη διεύρυνσή του, καθώς ήταν αρνητικές και ύψους €2.178 εκατ. Εάν το ΑΕΠ δεν μεταβαλλόταν το 2021 έναντι του προηγούμενου έτους, τότε το δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ θα ανερχόταν από το 206,3% στο 211,7%. Ο εκτιμώμενος στον Προϋπολογισμό του 2022 ρυθμός ονομαστικής ανάπτυξης 7,4% πέρυσι, που σχετίζεται κυρίως με τη μικρότερη περίοδο στην οποία τμήματα της οικονομίας ήταν κλειστά και την ισχυρή άνοδο των εξαγωγών, υπηρεσιών αλλά και αγαθών, αποτελεί την αιτία της υποχώρησης αυτής της αναλογίας από το 206,3% στο 197,1%. Το IOBE εκτιμά πως αυτός ο ρυθμός θα είναι τελικά ελαφρώς υψηλότερος, συμβάλλοντας σε μικρή περαιτέρω πτώση του συγκεκριμένου λόγου. Παρά αυτή τη μείωση, το επίπεδο του δημόσιου χρέους της Ελλάδας παραμένει με διαφορά το υψηλότερο στην ΕΕ.

Όπως έχει σημειωθεί σε προηγούμενες εκθέσεις του IOBE, στην ελληνική οικονομία εξακολουθούν να υπάρχουν και άλλες εστίες μακροοικονομικών ανισορροπιών πέρα από το ιδιαίτερα υψηλό δημόσιο χρέος, που την καθιστούν ιδιαίτερα ευάλωτη σε εξωγενείς διαταραχές. Σε αυτές συγκαταλέγονται οι οφειλές των φορολογουμένων προς την εφορία και τους

⁴ Πηγές: Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2022, σελ. 139 και Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2022, σελ. 133

ασφαλιστικούς οργανισμούς, τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια, η τάση στα οποία είναι δύσκολο να προσδιοριστεί εξαιτίας της αναστολής πληρωμών λόγω COVID-19, τα εξαιρετικά χαμηλά επίπεδα επενδύσεων κ.ά.

Εκτέλεση Κρατικού Προϋπολογισμού 2021 (Ιανουάριος–Νοέμβριος)

Το 2020 ήταν ένα ιδιαίτερο έτος που σηματοδεύτηκε από την εκδήλωση και εξάπλωση της πανδημίας της νόσου COVID-19. Οι αρνητικές συνέπειες της πανδημίας ήταν σημαντικές, τόσο στο υγειονομικό σκέλος του ζητήματος, με τον αριθμό των κρουσμάτων, των νοσηλειών και των θανάτων, όσο και στην οικονομική πλευρά του, η οποία αποτυπώθηκε κυρίως στην ισχυρή ύφεση, κατά 9,0%. Επομένως, τα πρωτόγνωρα μέτρα που εφαρμόστηκαν στη διάρκεια του έτους με σκοπό την προστασία της δημόσιας υγείας, περιόρισαν όχι μόνο τις φυσικές μετακινήσεις αλλά και την οικονομική δραστηριότητα. Το «δίχτυ στήριξης» με ενισχυτικές παρεμβάσεις επιχειρήσεων και νοικοκυριών που εφαρμόστηκε απέτρεψε μια σαφώς εντονότερη ύφεση, επιβάρυνε όμως σημαντικά τον κρατικό προϋπολογισμό, με το πρωτογενές έλλειμμα να υπερβαίνει το 7,0% του ΑΕΠ, όπως δείχθηκε προηγουμένως στην τρέχουσα υποενοότητα της έκθεσης. Το πρωτόγνωρο τις τελευταίες πολλές δεκαετίες υγειονομικό γεγονός είχε ως αποτέλεσμα η Ευρωπαϊκή Επιτροπή να ενεργοποιήσει τη γενικής ρήτρα διαφυγής του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης. Συνέπεια αυτής της ενέργειας, η ήταν η χαλάρωση των ευρωπαϊκών δημοσιονομικών κανόνων για τα έτη 2020 και 2021. Στη διάρκεια του 2021, η ρήτρα παρατάθηκε και στο 2022.

Στο πρώτο τρίμηνο του 2021 διατηρήθηκαν τα μέτρα προστασίας της δημόσιας υγείας, επομένως και οι παρεμβάσεις στήριξης. Η σταδιακή άρση τους ξεκίνησε από την αρχή του Απριλίου πέρυσι, χάρη κυρίως στην πρόοδο στον εμβολιασμό, και από τον κλάδο του Λιανικού Εμπορίου. Επεκτάθηκε στην Εστίαση στις αρχές Μαΐου και στην Παροχή υπηρεσιών καταλύματος από τα μέσα του ίδιου μήνα. Ως αποτέλεσμα, η μεγάλη πλειονότητα των μέτρων στήριξης διατηρήθηκε στο πρώτο εξάμηνο του περασμένου έτους, με αντίστοιχο υψηλό δημοσιονομικό αντίκτυπο. Σύμφωνα με εκτιμήσεις της κυβέρνησης, ο προϋπολογισμός των παρεμβάσεων το 2021 ήδη από τις αρχές Ιουνίου, για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της πανδημίας, έφθανε τα €15,9 δισεκ. Στην Εισηγητική έκθεση του Προϋπολογισμού για το 2021, ο προϋπολογισμός τους ήταν €4,54 δισεκ., ενώ άλλα €3 δισεκ. ήταν διαθέσιμα για τον ίδιο σκοπό, ως πιστώσεις υπό κατανομή.

Η άρση σχεδόν όλων των περιορισμών στη λειτουργία των επιχειρήσεων έως τις αρχές του τρίτου τριμήνου επέτρεψε και την ολοκλήρωση των περισσότερων μέτρων στήριξης. Ταυτόχρονα, ο ικανοποιητικός ρυθμός των εμβολιασμών παγκοσμίως, που εξασθένησε την επιφυλακτικότητα έναντι του κορονοϊού, σε συνδυασμό με το νωρίτερο από πέρυσι άνοιγμα του διεθνούς τουρισμού εγχωρίως, οδήγησε σε ισχυρή αύξηση της τουριστικής κίνησης, μεγαλύτερη της αναμενόμενης στις αρχές του 2021. Σύμφωνα με στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος, οι διεθνείς αφίξεις στο εννέαμηνο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου ήταν 94,2% περισσότερες από πέρυσι. Πάρα ταύτα, δεν ξεπέρασαν το 42% του 2019. Ακολούθως, οι διεθνείς ταξιδιωτικές εισπράξεις ήταν στο εννέαμηνο 139,1% περισσότερες από πρόπερσι, ωστόσο 45,7% λιγότερες του 2019⁵. Αυτές οι εξελίξεις στον τουρισμό θεωρείται πως ευνόησαν, πέρα από την οικονομική δραστηριότητα, και τα φορολογικά έσοδα, πρωτίστως από έμμεσους φόρους.

⁵ Τράπεζα της Ελλάδος, Στοιχεία ταξιδιωτικών υπηρεσιών

Παρότι τα επιδημιολογικά δεδομένα άρχισαν να επιδεινώνονται από την αρχή του τέταρτου τριμήνου, κυρίως ο αριθμός των κρουσμάτων, δεν επανήλθαν μέτρα προστασίας της δημόσιας υγείας. Για αυτό τον λόγο δεν χρειάστηκαν μέτρα στήριξης επιχειρήσεων και νοικοκυριών, τα οποία θα διόγκωναν περαιτέρω τις σχετικές δημόσιες δαπάνες, όπως είχε γίνει στο δίμηνο Νοεμβρίου-Δεκεμβρίου του 2020. Όμως χρειάστηκαν μέτρα στήριξης των πληγέντων από τις φυσικές καταστροφές, ύψους €500 εκατ., καθώς και έναντι των ανατιμήσεων της ενέργειας, ύψους €523 εκατ.

Παράλληλα, συνεχίστηκε η λειτουργία του κλάδου του Τουρισμού. Βάσει των ενδείξεων από τα διαθέσιμα στοιχεία, αυτή φαίνεται πως αναλογικά υπολειπόταν εξίσου έναντι του 2019 ή λιγότερο, σε σύγκριση με τους προηγούμενους μήνες πέρυσι. Από τα στοιχεία της Υπηρεσίας Πολιτικής Αεροπορίας προκύπτει ότι στο δίμηνο Οκτωβρίου-Νοεμβρίου οι διεθνείς αφίξεις σε όλα τα αεροδρόμια της χώρας υπολείπονταν των αντίστοιχων του 2019 κατά 21,5%⁶, ενώ στο τρίτο τρίμηνο η υστέρηση ήταν 27,1%. Επομένως, η τουριστική περίοδος ήταν διευρυμένη πέρυσι, κάτι που πιθανότατα επενέργησε θετικά και στα φορολογικά έσοδα.

Η νέα μετάλλαξη του κορονοϊού (Όμικρον) παρουσίασε ραγδαία εξάπλωση εγχωρίως στο τελευταίο δεκαπενθήμερο του 2021. Τα σχετικά περιοριστικά μέτρα στην οικονομική δραστηριότητα ανακοινώθηκαν στις 27/12. Σε αντίθεση με εξάρσεις της πανδημίας στο παρελθόν αφορούν πολύ λιγότερες δραστηριότητες (Εστίαση, Διασκέδαση), λόγω των ήπιων παθογενειών χαρακτηριστικών της νόσησης από την Όμικρον. Επιπλέον, συνοδεύτηκαν από μέτρα στήριξης των επιχειρήσεων τα οποία οριστικοποιήθηκαν στην αρχή του τρέχοντος έτους (αναστολή συμβάσεων εργασίας, αποζημίωση ειδικού σκοπού, αναστολή καταβολής δόσης ρυθμισμένων οφειλών, ειδικό πρόγραμμα ενίσχυσης, ανάλογα με τη μείωση του τζίρου). Βεβαίως, η ανησυχία που έχει προκληθεί στα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις είναι για άλλη μια φορά έντονη και αναμένεται να αποτυπωθεί στις οικονομικές αποφάσεις τους κατά το νέο έτος, π.χ. στις καταναλωτικές δαπάνες. Δεδομένων των παραπάνω, η επίδραση της νέας μετάλλαξης στα δημόσια οικονομικά αναμένεται να γίνει αισθητή από τον Ιανουάριο του 2022.

Έλλειμμα και πρωτογενές έλλειμμα Κρατικού Προϋπολογισμού

Σύμφωνα με τα στοιχεία εκτέλεσης του Κρατικού Προϋπολογισμού (ΚΠ), σε τροποποιημένη ταμειακή βάση, για την περίοδο του Ιανουαρίου - Νοεμβρίου 2021, σημειώθηκε έλλειμμα στο ισοζύγιο του ύψους €12.267 εκατ. έναντι στόχου για έλλειμμα €13.399 εκατ. που έχει περιληφθεί για αυτό το χρονικό διάστημα στην Εισηγητική έκθεση του Προϋπολογισμού 2022 και ελλείμματος €18.252 εκατ. την αντίστοιχη περίοδο του 2020 (11,0% του ΑΕΠ). Το πρωτογενές αποτέλεσμα διαμορφώθηκε σε έλλειμμα ύψους €7.882 εκατ. (4,4% του ΑΕΠ), έναντι στόχου για πρωτογενές έλλειμμα €8.973 εκατ. και πρωτογενούς ελλείμματος €13.747 εκατ. (8,3% του ΑΕΠ) για την ίδια περίοδο το 2020 (Πίνακας 2.7).

Το 85,9% του ελλείμματος εντοπίζεται στον Τακτικό Προϋπολογισμό (ΤΠ) και το υπόλοιπο 14,1% στο ΠΔΕ (Πίνακας 2.7). Αμφότερα τα ελλείμματα παρουσιάζονται μειωμένα σε σχέση με το 2020: Από €14.683 εκατ. το 2020 σε €10.538 εκατ. το 2021 στον ΤΠ και από €3.569 εκατ. το 2020 σε €1.729 εκατ. πέρυσι στο ΠΔΕ. Η βελτίωση του ισοζυγίου του Κρατικού Προϋπολογισμού οφείλεται στο γεγονός ότι οι δαπάνες ήταν ουσιαστικά σταθερές μεταξύ των ετών (€60.378 εκατ.

⁶ ΥΠΑ, δελτία τύπου 22/11/2021 και 20/12/2021

το 2020, €60.743 εκατ. το 2021) ενώ τα έσοδα αυξήθηκαν (€42.126 εκατ. το 2020, €48.476 εκατ. πέρυσι). Ειδικά στη βελτίωση στην πλευρά των εσόδων συνεισέφεραν οι εισροές από το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, ενώ στην πλευρά των δαπανών ήταν μειωμένες, σε σχέση με πρόπερσι, οι δαπάνες του ΠΔΕ. Καθώς το ΑΕΠ θα είναι αρκετά αυξημένο, και αυτή η εξέλιξη συμβάλλει στη βελτίωση της δημοσιονομικής εικόνας του προηγούμενου έτους σε σχέση με το 2020.

Πίνακας 2.7

Έσοδα, δαπάνες και ισοζύγιο Κρατικού Προϋπολογισμού* (εκατ. €)

	Ιαν. – Νοέμβριος		% Μεταβ. 21/20	2020*	2021* Προϋπ.	2021 Εκτιμ.	% Μεταβ. 21Ε/20
	2020*	2021*					
I. ΚΑΘΑΡΑ ΕΣΟΔΑ ΚΠ (1+2)	42.126	48.476	15,1	47.364	52.970	53.420	12,8
1. Καθαρά έσοδα ΤΠ	37.276	42.398	13,7	41.822	46.143	46.317	10,7
Έσοδα προ επιστροφών φόρων	42.341	46.668	10,2	47.494	51.399	50.977	7,3
Μείον επιστροφές φόρων	5.065	4.270	-15,7	5.672	5.256	4.660	-17,8
2. Έσοδα ΠΔΕ+ΤΑΑ ⁷	4.850	6.078	25,3	5.542	6.827	7.103	28,2
Εξ ων: έσοδα από ΕΕ	10.148	9.287	-8,5	11.029	;;	9.788	-11,3
II. ΔΑΠΑΝΕΣ ΚΠ (3+4)	60.378	60.743	0,6	70.169	67.811	70.907	1,1
3. Δαπάνες ΤΠ	51.959	52.936	1,9	59.522	58.426	61.957	4,1
Πρωτογενείς δαπάνες ΤΠ	47.410	48.285	1,8	54.748	53.916	57.156	4,4
Τόκοι	4.549	4.651	2,2	4.774	4.510	4.801	0,6
4. Δαπάνες ΠΔΕ+ΤΑΑ ⁸	8.419	7.807	-7,2	10.647	9.385	8.950	-15,9
III. Έλλειμμα(-)/ Πλεόνασμα (+) ΚΠ	-18.252	-12.267		-22.806	-14.841	-17.487	
% στο ΑΕΠ	-11,0	-6,9		-13,8	-8,6	-9,8	
Έλλειμμα / πλεόνασμα ΤΠ (1-3)	-14.683	-10.538		-17.700	-12.283	-15.640	
Έλλειμμα / πλεόνασμα ΠΔΕ (2-4)	-3.569	-1.729		-5.105	-2.558	-1.847	
IV. Πρωτογενές Πλεόνασμα ΚΠ	-13.747	-7.882		-18.195	-10.331	-12.946	
% στο ΑΕΠ	-8,3	-4,4		-11,0	-6,0	-7,3	
ΑΕΠ (σε τρέχουσες τιμές)	165.326	177.608	5,4	165.326	171.934	177.608	7,4

Πηγές: Μηνιαίο Δελτίο Εκτέλεσης Κρατικού Προϋπολογισμού Νοεμβρίου 2021, Υπουργείο Οικονομικών, Δεκέμβριος 2021 και Εισηγητικές Εκθέσεις Προϋπολογισμών 2021 και 2022, Υπουργείο Οικονομικών, Νοέμβριος 2020 και Νοέμβριος 2021.

*Σε τροποποιημένη ταμειακή βάση. Σύμφωνα με τη νέα κατάταξη εσόδων που ισχύει από 01/01/2019.

⁷ Η κατηγορία ΠΔΕ πλέον περιλαμβάνει και τις ροές του Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας για το 2021 και το 2022

⁸ Όπως παραπάνω

Έσοδα τακτικού προϋπολογισμού

Τα καθαρά έσοδα του Κρατικού Προϋπολογισμού στον ενδεκάμηνο ανήλθαν σε €48.476 εκατ., παρουσιάζοντας αύξηση κατά €326 εκατ. ή 0,7% έναντι της εκτίμησης για αυτό το χρονικό διάστημα στην Εισηγητική έκθεση του Προϋπολογισμού 2022, καθώς και άνοδο 15,1% σε σχέση την ίδια περίοδο πρόπερσι (€42.126 εκατ., Πίνακας 2.8). Αν ληφθούν υπόψη τα μειωμένα έσοδα του ΠΔΕ (κατά €419 εκατ.), τότε τα καθαρά έσοδα παρουσιάζουν αύξηση κατά €745 εκατ. έναντι του επικαιροποιημένου στόχου. Τα καθαρά έσοδα του ΤΠ αυξήθηκαν από €37.276 εκατ. το 2020 σε €42.398 εκατ. το 2021 (+13,7%). Τα έσοδα του Τακτικού Προϋπολογισμού αυξήθηκαν λιγότερο (+10,2%), αλλά μειώθηκαν οι επιστροφές φόρων (-15,7%).

Πίνακας 2.8

Έσοδα Κρατικού Προϋπολογισμού* (εκατ. €)

	Ιαν. – Νοέμβριος		% Μεταβ. 21/20	2020*	2021* Προϋπ.	2021 Εκτιμ.	% Μεταβ. 21Ε/20
	2020*	2021*					
Καθαρά Έσοδα ΚΠ	42.126	48.476	15,1	47.364	52.970	53.420	12,8
Καθαρά Έσοδα ΤΠ	37.276	42.398	13,7	41.822	46.143	46.317	10,7
Έσοδα ΤΠ	42.341	46.668	10,2	47.494	51.399	50.977	7,3
Επιστροφές φόρων	5.065	4.270	-15,7	5.672	5.256	4.660	-17,8
Φορολογία Εισοδήματος	12.332	13.237	7,3	13.589	15.429	13.975	2,8
Εκ των οποίων:							
--Φυσικών Προσώπ.	9.287	9.284	-0,0	10.155	10.383	9.653	-4,9
--Νομικών Προσώπ.	2.085	2.934	40,7	2.934	3.922	3.167	7,9
Φορ. Ακίνητης Περιουσίας	2.133	2.348	10,1	2.427	2.847	2.549	5,0
Φορ. Κληρ., Δωρεών, κλπ.	161	171	6,2	180	214	182	1,1
Δασμοί και φόροι Εισαγ.	226	277	22,6	245	286	274	11,8
Φόροι επί αγαθών και υπ.	22.033	24.239	10,0	23.945	26.418	26.111	9,0
Εκ των οποίων:							
--ΦΠΑ	13.889	15.933	14,7	15.008	17.492	17.036	13,5
--Ειδικό Φόρο Κατάσης	5.905	5.996	1,5	6.427	6.599	6.540	1,8
Λοιποί φόροι παραγωγής	954	960	0,6	1.069	1.046	1.046	-2,1
Λοιποί τρεχ. φόροι	1.296	1.699	31,1	1.743	2.412	2.723	56,2
Κοινωνικές Εισφορές	50	50	0,0	54	54	55	1,9
Μεταβιβάσεις	5.201	7.161	37,7	6.537	6.842	8.177	25,1
Πωλήσεις αγαθών & υπηρ.	472	552	16,9	507	507	590	16,4
Εκ των οποίων:							
Λοιπά τρέχοντα έσοδα	2.326	2.047	-12,0	2.731	1.636	2.369	-13,3
Πωλήσεις παγίων	7	4	-42,9	8	330	30	275
Έσοδα ΠΔΕ+ΤΑΑ ⁹	4.850	6.078	25,3	5.542	6.827	7.103	28,2

Πηγές: Μηνιαίο Δελτίο Εκτέλεσης Κρατικού Προϋπολογισμού Νοεμβρίου 2021, Υπουργείο Οικονομικών, Δεκέμβριος 2021 και Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2022, Υπουργείο Οικονομικών, Νοέμβριος 2021.

*Σε τροποποιημένη ταμειακή βάση. Σύμφωνα με τη νέα κατάταξη εσόδων που ισχύει από 01/01/2019.

Οι περισσότερες υποκατηγορίες παρουσίασαν άνοδο σε σχέση με το 2020, κατά πάσα πιθανότητα λόγω της αυξημένης οικονομικής δραστηριότητας. Τα έσοδα από τους φόρους εισοδήματος αυξήθηκαν κατά 7,3%, αποκλειστικά λόγω της αύξησης στη φορολογία νομικών προσώπων (+40,7%). Η έντονη άνοδος οφείλεται εν μέρει σε βεβαιωμένα ποσά από τις δηλώσεις του φόρου εισοδήματος του 2020 και αντανακλά το ότι η μείωση των κερδών των επιχειρήσεων, λόγω της

⁹ Η κατηγορία ΠΔΕ πλέον περιλαμβάνει και τις ροές του Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας για το 2021 και το 2022

πανδημίας, ήταν χαμηλότερη σε σχέση με την αρχικώς εκτιμηθείσα. Τα έσοδα από τους φόρους ακίνητης περιουσίας αυξήθηκαν κατά 10,1%, τα έσοδα από τους φόρους επί αγαθών και υπηρεσιών κατά 10,0% (με αύξηση 14,7% στα έσοδα από τον ΦΠΑ), τα λοιπά τρέχοντα έσοδα κατά 31,1% και τα έσοδα από τις πωλήσεις αγαθών και υπηρεσιών κατά 16,9% (Πίνακας 2.8). Ένα σημαντικό μέρος της ανόδου στα λοιπά τρέχοντα έσοδα προήλθε από τα αυξημένα έσοδα από μερίσματα φορέων του Δημοσίου και από το εθνικό σκέλος του ΠΔΕ.

Δαπάνες Τακτικού Προϋπολογισμού

Οι δαπάνες του Κρατικού Προϋπολογισμού για την περίοδο του Ιανουαρίου - Νοεμβρίου 2021 παρουσιάζονται ελάχιστα αυξημένες σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2020 (+€365 εκατ. ή +0,6%), κυρίως λόγω των αυξημένων πληρωμών εξοπλιστικών προγραμμάτων στο σκέλος του Τακτικού Προϋπολογισμού. Οι δαπάνες για το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων μειώθηκαν κατά 7,3%, σε €7.807 εκατ., ενώ οι δαπάνες του τακτικού προϋπολογισμού αυξήθηκαν κατά 1,9% (Πίνακας 2.9). Οι πρωτογενείς δαπάνες του ΤΠ αυξήθηκαν κατά 1,8%, σε €48.285 εκατ., ενώ οι τόκοι κατά 2,2%, σε €4651 εκατ.

Οι περισσότερες κατηγορίες δαπανών παρουσίασαν αύξηση σε σχέση με το 2020. Οι μεταβιβάσεις, οι οποίες μειώθηκαν κατά 5,0%, σε €31.886 εκατ., αποτελούν εξαίρεση. Σημαντικές αυξήσεις παρατηρήθηκαν στις κοινωνικές παροχές (+52,6%), εν μέρει από τις περισσότερες δαπάνες για το επίδομα θέρμανσης, στις αγορές αγαθών και υπηρεσιών (+29,2%), στις επιδοτήσεις (+314,7%), και λόγω της ανακατανομής του μέτρου της κρατικής ενίσχυσης επιχειρήσεων με τη μορφή επιδότησης παγίων δαπανών, στις λοιπές δαπάνες (+67,9%), και στις αγορές παγίων περιουσιακών στοιχείων, ως αποτέλεσμα των αυξημένων εξοπλιστικών δαπανών (+646,5%, Πίνακας 2.9).

Πίνακας 2.9

Δαπάνες Κρατικού Προϋπολογισμού* (εκατ. €)

	Ιανουάριος- Νοέμβριος		% Μεταβ. 21/20	2020*	2021* Προϋπ.	2021* Εκτιμ.	% Μεταβ. 21Ε/20
	2020*	2021*					
Δαπάνες ΚΠ (1+2+3)	60.378	60.743	0,6	70.169	67.811	70.907	1,0
Δαπάνες ΤΠ (1+2)	51.959	52.936	1,9	59.522	58.426	61.957	4,1
1. Πρωτογενείς δαπ. ΤΠ	47.410	48.285	1,8	54.748	53.916	57.156	4,4
Παροχές σε εργαζόμενους	12.199	12.259	0,5	13.335	13.544	13.472	1,0
Κοινωνικές παροχές	116	177	52,6	137	199	271	97,8
Μεταβιβάσεις (εκ των οποίων σε ΟΚΑ)	33.566	31.886	-5,0	38.751	31.394	37.605	-3,0
Αγορές αγαθών & υπηρεσιών	1.146	1.481	29,2	1.618	1.251	2.044	26,3
Επιδότησεις	68	282	314,7	248	80	345	39,1
Λοιπές δαπάνες	28	47	67,9	29	91	89	206,9
Πιστώσεις υπό κατανομή	0	0	-	0	4.709	671	-
Αγορές παγίων	288	2.150	646,5	631	2.646	2.657	321,1
2. Τόκοι (ακαθάριστη βάση)	4.549	4.651	2,2	4.774	4.510	4.801	0,6
3. Δαπάνες ΠΔΕ+ΤΑΑ ¹⁰	8.419	7.807	-7,3	10.647	9.385	8.950	-15,9

Πηγές: Μηνιαίο Δελτίο Εκτέλεσης Κρατικού Προϋπολογισμού Νοεμβρίου 2021, Υπουργείο Οικονομικών, Δεκέμβριος 2021 και Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2022, Υπουργείο Οικονομικών, Νοέμβριος 2021.

*Σε τροποποιημένη ταμειακή βάση. Σύμφωνα με τη νέα κατάταξη εσόδων που ισχύει από 01/01/2019.

¹⁰ Η κατηγορία ΠΔΕ περιλαμβάνει πλέον και τις ροές του Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας για το 2021 και το 2022

Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ)

Τα έσοδα του Προϋπολογισμού Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ), εξαιρουμένων εκείνων του Ταμείου Ανάκαμψης, έφτασαν τα €3.768 εκατ., υστερώντας κατά €419 εκατ. έναντι του στόχου (€4.187 εκατ.). Ωστόσο, λαμβάνοντας υπόψη τις εισροές του Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (€2.310 εκατ.), τα συνολικά έσοδα ΠΔΕ και ΤΑΑ αυξήθηκαν κατά 25,3%, στα €6.078 εκατ. Οι δαπάνες του ΠΔΕ και του Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας μειώθηκαν κατά 7,3% ή €145 εκατ. σε σχέση με το 2020. Βεβαίως, επειδή το 2020 δεν είχε ενεργοποιηθεί το ΤΑΑ, οι συνολικές δαπάνες των δύο ετών δεν είναι συγκρίσιμες. Από την άλλη πλευρά, αυτού δεδομένου, αναμενόταν πως το σύνολο αυτών των δαπανών θα ήταν το 2021 υψηλότερο. Η υλοποίηση του ΠΔΕ και του Ταμείου Ανάκαμψης στα επόμενα έτη είναι απαραίτητες για τη συνέχιση ισχυρής ανάκαμψης μεσοπρόθεσμα.

Ο Προϋπολογισμός του 2022

Ο Προϋπολογισμός του 2022 καταρτίζεται για δεύτερο συνεχόμενο έτος υπό το καθεστώς αβεβαιότητας που προκαλεί η παγκόσμια υγειονομική κρίση. Η τρέχουσα έντονα ανοδική τάση στις τιμές, λόγω του αυξημένου ενεργειακού κόστους, αποτελεί πρόσθετο παράγοντα αβεβαιότητας. Από την άλλη πλευρά, σημειώθηκαν πέρυσι ορισμένες θετικές μακροοικονομικές εξελίξεις, που σηματοδοτούν την εκκίνηση της υποχώρησης των άμεσων οικονομικών επιπτώσεων της πανδημικής κρίσης. Ο ρυθμός ανάκαμψης για το 2021 αναθεωρήθηκε σημαντικά προς τα επάνω στη διάρκειά του. Ενδεικτικά, από 3,6% στο ΜΠΔΣ 2022-2025 και 6,1% στο Προσχέδιο Κρατικού Προϋπολογισμού 2022, σε 6,9% στον τελικό προϋπολογισμό για αυτό το έτος. Βάσει των μακροοικονομικών προβλέψεων στην τρέχουσα έκθεση, θα είναι αρκετά υψηλότερος, στην περιοχή του 9,0-9,5%, αντισταθμίζοντας την ύφεση ύψους 9,0%, το 2020. Επιπρόσθετα, για το 2022, προβλέπεται στον προϋπολογισμό συνέχιση της ανάκαμψης, με σημαντικό ρυθμό (4,5%). Συνεπώς, το μακροοικονομικό περιβάλλον θα βελτιωθεί περαιτέρω.

Τα δημοσιονομικά μεγέθη του έτους 2022, στο οποίο όπως προαναφέρθηκε δεν θα ισχύσει ο στόχος της ενισχυμένης εποπτείας για επίτευξη πρωτογενούς πλεονάσματος Γενικής Κυβέρνησης ύψους 3,5% του ΑΕΠ, αναμένεται να επηρεαστούν από την πανδημία COVID-19 σε μικρότερο βαθμό σε σχέση με τα δύο προηγούμενα έτη, χάρη στη σημαντική πρόοδο στον εμβολιασμό στην Ελλάδα, αλλά και παγκοσμίως, εξέλιξη που ευνοεί τη λειτουργία των οικονομιών χωρίς περιορισμούς. Σε αυτή την προοπτική συμβάλουν και τα ήπια χαρακτηριστικά της πρόσφατης μετάλλαξης του ιού SARS-CoV-2. Η εξασθένηση των επιδράσεων αποτυπώνεται στις προβλέψεις για αυξημένα έσοδα και μειωμένες δαπάνες του Κρατικού Προϋπολογισμού, καθώς και για βελτιωμένο πρωτογενές αποτέλεσμα σε σχέση με τα δύο προηγούμενα έτη. Τα μεγέθη αυτά αποτυπώνουν την εκτίμηση για σταδιακή επιστροφή στην κανονικότητα. Βεβαίως, τα ανωτέρω δεν συνεπάγονται την ολοκλήρωση της εφαρμογής μέτρων για την αντιμετώπιση των συνεπειών της πανδημίας. Άλλωστε, προσφάτως ανακοινώθηκαν στοχευμένα μέτρα στήριξης για επιχειρήσεις στην εστίαση και τη διασκέδαση, στις οποίες επιβλήθηκαν περιορισμοί στο τέλος του 2021. Όμως, η δημοσιονομική επίπτωση μέτρων αυτού του είδους αναμένεται να είναι πλέον αρκετά μικρότερη σε σύγκριση με τα δύο προηγούμενα έτη.

Πέρα από την αντιμετώπιση της υγειονομικής κρίσης, βασικές προτεραιότητες του προϋπολογισμού για το 2022 αποτελούν η αξιοποίηση των πόρων του Μηχανισμού Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, η ενίσχυση των ενόπλων δυνάμεων, με την αύξηση των δαπανών και των

φυσικών παραλαβών εξοπλιστικών συστημάτων, η ενίσχυση των επιχειρήσεων, πλέον των μέτρων αντιμετώπισης της πανδημίας, με τη μείωση του φόρου εισοδήματος νομικών προσώπων κατά δύο ποσοστιαίες μονάδες, τη μείωση του φόρου συγκέντρωσης κεφαλαίου και τη μείωση του φόρου σε περίπτωση συγχώνευσης, η θέσπιση φορολογικών κινήτρων για τη χρήση των ηλεκτρονικών συναλλαγών για δαπάνες σε συγκεκριμένους κλάδους προκειμένου να περιοριστεί η φοροδιαφυγή και να βελτιωθεί η αποδοτικότητα του φορολογικού συστήματος. Επίσης, η ενίσχυση της πράσινης οικονομίας και των ψηφιακών επενδύσεων, μέσω της θέσπισης εκπτώσεων φόρου για δαπάνες των μικρομεσαίων επιχειρήσεων που εντάσσονται στις ανωτέρω κατηγορίες.

Ισοζύγιο και πρωτογενές ισοζύγιο Κρατικού Προϋπολογισμού

Το 2022 προβλέπεται βελτίωση του ισοζυγίου του Κρατικού Προϋπολογισμού σε σχέση με το 2021. Θα προέλθει από αύξηση των καθαρών εσόδων του ΚΠ κατά 8,8% και μείωση των δαπανών του κατά 7,4% (Πίνακας 2.10). Ακολουθώντας, το έλλειμμα του ΚΠ αναμένεται διαμορφωθεί σε €10.170 εκατ. ή 5,4% του ΑΕΠ από €19.921 εκατ. πέρυσι. Το πρωτογενές έλλειμμα αναμένεται να διαμορφωθεί σε €4.620 εκατ. ή 2,5% του ΑΕΠ από €14.361 εκατ. ή 8,1% του ΑΕΠ το 2021. Η μείωση προβλέπεται να προέλθει κυρίως από την αντίστοιχη μεταβολή του ελλείμματος του ΤΠ από €16.262 εκατ. σε €6.859 εκατ. Το έλλειμμα του ΠΔΕ προβλέπεται να μειωθεί λιγότερο αναλογικά, από €3.658 εκατ. σε €3.310 εκατ. (Πίνακας 2.10).

Τα καθαρά έσοδα του Κρατικού Προϋπολογισμού, μετά την αφαίρεση των επιστροφών φόρων, προβλέπεται να διαμορφωθούν στα €55.425 εκατ., αυξημένα κατά €1,8 δισεκ. ή 3,9%, έναντι του προηγούμενου έτους. Οι συνολικές δαπάνες του Κρατικού Προϋπολογισμού για το 2022 προβλέπεται ότι θα διαμορφωθούν σε €65.594 εκατ., μειωμένες κατά €5.253. σε σχέση με το προηγούμενο έτος (-7,4%). Οι πρωτογενείς δαπάνες του Κρατικού Προϋπολογισμού προβλέπεται ότι θα διαμορφωθούν στα €60.044 εκατ., λιγότερες κατά €7.592 εκατ. ή 13,4% σε σχέση με πρόπερσι. Η κύρια αιτία του περιορισμού των δαπανών είναι οι λιγότερες ενισχύσεις των πολιτών και των επιχειρήσεων έναντι της πανδημίας.

Έσοδα Τακτικού Προϋπολογισμού

Τα καθαρά έσοδα του ΤΠ (προ επιστροφών φόρων) αναμένεται να αυξηθούν κατά 3,9% το 2022 σε σχέση με το 2021, σε €47.736 εκατ. (Πίνακας 2.11). Τα έσοδα του ΤΠ προβλέπεται να αυξηθούν κατά 4,1% αλλά προβλέπεται αύξηση και στις επιστροφές φόρων κατά 6,4%. Τα έσοδα από τη φορολογία εισοδήματος αναμένεται να αυξηθούν κατά 9,3%, από €14.040 εκατ. σε €15.348 εκατ. Η αύξηση θα επέλθει ως αποτέλεσμα τις αύξησης των εσόδων από τη φορολογία τόσο των φυσικών προσώπων (+6,7%) όσο και των νομικών προσώπων (+19,3%). Συγκεκριμένα, τα έσοδα φόρων εισοδήματος νομικών προσώπων προβλέπεται να παρουσιάσουν αύξηση κατά €614 εκατ. από πέρυσι και να διαμορφωθούν στα €3.794 εκατ., ενώ εκείνα από τα φυσικά πρόσωπα κατά €753 εκατ., στα €10.352 εκατ.

Πίνακας 2.10

Έσοδα, Δαπάνες και Ισοζύγιο Κρατικού Προϋπολογισμού 2022* (σε € εκατ.)

	2021 Εκτιμήσεις	2022 Προϋπολ.	% Μεταβολή 22Π/21
I. ΚΑΘΑΡΑ ΕΣΟΔΑ ΚΠ (1+2)	50.927	55.425	8,8
1. Καθαρά έσοδα ΤΠ	45.935	47.736	3,9
<i>Μείον επιστροφές φόρων</i>	4.660	4.957	6,4
Έσοδα ΤΠ	50.595	52.693	4,1
2. Έσοδα ΠΔΕ+ΤΑΑ ¹¹	4.992	7.689	54,0
<i>Εξ ων: έσοδα από ΕΕ</i>	4.593	3.800	-17,3
II. ΔΑΠΑΝΕΣ ΚΠ (3+4)	70.847	65.594	-7,4
3. Δαπάνες ΤΠ	62.197	54.595	-12,2
Πρωτογενείς δαπάνες ΤΠ	56.637	49.045	-13,4
Τόκοι	5.560	5.550	-0,2
4. Δαπάνες ΠΔΕ+ΤΑΑ ¹²	8.650	10.999	27,2
III. Έλλειμμα(-)/Πλεόνασμα (+) ΚΠ	-19.921	-10.170	
<i>% στο ΑΕΠ</i>	-11,2	-5,4	
Έλλειμμα / πλεόνασμα ΤΠ (1-3)	-16.262	-6.859	
Έλλειμμα / πλεόνασμα ΠΔΕ (2-4)	-3.658	-3.310	
IV. Πρωτογενές Πλεόνασμα ΚΠ	-14.361	-4.620	
<i>% στο ΑΕΠ</i>	-8,1	-2,5	
ΑΕΠ (σε τρέχουσες τιμές)	177.608	187.278	5,4

* Σε εθνικολογιστική βάση (ESA 2010)

Πηγή: Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2022, Υπουργείο Οικονομικών, Νοέμβριος 2021, Πίνακας 3.2

Τα έσοδα από φόρους επί αγαθών και υπηρεσιών προβλέπεται να αυξηθούν κατά 8,7% το 2022 σε σχέση με το προηγούμενο έτος, με αύξηση των εσόδων από ΦΠΑ κατά 9,6%. Αναμένεται επίσης αύξηση των εσόδων από πωλήσεις αγαθών και υπηρεσιών από €577 εκατ. σε €665 εκατ. (+15,3%). Από την άλλη πλευρά, αναμένεται θα μειωθούν τα έσοδα από λοιπούς φόρους παραγωγής (-5,1%), από λοιπούς τρέχοντες φόρους (-7,9%), από λοιπά τρέχοντα έσοδα (-19,7%) και από πωλήσεις παγίων (-56,7%, Πίνακας 2.11). Η μείωση στους λοιπούς τρέχοντες φόρους οφείλεται εν μέρει στα μειωμένα μη ταξινομημένα φορολογικά έσοδα και στην ορθή ταξινόμησή τους, ανάλογα με τη φύση τους, στις κατηγορίες εσόδων. Τα λοιπά τρέχοντα έσοδα θα περιοριστούν και λόγω πρόβλεψης μειωμένων εσόδων στο εθνικό σκέλος του ΠΔΕ.

Οι φόροι κεφαλαίου προβλέπεται να ανέλθουν σε €170 εκατ., μειωμένοι κατά €12 εκατ. από πέρυσι, κυρίως λόγω της κατάργησης του φόρου γονικών παροχών - δωρεών έως €800.000, για συγγενείς πρώτου βαθμού. Αντιθέτως, τα έσοδα από μεταβιβάσεις αναμένεται να ανέλθουν στα €7.567 εκατ., αυξημένα κατά €1.725 εκατ. από πέρυσι, λόγω των αυξημένων εσόδων ΠΔΕ στο

¹¹ Η κατηγορία ΠΔΕ περιλαμβάνει πλέον και τις ροές του Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας για το 2021 και το 2022.

¹² Όπως παραπάνω.

συγχρηματοδοτούμενο σκέλους. Ειδικότερα, ποσό €4.265 εκατ. αφορά έσοδα ΠΔΕ και ποσό €3.199 εκατ. έσοδα από το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας.

Πίνακας 2.11

Έσοδα Κρατικού Προϋπολογισμού 2022* (σε εκατ. €)

	2021 Εκτιμ.	2022 Προϋπ.	% Μεταβ. 22Π/21
Καθαρά Έσοδα ΚΠ	50.927	55.425	8,8
Καθαρά Έσοδα ΤΠ	45.935	47.736	3,9
<i>Επιστροφές φόρων</i>	4.660	4.957	6,4
Έσοδα ΤΠ	50.595	52.693	4,1
Φορολογία Εισοδήματος	14.040	15.348	9,3
<i>Εκ των οποίων:</i>			
--Φυσικών Προσώπων	9.699	10.352	6,7
--Νομικών Προσώπων	3.180	3.794	19,3
Φορ. Ακίνητης Περιουσίας	2.563	2.503	-2,3
Φορ. Κληρ., Δωρεών, κλπ.	182	170	-6,6
Δασμοί και φόροι Εισαγ.	274	297	8,4
Φόροι επί αγαθών και υπ.	26.217	28.491	8,7
<i>Εκ των οποίων:</i>			
--ΦΠΑ	17.112	18.755	9,6
--Ειδικό Φόρο Κατ'οψης	6.561	7.067	7,7
Λοιποί φόροι παραγωγής	1.123	1.034	-5,1
Λοιποί τρεχ. φόροι	2.159	2.213	-7,9
Κοινωνικές Εισφορές	55	55	0
Μεταβιβάσεις	5.842	7.567	29,5
<i>Εκ των οποίων:</i>			
--ANFA's και SMP's	910	0	+100,0
Πωλήσεις αγαθών & υπηρ.	577	665	15,3
<i>Εκ των οποίων:</i>			
Λοιπά τρέχοντα έσοδα	2.525	2.027	-19,7
Πωλήσεις παγίων	30	13	-56,7
Έσοδα ΠΔΕ+ΤΑΑ ¹³	4.992	7.689	54,0

* Σε εθνικολογιστική βάση (ESA 2010)

Πηγή: Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2022, Υπουργείο Οικονομικών, Νοέμβριος 2021, Πίνακας 3.2

Δαπάνες Τακτικού Προϋπολογισμού

Οι δαπάνες του ΤΠ προβλέπεται να μειωθούν από €62.197 εκατ. το 2021 σε €54.595 εκατ. το 2022 (-12,2%) με μείωση των πρωτογενών δαπανών κατά 13,4% και μείωση των τόκων κατά 0,2% (Πίνακας 2.12). Αναμένεται μείωση στις κοινωνικές παροχές (-17,4%), στις μεταβιβάσεις (-18,5%), στις αγορές αγαθών και υπηρεσιών (-42,1%), στις επιδοτήσεις (-76,8%) και στις αγορές παγίων (-

¹³Η κατηγορία ΠΔΕ περιλαμβάνει και τις ροές του Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας για το 2021 και το 2022.

26,9%). Αντιθέτως, αυξήσεις αναμένονται στις παροχές σε εργαζομένους (+1,0%), στις λοιπές δαπάνες (+13,5%) και στις πιστώσεις υπό κατανομή (+44,7%).

Οι δαπάνες για παροχές σε εργαζομένους αναμένεται να ανέλθουν στα €13.599 εκατ., αυξημένες κατά €131 εκατ. σε σχέση με πέρυσι. Η αύξηση οφείλεται, μεταξύ άλλων, στις αυξημένες τακτικές αποδοχές και εργοδοτικές εισφορές, λόγω διορισμών και προσλήψεων που έλαβαν χώρα στο β' εξάμηνο του 2021 και επιβαρύνουν το 2022, στις αυξημένες τακτικές αποδοχές και εργοδοτικές εισφορές του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας, λόγω της επανεκτίμησης των στοιχείων αποχωρήσεων προσωπικού της περιόδου 2021-2022, στους επιπλέον διορισμούς 1.200 εκπαιδευτικών κατά το β' εξάμηνο του 2021 καθώς και στις νέες προσλήψεις περίπου 3.000 αναπληρωτών εκπαιδευτικών φέτος.

Οι δαπάνες στην κατηγορία των κοινωνικών παροχών προβλέπεται ότι θα ανέλθουν στα €221 εκατ., λιγότερες κατά €50 εκατ. σε σύγκριση με το 2021. Οι δαπάνες για τις μεταβιβάσεις σε φορείς εντός και εκτός Γενικής Κυβέρνησης, προβλέπεται ότι θα διαμορφωθούν στα €29.825 εκατ., λιγότερες κατά €8.121 εκατ. από πέρυσι, λόγω του περιορισμού των έκτακτων μέτρων στήριξης εξαιτίας της πανδημίας.

Η προβλεπόμενη δαπάνη για αγορές αγαθών και υπηρεσιών το έτος 2022 ανέρχεται σε €1.136 εκατ., μειωμένη κατά €825 εκατ. έναντι του 2021, λόγω μικρότερων δαπανών για την αντιμετώπιση της πανδημίας. Η προβλεπόμενη δαπάνη για επιδοτήσεις το έτος 2022 ανέρχεται στα €80 εκατ., από €345 εκατ. ένα έτος νωρίτερα, εξαιτίας της ανακατανομής του μέτρου της κρατικής ενίσχυσης επιχειρήσεων με τη μορφή επιδότησης παγίων δαπανών στις επιδοτήσεις. Στις λοιπές δαπάνες η προβλεπόμενη δαπάνη ανέρχεται σε €101 εκατ. και είναι υψηλότερη κατά €12 εκατ., εν μέρει λόγω της αυξημένης δαπάνης για επιστροφές από ανεκτέλεστα προγράμματα στην ΕΕ.

Η πρόβλεψη για τις πιστώσεις υπό κατανομή ανέρχεται στα €13.922 εκατ. και σε σχέση πέρυσι είναι αυξημένες κατά €4.301 εκατ. Η αύξηση αυτή οφείλεται, μεταξύ άλλων, στο υψηλότερο ανώτατο όριο δαπανών του ΠΔΕ και στην πρόβλεψη περισσότερων πιστώσεων για την αντιμετώπιση της πανδημίας. Όσον αφορά στις αγορές πάγιων περιουσιακών στοιχείων, η προβλεπόμενη δαπάνη θα ανέλθει στα €1.160 εκατ., αυξημένη κατά €529 εκατ. έναντι της προηγούμενης χρονιάς, κυρίως λόγω της αύξησης των φυσικών παραλαβών των εξοπλιστικών προγραμμάτων του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας.

Πίνακας 2.12

Δαπάνες Κρατικού Προϋπολογισμού 2022* (σε εκατ. €)

	2021 Εκτιμ.	2022 Προϋπ.	% Μεταβ. 22Π/21
Δαπάνες ΚΠ (1+2+3)	70.847	65.594	-7,4
Δαπάνες ΤΠ (1+2)	62.197	54.595	-12,2
1. Πρωτογενείς δαπ. ΤΠ	56.637	49.045	-13,4
Παροχές σε εργαζόμενους	13.468	13.599	1,0
Κοινωνικές παροχές	271	221	-17,4
Μεταβιβάσεις	37.946	29.825	-18,5
(εκ των οποίων σε ΟΚΑ)	20.522	20.562	0,2
Αγορές αγαθών & υπηρεσιών	1.961	1.136	-42,1
Επιδοτήσεις	345	80	-76,8
Λοιπές δαπάνες	89	101	13,5
Πιστώσεις υπό κατανομή	9.621	13.922	44,7
Αγορές παγίων	1.586	1.160	-26,9
2. Τόκοι (ακαθάριστη βάση)	5.560	5.550	-0,2
3. Δαπάνες ΠΔΕ+ΤΑΑ ¹⁴	8.650	10.999	27,2

* Σε εθνικολογιστική βάση (ESA 2010)

Πηγή: Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2022, Υπουργείο Οικονομικών, Νοέμβριος 2021, Πίνακας 3.2

Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων

Αναμένεται σημαντική αύξηση των εσόδων συνολικά του ΠΔΕ και του ΤΑΑ στο 2022, λόγω της εκταμίευσης περαιτέρω δόσεων του ΤΑΑ εντός της νέας χρονιάς. Συγκεκριμένα, αναμένεται να αυξηθούν από €4.992 εκατ. σε €7.689 εκατ. (+54,0%). Μεγάλη αύξηση αναμένεται και στα έξοδα συνδυαστικά του ΠΔΕ και του ΤΑΑ, από €8.650 εκατ. το 2021 σε €10.999 εκατ. το 2022. Η δαπάνη για την υλοποίηση δράσεων που χρηματοδοτούνται από το σκέλος των επιχορηγήσεων του Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, προϋπολογίζεται για το 2022 σε €3.199 εκατ. Οι σχετικές πιστώσεις προβλέπονται πέραν του ύψους πιστώσεων του ΠΔΕ, που θα υποχωρήσουν ελαφρώς, από τα €8.350 εκατ. στα €7.800 εκατ., κατόπιν περιορισμού των μεταβιβάσεων λόγω COVID-19.

Συμπεράσματα

Το 2020 επέφερε σημαντικές δυσκολίες, τόσο σε υγειονομικό όσο και σε οικονομικό επίπεδο, οι οποίες προφανώς δεν έχουν ακόμα ξεπεραστεί. Οι στόχοι που είχαν τεθεί για συνεχή πρωτογενή πλεονάσματα έχουν αναθεωρηθεί για τα έτη 2020, 2021 και 2022. Η υγειονομική κρίση οδήγησε σε μεγάλα ελλείμματα, τόσο λόγω των περιοριστικών μέτρων στη λειτουργία των επιχειρήσεων και στις μετακινήσεις, που περιόρισαν έντονα την οικονομική δραστηριότητα, όσο και λόγω των παρεμβάσεων στήριξης των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων και των μέτρων. Συνολικά το 2021 το δημοσιονομικό αποτέλεσμα αναμένεται να είναι ελαφρώς καλύτερο του στόχου, λόγω της ηπιότερης εφαρμογής περιοριστικών μέτρων, της πολύ ισχυρότερης της αναμενόμενης ανάκαμψης του τουρισμού, αλλά και των εισροών από το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας.

¹⁴ Η κατηγορία ΠΔΕ περιλαμβάνει και τις ροές του Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας για το 2021 και το 2022.

Αυτές οι επιδράσεις αποτυπώνονται και στον αναθεωρημένο επί τα βελτίω ρυθμό μεγέθυνσης πέρυσι, τόσο του προϋπολογισμού, όσο και του ΙΟΒΕ (βλέπε ενότητα 3.1 έκθεσης).

Για το 2022, οι εκτιμήσεις είναι σαφώς πιο αισιόδοξες. Προβλέπονται υψηλός ρυθμός ανάπτυξης για δεύτερο έτος, αλλά και σημαντική μείωση του δημοσιονομικού ελλείμματος. Ωστόσο η έξοδος από την οικονομική και δημοσιονομική κρίση που επέφερε η πανδημία δεν θα είναι εύκολη. Απαιτούνται συνετές ενέργειες για την σταδιακή επιστροφή σε πρωτογενή πλεονάσματα και τη διατήρηση υψηλών ρυθμών ανάπτυξης. Η επίτευξη αυτών των στόχων απαιτεί, μεταξύ άλλων, την αποτελεσματική αξιοποίηση των πόρων του Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας καθώς και το χτίσιμο των θεμελίων για υψηλή μεσοπρόθεσμη ανάπτυξη, με ένα περισσότερο εξωστρεφές παραγωγικό υπόδειγμα. Προς την τελευταία κατεύθυνση, απαιτείται επιτάχυνση των μεταρρυθμίσεων που χρειάζεται η ελληνική οικονομία, η εφαρμογή των οποίων ήταν ένα από τα πεδία πολιτικής που επηρεάστηκε αρνητικά από την πανδημία.

Γ. Χρηματοπιστωτικές εξελίξεις

- Τα έκτακτα μέτρα στήριξης της ρευστότητας από το Ευρωσύστημα συνεχίζονται, με προοπτική όμως βαθμιαίας εξασθένησης κατά τη διάρκεια του έτους.
- Τα Μη Εξυπηρετούμενα Δάνεια (ΜΕΔ) στους ισολογισμούς των τραπεζών μειώθηκαν σημαντικά για δεύτερο συνεχόμενο τρίμηνο, κυρίως μέσα από πωλήσεις και τιτλοποιήσεις δανείων, υποχωρώντας τον Σεπτέμβριο του 2021 στο 15% του συνόλου των δανείων.
- Το απόθεμα ιδιωτικών καταθέσεων συνέχισε να διευρύνεται στα τέλη του 2021
- Η πιστωτική επέκταση προς τις επιχειρήσεις αν και με μικρότερο ρυθμό, αντισταθμίζει την πιστωτική συρρίκνωση προς τα νοικοκυριά
- Η έγκαιρη εφαρμογή του Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας αποτελεί ευκαιρία για περαιτέρω πιστωτική επέκταση μεσοπρόθεσμα
- Το κόστος νέου δανεισμού κατέγραψε ιστορικό χαμηλό επίπεδο για τις επιχειρήσεις, ενώ ανέκαμψε ελαφρώς για το ελληνικό δημόσιο στα τέλη του 2021, σε υψηλό επίπεδο 18-μήνου.

Η κλιμάκωση του πληθωρισμού και η σταδιακή μείωση των αρνητικών οικονομικών επιδράσεων της πανδημίας οδηγούν σε βαθμιαία εξασθένηση των έκτακτων μέτρων στήριξης ρευστότητας από το Ευρωσύστημα και τις εγχώριες αρχές. Ωστόσο, το τραπεζικό σύστημα εξακολουθεί να λειτουργεί σε ιδιαίτερα ευνοϊκές συνθήκες ρευστότητας. Η έγκαιρη εφαρμογή του Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας δημιουργεί ευκαιρίες για μεσοπρόθεσμη τόνωση των πιστώσεων προς παραγωγικές επενδύσεις. Οι τράπεζες καλούνται να παίξουν συγχρηματοδοτικό ρόλο-κλειδί για το δανειακό σκέλος του Ταμείου Ανάκαμψης, ύψους €12,7 δισεκ. για την Ελλάδα έως το 2026.

Οι τράπεζες φαίνεται ότι διανύουν ένα σημείο καμπής, μεταβαίνοντας από μια περίοδο όπου η έμφαση δινόταν σε αντιμετώπιση των αδυναμιών του παρελθόντος σε μια περίοδο όπου η έμφαση δίνεται σε στρατηγική ανάπτυξη και βελτίωση της κερδοφορίας. Μεταξύ των προκλήσεων του παρελθόντος, συγκαταλέγονται η αδύναμη ποιότητα του ενεργητικού τους, όπως αποτυπώνεται στο υψηλό ποσοστό των ΜΕΔ και η αδύναμη ποιότητα των εποπτικών τους

κεφαλαίων λόγω του υψηλού μεριδίου αναβαλλόμενης φορολογίας. Παρά τη δυσμενή οικονομική συγκυρία, στο ζήτημα των ΜΕΔ, οι τράπεζες σημείωσαν σημαντική πρόοδο το δεύτερο και τρίτο τρίμηνο του 2021, μειώνοντας εντυπωσιακά το ποσοστό των ΜΕΔ κατά 10 π.μ. και 5,3 π.μ. αντίστοιχα, κυρίως μέσα από πωλήσεις και τιτλοποιήσεις.

Το επενδυτικό κλίμα προς τις εγχώριες τράπεζες διατηρήθηκε θετικό στα τέλη του 2021 και τις αρχές του 2022, με τον τραπεζικό δείκτη τιμών μετοχών να καταγράφει ήπια άνοδο. Έτσι, έπειτα από την απότομη πτώση στις αποτιμήσεις των τραπεζών κατά 60% στην αρχή της πανδημίας (Μάρτιος 2020), οι μετοχές τους έχουν ανακτήσει ένα μέρος αυτών των απωλειών, με τα τρέχοντα επίπεδα να είναι περίπου 20% χαμηλότερα σε σύγκριση με τις αρχές του 2020.

Οι κίνδυνοι και η αβεβαιότητα για την ανάκαμψη της πραγματικής οικονομίας επηρεάζουν και τις προοπτικές του χρηματοπιστωτικού τομέα. Ενδεχόμενες μεταλλάξεις μπορεί να παρατείνουν την διάρκεια των επιπτώσεων της υγειονομικής κρίσης, ενώ συνεχίζονται οι διεθνείς πληθωριστικές πιέσεις που προέρχονται από την άνοδο των τιμών ενεργειακών προϊόντων, αν και σε ηπιότερο βαθμό. Αμφότεροι οι παράγοντες κινδύνων δρουν ανασχετικά στην ταχεία ανάκαμψη της ποιότητας του ενεργητικού και τις βραχυχρόνιες προοπτικές κερδοφορίας των τραπεζών.

Από την πλευρά της νομισματικής πολιτικής, η ΕΚΤ έχει ανακοινώσει ότι θα σταματήσει τις καθαρές αγορές στο πλαίσιο του έκτακτου προγράμματος αγοράς τίτλων PEPP τον Μάρτιο του 2022. Για την περίπτωση της Ελλάδας, ωστόσο, στην οποία είχε χορηγηθεί κατ' εξαίρεση επιλεξιμότητα στο συγκεκριμένο πρόγραμμα, η ΕΚΤ ανακοίνωσε ότι υπάρχει περιθώριο να συνεχιστούν οι καθαρές αγορές και πέρα από το συγκεκριμένο χρονικό ορόσημο, προκειμένου να συνεχιστεί η ομαλή μετάβαση νομισματικής πολιτικής σε όλα τα μέλη. Κάτι τέτοιο είναι κομβικής σημασίας, καθώς θα συνεχίσει να διευκολύνει την παροχή ρευστότητας στις ελληνικές τράπεζες, και να τονώνει τη ζήτηση για ελληνικά κρατικά ομόλογα μέσα από το PEPP. Οι αγορές κρατικών ομολόγων στο πλαίσιο του προγράμματος PEPP ξεπέρασαν σωρευτικά τα €34,9 δισεκ. ή 21,1% του ΑΕΠ στο 21-μηνο Μαρτίου 2020-Νοεμβρίου 2021, που αποτελεί το υψηλότερο ποσοστό στην Ευρωζώνη. Παράλληλα, οι πράξεις μακροχρόνιας ανά-χρηματοδότησης χαμηλού κόστους για τις τράπεζες (π.χ. LTROs, PELTROs, TLTROs) παρέχουν σημαντική ρευστότητα, καθώς το ύψος του άγγιξε τα €46,9 δισεκ. το τέταρτο τρίμηνο του έτους ή 28,3% του ΑΕΠ, που αποτελεί το τρίτο υψηλότερο ποσοστό μεταξύ των χωρών μελών της Ευρωζώνης.

Σε εθνικό επίπεδο, αποκλιμακώνονται τα έκτακτα δημοσιονομικά μέτρα για την υποστήριξη των δανειοληπτών, καθώς και τα προγράμματα μερικής καταβολής δόσεων και ταμειακών διευκολύνσεων των δανειοληπτών, εκ μέρους των τραπεζών.

Μεταξύ των θετικών τάσεων στα θεμελιώδη μεγέθη των τραπεζών, εντυπωσιακή ήταν η μείωση των ΜΕΔ στους ισολογισμούς των τραπεζών σε ποσοστό 15% επί του συνόλου των δανείων τον Σεπτέμβριο του 2021, ενώ στόχος παραμένει η περαιτέρω μείωση, σε μονοψήφιο ποσοστό, εντός του 2022. Επίσης, συνεχίστηκε το δεύτερο εξάμηνο πέρυσι η άνοδος των ιδιωτικών καταθέσεων. Πρωταγωνιστές της τάσης αυτής τους πρόσφατους μήνες ήταν οι επιχειρήσεις, ενισχύοντας περαιτέρω τη ρευστότητα του τραπεζικού συστήματος. Μετά από μια εξαετία, αξιοσημείωτη είναι επίσης η επανεκκίνηση της χρηματοδότησης των τραπεζών από τις αγορές κεφαλαίου μέσα από την έκδοση ομολόγων. Το κόστος νέας τραπεζικής χρηματοδότησης του ιδιωτικού τομέα,

κυμάνθηκε σε νέα ιστορικά χαμηλά επίπεδα, παραμένοντας ωστόσο υψηλότερο συγκριτικά με τους υπόλοιπους ευρωπαϊούς εταίρους.

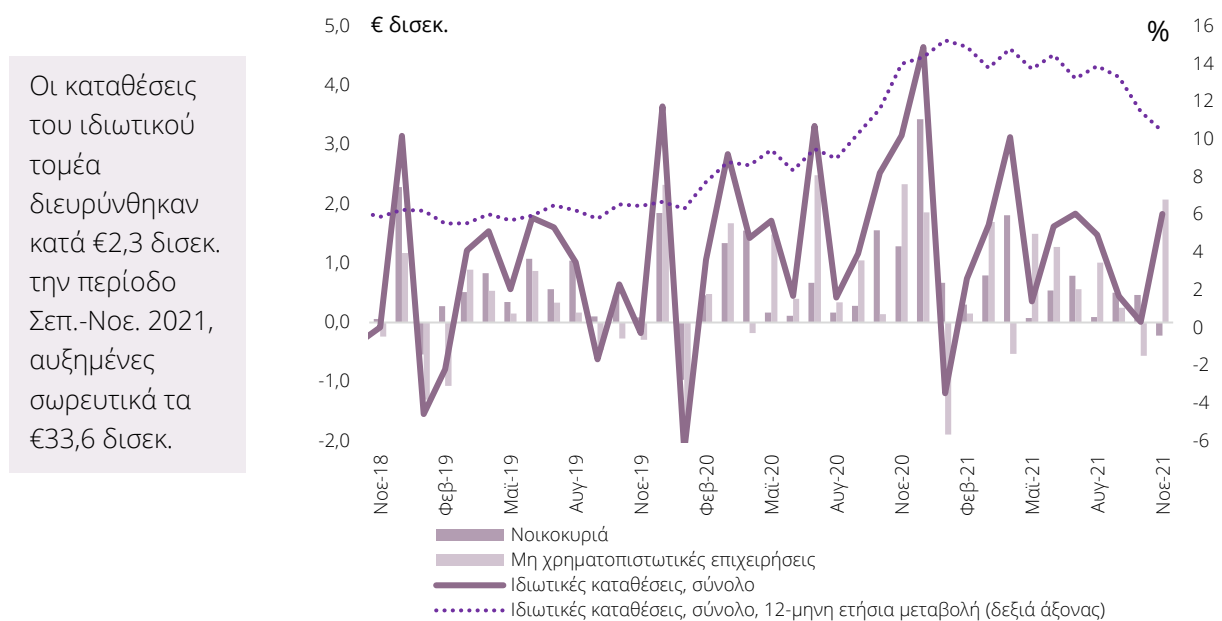
Μεταξύ των αρνητικών τάσεων, η πιστωτική συρρίκνωση προς τα νοικοκυριά συνεχίζεται αμείωτη ενώ αντισταθμίζεται από την πιστωτική επέκταση προς τις επιχειρήσεις, η οποία ωστόσο επιβραδύνθηκε στο δεύτερο εξάμηνο του 2021. Παράλληλα, στο τέλος του 2021 καταγράφηκε μια μικρή άνοδος στο κόστος νέου δανεισμού του ελληνικού δημοσίου, όπως αντικατοπτρίζεται από τις αποδόσεις των κρατικών ομολόγων, οι οποίες τον Δεκέμβριο ανέκαμψαν σε μέσο επιτόκιο 1,29%, που αποτελεί υψηλό 18-μήνου.

Στο σκέλος του παθητικού των τραπεζών, οι ιδιωτικές καταθέσεις ενισχύθηκαν την περίοδο Σεπτεμβρίου-Νοεμβρίου 2021 κατά €2,3 δισεκ., εκ των οποίων €0,7 δισεκ. προήλθαν από νοικοκυριά. Ο δωδεκάμηνος ρυθμός μεταβολής παρέμεινε σε διψήφιο επίπεδο, κοντά στο 10%. Εν μέσω συνθηκών πανδημίας και της αυξημένης αβεβαιότητας που αυτή προκαλεί, οι ιδιωτικές καταθέσεις έχουν αυξηθεί σωρευτικά από τον Μάρτιο του 2020 κατά €33,6 δισεκ., εκ των οποίων τα €16,4 δισεκ. προέρχονται από νοικοκυριά, σηματοδοτώντας και την ενίσχυση της εμπιστοσύνης των καταθετών προς το τραπεζικό σύστημα.

Για το 2022 αναμένεται ήπια θετική τάση στις ιδιωτικές καταθέσεις. Η οικονομική ανάκαμψη, κατόπιν της υψηλής αβεβαιότητας που προκάλεσε η πανδημία, οδηγεί σε αύξηση της ροπής προς κατανάλωση και σχετική αποκλιμάκωση της ροπής προς αποταμίευση, επιδρώντας ήπια ανασχετικά στην αύξηση των καταθέσεων.

Διάγραμμα 2.7

Μηνιαία καθαρή ροή ιδιωτικών καταθέσεων στις Ελληνικές τράπεζες

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

Το δεύτερο σκέλος του παθητικού των τραπεζών αφορά στη χρηματοδότηση από το Ευρωσύστημα. Τα έκτακτα μέτρα της ΕΚΤ για ενίσχυση της ρευστότητας των ευρωπαϊκών

τραπεζών, προσφέρουν και στις ελληνικές τράπεζες δυνατότητες άντλησης ρευστότητας με χαμηλό κόστος. Η χρηματοδότηση των τραπεζών από το Ευρωσύστημα κατά τη διάρκεια της κρίσης πανδημίας, αυξήθηκε από το Φεβρουάριο του 2020 κατά τουλάχιστον €39,3 δισεκ., μεταξύ άλλων με χαμηλού κόστους δάνεια μέσα από πράξεις νομισματικής πολιτικής μακροχρόνιας χρηματοδότησης (Διάγραμμα 2.8). Ταυτόχρονα, τα περιουσιακά στοιχεία του εγχώριου τραπεζικού συστήματος που είναι αποδεκτά από το Ευρωσύστημα ως εξασφάλιση για πράξεις νομισματικής πολιτικής, όπως αποτυπώνονται στις οικονομικές καταστάσεις της Τράπεζας της Ελλάδος, αυξήθηκαν την ίδια περίοδο κατά περίπου €45,13 δισεκ.. Το τρίτο σκέλος του παθητικού των τραπεζών αφορά στη χρηματοδότηση από τις αγορές κεφαλαίων, με εκδόσεις ομολόγων να λαμβάνουν χώρα σταδιακά το 2021, μέσω των οποίων οι ελληνικές εισηγμένες άντλησαν συνολικά κεφάλαια ύψους €1,4 δισεκ. με αποδόσεις συχνά κάτω του 3%, έπειτα από μια πολυετή περίοδο κρίσης στην οποία αυτή η δυνατότητα χρηματοδότησης ήταν εξαιρετικά περιορισμένη και ακριβή.

Στην πλευρά του ενεργητικού των τραπεζών, ο 12-μηνος ρυθμός πιστωτικής επέκτασης προς τον εγχώριο ιδιωτικό τομέα επιβραδύνθηκε σε 0,9% την περίοδο Σεπτεμβρίου-Νοεμβρίου 2021. Ο αντίστοιχος ρυθμός προς τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις (ΜΧΕ) μεν επιβραδύνθηκε, δε διατηρήθηκε σε επίπεδο περί το 3,0% την ίδια περίοδο (Διάγραμμα 2.9). Παράλληλα, συνεχίστηκε η αύξηση πιστώσεων προς ελεύθερους επαγγελματίες και ατομικές επιχειρήσεις, με ρυθμούς κοντά στο 2%, ενώ οριακά μειώθηκε η πιστωτική συρρίκνωση προς τα νοικοκυριά, με ετήσιο ρυθμό μεταβολής περί το -2,4%. Ως αποτέλεσμα, ο 12-μηνος ρυθμός μεταβολής της καθαρής χρηματοδότησης στο σύνολο του ιδιωτικού τομέα, χωρίς να συνυπολογίζονται οι διαγραφές δανείων, σταθεροποιήθηκε στο χρονικό διάστημα Οκτωβρίου-Νοεμβρίου, έπειτα από συστηματική πτώση στο πρώτο εννεάμηνο του έτους (**Error! Reference source not found.**13). Ο υψηλότερος 12-μηνος ρυθμός πιστωτικής επέκτασης προς ΜΧΕ τον Νοέμβριο του 2021 καταγράφηκε κατά σειρά στους κλάδους της Γεωργίας, του Τουρισμού, των Επαγγελματιών, της Διαχείρισης Ακίνητης Περιουσίας, της Ενέργειας, του Εμπορίου, της Επικοινωνίας, των Κατασκευών, της Βιομηχανίας και της Ναυτιλίας.

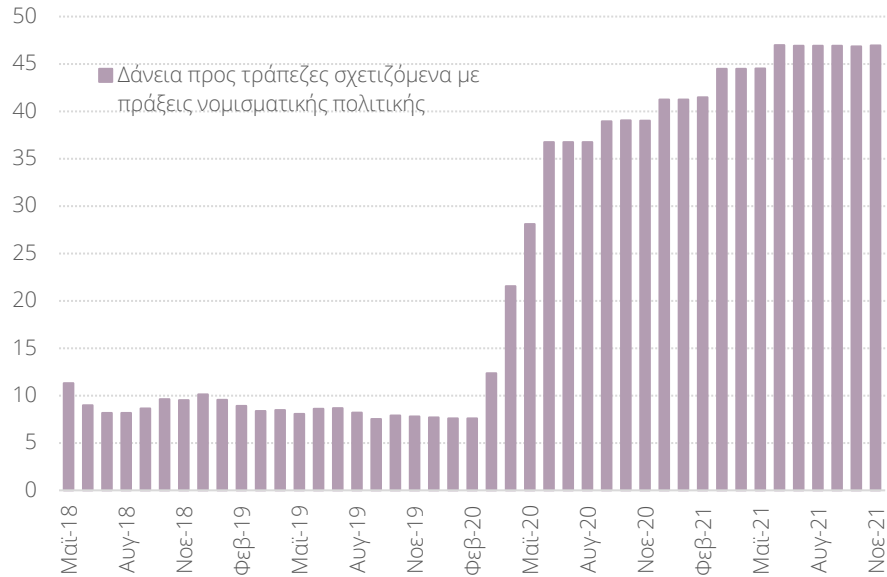
Σε αυτές τις τάσεις στη χρηματοδότηση του ιδιωτικού τομέα, συντελούν τόσο οι μεταβολές της προσφοράς, όσο και της ζήτησης δανείων, υπό την επίδραση της πανδημίας. Στην πλευρά της προσφοράς, θετικά για τις ΜΧΕ επιδρούν η ταχεία μείωση των ΜΕΔ, η έναρξη εφαρμογής του Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας και τα έκτακτα μέτρα τόνωσης της ρευστότητας. Στην πλευρά της ζήτησης, η αποκλιμάκωση της αβεβαιότητας δρα θετικά προς νέες επενδύσεις. Η έρευνα της Τράπεζας της Ελλάδος για τις τραπεζικές χορηγήσεις το τρίτο τρίμηνο του 2021 κατέγραψε προσδοκίες για σημαντική ενίσχυση της ζήτησης δανείων, τόσο για βραχυπρόθεσμα δάνεια, αλλά κυρίως για μακροπρόθεσμα δάνεια από μεγάλες και μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Τα πιστωτικά κριτήρια παρέμειναν στάσιμα, χωρίς επίσης να αναμένεται να μεταβληθούν βραχυπρόθεσμα.

Διάγραμμα 2.8

Μακροπρόθεσμη χρηματοδότηση των Ελληνικών τραπεζών από το Ευρωσύστημα (δισεκ. €)

Η χαμηλού κόστους ρευστότητα από το Ευρωσύστημα προς τις ελληνικές τράπεζες, έχει σταθεροποιηθεί περί τα €47 δισεκ. στο δεύτερο εξάμηνο του 2021

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

Πίνακας 2.13

Εγχώρια τραπεζική χρηματοδότηση ανά κλάδο (ετήσια % μεταβολή 12-μηνων ροών*)

Τρίμηνο / Έτος	4/20	1/21	2/21	3/21	Οκτ.21	Νοέ.21
Σύνολο ιδιωτικού τομέα	2,9	3,4	2,3	0,9	0,9	1,1
Νοικοκυριά & ΜΚΙ	-2,4	-2,5	-2,5	-2,6	-2,5	-2,3
Ελεύθεροι Επαγγελματίες	1,2	3,2	4,2	2,4	2,0	1,5
Μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις	9,1	9,8	6,4	3,4	3,0	3,2
Γεωργία	3,2	10,6	11,0	8,7	12,4	10,1
Βιομηχανία	9,7	8,2	1,9	0,1	1,1	1,2
Εμπόριο	9,7	10,9	8,5	4,2	3,3	3,6
Τουρισμός	13,7	16,4	16,8	11,0	8,3	8,1
Ναυτιλία	9,1	11,2	10,7	3,8	2,5	0,8
Κατασκευές	-2,4	-0,3	-0,2	1,2	1,5	1,3
Ηλεκτρισμός-αέριο-ύδρευση	9,4	7,4	-1,0	1,2	0,2	3,9
Μεταφορές και logistics	27,6	22,9	20,2	4,9	-1,4	-1,3
Επιτόκια νέων χορηγήσεων (μέσος όρος περιόδου, %)						
Καταναλωτική πίστη	9,58	9,59	9,77	10,37	10,32	10,40
Στεγαστική πίστη	2,80	2,67	2,80	2,85	2,92	2,84
Δάνεια προς μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις	3,17	3,12	3,12	3,11	2,99	2,68

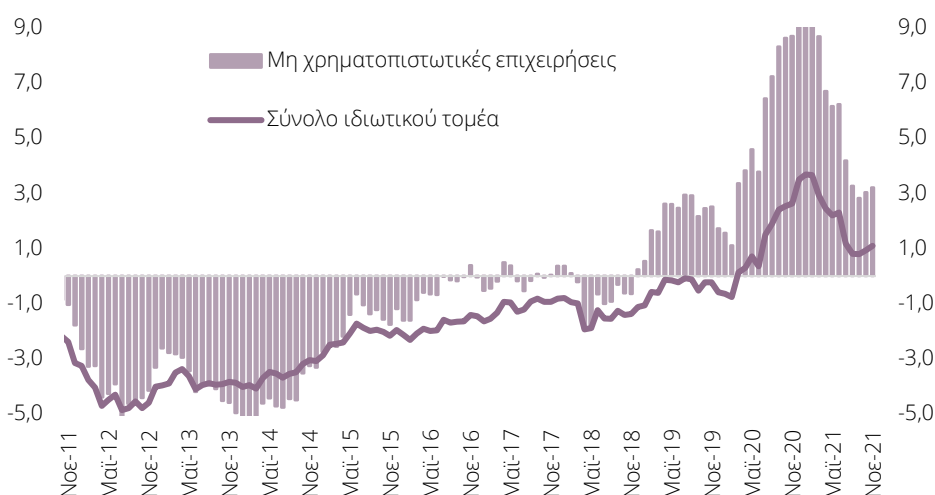
Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

* Οι ροές προκύπτουν από τις μεταβολές των υπολοίπων διορθωμένες για τις διαγραφές δανείων, απομειώσεις αξίας χρεογράφων, τις συναλλαγματικές διαφορές και τις αναταξινομήσεις/μεταβιβάσεις δανείων

Διάγραμμα 2.9

Τραπεζική χρηματοδότηση του εγχώριου ιδιωτικού τομέα 2011-2021 (ετήσια % μεταβολή 12-μηνων ροών*)

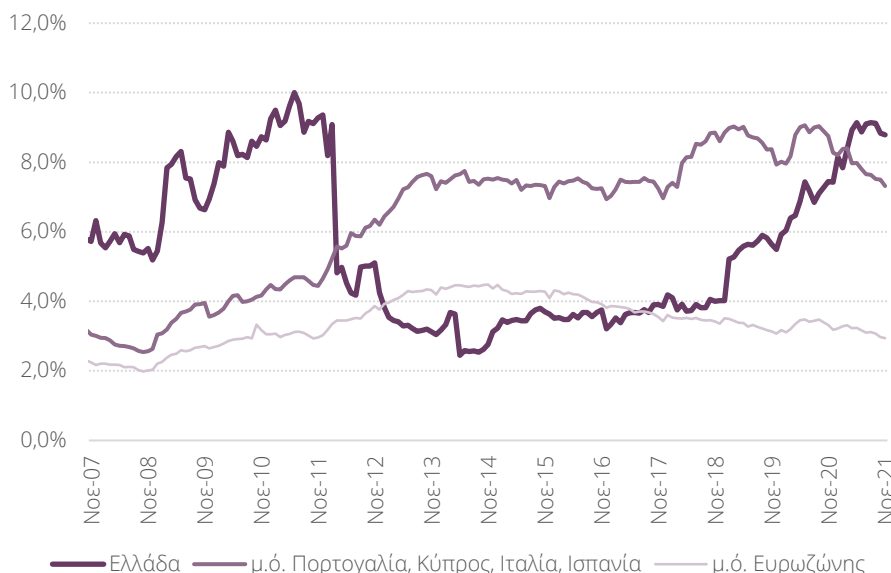
Η πιστωτική επέκταση προς τις επιχειρήσεις, αν και με σαφώς μικρότερο ρυθμό από ότι στην αρχή του 2021, αντισταθμίζει την πιστωτική συρρίκνωση προς τα νοικοκυριά

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

* Οι ροές προκύπτουν από τις μεταβολές των υπολοίπων διορθωμένες για τις διαγραφές δανείων, απομειώσεις αξίας χρεογράφων, τις συναλλαγματικές διαφορές και τις αναταξινομήσεις/μεταβιβάσεις δανείων.

Διάγραμμα 2.10

Μερίδιο ενεργητικού τραπεζών σε κρατικά ομόλογα (ως % του συνολικού ενεργητικού)

Η έκθεση των ελληνικών τραπεζών σε κρατικά ομόλογα παραμένει υψηλότερη του μέσου όρου της Ευρωζώνης

Πηγή: ΕΚΤ

Κατά την περίοδο της πανδημίας, παρατηρείται αυξανόμενος ρόλος του ελληνικού Δημοσίου ως προς την απορρόφηση πόρων του εγχώριου τραπεζικού συστήματος. Στην πλευρά της νέας τραπεζικής χρηματοδότησης συνεχίζεται ο υψηλός ετήσιος ρυθμός πιστωτικής επέκτασης προς

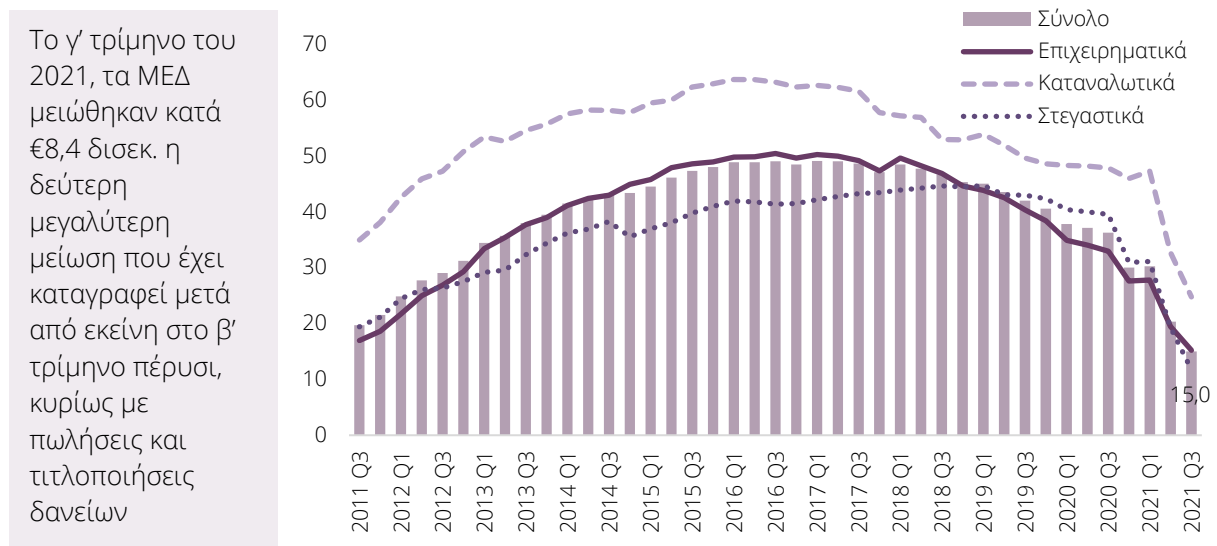

τη Γενική Κυβέρνηση, που διαμορφώθηκε σε 12-μηνιαία κυλιόμενη βάση τον Νοέμβριο σε ΡΥΘΜΟ 43%. Στην πλευρά του ενεργητικού των τραπεζών, οι τράπεζες μείωσαν ελαφρά την περίοδο Σεπτεμβρίου-Νοεμβρίου 2021 την έκθεσή τους σε κρατικά χρεόγραφα, σε €29,1 δισεκ. τον Νοέμβριο του 2021 ή 8,8% του συνολικού ενεργητικού τους. Έτσι, το μερίδιο του συνολικού ενεργητικού των ελληνικών τραπεζών που έχει τοποθετηθεί σε κρατικά ομόλογα είναι λίγο υψηλότερο από το αντίστοιχο μερίδιο των υπόλοιπων χωρών του «νότου» της Ευρωζώνης, αλλά σημαντικά υψηλότερο από το αντίστοιχο μερίδιο για τον μέσο όρο των χωρών της Ευρωζώνης (Διάγραμμα 2.10).

Τα Μη Εξυπηρετούμενα Δάνεια (ΜΕΔ) κατέγραψαν εντυπωσιακή μείωση για δεύτερο συνεχόμενο τρίμηνο, κατά 5,3 π.μ. ή €8,4 δισεκ.¹⁵, αγγίζοντας τον Σεπτέμβριο του 2021 τα €20,9 δισεκ. ή 15,0% των συνολικών δανείων (Διάγραμμα 2.11). Η μείωση οφείλεται κατά κύριο λόγο σε συναλλαγές μη οργανικής μείωσης, δηλαδή πωλήσεις και τιτλοποιήσεις δανείων στο πλαίσιο του προγράμματος Ηρακλής II. Το συνολικό επίπεδο των ΜΕΔ το τρίτο τρίμηνο του 2021 ήταν €29,4 δισεκ. ή 20,3% των συνολικών δανείων, περίπου €86,3 δισεκ. ή 80,5% χαμηλότερα από το μέγιστο επίπεδο του Μαρτίου 2016. Ωστόσο, παραμένει υψηλότερο από τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες, όπου κινείται σε χαμηλά μονοψήφια ποσοστά. Στην επιχειρηματική πίστη, τα ποσοστά των ΜΕΔ μειώθηκαν το τρίτο τρίμηνο του 2021, στο 15,2% των σχετικών δανείων, από 19,5% το προηγούμενο τρίμηνο, όπως και στα στεγαστικά χαρτοφυλάκια, από 19,3% σε 11,8%. Η μεγαλύτερη μείωση, από 32,8% σε 24,8%, καταγράφηκε στα καταναλωτικά δάνεια.

Διάγραμμα 2.11

Μη Εξυπηρετούμενα Δάνεια, % του συνόλου των δανείων ανά κατηγορία*

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

* Δάνεια εντός ισολογισμού (προ προβλέψεων) σε ατομική βάση

Οι τράπεζες έχουν στρατηγικό στόχο την μείωση των ΜΕΔ σε μονοψήφιο ποσοστό έως τα τέλη του 2022. Στην περίοδο λειτουργίας του «Ηρακλή Ι», τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια των τεσσάρων συστημικών τραπεζών απομειώθηκαν κατά περίπου €31 δισεκ., ενώ υπάρχει η δυνατότητα για

¹⁵ Παρουσιάζονται στοιχεία για τα ΜΕΔ που περιλαμβάνουν μόνο τα στοιχεία εντός ισολογισμού, σε ατομική βάση

τιτλοποιήσεις ΜΕΔ ύψους έως και €32 δισεκ. μέσω του «Ηρακλή II» ο οποίος τέθηκε σε εφαρμογή το δεύτερο τρίμηνο του 2021. Παράλληλα με την πλήρη αξιοποίηση του προγράμματος τιτλοποιήσεων, κρίνεται σκόπιμο να τονωθεί η οργανική μείωση των ΜΕΔ, καθώς ορισμένα εργαλεία για τον περιορισμό τους εξακολουθούν να υπό-αξιοποιούνται, όπως οι εισπράξεις από πλειστηριασμούς και οι ρευστοποιήσεις εξασφαλίσεων.

Μεσοπρόθεσμα, η δυναμική μείωσης των ΜΕΔ αναμένεται να συνεχιστεί, αν και με μειούμενο ρυθμό, οδηγούμενη από περαιτέρω πωλήσεις και τιτλοποιήσεις χαρτοφυλακίων οι οποίες και μεταφέρουν τα «κόκκινα» δάνεια εκτός των ισολογισμών των τραπεζών. Βραχυπρόθεσμα, η μείωση των ΜΕΔ θα αντισταθμίζεται μερικώς από διαταραχές, εξαιτίας των επιπτώσεων της υγειονομικής κρίσης και της παύσης των προσωρινών μέτρων ενίσχυσης των δανειοληπτών. Οι ίδιες οι τράπεζες, ο Ευρωπαϊκός Εποπτικός Μηχανισμός SSM, αλλά και η Τράπεζα της Ελλάδος, θεωρούν πιθανό να εμφανιστεί νέα «γενιά» ΜΕΔ το προσεχές χρονικό διάστημα, με τις εκτιμήσεις να κυμαίνονται σε σχετικά χαμηλά επίπεδα, μεταξύ 2 και 7 π.μ. του υπολοίπου των δανείων. Αντισταθμιστικά σε αυτή τη διαταραχή θα εξακολουθήσει να αποτελεί η μη οργανική μείωση των ΜΕΔ, κυρίως μέσα από τα εργαλεία των πωλήσεων και τιτλοποιήσεων στο πλαίσιο του προγράμματος παροχής εγγυήσεων από το ελληνικό δημόσιο που θα παραμείνει εν ενεργεία έως τον Οκτώβριο του 2022 («Ηρακλής 2»).

Ως προς τις νέες πιστώσεις, αναμένεται να συνεχιστεί η πιστωτική συρρίκνωση στα νοικοκυριά, ενώ οι εισροές από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάκαμψης (€12,7 δισεκ. σε δάνεια την περίοδο 2021-2026) και η σχετική μόχλευση ιδιωτικών επενδύσεων αναμένεται να ενισχύσουν σημαντικά την πιστωτική επέκταση προς τις επιχειρήσεις. Ωστόσο, κατά το ξεκίνημα εφαρμογής του Σχεδίου Ανάκαμψης στα τέλη του 2021, καταγράφηκε ήδη καθυστέρηση στο πλαίσιο της διάθεσης του δανειακού σκέλους των πόρων του Ταμείου Ανάκαμψης, το οποίο περιλάμβανε στο σχεδιασμό του τουλάχιστον 30% τραπεζική χρηματοδότηση, τουλάχιστον 20% ίδια κεφάλαια και έως 50% κεφάλαια του Ταμείου. Με στόχο να καταστεί η χρηματοδότηση των επιλέξιμων επενδυτικών σχεδίων περισσότερο ευέλικτη, το Υπουργείο Οικονομικών αποφάσισε να αφαιρεθεί η προϋπόθεση της ελάχιστης τραπεζικής συγχρηματοδότησης.

Τα επιτόκια νέων καταθέσεων παρέμειναν σε εξαιρετικά χαμηλά επίπεδα την περίοδο Σεπτεμβρίου-Νοεμβρίου 2021, στο 0,01% και 0,06% για τις Μη Χρηματοπιστωτικές Επιχειρήσεις (ΜΧΕ) και τα νοικοκυριά αντίστοιχα, από 0,02% και 0,07% αντίστοιχα στο οκτάμηνο του 2021. Στο ίδιο τρίμηνο, το μέσο επιτόκιο νέων χορηγήσεων μειώθηκε στο 3,8% από 4,1% το προηγούμενο τρίμηνο, διαμορφωμένο σε περίπου 4,9% για ιδιώτες, 5,0% για ελεύθερους επαγγελματίες και 2,8% για τις ΜΧΕ. Η διαφορά του μέσου επιτοκίου δανείων και καταθέσεων (περιθώριο επιτοκίου) μειώθηκε στο 3,8%, από 4,0% στο προηγούμενο τρίμηνο, επιστρέφοντας στα μέσα επίπεδα του πρώτου πενταμήνου του 2021.

Το μέσο κόστος νέας τραπεζικής χρηματοδότησης των ΜΧΕ του ιδιωτικού τομέα μειώθηκε σε 2,7% τον Νοέμβριο, που αποτελεί και διαχρονικά ελάχιστο επίπεδο (Διάγραμμα 2.12). Πάρα ταύτα, το κόστος εξακολουθεί να παραμένει υψηλότερο από τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωζώνης. Ενδεικτικά, σύμφωνα με το σταθμισμένο δείκτη κόστους τραπεζικού δανεισμού της ΕΚΤ, το κόστος για τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις τον Νοέμβριο του 2021 διαμορφώθηκε σε 1,4% στην Ευρωζώνη και την Γερμανία, και 1,9% στις χώρες του «νότου» της Ευρωζώνης (Πορτογαλία, Ιταλία, Κύπρος, Ισπανία). Ακολούθως, το spread του κόστους δανεισμού για τις ελληνικές επιχειρήσεις σε σχέση με το μ.ό. της Ευρωζώνης και το μ.ό. του «νότου», μειώθηκε στις 135 μ.β.

και 88 μ.β. αντίστοιχα. Συγκρίνοντάς το με το επίπεδο προ της δημοσιονομικής κρίσης του 2010, το spread του κόστους δανεισμού για τις ελληνικές επιχειρήσεις σε σχέση με το μέσο όρο των άλλων χωρών του «νότου» της Ευρωζώνης, παραμένει αισθητά υψηλότερο.

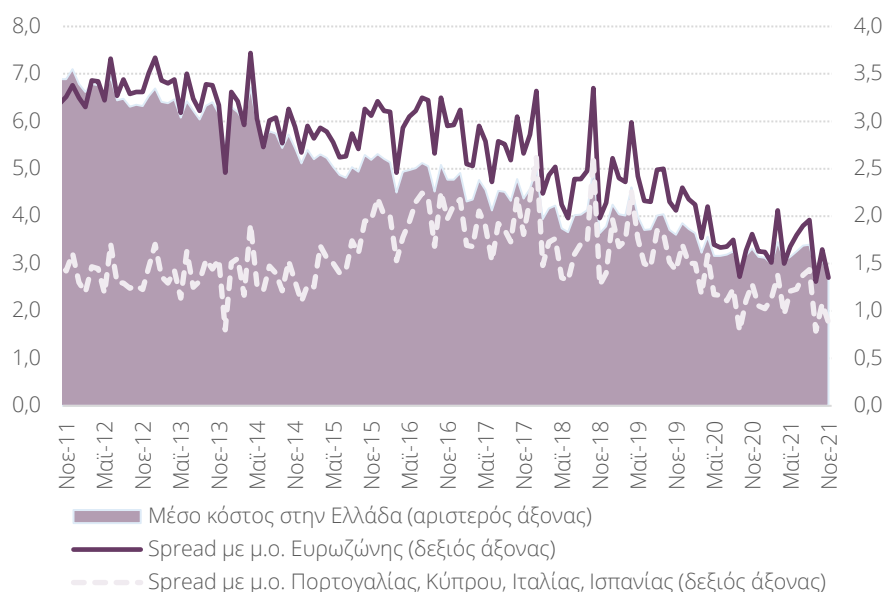
Οι αποδόσεις των ελληνικών κρατικών ομολόγων κατέγραψαν αύξηση στα τέλη του 2021, υπό τη αρνητική επίδραση της νέας μετάλλαξης Όμικρον, του αυξανόμενου πληθωρισμού και της αυξανόμενης αβεβαιότητας τόσο για την ταχύτητα οικονομικής ανάκαμψης όσο και για την ενδεχόμενη εξασθένηση των μέτρων τόνωσης της ρευστότητας από την ΕΚΤ. Έτσι, για το 10-ετές αξιόγραφο η μέση απόδοση αυξήθηκε σε μειώθηκε στο 1,29% τον Νοέμβριο, που αποτελεί υψηλό επίπεδο 18-μήνου (Διάγραμμα 2.13). Η επιπλέον επιβάρυνση στο νέο κόστος 10-ετούς δανεισμού του ελληνικού Δημοσίου σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωζώνης σημείωσε επίσης αύξηση το τέταρτο τρίμηνο του περασμένου έτους. Έτσι, διαμορφώθηκε τον Δεκέμβριο στις 167 μ.β. και 68 μ.β. σε σχέση με το γερμανικό ομόλογο και το μέσο όρο των χωρών του «νότου» της Ευρωζώνης αντίστοιχα. Ως αποτέλεσμα, τα spreads παραμένουν αισθητά υψηλότερα από τις μέσες τιμές τους την πρώτη δεκαετία της ένταξης της χώρας στην Ευρωζώνη (54 μ.β. και 2 μ.β. αντίστοιχα).

Στο σύνολο του 2021, ολοκληρώθηκαν έξι επιτυχημένες μακροπρόθεσμες εκδόσεις δημοσίου χρέους, αντλώντας συνολικά €14 δισεκ., με ιδιαίτερα χαμηλές αποδόσεις (από 0% για το 5-ετές έως και 1,67% για το 30-ετές). Οι εκδόσεις αυτές υπερκαλύφθηκαν από ιδιαίτερα υψηλή ζήτηση. Ως προς τα ποιοτικά χαρακτηριστικά τους, η συντριπτική πλειοψηφία των αγοραστών ήταν μακροπρόθεσμοι θεσμικοί επενδυτές. Σε συνέχεια αυτών, το ελληνικό Δημόσιο προχώρησε τον Ιανουάριο του 2022 σε έκδοση νέου 10-ετούς ομολόγου. Αντλήθηκαν €3,0 δισεκ. με επιτόκιο κοντά στο 1,8%. Παρά τις συνεχιζόμενα ευνοϊκές συνθήκες χρηματοδότησης παγκοσμίως, παρατηρείται στα τέλη του 2021 μια ήπια ανάκαμψη των αποδόσεων κρατικών ομολόγων διεθνώς, με ελαφρώς εντονότερη την αύξηση αποδόσεων για τα ελληνικά ομόλογα. Ταυτόχρονα, το ύψος του ελληνικού δημόσιου χρέους παραμένει από τα μεγαλύτερα διεθνώς ως ποσοστό του ΑΕΠ. Αντισταθμιστικά σε αυτά τα χαρακτηριστικά του δρουν τα ποιοτικά στοιχεία του, όπως η υψηλή μέση διάρκεια αποπληρωμής, η οποία βελτιώνει την προοπτική μακροπρόθεσμης βιωσιμότητάς του.

Διάγραμμα 2.12

Σταθμισμένο μέσο κόστος τραπεζικού δανεισμού προς μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις (%)

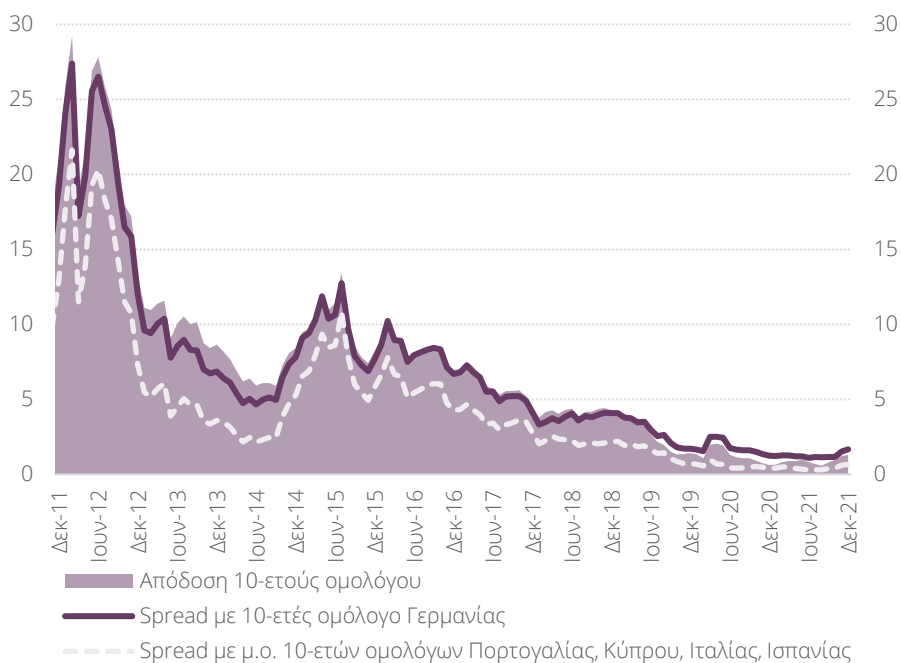

Τα επιτόκια νέου δανεισμού του ιδιωτικού τομέα σημείωσαν νέο διαχρονικά χαμηλό επίπεδο τον Νοέμβριο, στο 2,7%, με την απόσταση από το μέσο κόστος δανεισμού στις χώρες του «νότου» της Ευρωζώνης να μειώνεται στις 88 μ.β.

Πηγή: ΕΚΤ

Διάγραμμα 2.13

Απόδοση και spread 10-ετούς ομολόγου Ελληνικού Δημοσίου (%)

Η απόδοση του κρατικού 10-ετούς ομολόγου σημείωσε μικρή άνοδο στα τέλη του 2021, με μέση απόδοση 1,3% τον Δεκέμβριο και spread 167 μ.β. έναντι του αντίστοιχου Γερμανικού

Πηγή: ΕΚΤ

3 ΕΠΙΔΟΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

3.1 Μακροοικονομικές Εξελίξεις

- Συνεχίστηκε το γ' τρίμ. 2021 η ισχυρή ανάκαμψη στην ελληνική οικονομία, με ρυθμό 13,4%, έναντι 16,6% στο προηγούμενο έτος και ύφεσης 11,0% ένα έτος νωρίτερα.
- Στο σύνολο της περιόδου Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου, αύξηση του ΑΕΠ κατά 8,9%, σε αντίθεση με την ύφεση 9,3% την ίδια περίοδο του 2020.
- Η ανάκαμψη στο γ' τρίμ. προήλθε κυρίως από τη διεύρυνση των εξαγωγών κατά 48,6%, από την κατακόρυφη άνοδο των εξαγωγών υπηρεσιών (+84,6%), ενώ και οι εξαγωγές αγαθών ενισχύθηκαν σημαντικά (+9,2%). Η άνοδος ήταν μεγαλύτερη της μείωσης το 2020 (-34,7%). Επίσης, υπερέβη την αύξηση των εισαγωγών (+21,7%), κυρίως από περισσότερες εισαγωγές υπηρεσιών (+58,1%).
- Η ανάκαμψη οφείλεται δευτερευόντως σε αύξηση της κατανάλωσης των νοικοκυριών (+8,6%), που σχεδόν αντιστάθμισε την πτώση της πρόπερσι (-9,0%). Σημαντική για άλλο ένα τρίμηνο ήταν η διεύρυνση της δημόσιας κατανάλωσης (+5,7%), ίδιας έκτασης με ένα έτος πριν (+5,3%).
- Οι επενδύσεις παρουσίασαν στο γ' τρίμ. υποχώρηση, κατά 5,0%, αποκλειστικά από μείωση του σχηματισμού αποθεμάτων, καθώς ο σχηματισμός πάγιου κεφαλαίου διευρύνθηκε κατά 18,1%. Ένα έτος νωρίτερα διευρύνονταν κατά 42,2%, σχεδόν αποκλειστικά από αύξηση αποθεμάτων.

Πρόσφατες μακροοικονομικές εξελίξεις στην Ελλάδα

Η ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας συνεχίστηκε με ιδιαίτερα υψηλό ρυθμό στο τρίτο τρίμηνο του προηγούμενου έτους, ελαφρώς χαμηλότερο εκείνου στο προηγούμενο τρίμηνο. Συγκεκριμένα, το ΑΕΠ αυξήθηκε στην περίοδο Ιουλίου-Σεπτεμβρίου πέρυσι με ρυθμό 13,4%, από

16,6% στο προηγούμενο τρίμηνο, ενώ ένα χρόνο νωρίτερα υποχωρούσε κατά 11,0%. Συνολικά στην περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου του 2021, το ΑΕΠ ήταν κατά 8,9% υψηλότερο έναντι της αντίστοιχης περιόδου πρόπερσι, όταν υποχωρούσε κατά 9,3%. Επισημαίνεται πως σε σχέση με το εννεάμηνο του 2019, το ΑΕΠ την ίδια περίοδο πέρυσι ήταν χαμηλότερο κατά €1,66 δισεκ. ή 1,2%. Η ισχυρή ανάκαμψη στο τρίτο τρίμηνο φέτος προήλθε κυρίως από την έντονη άνοδο των εξαγωγών. Η αύξησή τους υπεραντιστάθμισε τη σημαντική αύξηση των εισαγωγών, βελτιώνοντας το εξωτερικό ισοζύγιο. Έπεται των εξαγωγών σε συμβολή στην αύξηση του ΑΕΠ η διεύρυνση της κατανάλωσης των νοικοκυριών, ενώ η σημασία της επέκτασης των καταναλωτικών εξόδων του δημοσίου ήταν η μικρότερη μεταξύ των βασικών συνιστωσών του εγχώριου προϊόντος.

Ως προς τις ακριβείς εξελίξεις στις συνιστώσες του ΑΕΠ κατά την περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου, η εγχώρια κατανάλωση διευρύνθηκε κατά 5,5%, ενώ ένα χρόνο νωρίτερα υποχωρούσε κατά 5,1%. Η ενίσχυση προήλθε εξίσου από την άνοδο της ιδιωτικής (+5,2%) και της δημόσιας κατανάλωσης (+5,5%), ενώ ένα χρόνο νωρίτερα οι καταναλωτικές δαπάνες των νοικοκυριών είχαν περιοριστεί σημαντικά (-7,3%) και τα καταναλωτικά έξοδα του δημοσίου αυξάνονταν κατά 1,6%. Ο ρυθμός αύξησης της δημόσιας κατανάλωσης στα τρία πρώτα τρίμηνα πέρυσι ήταν σταθερός, στην περιοχή του 5,0-5,7% και οφείλεται στις συνεχιζόμενες παρεμβάσεις στήριξης των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων. Όπως έχει επισημανθεί στην προηγούμενη έκθεση του IOBE για την ελληνική οικονομία, θα μπορούσε να είναι εντονότερη, εάν ένα μεγάλο τμήμα των παρεμβάσεων στήριξης των επιχειρήσεων δεν καταγραφόταν στο Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων. Η τάση της ιδιωτικής κατανάλωσης παρουσίασε σημαντική διακύμανση, με την υποχώρηση στο αρχικό τρίμηνο (-4,5%) να τη διαδέχεται ισχυρή αύξηση στο επόμενο (+13,1%), η οποία επιβραδύνθηκε ελαφρώς τους καλοκαιρινούς μήνες (+8,6%).

Οι επενδύσεις διευρύνθηκαν στο εννεάμηνο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου του 2021 κατά 6,4%, αρκετά ηπιότερα από ότι ένα χρόνο νωρίτερα (+16,9%). Η αύξηση προήλθε αποκλειστικά από διεύρυνση του σχηματισμού πάγιου κεφαλαίου, ο οποίος ανήλθε κατά 16,3%, κατόπιν οριακής υποχώρησής του το 2020 (-0,6%). Η άνοδος των επενδύσεων μετριαστήκε από τη μείωση των αποθεμάτων, κατά 23,5%. Επιπλέον, η αύξησή τους προήλθε αποκλειστικά από το δεύτερο τρίμηνο (+31,4%), καθώς στο πρώτο (-2,6%) και στο τρίτο (-5,0%) παρουσίασαν πτώση.

Σε ότι αφορά τις τάσεις στις κατηγορίες πάγιου κεφαλαίου στο εννεάμηνο πέρυσι, ήταν ανοδικές σε όλες εκτός των αγροτικών προϊόντων, τα οποία παρουσίασαν μικρή πτώση. Την εντονότερη ενίσχυση σε απόλυτους όρους παρουσίασαν ο Μηχανολογικός εξοπλισμός-οπλικά συστήματα (+€692 εκατ. ή +18,6%), αντανακλώντας και την επίδραση της προμήθειας μαχητικών αεροσκαφών, και οι Κατοικίες (+€476 εκατ. ή +34,7%). Την ίδια περίοδο του 2020 η άνοδος ήταν ηπιότερη σε αμφότερες τις κατηγορίες, κατά 4,8% και 19,3% αντίστοιχα. Ακολούθησαν σε απόλυτη αύξηση οι Λοιπές Κατασκευές (+€381 εκατ. ή +10,1%), κατόπιν μικρής πτώσης τους ένα χρόνο νωρίτερα (-1,8%), και ο Μεταφορικός εξοπλισμός (+€333 εκατ. ή +33,0%), εξαιτίας της αντίθετης από πρόπερσι ανοδικής δυναμικής των πωλήσεων οχημάτων (νέες άδειες επιβατικών και ελαφρών φορτηγών: +36,2%, από -35,2% πρόπερσι), που είχαν οδηγήσει τότε σε πτώση της τάξης του 36,5%. Η ηπιότερη διεύρυνση σημειώθηκε στις επενδύσεις σε Εξοπλισμό ΤΠΕ (+€292 εκατ. ή +19,6%) και σε Λοιπά Προϊόντα (+€192 εκατ. ή +6,5%) ενώ στο ίδιο χρονικό διάστημα του 2020 οι πρώτες υποχωρούσαν οριακά (-0,4%) και οι δεύτερες ανέρχονταν κατά 3,1%. Όπως ήδη αναφέρθηκε, μόνο ο ακαθάριστος σχηματισμός κεφαλαίου σε Αγροτικά Προϊόντα υποχώρησε, σε μικρό βαθμό, κατά €0,5 εκατ. ή 0,85%. Αυτή η τάση είναι αντίθετη της ανόδου τους κατά 32,0% πρόπερσι, που ήταν η υψηλότερη τότε μεταξύ των κατηγοριών πάγιου κεφαλαίου.

Σε ότι αφορά τις εξελίξεις στο εξωτερικό ισοζύγιο της οικονομίας, ο εμβολιασμός κατά του ιού SARS-CoV-2 και η σταδιακή άρση των περιορισμών στην πραγματοποίηση διεθνών ταξιδιών και τη λειτουργία των οικονομιών νωρίτερα κατά το δεύτερο τρίμηνο πέρυσι από ότι το 2020, αποτυπώθηκαν στην έντονη ετήσια ενίσχυση της διεθνούς τουριστικής κίνησης (+331% και +157%) και των διεθνών μεταφορών σε αυτό και στο επόμενο τρίμηνο και ακολούθως των εξαγωγών υπηρεσιών (+44,1% και +84,6% αντίστοιχα). Ωστόσο, ο διεθνής τουρισμός συνέχισε να υπολείπεται σημαντικά του επιπέδου του το 2019 (-81,6% στο β' τρίμ. και -45,2% στο επόμενο). Συνολικά στο εννεάμηνο του 2021 οι εξαγωγές υπηρεσιών ήταν 25,8% περισσότερες από πρόπερσι. Στην πλευρά των εξαγωγών προϊόντων, συνεχίστηκε κατά τη θερινή περίοδο η σημαντική άνοδος για πέμπτο τρίμηνο (+9,2%), ηπιότερη από ότι στο προηγούμενο τρίμηνο, οδηγώντας σε μέση άνοδο στο χρονικό διάστημα Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου κατά 11,6%. Συνολικά οι εξαγωγές ήταν 21,4% υψηλότερες από ότι το 2020, με την άνοδο να προέρχεται κατά 63,2% από τις εξαγωγές υπηρεσιών και κατά 36,8% από τις εξαγωγές προϊόντων. Συνέχισαν όμως να υπολείπονται κατά 5,0% του επιπέδου τους πρόπερσι.

Και στην πλευρά των εισαγωγών η άνοδος ήταν πολύ ισχυρότερη κατά το δεύτερο (+41,2% έναντι +18,1%) και το τρίτο τρίμηνο (+58,1% έναντι +10,1%) στην πλευρά των υπηρεσιών σε σχέση με εκείνη των αγαθών. Ακολούθως, οι εισαγωγές προϊόντων ήταν στο εννεάμηνο του 2021 8,4% υψηλότερες από ότι ένα πριν ένα έτος και οι εισαγωγές υπηρεσιών 28,0% περισσότερες. Η μέση διεύρυνση του συνόλου των εισαγωγών κατά 13,2% προήλθε σχεδόν εξίσου από τις εισαγωγές αγαθών (47,2%) και τις εισαγωγές υπηρεσιών (52,8%). Επιπλέον, οι συνολικές εισαγωγές ήταν 5,1% περισσότερες από ότι την ίδια περίοδο του 2019. Συνολικά στο εννεάμηνο το έλλειμμα του εξωτερικού ισοζυγίου σε εθνικολογιστικούς όρους περιορίστηκε σε σχέση με την ίδια περίοδο πρόπερσι κατά 26,1% από τα €8,5 δισεκ. στα €6,3 δισεκ.

Προσεγγίζοντας το ΑΕΠ από την πλευρά της παραγωγής, η εγχώρια ακαθάριστη προστιθέμενη αξία διευρύνθηκε κατά 8,8% στο εννεάμηνο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου πέρυσι, από την ισχυρή ενίσχυσή της στο δεύτερο (+14,5%) και το τρίτο (+13,3%) τρίμηνο. Επτά εκ των δέκα βασικών κλάδων της ελληνικής οικονομίας παρουσίασαν διεύρυνση της δραστηριότητάς τους στο συγκεκριμένο χρονικό διάστημα σε σύγκριση με πριν ένα χρόνο, σε δύο αυτή υποχώρησε, ενώ σε έναν ήταν ουσιαστικά αμετάβλητη. Η ισχυρότερη άνοδος, κατά 22,3%, σημειώθηκε στο Χονδρικό - λιανικό εμπόριο, μεταφορές - αποθήκευση, ξενοδοχεία - εστιατόρια, αντανακλώντας την ισχυρή άνοδο του διεθνούς τουρισμού, αλλά και τη σημαντική αναθέρμανση της καταναλωτικής ζήτησης κατόπιν της άρσης των περιοριστικών μέτρων στη λειτουργία των επιχειρήσεων από τις αρχές του δεύτερου τριμήνου πέρυσι. Από την άλλη πλευρά, αυτή η άνοδος εξισορροπεί την παρόμοια συρρίκνωση της δραστηριότητας πρόπερσι, που ήταν η εντονότερη μεταξύ των τομέων (-22,1%). Η ισχυρή ενίσχυση των επενδύσεων σε κατοικίες που προαναφέρθηκε, αλλά και στις λοιπές κατασκευές, αποτυπώνεται στην αύξηση της δραστηριότητας στις Κατασκευές κατά 21,1%, σε συνέχεια της ανόδου της το 2020 κατά 3,9%, που ήταν η ισχυρότερη ανάμεσα στους τομείς. Έπονται σε διεύρυνση του προϊόντος τους, με διψήφιο ρυθμό, οι κλάδοι Επαγγελματικών-επιστημονικών - τεχνικών - διοικητικών δραστηριοτήτων (+14,9%), Ενημέρωσης-Επικοινωνίας (+11,4%) και Βιομηχανίας (+10,4%), κατόπιν υποχώρησής του πρόπερσι στους δύο πρώτους (-8,9% και -2,3% αντίστοιχα) και μικρής ανόδου στον τελευταίο (+1,7%). Η ηπιότερη άνοδος σημειώθηκε στις Τέχνες-Διασκέδαση-Ψυχαγωγία (+3,9%), κλάδος ο οποίος είχε πληγεί ιδιαίτερα ένα χρόνο νωρίτερα από τα μέτρα προστασίας της δημόσιας υγείας (-21,3%) και στη Δημόσια διοίκηση-άμυνα-υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση (+3,3%), υπεραντισταθμίζοντας την ήπια

πτώση στο συγκεκριμένο χρονικό διάστημα του 2020 (-1,6%). Στον κλάδο Διαχείρισης ακίνητης περιουσίας το προϊόν κινήθηκε στα ίδια επίπεδα με ένα χρόνο νωρίτερα (+0,3%), όταν όμως ήταν 10,4% χαμηλότερο από ότι το 2019.

Από την άλλη πλευρά, συρρίκνωση δραστηριότητας σημειώθηκε στο εννεάμηνο του περασμένου έτους στον Πρωτογενή τομέα (-7,4%) και τις Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες (-3,3%, συνεχίζοντας την ίδια τάση κατά το 2020 (κατά -3,2% και -7,0% αντίστοιχα).

Αν και οι εξελίξεις στην οικονομική δραστηριότητα αποτυπώνονται με χρονική υστέρηση στην αγορά εργασίας, η συνέχιση της ισχυρής ανόδου του ΑΕΠ στο τρίτο τρίμηνο συνοδεύτηκε από σημαντική διεύρυνση της απασχόλησης, κατά 4,9% ή 191,5 χιλ., σαφώς ισχυρότερη εκείνης στο προηγούμενο τρίμηνο. Μάλιστα, σε αντίθεση με το δεύτερο τρίμηνο, αυτή η τάση προήλθε κυρίως από μείωση του αριθμού των ανέργων (κατά 73,6% ή 141 χιλ.), όχι από τον περιορισμό του μη ενεργού πληθυσμού, που διευρύνει το εργατικό δυναμικό. Ακολούθως η εξασθένιση του ποσοστού ανεργίας σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο ένα έτος νωρίτερα κλιμακώθηκε έντονα στο τρίμηνο Ιουλίου-Σεπτεμβρίου, στις 3,2 από 0,9 ποσοστιαίες μονάδες το προηγούμενο τρίμηνο. Έτσι, το ποσοστό ανεργίας διαμορφώθηκε στο 13,0%. Αυτό το επίπεδο είναι παραπλήσιο με εκείνο στο τρίτο τρίμηνο του 2010, όταν ξεκινούσε η διαδικασία οικονομικής προσαρμογής εγχωρίως. Συνολικά στο εννεάμηνο ο αριθμός των ανέργων μειώθηκε σε σχέση με ένα έτος νωρίτερα κατά μέσο όρο κατά 58,8 χιλ. ή 7,8%, πρωτίστως λόγω συρρίκνωσης του εργατικού δυναμικού (-47,0 χιλ. ή -1,0%) και λιγότερο λόγω επέκτασης της απασχόλησης (+11,8 χιλ. ή +0,3%). Το μέσο ποσοστό ανεργίας διαμορφώθηκε στο 15,3% έναντι 16,4% ένα έτος νωρίτερα, όταν επίσης υποχωρούσε κατά 1,1 ποσοστιαία μονάδα έναντι του 2019.

Σε κλαδικό επίπεδο, οι τάσεις στην απασχόληση δεν είναι συναφείς σε ορισμένες περιπτώσεις με εκείνες στο κλαδικό προϊόν που αναφέρθηκαν παραπάνω, επαληθεύοντας τη χρονική διάσταση ανάμεσα στις εξελίξεις στην οικονομική δραστηριότητα και σε εκείνες στην αγορά εργασίας. Ενδεχομένως σε κάποιες περιπτώσεις οι αναντιστοιχίες να οφείλονται στα μέτρα υποστήριξης της απασχόλησης, κυρίως πέρυσι, αλλά και φέτος, που απέτρεψαν διακυμάνσεις στην απασχόληση. Για παράδειγμα, κλάδοι από το Χονδρικό-λιανικό εμπόριο, μεταφορές – αποθήκευση, ξενοδοχεία – εστιατόρια και οι Κατασκευές, που παρουσίασαν την εντονότερη αύξηση οικονομικής δραστηριότητας, δεν συγκαταλέγονται σε εκείνους με τις περισσότερες νέες θέσεις εργασίας, ενώ στον Πρωτογενή τομέα, με υποχώρηση προϊόντος, σημειώνεται η εντονότερη αύξησή τους. Από την άλλη πλευρά, στις Επαγγελματικές-επιστημονικές δραστηριότητες και τη Βιομηχανία, η δυναμική της απασχόλησης συνάδει με εκείνη στο προϊόν τους. Συγκεκριμένα, οι περισσότερες θέσεις εργασίας σε σύγκριση με το τρίτο τρίμηνο πέρυσι δημιουργήθηκαν στις Υπηρεσίες παροχής καταλύματος-εστίασης (+49,1 χιλ. ή +12,4%), στον Πρωτογενή τομέα (+39,1 χιλ. ή +9,7%), στη Δημόσια διοίκηση-άμυνα-υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση (+37,5 χιλ. ή +15,5%) και στη Μεταποίηση (+31,3 χιλ. ή +8,4%). Στον αντίποδα, η μεγαλύτερη μείωση των θέσεων εργασίας κατά το τρίτο τρίμηνο σημειώθηκε στην Εκπαίδευση (-12,2 χιλ. ή -4,0%), στις Χρηματοπιστωτικές-ασφαλιστικές δραστηριότητες (-7,5 χιλ. ή -8,5%), στο Χονδρικό-λιανικό εμπόριο (-6,0 χιλ. ή -0,8%) και στις Διοικητικές-υποστηρικτικές δραστηριότητες (-3,4 χιλ. ή -4,0%).

Στο πεδίο των τιμών καταναλωτή, οι πληθωριστικές πιέσεις κλιμακώθηκαν κατά το τρίτο τρίμηνο του 2021, ύστερα από 13 μήνες. Κατά μέσο όρο την περίοδο Ιουλίου-Σεπτεμβρίου ο Γενικός

Δείκτης Τιμών Καταναλωτή αυξήθηκε κατά 1,8%, έναντι ήπιας ανόδου 0,3% στο προηγούμενο τρίμηνο και υποχώρησης 1,9% στο αντίστοιχο τρίμηνο πέρυσι. Τον Σεπτέμβριο ο ρυθμός πληθωρισμού διαμορφώθηκε στο 2,2%, που είναι ο υψηλότερος από τον Φεβρουάριο του 2012. Η ενίσχυση της πληθωριστικής τάσης οφείλεται κυρίως στην αύξηση των τιμών των ενεργειακών προϊόντων. Η αρνητική επίδραση στις τιμές των έμμεσων φόρων, λόγω της μείωσης του ΦΠΑ από την 1/6/2020 σε ορισμένα προϊόντα και υπηρεσίες, ήταν μικρή ένα χρόνο μετά την εφαρμογή της. Μεταξύ των 12 κατηγοριών προϊόντων και υπηρεσιών που υπεισέρχονται στον εγχώριο ΔTK, σημειώθηκε αύξηση τιμών σε τρεις, ενώ σε πέντε οι τιμές ήταν σχεδόν αμετάβλητες. Η μεγαλύτερη αύξηση τιμών σημειώθηκε σε εκείνες τις κατηγορίες που επηρεάζονται από τις τιμές των ενεργειακών προϊόντων. Συγκεκριμένα, οι τιμές των μεταφορικών υπηρεσιών ανήλθαν κατά 6,8% και της Στέγασης κατά 4,4%. Ωστόσο, οι συγκεκριμένες κατηγορίες παρουσίαζαν πριν ένα χρόνο την εντονότερη υποχώρηση, κατά 5,0% και 8,5%, επομένως οι φετινές τάσεις οφείλονται σε «αποτέλεσμα βάσης». Άνοδος τιμών σημειώθηκε και στη Διατροφή-μη αλκοολούχα ποτά, κατά 2,6%, εξέλιξη η οποία σχετίζεται με την προαναφερθείσα ολοκλήρωση της επίδρασης της μείωσης του ΦΠΑ. Μεταξύ των υπολοίπων κατηγοριών, οι τιμές ήταν σχεδόν αμετάβλητες στην περίοδο Ιουλίου-Σεπτεμβρίου στην Εκπαίδευση (+0,3%), τα Ξενοδοχεία-καφέ-εστιατόρια (+0,1%), τα Αλκοολούχα ποτά-καπνός (-0,2%), τα Διαρκή αγαθά (-0,2%) και τις Υπηρεσίες υγείας (-0,4%). Η μεγαλύτερη υποχώρηση τιμών σημειώθηκε στις Επικοινωνίες (-2,6%), σε συνέχεια της παρόμοιας μείωσής τους πρόπερσι (-2,4%), και στην Ένδυση-υπόδηση (-1,5%), όπου πρόπερσι ήταν αμετάβλητες.

Ανακεφαλαιώνοντας, η διάρθρωση της ισχυρής ανάκαμψης της ελληνικής οικονομίας κατά το τρίτο τρίμηνο ήταν ελαφρώς διαφορετική από ότι στο προηγούμενο, με τις εξαγωγές να έχουν πρωταρχικό ρόλο σε αυτή την τάση αντί της ιδιωτικής κατανάλωσης, εξαιτίας κυρίως της κατακόρυφης ενίσχυσης των εξαγωγών υπηρεσιών, ενώ και ο ρυθμός ανόδου στις εξαγωγές προϊόντων παρέμεινε υψηλός. Η συνέχιση της αρκετά υψηλής διεθνούς τουριστικής κίνησης στο τέταρτο τρίμηνο θεωρείται πως συνέβαλε στη διατήρηση της σημαντικής ανοδικής δυναμικής στις εξαγωγές υπηρεσιών κατά το τελευταίο τρίμηνο πέρυσι, με ελαφρώς χαμηλότερο ρυθμό από ότι στο προηγούμενο, λόγω και του συγκριτικά υψηλότερου επιπέδου-βάσης στο τελευταίο τρίμηνο του 2020. Συνολικά στην προηγούμενη χρονιά η άνοδος του διεθνούς τουρισμού μάλλον διαμορφώθηκε ελαφρώς υψηλότερα των αρχικών προσδοκιών. Όπως είχε προβλεφθεί στην προηγούμενη έκθεση του IOBE για την ελληνική οικονομία, η διεύρυνση των εξαγωγών προϊόντων θα συνεχιστεί ηπιότερα στο δεύτερο μισό του 2021, κυρίως υπό την αρνητική επενέργεια στο διεθνές εμπόριο της έντονης αύξησης των τιμών βασικών εμπορευμάτων. Σύμφωνα με τα πλέον πρόσφατα στοιχεία, ο μηνιαίος όγκος του διεθνούς εμπορίου παρουσιάζει σταθεροποιητικές τάσεις από τον Μάρτιο έως τον Οκτώβριο και δεν ανέρχεται περαιτέρω. Πλέον, η διαφορά του από το αντίστοιχο περυσινό επίπεδο έχει υποχωρήσει αρκετά.

Η βελτίωση του εξωτερικού ισοζυγίου (σε εθνικολογιστικούς όρους) θα μετριαστεί σε μεγάλο βαθμό από τη συνέχιση της διεύρυνσης των εισαγωγών. Η ανάσχεση της βελτίωσης αναμένεται να προέλθει κυρίως από τις αρκετά περισσότερες εισαγωγές προϊόντων, εξαιτίας κυρίως της έντονης αύξησης της ιδιωτικής κατανάλωσης. Παρά την πολύ ισχυρότερη αύξηση των εισαγωγών υπηρεσιών στο τρίτο τρίμηνο, διαχωρίζοντας το εξωτερικό ισοζύγιο σε ισοζύγιο προϊόντων και υπηρεσιών, προκύπτει πως στο τρίμηνο Ιουλίου-Σεπτεμβρίου το πρώτο επιδεινώθηκε από πρόπερσι κατά €520 εκατ., ενώ το δεύτερο βελτιώθηκε κατά €1,64 δισεκ. Επομένως, παρά τη

σχετικά μικρότερη διεύρυνση των εισαγωγών αγαθών, το συνολικό εξωτερικό ισοζύγιο επιδεινώθηκε εξαιτίας τους.

Πίνακας 3.1

Εξέλιξη βασικών μακροοικονομικών μεγεθών–Εθνικοί Λογαριασμοί (εποχικά διορθωμένα στοιχεία, σταθερές τιμές 2015) προσωρινά στοιχεία

Τρίμηνο	ΑΕΠ		Τελική Κατανάλωση		Επενδύσεις		Εξαγωγές		Εισαγωγές	
	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής
2008	249.9	-0,2%	221.53	2,1%	59.020	-9,2%	58.48	3,7%	89.87	1,1%
2009	239.1	-4,3%	219.99	-0,7%	43.185	-26,8%	47.79	-18,3%	71.70	-20,2%
2010	226.1	-5,4%	207.01	-5,9%	38.613	-10,6%	49.95	4,5%	69.24	-3,4%
2011	194.7	-13,9%	176.04	-15,0%	25.700	-33,4%	47.87	-4,0%	55.60	-19,7%
2012	180.6	-7,2%	163.32	-7,2%	20.380	-20,7%	48.93	2,2%	52.55	-5,5%
2013	176.0	-2,6%	156.58	-4,1%	19.680	-3,4%	49.90	2,0%	50.82	-3,3%
2014	177.3	0,7%	156.77	0,1%	20.512	4,2%	53.66	7,5%	54.28	6,8%
2015	176.1	-0,7%	156.31	-0,3%	21.404	4,3%	56.39	5,1%	58.45	7,7%
2016	175.6	-0,5%	156.11	-0,3%	22.768	6,6%	56.23	-0,7%	59.88	2,7%
α' 2017	44.03	0,4%	39.430	1,8%	5.936	0,4%	14.71	7,8%	15.74	7,6%
β' 2017	44.29	1,3%	39.719	2,2%	5.237	-12,4%	15.51	12,5%	15.89	7,9%
γ' 2017	44.77	2,1%	39.844	1,6%	5.505	2,0%	15.54	7,4%	16.25	7,6%
δ' 2017	44.36	0,5%	40.044	2,0%	4.957	-9,5%	1523	6,4%	1653	7,3%
2017	177.4	1,1%	159.03	1,9%	21.635	-5,0%	6101	8,5%	6443	7,6%
α' 2018	44.97	2,1%	40.155	1,8%	5.417	-8,7%	1605	9,1%	1652	5,0%
β' 2018	45.04	1,7%	39.836	0,3%	6.076	16,0%	1680	8,3%	1723	8,4%
γ' 2018	44.94	0,4%	39.960	0,3%	5.438	-1,2%	1662	6,9%	1762	8,4%
δ' 2018	45.21	1,9%	39.937	-0,3%	6.370	28,5%	1728	13,5%	1782	7,8%
2018	180.1	1,5%	159.88	0,5%	23.303	7,7%	6676	9,4%	6920	7,4%
α' 2019	45.60	1,4%	40.284	0,3%	6.225	14,9%	1697	5,7%	1781	7,8%
β' 2019	45.95	2,0%	40.558	1,8%	5.325	-12,4%	1745	3,9%	1767	2,6%
γ' 2019	45.96	2,3%	40.224	0,7%	5.006	-8,0%	1790	7,7%	1781	1,1%
δ' 2019	45.85	1,4%	40.805	2,2%	6.015	-5,6%	1750	1,3%	1805	1,3%
2019	183.3	1,8%	161.87	1,2%	22.570	-3,1%	6983	4,6%	7137	3,1%
α' 2020	45.13	-1,0%	40.658	0,9%	6.575	5,6%	1706	0,5%	1788	0,4%
β' 2020	38.74	-15,7%	36.068	-11,1%	5.653	6,2%	1222	-30,0%	1511	-14,5%
γ' 2020	40.91	-11,0%	38.121	-5,2%	7.121	42,2%	1169	-34,7%	1648	-7,4%
δ' 2020	42.48	-7,3%	38.793	-4,9%	5.582	-7,2%	1562	-10,7%	1627	-9,9%
2020	167.2	-8,8%	153.63	-5,1%	24.931	10,5%	5660	-18,9%	6575	-7,9%
α' 2021	44.27	-1,9%	39.728	-2,3%	6.405	-2,6%	1692	-0,8%	1726	-3,4%
β' 2021	45.18	16,6%	40.530	12,4%	7.426	31,4%	1543	26,3%	1869	23,7%
γ' 2021	46.40	13,4%	40.910	7,3%	6.762	-5,0%	1737	48,6%	2006	21,7%

* προσωρινά στοιχεία

Πηγή: Τριμηνιαίοι Εθνικοί Λογαριασμοί, ΕΛ.ΣΤΑΤ., Δεκέμβριος 2021

Στην ανάκαμψη συνέβαλε σε μεγάλο βαθμό και στο τρίτο τρίμηνο του 2021 η ενίσχυση της καταναλωτικής ζήτησης των νοικοκυριών. Καθώς δεν έλαβαν χώρα ιδιαίτερα δυσμενείς εξελίξεις γύρω από το υγειονομικό ζήτημα στο καταληκτικό τρίμηνο του προηγούμενου έτους, οι οποίες θα οδηγούσαν σε περιοριστικά μέτρα στη λειτουργία κλάδων στους οποίους πραγματοποιείται σημαντικό τμήμα της ιδιωτικής κατανάλωσης, η δυναμική της θεωρείται πως παρέμεινε έντονα ανοδική και σε αυτό το χρονικό διάστημα. Με αυτή την εξέλιξη συνάδει η σημαντική άνοδος στο Λιανικό Εμπόριο στην αρχή του τέταρτου τριμήνου, όπως θα δειχθεί στην επόμενη υποενότητα. Το ίδιο χρονικό η διάστημα η αποταμιευτική ροπή των νοικοκυριών είναι σαφώς χαμηλότερη σε σύγκριση με το πρώτο επτάμηνο του έτους, τάση η οποία μπορεί να συμβάλει στην ισχυρή κλιμάκωση των καταναλωτικών δαπανών τους. Ενώ η αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης θα αποτελέσει τη βασική αιτία ενίσχυσης της εγχώριας ζήτησης, θα έχει αρνητικό αντίκτυπο στο εξωτερικό ισοζύγιο.

Σε ότι αφορά τις επενδύσεις, καθώς η πανδημία δεν παρουσίασε νέα κλιμάκωση στο τελευταίο τρίμηνο πέρυσι, οι παρεμβάσεις στήριξης επιχειρήσεων και αυτοαπασχολούμενων που καταχωρούνται σε αυτές περιορίστηκαν σημαντικά. Από την άλλη πλευρά, ξεκίνησε η εισροή των πόρων από το Μηχανισμό Ανθεκτικότητας και Ανάκαμψης (RRF), που θα χρηματοδοτήσουν επενδύσεις στις προτεραιότητες του σχετικού σχεδίου (Ελλάδα 2.0). Η ισχυρή υποχώρηση το 2020 των επενδύσεων σε μεταφορικά μέσα, που ήταν η βασική αιτία της πτώσης του συνόλου τους, έχει αντισταθμιστεί σε μεγάλο βαθμό, τουλάχιστον κατά το εννεάμηνο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου. Επιπλέον, συνεχίστηκε και κλιμακώθηκε το 2021 η σημαντική άνοδος των επενδύσεων σε κατοικίες, ενώ η αύξηση της παραγωγής στη Βιομηχανία αποτυπώνεται στις επενδύσεις σε εξοπλισμό.

Όπως είχε επισημανθεί στην προηγούμενη έκθεση για την ελληνική οικονομία, τις επενδύσεις υποστηρίζει η συνεχιζόμενη από πέρυσι διεύρυνση της χρηματοδότησης από το τραπεζικό σύστημα προς τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις, δυνατότητα η οποία οφείλεται αφενός στη σταθερά υψηλή επιστροφή καταθέσεων στο τραπεζικό σύστημα, αφετέρου στη ρευστότητα που αυτό άντλησε και συνεχίζει να αντλεί από τους έκτακτους μηχανισμούς της ΕΚΤ.

Στην επόμενη υποενότητα πραγματοποιείται το σύνολο των μεσοπρόθεσμων μακροοικονομικών προβλέψεων.

Μεσοπρόθεσμες προοπτικές

- Η δυναμική της πανδημίας, εγχωρίως και διεθνώς, η δραστηριότητα στον κλάδο Τουρισμού, η αξιοποίηση του Ταμείου Ανάκαμψης, η εξέλιξη του πληθωρισμού, ο ρυθμός ανάκαμψης στην Ευρωζώνη, καθοριστικοί παράγοντες της εξέλιξης του ΑΕΠ το 2021 και το 2022.
- Καθώς το 2021 έχει ολοκληρωθεί και η εξέλιξη πολλών από τις παραμέτρους πρόβλεψης είναι γνωστή, ένα σενάριο μακροοικονομικών εξελίξεων για αυτό το έτος. Δύο σενάρια για το 2022.
- Αναθεώρηση ανάκαμψης το 2021 σε 9,0-9,5%, από 8,0-8,5%, λόγω ισχυρότερης ανόδου διεθνούς τουρισμού και εξαγωγών προϊόντων και ελαφρώς εντονότερης αναθέρμανσης καταναλωτικής ζήτησης.
- Βασικό σενάριο 2022: ανάπτυξη 4,5-5,0% από νέα σημαντική ενίσχυση διεθνούς τουρισμού, συνέχιση ισχυρής ανάκαμψης στην Ευρωζώνη, έντονη κλιμάκωση επενδύσεων, κυρίως από την ενεργοποίηση του Ταμείου Ανάκαμψης και άντληση πόρων από τις κεφαλαιαγορές.
- Εναλλακτικό σενάριο 2022: βραδύτερη ανάπτυξη 2,5-3,0% λόγω ισχυρότερων περιοριστικών μέτρων, σε κλάδους και ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, χωρίς επιβολή lockdown. Εξασθένιση στην καταναλωτική διάθεση, επιβράδυνση ανόδου διεθνούς τουρισμού, ηπιότερη ανάπτυξη στην Ευρώπη.

Η νέα, πρωτοφανής αύξηση των κρουσμάτων του κορονοϊού στο τέλος του 2021, διεθνώς και λίγο αργότερα στην Ελλάδα, εξαιτίας της νέας μετάλλαξής του, ενίσχυσε εκ νέου τη σημασία της πανδημίας για τις μεσοπρόθεσμες οικονομικές εξελίξεις και την αβεβαιότητα για αυτές. Αυτή η εξέλιξη σημειώθηκε παρά τους αυξημένους ρυθμούς εμβολιασμού, ακόμα και σε χώρες με υψηλά ποσοστά εμβολιαστικής κάλυψης. Ωστόσο η πίεση στα συστήματα υγείας είναι προς το παρόν αναλογικά χαμηλότερη από προηγούμενες εξάρσεις, καθώς τα συμπτώματα όσων νοσοούν από την καινούργια μετάλλαξη είναι γενικά αρκετά ηπιότερα. Σε αυτές τις συνθήκες, οι έως τώρα παρεμβάσεις πολιτικής για την αντιμετώπιση της νέας έξαρσης έχουν μικρότερη ένταση και εμβέλεια από αντίστοιχες στο παρελθόν. Καθώς η εξάπλωση της μετάλλαξης βρίσκεται σε εξέλιξη, το εύρος των μέτρων την προσεχή περίοδο και οι επιπτώσεις τους στην οικονομία δεν είναι δεδομένα. Οι σχετικές αποφάσεις θα εξαρτηθούν καθοριστικά από το βαθμό πίεσης στο σύστημα υγείας.

Σε ότι αφορά τις πρόσφατες εξελίξεις στο πεδίο των τιμών, οι πληθωριστικές πιέσεις κλιμακώθηκαν στο τέλος του περασμένου έτους. Η δυναμική τους δεν οφείλεται πλέον αποκλειστικά στην αύξηση των τιμών των προϊόντων ενέργειας, αλλά και στις διαταραχές που αυτή έχει προκαλέσει στις εφοδιαστικές αλυσίδες και στις επιδράσεις της στο κόστος παραγωγής άλλων προϊόντων και υπηρεσιών. Αυτές οι εξελίξεις επιβραδύνουν την οικονομική ανάκαμψη παγκοσμίως. Όμως, ακολουθώντας εξασθενεί και η ζήτηση για ενεργειακά προϊόντα, εξέλιξη η οποία ήδη αποτυπώνεται στη σημαντική υποχώρηση της διεθνούς τιμής του πετρελαίου τον Δεκέμβριο.

Από την άλλη πλευρά, στις θετικές εξελίξεις εγχωρίως στο τέλος του 2021 και στην αρχή του νέου έτους συγκαταλέγονται: α) η συνέχιση των ολοκληρωμένων εμβολιασμών με σταθερό ρυθμό, σε σύγκριση με το τρίτο τρίμηνο, και η πραγματοποίηση της αναμνηστικής δόσης του εμβολίου με υψηλό ρυθμό, β) η παρατεταμένη τουριστική περίοδος, έως τον Νοέμβριο και γ) η επιτάχυνση ένταξης έργων στο Ταμείο Ανάκαμψης.

Αναλυτικά, όπως είχε επισημανθεί στην προηγούμενη τριμηνιαία έκθεση του IOBE για την ελληνική οικονομία, «η είσοδος στο φθινόπωρο μπορεί να αποτελέσει εστία προκλήσεων για την αντιμετώπιση της πανδημίας, καθώς οι κλιματολογικές συνθήκες ευνοούν την εξάπλωση του ιού SARS-CoV-2, όπως και η μεταφορά δραστηριοτήτων από ανοικτούς σε κλειστούς χώρους (π.χ. εστίαση, άθληση), η δια ζώσης λειτουργία των σχολείων, με τη μεγάλη πλειοψηφία των μαθητών να μην έχει εμβολιαστεί». Η εμφάνιση στο τέλος Νοεμβρίου της μετάλλαξης Όμικρον στη Μποτσουάνα επαλήθευσε αυτή την εκτίμηση. Η νέα μετάλλαξη είναι ιδιαίτερα μεταδοτική, αλλά με αρκετά ηπιότερα συμπτώματα για τη μεγάλη πλειοψηφία όσων νοσοούν. Πάρα ταύτα, η ραγδαία αύξηση των κρουσμάτων και η αβεβαιότητα για την επίπτωση αυτής της τάσης στα υπόλοιπα επιδημιολογικά δεδομένα (νοσηλείες ΜΕΘ, θύματα από τη νόσο COVID-19 έχουν ήδη οδηγήσει ορισμένες χώρες στη λήψη πρόσθετων μέτρων προστασίας της δημόσιας υγείας. Τα πλέον αυστηρά μέτρα λήφθηκαν στην Ολλανδία, όπου επιβλήθηκε εκ νέου lockdown, με την αναστολή από τις 18 Δεκεμβρίου της λειτουργίας όλων των μη βασικών καταστημάτων και ευρύτερα υπηρεσιών. Αρκετές ευρωπαϊκές χώρες έχουν επιβάλει διάφορους περιορισμούς στη λειτουργία των δραστηριοτήτων διασκέδασης και ψυχαγωγίας (bars, κινηματογράφοι, θέατρα κ.ά.) ή μέρους αυτών (π.χ. Γερμανία, Δανία, Ελλάδα, Πορτογαλία, Σουηδία, Φινλανδία), καθώς και στους συγχρωτισμούς (π.χ. Ην. Βασίλειο, Ιρλανδία). Επιπλέον, όλες οι χώρες έχουν ενισχύσει τους ελέγχους κατά την είσοδο ταξιδιωτών από το εξωτερικό και ορισμένες και τους σχετικούς περιορισμούς (επιβολή καραντίνας). Σε πιο αυστηρά μέτρα έχει προχωρήσει η Κίνα σε πόλεις με αρκετά αυξημένα κρούσματα. Πάρα ταύτα, η καινούργια μετάλλαξη επελαύνει και εφόσον ο αντίκτυπός της στα επιδημιολογικά δεδομένα πέραν των κρουσμάτων εξελιχθεί σε ισχυρό, τα μέτρα προστασίας της δημόσιας υγείας θα κλιμακωθούν σε πολλές χώρες, ενδεχομένως έντονα.

Κατά το τρίτο τρίμηνο του προηγούμενου έτους, όταν εξαπλωνόταν η μετάλλαξη Δέλτα και τα μέτρα προστασίας της δημόσιας υγείας είχαν χαλαρώσει σε μεγάλο βαθμό, εξαιτίας των μη ευνοϊκών συνθηκών για τον ιό από τον καλοκαιρινό καιρό, συνεχίστηκε η σημαντική ανάκαμψη σε πολλές χώρες και οικονομικές ζώνες, ωστόσο με ρυθμούς σαφώς ηπιότερους από ότι στο προηγούμενο τρίμηνο: στις χώρες του ΟΟΣΑ, το ΑΕΠ αυξήθηκε κατά 4,6%, αντί ρυθμού 13,2% στο δεύτερο τρίμηνο πέρυσι και πτώσης 3,7% στο τρίτο τρίμηνο το 2020, ενώ στην ΕΕ το προϊόν διευρύνθηκε κατά 4,1%, κατόπιν ανάκαμψης 13,8% ένα τρίμηνο νωρίτερα και πτώσης 3,9% πριν ένα έτος. Στις ΗΠΑ το ΑΕΠ ενισχύθηκε στο τρίμηνο Ιουλίου-Σεπτεμβρίου του 2021 με ρυθμό 4,9%, αντί αύξησής του κατά 12,2% στο δεύτερο τρίμηνο και ύφεσης 2,9% το καλοκαίρι πρόπερσι. Στην οικονομία της Κίνας η ανάπτυξη επιβραδύνθηκε στο τρίτο τρίμηνο στο 4,9%, από 7,9% στο προηγούμενο τρίμηνο και διεύρυνση του ΑΕΠ κατά 4,59% στην αντίστοιχη περίοδο πρόπερσι. Η ισχυρότερη αύξηση του ΑΕΠ μεταξύ των πλέον ανεπτυγμένων χωρών σημειώθηκε στο τρίτο τρίμηνο, όπως στο προηγούμενο, στο Ηνωμένο Βασίλειο (+6,6%), κατόπιν όμως της εντονότερης πτώσης του μεταξύ αυτών των χωρών πριν ένα έτος (-8,1%). Η ισχυρή δυναμική ανάκαμψης κρίνεται πως επηρέασε αντιστοίχως το διεθνές εμπόριο. Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου ανακοίνωσε τον Οκτώβριο πως ο ρυθμός μεγέθυνσης του όγκου του διεθνούς εμπορίου θα έφτανε το 2021 το 10,8%, από 8,0% που ήταν η πρόβλεψη τον περυσινό Μάρτιο. Για το νέο έτος προβλέπεται επιβράδυνση της διεύρυνσης στο 4,7%, ελαφρώς ταχύτερα από ότι αναμενόταν προηγουμένως (4,0%).¹⁶

Ως προς τις πρόσφατες εξελίξεις στις τιμές της ενέργειας, η μέση τιμή του πετρελαίου Brent σε δολάρια ήταν στο τελευταίο τρίμηνο του 2021 80% υψηλότερη σε σχέση με ένα χρόνο νωρίτερα,

¹⁶ Press release 889, WTO, Οκτώβριος 2021

διαφορά μεγαλύτερη εκείνης στο οκτάμηνο Ιανουαρίου-Αυγούστου (63,9%). Ωστόσο, στο τέλος του τέταρτου τριμήνου πέρυσι και στην αρχή του 2022, η διαφορά είχε υποχωρήσει στην περιοχή του 50%. Παρά αυτή την επιβράδυνση, παραμένει υψηλή. Την ίδια περίοδο, η ετήσια αύξηση της τιμής του φυσικού αερίου ήταν παραπλήσια (88,3%), ελαφρώς ηπιότερη από ότι στο εννεάμηνο που προηγήθηκε (93,2%). Οι επιπτώσεις των αρκετά υψηλών τιμών ενέργειας είναι ήδη έντονες στο κόστος παραγωγής της βιομηχανίας και τα πραγματικά εισοδήματα των νοικοκυριών. Εκτείνονται περαιτέρω, στη λειτουργία των εφοδιαστικών αλυσίδων και την απασχόληση.

Για την αναχαίτηση των επιπτώσεων των αυξήσεων ανακοινώθηκαν στην αρχή του Ιανουαρίου νέα μέτρα, τα οποία αφορούν σε αυτόν το μήνα. Συγκεκριμένα, στις πρώτες κατοικίες των νοικοκυριών, για τις πρώτες 150 KWh κατανάλωσης ηλεκτρικής ενέργειας επιδοτείται το 80% της αύξησης με 160 €/MWh (ήτοι €24), ενώ για την κατανάλωση μεταξύ 151-300kWh επιδοτείται το 60% της αύξησης με 120 €/MWh (δηλαδή με €18). Σε νοικοκυριά ενταγμένα στο κοινωνικό τιμολόγιο, η επιδότηση θα ανέλθει στα 180 €/ MWh, για τις πρώτες 300 KWh. Στα νοικοκυριά που χρησιμοποιούν φυσικό αέριο η επιδότηση θα είναι 20 €/MWh, για το σύνολο της μηνιαίας κατανάλωσης. Η ΔΕΠΑ Εμπορίας θα χορηγήσει επιπλέον έκπτωση ύψους 20€/MWh για όλη τη μηνιαία κατανάλωση στους πελάτες της και έχει ζητηθεί παρόμοια συμβολή από τους υπόλοιπους παρόχους σε συνεργασία μαζί της. Σε ότι αφορά τις επιχειρήσεις, η επιδότηση θα είναι «οριζόντια» για την κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας, στα 65 €/ MWh, θα αφορά όλα τα μη οικιακά τιμολόγια (αγροτών, εμπορικής χρήσης, βιομηχανικά, επαγγελματικά κ.ά.). Η επιδότηση του φυσικού αερίου για τις επιχειρήσεις είναι στα 30 € /MWh για το σύνολο της κατανάλωσης. Από τον περασμένο Νοέμβριο έως τον Μάρτιο φέτος ισχύει η αναστολή της πληρωμής των χρεώσεων Υπηρεσιών Κοινής Ωφέλειας για τις επιχειρήσεις που είναι συνδεδεμένες στη Μέση Τάση. Από τον Φεβρουάριο εξετάζεται, σε συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή Ανταγωνισμού, η επιδότηση να είναι προσαρμοσμένη ανά επαγγελματικό κλάδο, ανάλογα με τη βαρύτητα του ενεργειακού κόστους στην λειτουργία της επιχείρησης. Όσο οι τιμές των προϊόντων ενέργειας παραμένουν υψηλές, αναμένεται πως θα συνεχίζονται οι επιδοτήσεις νοικοκυριών και επιχειρήσεων.

Σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Οκτωβρίου, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε «εργαλειοθήκη» για αντιμετώπιση της ανόδου των τιμών ενέργειας, τόσο βραχυπρόθεσμα, όσο και σε μέσο-μακροπρόθεσμα.

Λόγω της ήπιας έξαρσης των κρουσμάτων στη μεγαλύτερη διάρκεια του τελευταίου τριμήνου του 2021 δεν πραγματοποιήθηκαν νέες πρωτοβουλίες για τη στήριξη των οικονομιών και των κοινωνιών, από εθνικές κυβερνήσεις και πολυεθνικούς φορείς, ενώ ταυτόχρονα ολοκληρώθηκαν αρκετές από όσες εφαρμόζονταν. Η προσπάθεια σταδιακού περιορισμού των παρεμβάσεων δημοσιονομικής πολιτικής αναδεικνύει πως οι ισχυρότερες αναπτυγμένες και αναπτυσσόμενες χώρες προσπαθούν να τιθασεύσουν την επιδείνωση των δημόσιων οικονομικών τους. Συνεχίζονται οι παρεμβάσεις νομισματικής πολιτικής, με ιδιαίτερα χαμηλά ή αρνητικά επιτόκια παρέμβασης από τις μεγαλύτερες κεντρικές τράπεζες, τα προγράμματα αγοράς τίτλων του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα, οι πιστωτικές γραμμές κ.ά. Όμως, στην αρχή Σεπτεμβρίου η ΕΚΤ ανακοίνωσε πως οι ευνοϊκές συνθήκες χρηματοδότησης της ευρωπαϊκής οικονομίας θα διατηρούνταν εφεξής με έναν ελαφρώς χαμηλότερο ρυθμό καθαρών αγορών περιουσιακών στοιχείων στο πλαίσιο του Έκτακτου Προγράμματος Αγορών Τίτλων εξαιτίας της Πανδημίας (PEPP). Σαφώς πιο σημαντική ήταν η ανακοίνωσή της στα μέσα Δεκεμβρίου, με την οποία οριζόταν πως ο ρυθμός καθαρών αγορών κατά το αρχικό τρίμηνο του 2022 θα ήταν σημαντικά

χαμηλότερος, ενώ στο τέλος Μαρτίου φέτος οι καθαρές αγορές θα ολοκληρωθούν. Η συγκεκριμένη απόφαση πιθανότατα σχετίζεται σε σημαντικό βαθμό με την επιδίωξη να αποφευχθεί η «υπερθέρμανση» της οικονομίας της ΕΕ και οι πληθωριστικές πιέσεις από την παροχή υπερβάλλουσας ρευστότητας. Από την άλλη πλευρά, αποφασίστηκε η παράταση του χρονικού ορίζοντα επανεπένδυσης των κεφαλαίων από την εξόφληση τίτλων που αποκτήθηκαν στο πλαίσιο του προγράμματος PEPP τουλάχιστον μέχρι το τέλος του 2024.

Η άρση των περιοριστικών μέτρων εξαιτίας της πανδημίας τους καλοκαιρινούς μήνες και τα βελτιωμένα επιδημιολογικά δεδομένα, οδήγησαν στην ολοκλήρωση της μεγάλης πλειονότητας των παρεμβάσεων υποστήριξης επιχειρήσεων και νοικοκυριών στο καταληκτικό τρίμηνο του 2021. Ωστόσο, συνεχίστηκε το πρόγραμμα κάλυψης του 100% των ασφαλιστικών εισφορών επί έξι μήνες για 100 χιλ. νέες θέσεις απασχόλησης στον ιδιωτικό τομέα. Επιπλέον, από την αρχή του νέου έτους, το συγκεκριμένο πρόγραμμα διευρύνθηκε κατά 50.000 θέσεις. Το πρόγραμμα επιδότησης δόσεων δανείων νοικοκυριών «ΓΕΦΥΡΑ» επεκτάθηκε για τρεις μήνες, έως τον Ιανουάριο του 2022, καθώς η έκδοση της σχετικής απόφασης καθυστέρησε και έγινε στα μέσα Οκτωβρίου. Δεν έχει εξαγγελθεί περαιτέρω παράτασή του. Το πρόγραμμα ΣΥΝ-ΕΡΓΑΣΙΑ παρατάθηκε για ένα τρίμηνο, έως τον Μάρτιο της νέας χρονιάς. Βάσει του Προϋπολογισμού του 2022, έως το 2021 είχαν δαπανηθεί στο πλαίσιο του συγκεκριμένου προγράμματος άνω των €150 εκατ. ευρώ, ενώ τον περασμένο Νοέμβριο ήταν ενταγμένοι στο μηχανισμό περί τους 30.000 εργαζομένους. Στον προϋπολογισμό του τρέχοντος έτους περιλαμβάνεται η μετάθεση της πληρωμής της πρώτης εκ των 60 άτοκων δόσεων της επιστρεπτέας προκαταβολής, από την 31/01/22 στις 30/06/22. Προηγουμένως, στο τέλος Οκτωβρίου, μειώθηκε το ποσοστό επιστροφής όλων των επιστρεπτέων προκαταβολών ανάλογα με την υποχώρηση των ακαθάριστων εσόδων κάθε επιχείρησης. Το συνολικό κόστος του μέτρου εκτιμάται στο φετινό προϋπολογισμό σε €1,23 δισεκ. Δόθηκε επίσης η δυνατότητα αποπληρωμής του συνόλου του επιστρεπτέου ποσού έως τις 31/03/22 με έκπτωση 15% επί αυτού του ποσού. Έως τις 30/06/22 παρατάθηκε και η περίοδος λήξης των πιστωτικών που έχουν εκδοθεί στο πλαίσιο του προγράμματος επιδότησης των Παγίων Δαπανών. Επομένως, πέρα από τη -μικρή- παράταση ορισμένων υφιστάμενων προγραμμάτων, έχουν παρασχεθεί στις επιχειρήσεις διευκολύνσεις για την αποπληρωμή των υποχρεώσεών τους σε κάποια εξ' αυτών. Προσφάτως, κατόπιν των περιοριστικών μέτρων στη διασκέδαση και την εστίαση, επανήλθαν για αυτές τις δραστηριότητες μέτρα στήριξης, τουλάχιστον για τον Ιανουάριο (αναστολή συμβάσεων εργασίας, αποζημίωση ειδικού σκοπού, αναστολή καταβολής δόσης ρυθμισμένων οφειλών, ειδικό πρόγραμμα ενίσχυσης, ανάλογα με τη μείωση του τζίρου).

Η παράταση κάποιων υποστηρικτικών παρεμβάσεων πολιτικής λόγω της πανδημίας και ιδίως οι διευκολύνσεις εξυπηρέτησης των υποχρεώσεων που έχουν προκύψει από αυτές, θα στηρίξουν τη λειτουργία ενός μεγάλου τμήματος των επιχειρήσεων κατά το αρχικό εξάμηνο του τρέχοντος έτους. Ευρύτερα, η υλοποίηση του συνόλου των παρεμβάσεων στήριξης επιβάρυνε σημαντικά το δημοσιονομικό ισοζύγιο και στο 2021. Σύμφωνα με τον Προϋπολογισμό για το 2022, το συνολικό ύψος τους πέρυσι έφτασε τα €15,8 δισεκ., όταν στην Εισηγητική έκθεση του Προϋπολογισμού για το 2021 ο προϋπολογισμός τους ήταν €4,54 δισεκ. και άλλα €3 δισεκ. ήταν διαθέσιμα για τον ίδιο σκοπό, ως πιστώσεις υπό κατανομή. Ο προϋπολογισμός των παρεμβάσεων εξαιτίας της πανδημίας για το 2022 είναι €3,3 δισεκ. Σε αυτόν δεν περιλαμβάνονται οι πρόσφατες για τη διασκέδαση και την εστίαση, Σε κάθε περίπτωση, εφόσον από την εξέλιξη της πανδημίας κριθούν

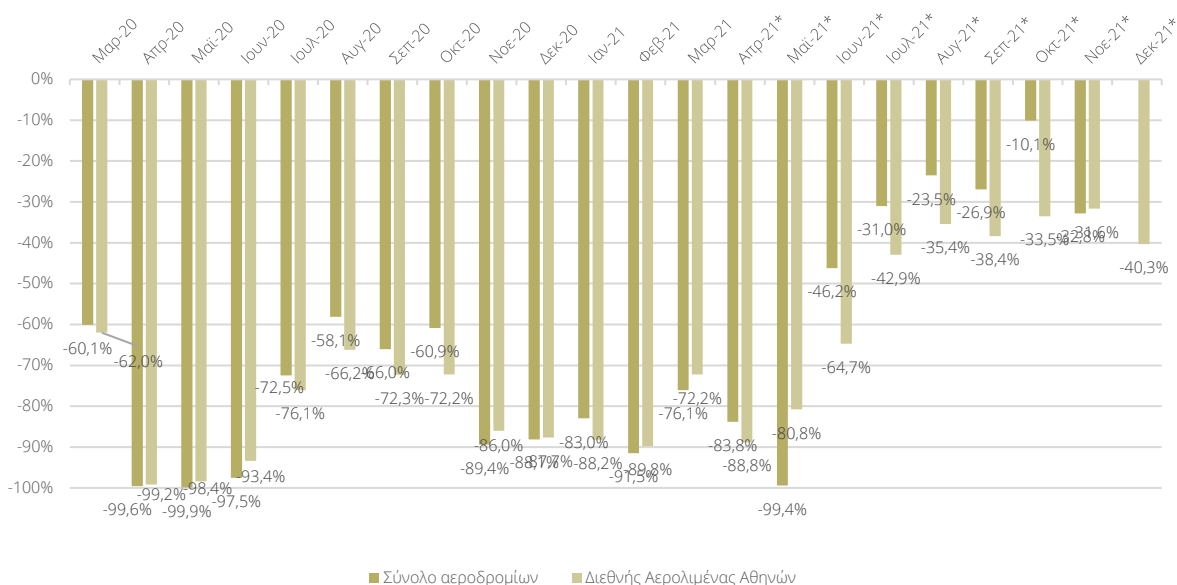

αναγκαία και άλλα μέτρα προστασίας της δημόσιας υγείας που θα περιορίζουν τη λειτουργία κλάδων και δραστηριοτήτων, οι σχετικές δαπάνες θα αυξηθούν.

Τα ήπια επιδημιολογικά δεδομένα στη διάρκεια του φθινοπώρου και η συνέχιση τους καλοκαιρινούς μήνες του εμβολιασμού διεθνώς με ικανοποιητικούς ρυθμούς, οδήγησαν σε παράταση της τουριστικής περιόδου στη μεγαλύτερη διάρκεια του τέταρτου τριμήνου, με υψηλή κίνηση. Αυτή η εξέλιξη σημειώθηκε σε μια περίοδο στην οποία η σημασία των εισπράξεων από το διεθνή τουρισμό για τα συνολικά έσοδα από εξαγωγές υπηρεσιών ήταν πριν την υγειονομική κρίση σημαντική (37,0-39,0%), χαμηλότερη ωστόσο από ότι το καλοκαίρι (62,0-64,0%). Σύμφωνα με τα πλέον πρόσφατα στοιχεία, η μέση υποχώρηση των διεθνών αφίξεων στα αεροδρόμια της χώρας εξασθένησε περαιτέρω στο τρίμηνο Σεπτεμβρίου-Νοεμβρίου έναντι του επιπέδου τους το 2019, στο 23,3%, από μέση συρρίκνωση 33,6% στο τρίμηνο Ιουνίου-Αυγούστου. Το φθινόπωρο, οι διεθνείς αφίξεις στο Διεθνή Αερολιμένα Αθηνών υπολείπονταν κατά 34,5% του επιπέδου τους το 2019, έναντι υστέρησης 47,7% στο προηγούμενο τρίμηνο και 76,8% στο ίδιο τρίμηνο του 2020. Η πτώση στο ΔΑΑ ήταν πολύ μικρότερη από ότι το 2020 και τον Δεκέμβριο, -40,3% από -87,7%. Συνολικά στο ενδεκάμηνο του 2021, οι διεθνείς αφίξεις σε όλα τα αεροδρόμια ήταν 44,8% λιγότερες από ότι το 2019.

Διάγραμμα 3.1

Μεταβολές στις διεθνείς αφίξεις στα αεροδρόμια (ετήσια % μεταβολή)

*Μεταβολές σε σχέση με τις αφίξεις στον αντίστοιχο μήνα του 2019

Πηγές: Υπηρεσία Πολιτικής Αεροπορίας, Διεθνής Αερολιμένας Αθηνών

Η υγειονομική κρίση έχει επισκιάσει άλλες εξελίξεις στο διεθνές περιβάλλον, οι οποίες μπορούν να επηρεάσουν μέσο-μακροπρόθεσμα την ελληνική και την ευρωπαϊκή οικονομία. Σε αυτές περιλαμβάνονται τα γεωπολιτικά ζητήματα στη νοτιοανατολική Μεσόγειο και η υλοποίηση του συναινετικού Brexit από την ΕΕ, οι όροι του οποίου συμφωνήθηκαν στο τέλος του 2020.

Από την πρώτη έκθεση του IOBE για την ελληνική οικονομία μετά την εκδήλωση της πανδημίας του COVID-19, οι μακροοικονομικές προβλέψεις βασίζονται σε εναλλακτικές υποθέσεις για

παράγοντες οι οποίες κρίνεται πως θα επηρεάσουν από το εκάστοτε χρονικό σημείο και μεσοπρόθεσμα τις βασικές μακροοικονομικές μεταβλητές. Οι σημαντικότεροι παράγοντες το 2020 και το 2021 ήταν η εξέλιξη της υγειονομικής κρίσης, στην Ελλάδα και διεθνώς, ιδίως στην Ευρωζώνη, καθώς και το μέγεθος των παρεμβάσεων πολιτικής για την ανάσχεση των επιπτώσεων της. Περιλαμβάνονται στις παραμέτρους των μακροοικονομικών προβλέψεων και το 2022. Ένας πρόσθετος, σημαντικός παράγοντας για την πορεία της οικονομικής δραστηριότητας στο νέο έτος θα είναι ο ρυθμός υλοποίησης των έργων τα οποία είναι ενταγμένα στο Ταμείο Ανάκαμψης. Στις παραμέτρους των προβλέψεων περιλαμβάνεται ήδη το κόστος της ενέργειας, που αποτελεί βασικό παραγωγικό συντελεστή των επιχειρήσεων, κυρίως στη Βιομηχανία, καθώς και μια βασική κατηγορία αγαθών για τα νοικοκυριά. Η έντονα ανοδική τάση του στην πρόσφατη περίοδο έχει αναβαθμίσει τη σημασία και τις επιδράσεις του κόστους ενέργειας στη διαδικασία προβλέψεων.

Επομένως, στα μακροοικονομικά σενάρια θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη, με τη μορφή σχετικών υποθέσεων, οι πιθανές εξελίξεις στους παραπάνω παράγοντες. Καθώς το 2021 έχει παρέλθει και οι εξελίξεις στη μεγάλη πλειονότητα αυτών είναι δεδομένες, έχει διαμορφωθεί ένα σενάριο εξελίξεων για το προηγούμενο έτος. Το 2022 είναι πιθανές διάφορες εξελίξεις στις κύριες παραμέτρους, οι οποίες, επειδή αυτές συσχετίζονται μεταξύ τους, δεν θα είναι ανεξάρτητες η μία από την άλλη. Τούτου δεδομένου, διαμορφώθηκαν δύο σενάρια εξελίξεων.

Υπό τη συγκεκριμένη προσέγγιση για τη διενέργεια μακροοικονομικών προβλέψεων, οι παράγοντες οι μεταβολές των οποίων αναμένεται να επηρεάσουν τα μακροοικονομικά μεγέθη την ελληνική οικονομία, είναι οι εξής:

Πλαίσιο 3.1

Παράγοντες των οποίων οι μεταβολές θα επηρεάσουν τις μακροοικονομικές προβλέψεις

- Τάση της πανδημίας του COVID-19 εγχωρίως και στην Ευρωζώνη, συνεκτιμώντας τις επιπτώσεις της μετάλλαξης «Όμικρον» και την πρόοδο στον εμβολιασμό
- Ύψος παρεμβάσεων πολιτικής στην Ελλάδα και στην Ευρωζώνη για την αντιμετώπιση των επιδράσεων της κρίσης, συμπεριλαμβανομένων αυτών για το κόστος ενέργειας
- Διακύμανση τιμής ενεργειακών προϊόντων που καθορίζει τις πληθωριστικές πιέσεις
- Υλοποίηση Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (Ελλάδα 2.0)
- Δραστηριότητα στον τομέα του Τουρισμού

Αναλυτικά ως προς τις πρόσφατες και αναμενόμενες εξελίξεις σχετικά με την πανδημία εγχωρίως, η εξάπλωση της νέας μετάλλαξης του κορωνοϊού έχει οδηγήσει, όπως στις περισσότερες χώρες που αυτή έχει εισέλθει, σε πρωτοφανή, κατακόρυφη αύξηση του αριθμού των κρουσμάτων. Ωστόσο, όπως ήδη αναφέρθηκε, η ραγδαία εξάπλωση της νέας μετάλλαξης δεν έχει επιφέρει προς το παρόν επιδείνωση των περισσότερων υπόλοιπων επιδημιολογικών δεδομένων, όπως οι νοσηλείες σε ΜΕΘ και ο θάνατοι. Όμως έχουν αυξηθεί σημαντικά οι εισαγωγές στα νοσοκομεία, τάση η οποία ενδεχομένως να επενεργήσει αρνητικά και σε άλλα επιδημιολογικά δεδομένα. Το ότι δεν έχουν επιδεινωθεί σημαντικοί δείκτες οι οποίοι σχετίζονται με την πανδημία μάλλον οφείλεται στα ηπιότερα παθογενετικά χαρακτηριστικά της Όμικρον, η οποία επηρεάζει περισσότερο το ανώτερο αναπνευστικό και λιγότερο τους πνεύμονες από ότι η Δέλτα. Στη σχετική σταθερότητα θεωρείται πως έχει συμβάλει και η πρόοδος στη διαδικασία εμβολιασμού, καθώς

έως τα μέσα Ιανουαρίου περίπου το 70% του πληθυσμού της χώρας άνω των 5 ετών είχε εμβολιαστεί πλήρως και σχεδόν το 49% του πληθυσμού 18 ετών και άνω είχε πραγματοποιήσει αναμνηστική δόση, γεγονός το οποίο γενικά έχει ενισχύσει το ανοσοποιητικό σύστημα του πληθυσμού έναντι του ιού. Τούτων δεδομένων, κρίνεται ως πλέον πιθανό ότι δεν θα επέλθει στο επόμενο χρονικό διάστημα αλλά και μεσοπρόθεσμα μια σημαντική επιδείνωση του συνόλου επιδημιολογικών δεικτών. Ακολούθως, δεν θα χρειαστούν εκτεταμένα μέτρα προστασίας υγείας, όπως εκείνα που εφαρμόστηκαν κατά τα lockdowns. Δεν αποκλείεται ωστόσο να διευρυνθούν όσα έχουν ληφθεί έως τώρα, π.χ. σε περισσότερες δραστηριότητες, σε περιοχές της χώρας με βεβαρημένα επιδημιολογικά χαρακτηριστικά, σε τμήματα του πληθυσμού περισσότερο ευάλωτα στον ιό.

Η ραγδαία έξαρση των κρουσμάτων οδήγησε στην αύξηση των μέτρων προστασίας της δημόσιας υγείας. Το χαρακτηριστικό τους που τα διαφοροποιεί από αντίστοιχους κύκλους παρεμβάσεων πολιτικής στο παρελθόν, είναι η μη επιβολή αναστολής λειτουργίας σε κάποια δραστηριότητα καθώς και περιορισμών στις μετακινήσεις των πολιτών. Συγκεκριμένα, από τις 27/12 οι χώροι διασκέδασης/εστίασης έχουν ωράριο λειτουργίας έως τα μεσάνυχτα και στα τραπέζια επιτρέπονται έως έξι άτομα, ενώ δεν επιτρέπονται οι όρθιοι. Προσωρινά, έως τις 30/12 επιτρεπόταν η μουσική, η οποία απαγορεύτηκε από αυτή την ημερομηνία. Είναι υποχρεωτική η χρήση μάσκας αυξημένης προστασίας (FFP2/KN95) ή διπλής μάσκας σε supermarkets, μέσα μαζικής μεταφοράς, για τους εργαζόμενους στην εστίαση. Στα γήπεδα τέθηκε περιορισμός της χωρητικότητας στο 10% αυτής, με ανώτατο όριο τα 1.000 άτομα. Το μέγιστο ποσοστό τηλεργασίας στο δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα ανήλθε στο 50%, ενώ υπάρχει και η δυνατότητα κυλιόμενου ωραρίου.

Προηγουμένως στο τέταρτο τρίμηνο, κλιμακώθηκαν στα μέσα Νοεμβρίου οι περιορισμοί πρόσβασης στους ανεμβολίαστους. Τους απαγορεύτηκε η πρόσβαση στα κέντρα διασκέδασης, στους κλειστούς χώρους εστίασης, στα θέατρα, τους κινηματογράφους, τα μουσεία, τις εκθέσεις, τα συνέδρια, τα γυμναστήρια και τα γήπεδα, όπου έκτοτε είχαν δυνατότητα πρόσβασης μόνο οι εμβολιασμένοι ή οι εντός των τελευταίων τριών μηνών νοσήσαντες. Έως τότε και από 13/9, οι μη εμβολιασμένοι είχαν πρόσβαση στα θέατρα, τους κινηματογράφους, τα μουσεία, τις εκθέσεις, τα συνέδρια, τα γυμναστήρια και τα γήπεδα, με εργαστηριακό rapid test αντιγόνου έως 48 ώρες πριν. Πλέον, οι ανεμβολίαστοι ενήλικοι μπορούν να εισέλθουν με διαγνωστικό έλεγχο με PCR ή rapid test σε καταστήματα λιανικού εμπορίου, σε ανοικτούς (εξωτερικούς) χώρους εστίασης, στα κομμωτήρια, τους χώρους παροχής υπηρεσιών αισθητικής και άλλους χώρους με συναφείς δραστηριότητες ή παροχής υπηρεσιών. Η επιβολή περισσότερων περιορισμών θα επηρεάσει σε κάποιο βαθμό αρνητικά τη δραστηριότητα τις δραστηριότητες που αφορά.

Από τα μέσα Αυγούστου έχουν τεθεί περιορισμοί ως προς την απασχόληση σε ορισμένες δραστηριότητες, οι οποίοι σχετίζονται με το εάν ο εργαζόμενος έχει εμβολιαστεί ή όχι. Συγκεκριμένα, από τις 16 Αυγούστου όσοι εργάζονται σε μονάδες φροντίδας ηλικιωμένων πρέπει να είναι εμβολιασμένοι. Σε αντίθετη περίπτωση, τίθενται σε καθεστώς αναστολής εργασίας. Τα ίδια ισχύουν από την 1^η Σεπτεμβρίου για τους για τους υγειονομικούς υπαλλήλους, στο δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα. Στους υπόλοιπους κλάδους, στις 13 Σεπτεμβρίου όσοι εργαζόμενοι είχαν εμβολιαστεί, έπρεπε να επιδείξουν το πιστοποιητικό εμβολιασμού τους. Όσοι δεν ήταν σε εκείνη την ημερομηνία εμβολιασμένοι και για όσο χρονικό διάστημα παραμένουν μη εμβολιασμένοι, θα πρέπει να πραγματοποιούν ένα εργαστηριακό rapid test εβδομαδιαίως, με δική τους δαπάνη. Ειδικά οι ανεμβολίαστοι εκπαιδευτικοί και ακαδημαϊκοί, οι εργαζόμενοι στον Τουρισμό, την

Εστίαση, τις τηλεοπτικές, κινηματογραφικές, θεατρικές, μουσικές και χορευτικές παραγωγές, θα πρέπει να πραγματοποιούν δύο εργαστηριακά rapid tests εβδομαδιαίως. Η τελευταία υποχρέωση ισχύει και για τους ανεμβολίαστους μαθητές και φοιτητές, για την είσοδό τους σε εκπαιδευτικούς χώρους. Από τις 8 Νοεμβρίου, όλοι οι μισθωτοί που εργάζονται στον ιδιωτικό τομέα, με σχέση εξαρτημένης εργασίας ή με πρακτική άσκηση, όσοι σπουδάζουν σε δημόσιες ή ιδιωτικές εκπαιδευτικές δομές, πρέπει να κάνουν δύο rapid test εβδομαδιαίως.

Σε ότι αφορά τα μέτρα για τις διεθνείς επιβατικές μετακινήσεις στην Ελλάδα, συνεχίστηκε η απαγόρευση εισόδου αεροπορικώς στην χώρα υπηκόων τρίτων κρατών πλην των κρατών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Συμφωνίας Σένγκεν. Στο τέλος Οκτωβρίου αυξήθηκε σε σχέση με τον προηγούμενο μήνα ο αριθμός των χωρών των οποίων οι επιβάτες που ταξιδεύουν για ουσιώδεις λόγους (essential reasons) και οι μόνιμοι κάτοικοι εξαιρούνται από τη συγκεκριμένη απαγόρευση σε 41 από 36. Αυτές είναι οι εξής: Αυστραλία, Βόρεια Μακεδονία, Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, Ηνωμένο Βασίλειο, Ισραήλ, Καναδάς, Λευκορωσία, Μπαχρέιν, Νέα Ζηλανδία, Νότια Κορέα, Κατάρ, Κίνα, Κουβέιτ, Ουκρανία, Ρωσία, Σαουδική Αραβία, Σερβία, Σιγκαπούρη, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Μαυροβούνιο, Αλβανία, Ιαπωνία, Λίβανος, Αζερμπαϊτζάν, Αρμενία, Ιορδανία, Μολδαβία, Μπρουνέι, Άγιος Μαρίνος, Ανδόρρα, Βατικανό, Μονακό, Τουρκία, Αργεντινή, Ινδία, Ουρουγουάη, Σουλτανάτο του Ομάν, Χιλή, Κόσοβο και Κινεζική Ταϊπέι. Σε αυτές προστέθηκε από τα μέσα Δεκεμβρίου το Μεξικό. Οι εξαιρούμενες χώρες είναι σαφώς περισσότερες σε σύγκριση με εκείνες πριν ένα χρόνο, που ήταν μόλις 9. Επίσης από την ίδια περίοδο όλοι οι ταξιδιώτες ανεξαρτήτως της υπηκοότητας και της εμβολιαστικής τους κατάστασης, οφείλουν να έχουν διαγνωσθεί αρνητικοί σε τεστ με τη μέθοδο PCR εντός των τελευταίων 72 ωρών ή εναλλακτικά να έχουν διαγνωσθεί αρνητικοί σε rapid test εντός 24 ωρών πριν από την άφιξή τους στην Ελλάδα. Προηγουμένως, οι εμβολιασμένοι και όσοι είχαν νοσήσει τους προηγούμενους έξι μήνες δεν χρειαζόταν να κάνουν test.

Με την εμφάνιση της νέας μετάλλαξης σε χώρες της Νότιας Αφρικής, τέθηκαν περιορισμοί και ενισχύθηκαν οι προϋποθέσεις εισόδου στην Ελλάδα για εννέα χώρες. Από τις 27 Νοεμβρίου Έλληνες υπήκοοι και ταξιδιώτες οι οποίοι ταξιδεύουν από τη Νότια Αφρική, τη Μποτσουάνα, τη Ναμίμπια, το Λεσότο, τη Ζιμπάμπουε, τη Μοζαμβίκη, το Εσουατίνι, τη Ζάμπια και το Μαλάουι για ουσιώδεις λόγους (essential reasons), μπορούν να εισέλθουν στη χώρα με την προϋπόθεση τριών αρνητικών τεστ, 10ημερης καραντίνας και ειδικής άδειας εισόδου στην Ελληνική επικράτεια από τις αρμόδιες προξενικές αρχές του Υπουργείου Εξωτερικών, ανεξαρτήτως της εμβολιαστικής τους κατάστασης. Πέρα από τα συγκεκριμένα περιοριστικά μέτρα προστασίας της δημόσιας υγείας, συνολικά οι πολύ λιγότεροι περιορισμοί σε σύγκριση με την ίδια περίοδο του 2020, αποτέλεσαν προϋποθέσεις σαφώς υψηλότερης τουριστικής κίνησης στο τέλος του περασμένου έτους και ακολούθως ενίσχυσης των εσόδων από αυτή. Οι συγκεκριμένες επιδράσεις είναι δυνατό να συνεχιστούν ή και να ενισχυθούν κατά το πρώτο εξάμηνο φέτος, όσο οι περιορισμοί δεν αυξάνονται ή εάν μειωθούν περαιτέρω, αφού σε αυτές τις περιπτώσεις θα παραμένουν σαφώς λιγότεροι από ότι ένα έτος νωρίτερα. Αντίρροπα σε αυτές τις θετικές επενέργειες θα λειτουργήσει η επιφυλακτικότητα για ταξίδια εξαιτίας της ταχείας εξάπλωσης της Όμικρον. Εσωτερικά στη χώρα, από τις 7 Αυγούστου καθιερώθηκε ότι για την επιστροφή από νησιά απαιτείται πιστοποιητικό εμβολιασμού ή βεβαίωση νόσησης ή αρνητικό τεστ (PCR/ RAPID / self test).

Ως προς τις χερσαίες ταξιδιωτικές μετακινήσεις, από την 1^η Ιουλίου είναι ανοικτοί όλοι οι συνοριακοί σταθμοί της χώρας (Εύζωνες, Εξοχή, Κήποι, Νυμφαία, Ορμένιο, Προμαχώνας, Κακαβιά). Για την είσοδο απαιτείται αρνητική μοριακή εξέταση COVID-19 (PCR) έως 72 ώρες πριν

από το άφιξη ή αρνητικός έλεγχος με τη χρήση ταχείας ανίχνευσης αντιγόνου κορωνοϊού COVID-19 (rapid test) εντός 24 ωρών προ της άφιξης. Επιπρόσθετα, έχει καταργηθεί το ανώτατο επιτρεπόμενο όριο εισόδου ατόμων ημερησίως. Καθώς αυτές οι ρυθμίσεις δεν σταμάτησαν το φθινόπωρο, όπως έγινε πρόπερσι, θεωρείται πως τόνωσαν κυρίως τον τουρισμό στη Βόρεια Ελλάδα (χειμερινός τουρισμός, city break). Όσο διατηρούνται, οι επιδράσεις τους θα συνεχίζονται, ενδεχομένως εξασθενημένες από την επιφυλακτικότητα λόγω της νέας μετάλλαξης. Πρόσθετη πηγή εσόδων για τον Τουρισμό σε σχέση με πρόπερσι αποτέλεσαν τα έσοδα από την κρουαζιέρα, δραστηριότητα η οποία έχει επιτραπεί από τις 14 Μαΐου. Σχετικά αναφέρεται ότι κατά το εννεάμηνο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου οι ταξιδιώτες έφτασαν τις 366 χιλιάδες, από μόλις 23,3 χιλιάδες το 2020. Πάντως, υπολείπονται αισθητά του αντίστοιχου αριθμού τους το 2019 (1,84 εκατ.).

Παρότι η μεγάλη πλειονότητα των παρεμβάσεων ενίσχυσης των επιχειρήσεων και νοικοκυριών έχει ολοκληρωθεί, όπως προαναφέρθηκε, αυτές θεωρείται πως αποτέλεσαν και αποτελούν ιδιαίτερα σημαντική πηγή στήριξής τους, μέσω του πολύ μεγάλου όγκου των σχετικών μεταβιβάσεων. Όσες αφορούσαν τα νοικοκυριά, συγκράτησαν την εξασθένηση της καταναλωτικής ζήτησης αλλά και τη μείωση της δραστηριότητας των επιχειρήσεων και της απασχόλησής τους. Από το δεύτερο τρίμηνο του 2021 θεωρείται πως εν μέρει έχουν τροφοδοτήσει την ισχυρή ανάκαμψη και τη δημιουργία θέσεων εργασίας εγχωρίως, μέσω της διεύρυνσης της ιδιωτικής κατανάλωσης. Ένα σημαντικό μέρος της ρευστότητας από την αρχή της πανδημίας που χρειάστηκαν οι επιχειρήσεις προκειμένου να συντηρήσουν τις θέσεις εργασίας τους και να ανταποκριθούν στις τρέχουσες υποχρεώσεις τους έχει προέλθει από τα έκτακτα χρηματοδοτικά εργαλεία. Ένα τμήμα των παρεμβάσεων στήριξης των επιχειρήσεων και των αυτοαπασχολούμενων επηρέασε από το 2020 το σχηματισμό πάγιου κεφαλαίου. Ως πλέον χαρακτηριστικά παραδείγματα αυτών των παρεμβάσεων κατά το 2021 αναφέρονται τα εξής: α) αποζημίωση ειδικού σκοπού για εργαζόμενους των οποίων οι συμβάσεις εργασίας τέθηκαν σε προσωρινή αναστολή, με τη σχετική δαπάνη για το προηγούμενο έτος να εκτιμάται σε €2,1 δισεκ., β) αποζημίωση ιδιοκτητών ακινήτων που εισπράττουν μειωμένο ενοίκιο λόγω πανδημίας, με €728 εκατ. το 2021, γ) το χρηματοδοτικό μέσο της «επιστρεπτέας προκαταβολής», με 359,7 χιλ. και 286, 2 χιλ. δικαιούχους στον 5^ο και τον 6^ο κύκλο του και συνολικές ενισχύσεις πέρυσι €3,6 δισεκ., δ) το πρόγραμμα «ΓΕΦΥΡΑ», για την επιχορήγηση δόσεων ενυπόθηκων στεγαστικών δανείων, στο β' κύκλο του οποίου υπέβαλαν αίτηση 42 χιλ. επιχειρήσεις, ε) το πρόγραμμα εγγυοδοσίας COVID-19 της Ελληνικής Αναπτυξιακής Τράπεζας, κατά το γ' κύκλο του οποίου χορηγήθηκαν εγγυήσεις €220 εκατ., στ) το πρόγραμμα επιδότησης μέρους των παγίων δαπανών του 2020 και ζ) η αναστολή πληρωμής δόσεων τραπεζικών δανείων, για αιτήσεις που υποβλήθηκαν έως 31/03/2021 και έως εννέα μήνες.

Η ολοκλήρωση των παρεμβάσεων ή το ότι αυτές πλέον είναι αρκετά στοχευμένες ως προς τους δικαιούχους τους (κλάδοι-επαγγέλματα), π.χ. όπως έγινε προσφάτως για τις επιχειρήσεις στον τουρισμό, την εστίαση, τη διασκέδαση και την ψυχαγωγία, συνεπάγεται ότι οι επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά που έλαβαν στήριξη θα πρέπει να προσαρμοστούν σε συνθήκες εξόδου από την πανδημία και κατόπιν έκτος αυτής. Αυτή η διαδικασία θα αποτελέσει μια από τις μεγαλύτερες προκλήσεις στην ελληνική οικονομία κατά το τρέχον και το επόμενο έτος. Σε αυτό το πλαίσιο, είναι αρκετά πιθανή η εμφάνιση ισχυρών πιέσεων όταν αρθεί η πλειονότητα των παρεμβάσεων ενίσχυσης και των διευκολύνσεων εξόφλησής τους, ιδίως στην απασχόληση και στην ιδιωτική κατανάλωση.

Ειδικά ως προς τις παρεμβάσεις στήριξης των επιχειρήσεων και αυτοαπασχολούμενων που ενδεχομένως επηρεάζουν το επίπεδο του σχηματισμού πάγιου κεφαλαίου, οι σχετικές μεταβιβάσεις μέσω του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων έφτασαν στο ενδεκάμηνο του 2021 περίπου τα €2,7 δισεκ. Το ύψος τους είναι χαμηλότερο του αντίστοιχου προπέρσινου (€4,26 δισεκ.), παρέχοντας ωστόσο ώθηση στο ύψος των επενδύσεων. Το 2022, η διαθεσιμότητα επενδυτικών πόρων από το δημόσιο τομέα προς τις επιχειρήσεις θα τονωθεί σε σχέση με πέρυσι κυρίως από τους πόρους του Ευρωπαϊκού Ταμείου Ανάκαμψης (NextGenerationEU), πρωτίστως στο πλαίσιο του Μηχανισμού Ανθεκτικότητας και Ανάκαμψης. Στις αρχές Αυγούστου εκταμιεύτηκαν €4 δισεκ. από το ταμείο, τα οποία αποτελούν την προκαταβολή των κονδυλίων που αναλογούν στη χώρα (13% του συνόλου τους). Την ίδια περίοδο υπογράφηκαν επιχειρησιακές συμφωνίες μεταξύ Υπουργείου Οικονομικών και έξι πιστωτικών ιδρυμάτων για την αξιοποίηση μέρους των δανειακών πόρων του Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, ύψους €970 εκατ. Στο τέλος Δεκεμβρίου, υποβλήθηκε αίτημα πληρωμής για την πρώτη δόση από το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας προς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ύψους €3,56 δισεκ. Το συγκεκριμένο ποσό αποτελεί τα αναμενόμενα έσοδα για το νέο έτος. Επιπλέον, έχουν ενταχθεί στο Ταμείο Ανάκαμψης 103 έργα, προϋπολογισμού 6,11 δισεκ. Η πρόβλεψη ενισχύσεων για αυτά τα έργα το 2022 φθάνει τα €3,2 δισεκ.

Όπως ήδη αναφέρθηκε, στους παράγοντες οι οποίοι ασκούν σημαντικές επιδράσεις στην παγκόσμια οικονομία στην πρόσφατη περίοδο είναι η άνοδος των τιμών των ενεργειακών προϊόντων. Οι πρόσφατες τάσεις στις τιμές τους καταγράφηκαν προηγουμένως. Η σημαντική αύξησή τους προήλθε κυρίως στην ισχυρή ζήτηση που δημιουργεί η έντονη ανάκαμψη παγκοσμίως. Ωστόσο, ενισχυτικές παρεμβάσεις στις τιμές άσκησαν και ορισμένοι άλλοι, διαφορετικοί σε καθέναν από τους δύο βασικούς ενεργειακούς πόρους (πετρέλαιο, φυσικό αέριο), παράγοντες. Συγκεκριμένα, ο παρατεταμένος χειμώνας του 2021 στο βόρειο ημισφαίριο περιόρισε τα αποθέματα φυσικού αερίου στις χώρες της κεντρικής και της βόρειας Ευρώπης. Η ροή από τη Νορβηγία ήταν περιορισμένη λόγω έργων για τη βελτίωση των υποδομών της χώρας. Επιπλέον, μια πυρκαγιά σε εργοστάσιο επεξεργασίας φυσικού αερίου στη Σιβηρία εξάντλησε τα εκεί αποθέματα και ο χαμηλός ρυθμός αναπλήρωσής τους ύστερα από ένα βαρύ χειμώνα στη Ρωσία απορρόφησε ένα σημαντικό τμήμα της παραγωγής της χώρας. Στις ΗΠΑ, το ιδιαίτερα θερμό περυσινό καλοκαίρι, ιδίως στα βορειοδυτικά, οδήγησε σε πρωτοφανή ζήτηση κλιματισμού και κατανάλωση φυσικού αερίου, περιορίζοντας τα αποθέματά του για τον επερχόμενο χειμώνα. Επιπλέον, περισσότερο από το 90% της παραγωγής φυσικού αερίου στον Κόλπο του Μεξικού ήταν εκτός σύνδεσης στα τέλη Αυγούστου μετά τον τυφώνα Ίντα. Επιπρόσθετα, ενώ η παγκόσμια οικονομία βρισκόταν το δεύτερο και το τρίτο τρίμηνο σε ταχεία ανάκαμψη, οι χώρες μέλη του OPEC+ συνέχισαν να αυξάνουν ήπια την παραγωγή τους, εξέλιξη που συνεχίστηκε στο μεγαλύτερο μέρος της διάρκειας του τέταρτου τριμήνου του περασμένου έτους. Ο περιορισμός παραγωγής που επιβλήθηκε αρχικά τον Απρίλιο του 2020, υποχώρησε περαιτέρω τον περασμένο Ιούλιο, περίπου κατά 440 χιλ., βαρέλια ημερησίως, στα 6,334 εκατ. Ο μηνιαίος στόχος αύξησης της παραγωγής (+400 χιλ.) δεν επιτεύχθηκε τους επόμενους μήνες, με εξαίρεση τον Σεπτέμβριο (210 χιλ. τον Αύγουστο, +420 χιλ. τον Σεπτέμβριο, +190 χιλ. τον Οκτώβριο, +220 χιλ. τον Νοέμβριο). Επομένως, η προσαρμογή της παραγωγής του OPEC+ υστερεί σε σχέση τις αυξημένες ενεργειακές ανάγκες λόγω της έντονης κλιμάκωσης της παραγωγικής δραστηριότητας παγκοσμίως.

Σε ότι αφορά τις πρόσφατες και αναμενόμενες εξελίξεις στην τιμή του πετρελαίου, θα διαμορφωθούν από ποικίλες, διαφορετικών κατευθύνσεων επιδράσεις. Στην πλευρά της ζήτησης, η εμφάνιση της μετάλλαξης Όμικρον στα τέλη Νοεμβρίου πυροδότησε ένα απότομο ξεπούλημα πετρελαίου. Την αρχική έντονη απαισιοδοξία ακολούθησαν περισσότερο μετριοπαθείς αξιολογήσεις των επιδράσεων της. Τα νέα περιοριστικά μέτρα που τέθηκαν σε εφαρμογή για να περιοριστεί η εξάπλωση του ιού προς το παρόν θεωρείται πιθανότερο πως θα έχουν σαφώς ηπιότερο αντίκτυπο στην οικονομική δραστηριότητα διεθνώς σε σχέση με τις προηγούμενες εξάρσεις της πανδημίας COVID-19, κυρίως λόγω των εκτεταμένων εκστρατειών εμβολιασμού. Ακολούθως, αναμένεται προσωρινή επιβράδυνση της ανόδου της ζήτησης πετρελαίου, αλλά όχι αντιστροφή της. Σε κάθε περίπτωση, ο ρυθμός ανάκαμψης της παγκόσμιας οικονομίας το 2022 θα είναι εκ νέου ισχυρός, ωστόσο ηπιότερος από ότι στο προηγούμενο έτος, καθώς τα δημοσιονομικά μέτρα στήριξης των οικονομιών ήδη έχουν περιοριστεί και οι κεντρικές τράπεζες μετριάζουν τις χρηματοδοτικές παρεμβάσεις τους, σε ένα περιβάλλον υψηλού πληθωρισμού.

Στην πλευρά της προσφοράς, οι πλέον σημαντικές εξελίξεις στο νέο έτος αναμένονται από χώρες-παραγωγούς εκτός των μελών του OPEC+. Στο δίμηνο Οκτωβρίου-Νοεμβρίου η μεγαλύτερη αύξηση ημερήσιας παραγωγής προήλθε από τις ΗΠΑ, καθώς ξεπερνιούνταν οι επιπτώσεις του τυφώνα Ίντα. Επιπρόσθετα, στα τέλη Νοεμβρίου οι ΗΠΑ ανακοίνωσαν τη διάθεση έως και 50 εκατ. βαρελιών πετρελαίου από τα στρατηγικά αποθέματά τους. Παρόμοιες ενέργειες πραγματοποιούνται από την Κίνα, την Ινδία, τη Νότια Κορέα, την Ιαπωνία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Περαιτέρω, οι ΗΠΑ, ο Καναδάς και η Βραζιλία εκτιμάται πως θα διευρύνουν το τρέχον έτος την παραγωγή τους στα υψηλότερα επίπεδα διαχρονικά. Σε ότι αφορά τις χώρες του OPEC+, εφόσον δεν προκύψουν έντονες διακυμάνσεις στην παγκόσμια οικονομία εξαιτίας της πανδημίας, δεν θα μεταβληθεί η πολιτική σταδιακής, ήπιας χαλάρωσης των περιορισμών που ακολουθούν, η οποία αποσκοπεί στην αποκατάσταση της παραγωγής του σε επίπεδα προ πανδημίας εντός του δεύτερου εξαμήνου του 2022.

Εάν λάβουν χώρα λιγότερο θετικές εξελίξεις, π.χ. λόγω έξαρσης των μεταλλάξεων, η ζήτηση πετρελαίου θα ανακάμψει ηπιότερα, ενδεχομένως και να υποχωρήσει. Σε αυτή την περίπτωση, είναι αρκετά πιθανή μια αναπροσαρμογή της πολιτικής του OPEC+, π.χ. με σταθεροποίηση της παραγωγής του για κάποιο χρονικό διάστημα. Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, η τιμή του πετρελαίου εκτιμάται πως θα ανέλθει εκ νέου ήπια, κατά 7-11%. Υπό δυσμενείς εξελίξεις σχετικά με την πανδημία η τάση της τιμής θα αντιστραφεί σε πτωτική, με ρυθμό που θα εξαρτηθεί από τα γεγονότα. Συνολικά στο προηγούμενο έτος η τιμή του πετρελαίου ήταν κατά μέσο όρο 68,8% υψηλότερη. Η σχετική πρόβλεψη στην προηγούμενη έκθεση ήταν για άνοδο στην περιοχή του 67-68%.

Λαμβάνοντας υπόψη τη νέα ισχυρή έξαρση της πανδημίας, με σαφώς ηπιότερα συμπτώματα και χωρίς να επιδεινώνονται προς το παρόν σημαντικά οι σχετικοί δείκτες πέραν των κρουσμάτων, τα σταθερά αυξανόμενα επίπεδα εμβολιασμού του πληθυσμού και τον υψηλό ρυθμό του για την αναμνηστική δόση, τις συνεχιζόμενες ισχυρές πληθωριστικές πιέσεις και τις αναμενόμενες τάσεις στις τιμές της ενέργειας στις οποίες ως επί το πλείστον αυτές οφείλονται, τα δεδομένα σχετικά με τις δημοσιονομικές-χρηματοδοτικές παρεμβάσεις το 2021 και το σχεδιασμό τους για το νέο έτος, τις πλέον πρόσφατες προβλέψεις για την ανάκαμψη πέρυσι και το 2022 στην Ευρωζώνη (Eur. Επιτροπή), διαμορφώθηκαν οι υποθέσεις των σεναρίων πρόβλεψης για το 2021 και το 2022. Καθώς το 2021 έχει ολοκληρωθεί και η εξέλιξη πολλών από τις παραμέτρους πρόβλεψης είναι γνωστή, διαμορφώθηκε για αυτό το έτος ένα σενάριο. Σύμφωνα με αυτό, χάρη στην πρόοδο στον

εμβολιασμό και την εκτεταμένη αξιοποίηση των διαγνωστικών ελέγχων (rapid tests, self tests), η αρκετά ανοδική δυναμική της πανδημίας έως το τέλος του 2021 δεν επιδείνωσε τα επιδημιολογικά δεδομένα, όπως στο παρελθόν. Ακολούθως, δεν επιβλήθηκαν γενικευμένα περιοριστικά μέτρα, ενώ οι παρεμβάσεις στήριξης είτε σταμάτησαν, είτε περιορίστηκε η εμβέλειά τους. Ο διεθνής τουρισμός συνέχισε στη μεγαλύτερη διάρκεια του τέταρτου τριμήνου να παρουσιάζει έντονη κλιμάκωση έναντι του 2020, διευρύνοντας σημαντικά την τουριστική περίοδο. Ακολούθως, τα έσοδα από τις διεθνείς τουριστικές υπηρεσίες ενισχύθηκαν από πρόπερσι, στην περιοχή του 57-60% του επιπέδου τους το 2019, έναντι 24% το 2020, σαφώς υψηλότερα από ότι αναμενόταν σε προηγούμενες εκθέσεις του IOBE για την ελληνική οικονομία. Αυτή η άνοδος αντιστοιχεί σε αύξηση από €6,0 δισεκ. έως €6,6 δισεκ. Σημαντική στήριξη, περισσότερη από ότι προβλεπόταν στον προϋπολογισμό και γενικότερα αναμενόταν στην αρχή του προηγούμενου έτους, έχουν λάβει επιχειρήσεις και νοικοκυριά από τις παρεμβάσεις πολιτικής. Από την άλλη πλευρά, η εισροή των πόρων από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάκαμψης παρουσίασε υστέρηση έναντι του στόχου στον Προϋπολογισμό του 2021 (€4,0 έναντι €5,5 δισεκ.), ενώ το ύψος των έργων που εντάχθηκαν σε αυτό ήταν μικρότερο. Σε ότι αφορά την τάση του ΑΕΠ στην Ευρωζώνη, υποτίθεται πως θα διαμορφωθεί στην περιοχή των πρόσφατων σχετικών προβλέψεων (Eur. Επιτροπή: 5,0%).¹⁷ Η αύξηση των τιμών των ενεργειακών αγαθών επιβραδύνθηκε ελαφρώς στο τελευταίο τρίμηνο, παραμένοντας ωστόσο ιδιαίτερα ισχυρή και επηρεάζοντας αντιστοίχως τον πληθωρισμό.

Το βασικό σενάριο για το 2022 επίσης βασίζεται στην υπόθεση ότι δεν θα επιβληθούν γενικευμένα περιοριστικά μέτρα λόγω της πανδημίας όπως σε εξάρσεις της στο παρελθόν. Ενδεχομένως ωστόσο να ληφθούν ή να κλιμακωθούν περαιτέρω στοχευμένα μέτρα, π.χ. αναστολή μικρού αριθμού δραστηριοτήτων (διασκέδαση, θέατρα, κινηματογράφοι), κλιμάκωση περιορισμών σε ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού. Επομένως, οι παρεμβάσεις στήριξης επιχειρήσεων και νοικοκυριών θα είναι πολύ λιγότερες από πέρυσι, με μικρότερη εμβέλεια. Υπό αυτές τις συνθήκες, θα σημειωθεί μια νέα διεύρυνση της τουριστικής περιόδου, κυρίως προς την άνοιξη, ενώ θα τονωθεί σημαντικά η διεθνής τουριστική κίνηση στο τρίμηνο Ιουνίου-Αυγούστου. Τούτων δεδομένων, τα έσοδα από διεθνείς τουριστικές υπηρεσίες θα ενισχυθούν έναντι του 2021, φθάνοντας στην περιοχή του 80-90% του επιπέδου τους το 2019, άνοδος που αντιστοιχεί σε διεύρυνση έναντι του 2021 κατά €3,9 δισεκ. έως €5,7 δισεκ. Τα καλύτερα υγειονομικά δεδομένα διεθνώς θα επιτρέψουν τη συνέχιση σημαντικής ανάκαμψης στην Ευρωζώνη. Αυτή θα μετριαστεί από τη νέα άνοδο των τιμών, η οποία όμως θα είναι αρκετά ηπιότερη από ότι φέτος (μ.ό. ανόδου πετρελαίου Brent 2022: 7-11%). Συνισταμένη αυτών των επιδράσεων θα αποτελέσει ένας ρυθμός ανάπτυξης της Ευρωζώνης στην περιοχή των τρεχουσών σχετικών προβλέψεων, ίσως και λίγο υψηλότερα (Eur. Επιτροπή: 4,3%). Σε ότι αφορά την αξιοποίηση ΕΤΑ, γίνεται η υπόθεση πως θα επιτευχθεί ο στόχος εισροών στον Προϋπολογισμό για το 2022 (επιδοτήσεις €3,4 δισεκ., δάνεια €1,85 δισεκ.) και θα υλοποιηθούν σε υψηλό βαθμό όσα έργα έχουν ήδη ενταχθεί στο Ταμείο Ανάκαμψης, καθώς και άλλα, οδηγώντας σε επίτευξη ή και υπέρβαση των σχετικών στόχων δαπανών (€3,2 δισεκ.) και παροχής δανείων (€586 εκατ.).

Η βασική διαφορά του εναλλακτικού σεναρίου για το 2022 από το βασικό έγκειται στις προβλεπόμενες υγειονομικές εξελίξεις και τις επιπτώσεις τους. Συγκεκριμένα, αναμένεται η επαναφορά γενικευμένων περιοριστικών μέτρων, εξαιτίας νέων κλιμακώσεων της πανδημίας, π.χ. από την εμφάνιση καινούργιων μεταλλάξεων του ιού. Ωστόσο η έντασή τους θα είναι ηπιότερη από ότι στο παρελθόν, π.χ. εκείνης στο τρίτο lockdown την περίοδο Φεβρουαρίου-Μαρτίου

¹⁷ European Economic Forecast, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Νοέμβριος 2021

πέρυσι, χάρη κυρίως στον εμβολιασμό του μεγαλύτερου μέρους πληθυσμού, της εκτεταμένης χρήσης των διαγνωστικών ελέγχων. Ενδεικτικά, τα μέτρα προστασίας στο εσωτερικό της χώρας, ορισμένα εκ των οποίων ίσως να είναι διαφορετικά για εμβολιασμένους και μη, μπορεί να περιλαμβάνουν περιορισμό της κυκλοφορίας για κάποιες ώρες τη νύχτα, μείωση ατόμων εντός των καταστημάτων, click inside, περιορισμούς στον τουρισμό για μη εμβολιασμένους, χωρίς να αναμένεται να τεθεί ο κλάδος σε αναστολή λειτουργίας. Ως προς το εξωτερικό, οι περιορισμοί αναμένεται να μην είναι «οριζόντιοι» για εμβολιασμένους και μη και να επιβληθούν ανάλογα με τα υγειονομικά δεδομένα κάθε χώρας. Αυτό το πλέγμα μέτρων θα ανακληθεί σταδιακά εντός της άνοιξης, καθώς θα πλησιάζει η καλοκαιρινή περίοδος. Ωστόσο, η επαναφορά περιοριστικών ρυθμίσεων θα έχει πρόσθετες ανασχετικές επιδράσεις σε σχέση με το βασικό σενάριο στις δραστηριότητες που αναφέρθηκαν. Τούτων δεδομένων, οι διεθνείς τουριστικές εισπράξεις θα διευρυνθούν έναντι του 2021, αλλά ηπιότερα από ότι στο βασικό σενάριο, φθάνοντας το 70-75% του επιπέδου τους πρόπερσι, ήτοι περίπου €2,1 με €3,0 δισεκ. περισσότερες από φέτος. Βεβαίως, η επιβολή περιορισμών θα συνοδευτεί από παρεμβάσεις στήριξης των πληττόμενων επιχειρήσεων και των εργαζομένων τους. Οι νέες διακυμάνσεις της υγειονομικής κρίσης θα μετριάσουν και τη δυναμική ανάκαμψης στην Ευρωζώνη. Από την άλλη πλευρά, θα εξασθενήσουν σε μεγάλο βαθμό τις πληθωριστικές πιέσεις εντός του τρέχοντος έτους. Τούτων δεδομένων, η ανάπτυξη στην Ευρωζώνη θα διαμορφωθεί χαμηλότερα από τις πρόσφατες σχετικές προβλέψεις (4,3%). Δεν αναμένονται επιπτώσεις από ενδεχόμενες νέες κλιμακώσεις στις εισροές από το ΕΤΑ και την υλοποίηση των σχετικών έργων, καθώς αυτές διαδικασίες είναι γενικά ανεξάρτητες των υγειονομικών εξελίξεων, επομένως η συγκεκριμένη υπόθεση δεν διαφοροποιείται μεταξύ βασικού και εναλλακτικού σεναρίου για το 2022.

Προχωρώντας στην παρουσίαση των εξελίξεων σε μεγέθη χρηματοδότησης τα οποία μπορούν να έχουν καθοριστικό ρόλο στην ανάσχεση των επιπτώσεων της πανδημίας, ιδίως στις επενδύσεις, οι τράπεζες στην Ελλάδα συνεχίζουν να διευρύνουν την αξιοποίηση των δυνατοτήτων της ΕΚΤ για άντληση ρευστότητας οι οποίες προέκυψαν ως αντίδραση στις έκτακτες συνθήκες. Το πλέον σημαντικό χρηματοδοτικό μέσο εξ' αυτών, είναι το Πρόγραμμα Αγοράς Τίτλων λόγω Πανδημίας (ΠΑΤΠ - Pandemic Emergency Purchase Programme), με «φάκελο» παρεμβάσεων στις αγορές συνολικού ύψους €1,85 τρισεκ. Έως το τέλος του περασμένου Νοεμβρίου η ΕΚΤ είχε προχωρήσει σε καθαρές αγορές τίτλων από όλες τις χώρες ύψους €1,50 δισεκ. Άλλες διευκολύνσεις ρευστότητας από την ΕΚΤ για την ανάσχεση των επιπτώσεων της πανδημίας, είναι οι μη στοχευμένες πράξεις πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης (PELTRO). Επιπλέον, χαλάρωσαν σταδιακά οι όροι των στοχευμένων πράξεων πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης (TLTRO III), με αποτέλεσμα τα επιλέξιμα δάνεια των ελληνικών τραπεζών από το πρόγραμμα να φθάσουν τα €92 δισεκ., ενώ το όριο δανεισμού τους ανήλθε σταδιακά από το 30% στο 55% αυτών. Από την προηγούμενη έκθεση του IOBE δεν υιοθετήθηκαν από την ΕΚΤ νέες παρεμβάσεις για τη στήριξη της ρευστότητας, ούτε τροποποιήθηκαν τα χαρακτηριστικά, οι προϋποθέσεις και οι όροι των υφιστάμενων. Όμως, όπως ήδη αναφέρθηκε, στη συνεδρίαση του διοικητικού συμβουλίου της στις 16 Δεκεμβρίου, αποφασίστηκε πως ο ρυθμός καθαρών αγορών κατά το αρχικό τρίμηνο του 2022 θα ήταν σημαντικά χαμηλότερος από ότι στο προηγούμενο τρίμηνο, που ήδη είχε επιβραδυνθεί έναντι του πρώτου και δεύτερου τριμήνου του 2021. Επιπλέον, ανακοινώθηκε ότι στο τέλος Μαρτίου φέτος οι καθαρές αγορές θα ολοκληρωθούν. Η επανεπένδυση κεφαλαίων από την εξόφληση τίτλων στο πλαίσιο του ΠΑΤΠ κατά τη λήξη τους, επεκτάθηκε τουλάχιστον μέχρι το τέλος του 2024, αντί του τέλους του 2023 που προβλεπόταν προηγουμένως.

Σε αυτό το πλαίσιο χρηματοδοτικών δυνατοτήτων, η άντληση ρευστότητας των ελληνικών τραπεζών από το Ευρωσύστημα, εξαιρουμένου του ΠΑΤΠ, έφτασε στην περίοδο Απρίλιος 2020 – Νοέμβριος 2021 τα €34,5 δισεκ. και συνολικά διαμορφώθηκε σε €46,83 δισεκ. στο τέλος της. Στην πρόσφατη περίοδο από την προηγούμενη έκθεση του IOBE για την ελληνική οικονομία (Σεπτέμβριος-Νοέμβριος), η άντληση κεφαλαίων περιορίστηκε οριακά, κατά €50 εκατ. Σε ότι αφορά την αξιοποίηση του Προγράμματος Αγοράς Τίτλων λόγω Πανδημίας, η ΕΚΤ έχει πραγματοποιήσει καθαρές αγορές τίτλων από την Ελλάδα έως το τέλος Νοεμβρίου ύψους €34,9 δισεκ., εκ των οποίων €5,5 δισεκ. στο τετράμηνο Αυγούστου-Νοεμβρίου. Συνεπώς, η διαθεσιμότητα από το τραπεζικό σύστημα κεφαλαίων προερχόμενων από την ΕΚΤ προκειμένου, μεταξύ άλλων στόχων, να παράσχει χρηματοδότηση προς τις επιχειρήσεις, είναι υψηλή και συνέχισε να αυξάνεται, λαμβάνοντας υπόψη και τις πρόσφατες εξελίξεις.

Τις χορηγήσεις δανείων ευνοεί και η συνεχιζόμενη αύξηση των καταθέσεων του ιδιωτικού τομέα (νοικοκυριά και μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις) από τις αρχές του 2019, με υψηλό ρυθμό. Κατόπιν της ισχυρής διεύρυνσής τους το 2020 κατά 13,6% ή κατά €19,3 δισεκ., οι ιδιωτικές καταθέσεις ανήλθαν στο οκτάμηνο Ιανουαρίου-Αυγούστου του 2021 έναντι της αντίστοιχης περιόδου με μέσο ετήσιο ρυθμό 13,7% ή κατά €19,9 δισεκ. Στο πρόσφατο τρίμηνο Σεπτεμβρίου-Νοεμβρίου η διεύρυνση των καταθέσεων επιβραδύνθηκε ελαφρώς, στο 11,7% ή €18,2 δισεκ. Η νέα άνοδος σε αυτή την περίοδο προήλθε κατά κύριο λόγο από τις περισσότερες καταθέσεις των νοικοκυριών, κατά €10,8 δισεκ. (+8,8% σε σχέση με πριν ένα έτος), ενώ οι καταθέσεις των επιχειρήσεων διευρύνθηκαν κατά €7,4 δισεκ. (+24,0%).

Ενώ η άφθονη ρευστότητα από την ΕΚΤ, η ισχυρή ανοδική τάση στις ιδιωτικές καταθέσεις, καθώς και η ενεργοποίηση του δανειακού σκέλους του Ταμείου Ανάκαμψης ευνοούν την πιστωτική επέκταση από τις τράπεζες στο τέλος της προηγούμενης χρονιάς και κατά το νέο έτος, υπάρχουν και ορισμένοι παράγοντες που μετριάζουν αυτή τη δυναμική. Ως πλέον σημαντικός θεωρείται η αναστολή πληρωμής δόσεων τραπεζικών δανείων το πολύ έως το τέλος του 2021 και η συνεχιζόμενη στο αρχικό τρίμηνο του νέου έτους επιδότηση ποσοστού της δόσης δανείων (πρόγραμμα Γέφυρα II), δεν επιτρέπουν την εκδήλωση της πραγματικής δυναμικής στα μη εξυπηρετούμενα δάνεια (ΜΕΔ). Επίσης, η νέα σταδιακή κλιμάκωση της αβεβαιότητας ως προς την εξέλιξη της υγειονομικής κρίσης, λόγω της σημαντικής έξαρσης των κρουσμάτων στη διάρκεια του τέταρτου τριμήνου πέρυσι, ιδίως στο τέλος του Δεκεμβρίου, ενώ η πορεία τους προσεχείς μήνες δεν είναι δεδομένη. Στα αποτελέσματα των τεσσάρων συστημικών τραπεζών για το 2020 περιλαμβάνονταν υπόλοιπα «κόκκινων» δανείων, από δάνεια τα οποία βρέθηκαν σε moratorium πληρωμής, ύψους €3,1 δισεκ. Ωστόσο, οι τράπεζες είχαν σχηματίσει αρκετά υψηλότερες προβλέψεις τόσο για τα moratoria δανείων όσο και για δάνεια εξ' αυτών που ενδεχομένως θα μετατραπούν σε μη εξυπηρετούμενα το 2021. Σύμφωνα με την ενδιάμεση έκθεση Νομισματικής Πολιτικής 2020-2021 της Τράπεζας της Ελλάδος, το υπόλοιπο των μη εξυπηρετούμενων δανείων υπό νομική προστασία τον Σεπτέμβριο του 2021 ήταν €3,3 δισεκ., σαφώς λιγότερα από τα €12,9 δισεκ. ένα χρόνο νωρίτερα.¹⁸ Στην ίδια έκθεση, η ΤτΕ εκφράζει την άποψη ότι οι «Μέρος επίσης από τα δάνεια που τελούν υπό καθεστώς στήριξης (π.χ. μέσω προγραμμάτων όπως το "Γέφυρα") είναι πιθανόν να καταγραφεί ως ΜΕΔ όταν παρέλθει η περίοδος διευκόλυνσης».

Η τρέχουσα ανάκαμψη της αβεβαιότητας ως προς την εξέλιξη της πανδημίας περιλαμβάνεται και στις αιτίες που θα εξασθενήσουν τη ζήτηση κεφαλαίων από τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά

¹⁸ Ενδιάμεση Έκθεση Νομισματικής Πολιτικής 2021, Τράπεζα της Ελλάδος, Δεκέμβριος 2021

τουλάχιστον προσωρινά, στις αρχές του 2022. Στον αντίποδα, η συνεχής, έντονη ανάκαμψη σε ορισμένους κλάδους, θα τονώσει τη ζήτηση τραπεζικών πιστώσεων. Για παράδειγμα, στη Βιομηχανία, ο δείκτης παραγωγής ανήλθε έντονα στην περίοδο Ιανουαρίου-Νοεμβρίου του 2021, κατά μέσο όρο κατά 10,0%, κατόπιν πολύ υποχώρησης πέρυσι (-2,6%). Αυτή η τάση σχετίζεται με την ισχυρή αύξηση των εξαγωγών προϊόντων, με την άνοδο σε αυτές εκτός πετρελαιοειδών – πλοίων το ίδιο χρονικό διάστημα να φτάνει το 20,2%, αναδεικνύοντας την υψηλή ανταγωνιστικότητα ορισμένων βιομηχανικών κλάδων και διευκολύνοντας τη χρηματοδότησή τους. Η ανάκτηση σημαντικού μέρους των προπέρσινων απωλειών στον Τουρισμό σε ορισμένες περιοχές, επίσης θα συμβάλει στη μεγαλύτερη ζήτηση για ρευστότητα από το τραπεζικό σύστημα.

Σε ότι αφορά την εξέλιξη των μη εξυπηρετούμενων δανείων (ΜΕΔ), τα πλέον πρόσφατα στοιχεία αφορούν στο τρίτο τρίμηνο του 2021. Βάσει αυτών, συνεχίστηκε στη συγκεκριμένη περίοδο η έντονη υποχώρησή τους έναντι του προηγούμενου τριμήνου, κατά €8,4 δισεκ. ή 28,8%, στα €20,9 δισεκ. ή στο 15,0% του συνόλου των δανείων. Ένα χρόνο νωρίτερα έφταναν τα €60,0 δισεκ. ή 36,3% των δανείων. Η εντονότερη συρρίκνωση των ΜΕΔ σημειώθηκε στα επιχειρηματικά (-€4,2 δισεκ. ή -21,9%) και τα στεγαστικά δάνεια (-€3,2 δισεκ. ή -45,8%). Συνολικά, επιτεύχθηκε πρωτίστως μέσω μεταβιβάσεων και τιτλοποιήσεων χαρτοφυλακίων, κυρίως από την αξιοποίηση του προγράμματος «Ηρακλής» για την παροχή κρατικών εγγυήσεων σε τιτλοποιήσεις δανείων πιστωτικών ιδρυμάτων, γνωστού με την ονομασία “Ηρακλής”) και λιγότερο σε εισπράξεις μέσω ενεργητικής διαχείρισης (αναδιαρθρώσεις /ρυθμίσεις δανείων, εισπράξεις καθυστερούμενων οφειλών κ.λπ.). Οι πωλήσεις δανείων στο πλαίσιο του συγκεκριμένου προγράμματος έφτασαν στο εννεάμηνο της προηγούμενης χρονιάς τα €26,2 δισεκ. Ύστερα από αυτές τις εξελίξεις, το επίπεδο των ΜΕΔ είναι περίπου €86,3 δισεκ. ή 80,5% χαμηλότερο από το μέγιστο επίπεδό του τον Μάρτιο του 2016.

Κατόπιν του νέου εκτεταμένου περιορισμού των ΜΕΔ στο τρίμηνο Ιουλίου-Σεπτεμβρίου, αυτά διαμορφώθηκαν ως ποσοστό του συνόλου των δανείων σαφώς χαμηλότερα του αναθεωρημένου στόχου για το τέλος του 2021 (κάτω του 20% των δανείων). Από την άλλη πλευρά, εκτός των αποτελεσμάτων από τη διαχείριση των ΜΕΔ, ο περιορισμός τους από το δεύτερο τρίμηνο πρόπερσι έχει προέλθει από τις παρεμβάσεις στήριξης των δανειοληπτών. Καθώς αυτές θα ολοκληρωθούν, σύμφωνα με τα έως τώρα δεδομένα, στην αρχή του 2022, είναι αρκετά πιθανή μια αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων εντός του έτους, όταν πολλές επιχειρήσεις και νοικοκυριά θα βρίσκονται σε ένα μεταβατικό στάδιο, για την επιστροφή σε συνθήκες λειτουργίας/ διαβίωσης χωρίς τα μέτρα ελάφρυνσης. Το ενδεχόμενο διεύρυνσης των ΜΕΔ αναδεικνύει την ανάγκη άμεσης αξιοποίησης όλων των δυνατοτήτων για τη μείωσή τους.

Ως προς τις ενέργειες την τρέχουσα περίοδο και προσεχώς για τον περαιτέρω περιορισμό των ΜΕΔ, η Τράπεζα Πειραιώς προχώρησε σε δεσμευτική συμφωνία με την Davidson Kempner για το χαρτοφυλάκιο Dory, το οποίο περιλαμβάνει μη εξυπηρετούμενα ανοίγματα στον κλάδο της Ναυτιλίας, μικτής λογιστικής αξίας €420 εκατ. Αναμένονται δύο ακόμη τιτλοποιήσεις μικρής κλίμακας καθώς και πωλήσεις μεμονωμένων εταιρικών δανείων, που θα μειώσουν το απόθεμα των ΝΡΕs κατά περίπου €1,45 δισεκ. Συγκεκριμένα, η τιτλοποίηση Sunrise III, που περιλαμβάνει μη εξυπηρετούμενα ανοίγματα μικτής λογιστικής αξίας περίπου €820 εκατ., αναμένεται να ολοκληρωθεί στο β' τρίμηνο της τρέχουσας χρήσης. Προς τα τέλη του 2022 αναμένεται να ολοκληρωθεί η κοινή με τις Alpha Bank και Eurobank τιτλοποίηση Solar, η οποία περιλαμβάνει μη εξυπηρετούμενα ανοίγματα από κοινοπρακτικά δάνεια. Στην Πειραιώς αναλογούν δάνεια μικτής λογιστικής αξίας €472 εκατ. Τέλος, προβλέπονται πωλήσεις μεμονωμένων εταιρικών

δανείων, αθροιστικού ύψους €150 εκατ. Στην Εθνική Τράπεζα βρίσκεται εν εξελίξει η διαδικασία τιτλοποίησης του χαρτοφυλακίου Frontier II, περιμέτρου δανείων €1,3 δισεκ., η οποία αναμένεται να ολοκληρωθεί εντός του πρώτου εξαμήνου του τρέχοντος έτους. Σε ότι αφορά την Alpha Bank, υπογράφηκε δεσμευτική συμφωνία για την τιτλοποίηση Cosmos, που αφορά σε μη εξυπηρετούμενα δάνεια, μικτής λογιστικής αξίας άνω των €3,5 δισεκ. Στις αρχές Δεκεμβρίου, η ίδια τράπεζα ξεκίνησε διαγωνιστική διαδικασία για την πώληση ΜΕΔ μικτής λογιστικής αξίας περίπου €2,2 δισεκ. (project Sky). Το προς πώληση χαρτοφυλάκιο περιλαμβάνει δύο επιμέρους τμήματα. Το ένα αφορά σε μεγάλα εταιρικά δάνεια μικτής λογιστικής αξίας περίπου €0,9 δισεκ. Το δεύτερο περιλαμβάνει δάνεια μικτής λογιστικής αξίας περίπου €1,3 δισεκ. Η μεγαλύτερη τρέχουσα διαδικασία πώλησης ΜΕΔ είναι το project «Αριάδνη». Πραγματοποιείται από τον ειδικό εκκαθαριστή πιστωτικών ιδρυμάτων ΡQH και αφορά σε δάνεια μικτής λογιστικής αξίας €5,2 δισεκ. Θα λάβει χώρα εκτός του προγράμματος Ηρακλή και το ενδεικτικό σχετικό χρονοδιάγραμμα προβλέπει την υποβολή μη δεσμευτικών προσφορών στις 18 Ιανουαρίου και δεσμευτικών τον Μάιο του 2022.

Παρά τις σημαντικές δυσχέρειες στην ομαλή λειτουργία της οικονομίας από τις διαδοχικές ισχυρές εξάρσεις της πανδημίας στο πρώτο τετράμηνο του 2021 και στο τελευταίο δίμηνό του, το τραπεζικό σύστημα συνέχισε την παροχή περισσότερων τραπεζικών πιστώσεων προς τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις. Από την άλλη πλευρά, ο σχετικός ρυθμός αποκλιμακώθηκε έντονα στην περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου και έκτοτε, ως το Νοέμβριο κυμαίνεται σε πολύ χαμηλότερα επίπεδα εκείνων στην αρχή του περασμένου έτους και της περιόδου Μάρτιος-Δεκέμβριος 2020. Συγκεκριμένα, διαμορφώθηκε στο 5,3% κατά το ενδεκάμηνο του 2021, όσος και ένα έτος νωρίτερα (5,2%). Όμως, ενώ πέρυσι τον Ιανουάριο βρισκόταν στο 10,3%, οκτώ μήνες μετά είχε επιβραδυνθεί στο 2,0%, επίπεδο πλησίον του οποίου βρισκόταν τουλάχιστον έως τον περασμένο Νοέμβριο (2,4%). Την ίδια περίοδο, ο μέσος ρυθμός πιστωτικής συρρίκνωσης προς τα νοικοκυριά ήταν σταθερός, τόσο εντός του έτους, όσο και σε σύγκριση με πρόπερσι, στο 2,7% έναντι 2,5%. Στο σύνολο του ιδιωτικού τομέα σημειώθηκε στο χρονικό διάστημα Ιανουαρίου-Νοεμβρίου μέση πιστωτική επέκταση 1,6%, έναντι ρυθμού 1,0% το 2020. Ενώ πέρυσι ο ρυθμός ήταν ελαφρώς υψηλότερος, στο πεντάμηνο Ιουλίου-Νοεμβρίου κυμαινόταν μεταξύ 0,3-0,6%.

Επισημαίνεται εκ νέου πως η αποκλιμάκωση προς τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις δεν σχετίζεται με παρόμοια τάση στο σύνολο της χρηματοδότησης της οικονομίας από τις τράπεζες, η διεύρυνση της οποίας φέτος ήταν πολύ υψηλότερη το 2021 σε σύγκριση με το 2020 (μ.ό. ενδεκαμήνου 14,8% έναντι 5,7%). Η μικρότερη αύξηση των δανείων στον επιχειρηματικό τομέα σχετίζεται κυρίως με την έντονη κλιμάκωση του δανεισμού προς τη Γενική Κυβέρνηση, με το σχετικό μέσο ρυθμό να διαμορφώνεται στο 60,8% στο πρόσφατο τετράμηνο και στο 63,5% στο προηγούμενο, από 30,8% ένα χρόνο πριν, αμφότεροι οι υψηλότεροι διαχρονικά. Επομένως, αυξήθηκε σημαντικά η διασύνδεση του τραπεζικού συστήματος με την κυβέρνηση¹⁹. Η συγκεκριμένη τάση προξενεί αβεβαιότητα για τις χρηματοδοτικές προτεραιότητες των τραπεζών και ευρύτερα, για το εάν αξιοποιείται η σημαντική πρόσθετη ρευστότητα σε παραγωγικούς σκοπούς, ενώ εγείρει ζητήματα ως προς το βαθμό διασύνδεσης του τραπεζικού και του δημόσιου τομέα. Η αποκλιμάκωση των δανείων στον επιχειρηματικό τομέα οφείλεται και στα μικρότερης έκτασης προγράμματα παροχής ρευστότητας για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της πανδημίας το 2021.

¹⁹ Σελ. 13, Έκθεση Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας, Τράπεζα της Ελλάδος, Δεκέμβριος 2021

Η παροχή ρευστότητας στις επιχειρήσεις συνεχίζει να γίνεται με ιδιαίτερα ευνοϊκούς όρους: το μέσο επιτόκιο νέων δανείων τακτής λήξης προς μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις διαμορφώθηκε στο τρίμηνο Σεπτεμβρίου-Νοεμβρίου στο 2,64%, χαμηλότερα από ότι στο προηγούμενο τετράμηνο (3,11%), με το πρόσφατο μέσο επίπεδο να αποτελεί νέο ιστορικά ελάχιστο επίπεδο, τουλάχιστον από το 2010. Το μέσο επιτόκιο της ίδιας κατηγορίας νέων δανείων, αλλά προς ελεύθερους επαγγελματίες, ήταν ελαφρώς υψηλότερο στην πρόσφατη περίοδο έναντι της προηγούμενης, στο 4,88% από 4,66%, όμως το προηγούμενο ήταν επίσης το ελάχιστο τουλάχιστον από το 2010. Στα νέα καταναλωτικά δάνεια προς τα νοικοκυριά, το αντίστοιχο μέσο επιτόκιο διαμορφώθηκε στο 10,33%, υψηλότερα από ότι νωρίτερα φέτος (μ.ό. Μαΐου-Ιουλίου: 10,07%). Σε αντίθεση με τα επιτόκια δανείων προς μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις και ελεύθερους επαγγελματίες, τα τρέχοντα επίπεδα για τα νοικοκυριά είναι τα υψηλότερα από το β' τετράμηνο του 2011, δηλαδή της τελευταίας δεκαετίας.

Τα χαμηλότερα επιτόκια τραπεζικού δανεισμού επιχειρήσεων και ελεύθερων επαγγελματιών το 2021 σχετίζονται και με την έντονη αποκλιμάκωση των επιτοκίων δανεισμού του ελληνικού δημοσίου. Όπως έχει αναφερθεί σε προηγούμενες εκθέσεις του IOBE, αυτή η τάση οφείλεται αφενός στην εξέλιξη της πιστοληπτικής ικανότητας της Ελλάδας, αφετέρου στα μέτρα νομισματικής πολιτικής της ΕΚΤ τα οποία προαναφέρθηκαν. Υπό αυτές τις ευνοϊκές συνθήκες και κατόπιν της επιβεβαίωσης της πιστοληπτικής αξιολόγησης της Ελλάδας στην επενδυτική βαθμίδα BB από τον Fitch, το ελληνικό δημόσιο προχώρησε στο τέλος του περασμένου Ιανουαρίου στην έκδοση 10-ετούς ομολόγου. Με αυτή άντλησε €3,5 δισεκ., με απόδοση 0,807%. Ιδιαίτερα ισχυρή ήταν η ζήτηση, με τις προσφορές να υπερκαλύπτουν κατά 9 φορές την έκδοση. Στα μέσα Μαρτίου, η έκδοση 30-ετούς ομολόγου συγκέντρωσε προσφορές €26 δισεκ. και τελικά αντλήθηκαν €2,5 δισεκ., με επιτόκιο 1,95%. Στις αρχές Μαΐου το ελληνικό δημόσιο έκδωσε 5-ετές ομολόγο, με τις προσφορές να ξεπερνούν τα €20 δισεκ., ενώ αντλήθηκαν €3 δισεκ., με επιτόκιο 0,17%. Ένα μήνα αργότερα συνέχισε με 10-ετές ομολόγο, με το οποίο άντλησε 2,5 δισεκ., σε απόδοση 0,888%, σε συνθήκες ιδιαίτερα υψηλής ζήτησης (€29 δισεκ.). Στο τρίμηνο Ιουνίου-Αυγούστου το μέσο επιτόκιο του 10-ετούς ομολόγου υποχωρούσε, με αποτέλεσμα τον Αύγουστο να διαμορφωθεί στο διαχρονικά ελάχιστο επίπεδό του (0,59%). Αξιοποιώντας αυτή την τάση, το ελληνικό Δημόσιο προχώρησε στην αρχή του Σεπτεμβρίου σε επανέκδοση 5-ετούς και 30-ετούς ομολόγου. Οι προσφορές έφτασαν τα €9,3 δισεκ. για το πρώτο ομολόγο και τα €9,6 δισεκ. για το δεύτερο. Αντλήθηκαν €1,5 δισεκ. και €1,0 δισεκ. αντίστοιχα, με επιτόκιο 0,02% και 1,675%. Κατόπιν αυτών των εκδόσεων, είχαν αντληθεί εντός του 2021 €14,0 δισεκ. από τις αγορές κεφαλαίου, υπερβαίνοντας το σχετικό στόχο στον προϋπολογισμό (€12,0 δισεκ.). Ο ΟΔΔΗΧ δεν πραγματοποίησε άλλη έκδοση ομολόγου έως το τέλος του έτους. Στο τέλος Σεπτεμβρίου, η Moody's δεν μετάβαλε την πιστοληπτική αξιολόγηση της Ελλάδας (Ba3). Ο οίκος αξιολόγησης εκτίμησε στη σχετική έκθεσή πως η επιστροφή της χώρας σε σημαντικά πρωτογενή πλεονάσματα θα μειώσει σημαντικά το βάρος του χρέους, αν και ακόμη μετά την ομαλοποίηση το επίπεδό του θα παραμείνει υψηλό. Επιπρόσθετα, δεν έκδωσε, όπως ήταν προγραμματισμένο, έκθεση για το ελληνικό αξιόχρεο τον Νοέμβριο. Προσφάτως, ο οίκος Fitch διατήρησε την περυσινή αξιολόγηση BB, αναβαθμίζοντας τις προοπτικές της χώρας (outlook) σε θετικές από σταθερές. Αυτό το γεγονός ανοίγει το δρόμο για αναβάθμιση σε BB+, δηλαδή μια βαθμίδα κάτω από την επενδυτική κατηγορία.

Πάντως, επισημαίνεται η συνεχής άνοδος του επιτοκίου του 10-ετούς ομολόγου του ελληνικού δημοσίου στην περίοδο Σεπτεμβρίου-Δεκεμβρίου, η οποία σωρευτικά έχει φτάσει τις 70 μονάδες

βάσης, διαμορφώνοντάς το στο 1,29%, επίπεδο που είναι το υψηλότερο στο πρόσφατο 1,5 έτος. Ταυτόχρονα, η αντίστοιχη απόδοση στα γερμανικά ομόλογα ανήλθε κατά 16 μονάδες βάσης, στο -0,38%. Επομένως, το spread με το ελληνικό ομόλογο διευρύνθηκε κατά 54 μονάδες. Η ανοδική τάση επί τετράμηνο της απόδοσης του ελληνικού 10-ετους και η αύξηση του spread με το γερμανικό προς το παρόν δεν είναι εφικτό να ερμηνευτούν. Σε κάθε περίπτωση, το εκτιμώμενο στον Προϋπολογισμό του 2022 υψηλό πρωτογενές δημοσιονομικό έλλειμμα στην Ελλάδα και το 2021, δεν θα επιτρέψει μια σημαντική αποκλιμάκωση του δημόσιου χρέους, ως ποσοστό του ΑΕΠ, παρά την αρκετά ισχυρή ανάκαμψη, με αποτέλεσμα να παραμείνει σε υψηλά επίπεδα. Αυτές οι τάσεις στα δημόσια οικονομικά, όχι μόνο εγχωρίως, αλλά και σε ορισμένες άλλες χώρες (π.χ. Γαλλία, Ισπανία, Ιταλία) ενδεχομένως να δυσχεράνουν για κάποια περίοδο δυσανάλογα την αναχρηματοδότησής του. Άλλωστε, υφίσταται το ενδεχόμενο οι χρηματοδοτικές συνθήκες διεθνώς να μεταβληθούν και να χειροτερεύσουν, ιδίως όταν μειθούν σε μεγάλο βαθμό ή ολοκληρωθούν οι έκτακτες παρεμβάσεις στήριξης της ρευστότητας από τις μεγαλύτερες κεντρικές τράπεζες διεθνώς.

Παρά την εκτεταμένη επιβράδυνση της πιστωτικής επέκτασης προς τις επιχειρήσεις, οι χρηματοδοτικές διευκολύνσεις από την ΕΚΤ, η παρατεταμένη ταχύρρυθμη διεύρυνση των καταθέσεων, αλλά και η εκκίνηση διάθεσης των δανειακών πόρων του Ταμείου Ανάκαμψης, προβλέπεται πως θα συμβάλουν στη συνέχισή της κατά το τρέχον έτος, έστω με χαμηλό ρυθμό. Ως προς τον τελευταίο παράγοντα, έχει συναφθεί επιχειρησιακή συμφωνία με την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (EIB) για αξιοποίηση ποσού έως €5 δισεκ. από το σύνολο των €12,7 δισεκ., καθώς και αντίστοιχη συμφωνία με την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (EBRD) για συγχρηματοδότηση ιδιωτικών επενδύσεων. Προσεχώς θα εκταμιευθούν €600 εκατ. προς τα συγκεκριμένα ιδρύματα. Προηγουμένως αναφέρθηκαν οι επιχειρησιακές συμφωνίες μεταξύ Υπουργείου Οικονομικών και έξι πιστωτικών ιδρυμάτων για την αξιοποίηση δανειακών πόρων ύψους €970 εκατ. Βάσει της προβλεπόμενης από το Ταμείο Ανάκαμψης διαδικασίας, εντός 30 εργάσιμων ημερών, τα πιστωτικά ιδρύματα θα δημοσιοποιήσουν προσκλήσεις εκδήλωσης ενδιαφέροντος προς τους επενδυτές που επιθυμούν να λάβουν δανειοδότηση από το «Ελλάδα 2.0» για την υλοποίηση των σχεδίων τους. Σύμφωνα με τον Προϋπολογισμό του 2022, θα δημιουργηθεί και ένα ταμείο επιχειρηματικών συμμετοχών υπό την Ελληνική Αναπτυξιακή Τράπεζα Επενδύσεων (EATE). Ο εκτεταμένος περιορισμός των ΜΕΔ παρέχει σημαντικούς βαθμούς ελευθερίας στις τράπεζες για την παροχή πιστώσεων φέτος και τα προσεχή έτη. Επισημαίνεται ότι οι δανειακοί πόροι οι οποίοι έχουν κατανεμηθεί έως τώρα είναι αυτοί που αντλήθηκαν πέρυσι. Για το τρέχον έτος είναι προγραμματισμένη η άντληση επιπλέον €1,85 δισεκ., τα οποία θα κατανεμηθούν στις παραπάνω κατηγορίες πιστωτικών ιδρυμάτων.

Ενώ λαμβάνουν χώρα αυτές οι θετικές εξελίξεις, που δημιουργούν αντίστοιχες προοπτικές για την παροχή πιστώσεων, στην πλευρά των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών παραμένουν εμπόδια χρηματοδότησης. Αυτά σχετίζονται με υφιστάμενες δανειακές υποχρεώσεις τους, ιδίως τις ληξιπρόθεσμες. Πλέον σημαντική περίπτωση αποτελεί το γεγονός ότι προϋπόθεση ένταξης των ΜμΕ πανευρωπαϊκά στα προγράμματα του Ταμείου Ανάκαμψης είναι να έχουν πρόσβαση σε τραπεζική χρηματοδότηση, δηλαδή να μπορούν να αξιολογηθούν θετικά από τις τράπεζες. Αυτή η ρήτρα χρηματοδότησης αποκλείει από τους νέους πόρους τις πολλές υπερχρεωμένες επιχειρήσεις εγχωρίως. Στο πλαίσιο των προσπαθειών αντιμετώπισης αυτού του ζητήματος, σχεδιάζονται κίνητρα για συγχωνεύσεις και εξαγορές επιχειρήσεων, καθώς τέτοιοι εταιρικοί

μετασηματισμοί μεταξύ ΜμΕ περιλαμβάνονται στα πέντε κριτήρια επιλεξιμότητας για την πρόσβαση στα δάνεια του Ταμείου Ανάκαμψης.

Ειδικά για τις μεγαλύτερες μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις, οι δυνατότητες πρόσβασης σε χρηματοδότηση εκτός του τραπεζικού συστήματος, δηλαδή από τις κεφαλαιαγορές, και ευρύτερα οι προοπτικές τους, φαίνεται πως βελτιώνονται στην πρόσφατη περίοδο, βάσει της εξέλιξης του Γενικού Δείκτη (ΓΔ) του Χρηματιστηρίου Αθηνών. Από τα μέσα Απριλίου έως το τέλος Ιουνίου ο δείκτης κυμαινόταν γύρω από το επίπεδο των 900 μονάδων, προσεγγίζοντας κατά περιόδους την περιοχή των 920 μονάδων, στην οποία το οποίο βρισκόταν προ της πανδημίας. Τον Ιούλιο ο Γενικός Δείκτης σημείωσε μικρή, πρόσκαιρη διόρθωση, έως τις 833,2 μονάδες (19/7). Εν συνέχεια και έως το τέλος του 2021, επανήλθε στο εύρος διακύμανσής του στην περίοδο Απριλίου-Ιουνίου. Μεσολάβησαν δύο σύντομες περίοδοι διόρθωσης, η μια στο τέλος Σεπτεμβρίου (μέχρι τις 865,3 μονάδες) και η δεύτερη στο τέλος Νοεμβρίου (μέχρι τις 858,9 μονάδες). Η σχετική σταθερότητα πέραν των 900 μονάδων επί ένα εννεάμηνο δείχνει ότι η χρηματιστηριακή αγορά έχει αφομοιώσει αυτά τα επίπεδα. Από την αρχή του 2022 ο ΓΔ βρίσκεται σταθερά υψηλότερα των εννέα μονάδων και στις 17/1 έφτασε τις 956,3 μονάδες, επίπεδο που είναι το μέγιστο της πρόσφατης επταετίας. Ο τζίρος τη συγκεκριμένη ημέρα (€128,5 δισεκ.), καθώς και τις υπόλοιπες πέραν αυτής είναι αρκετά υψηλός, αντικατοπτρίζοντας αντίστοιχο επενδυτικό ενδιαφέρον. Εάν η άνοδος συνεχιστεί, έστω ηπιότερα, η ακολουθήσει διακύμανση γύρω από αυτά τα επίπεδα, προοιωνίζονται θετικές εξελίξεις για την ελληνική οικονομία και η σταδιακή έξοδος της από την τρέχουσα κρίση. Ένας από τους λόγους για τη διαμόρφωση τέτοιων επενδυτικών προσδοκιών ίσως είναι η εκκίνηση των έργων του Ταμείου Ανάκαμψης.

Η εμπιστοσύνη από τους επενδυτές στις προοπτικές των μεγαλύτερων επιχειρήσεων εγχωρίως μεσοπρόθεσμα αποτυπώνεται στη δραστηριότητα στις εκδόσεις εταιρικών ομολόγων, η οποία κλιμακώθηκε προς το τέλος του 2021. Στα μέσα Ιουλίου η ΔΕΗ προχώρησε στην έκδοση επταετών ομολόγων με Ρήτρα Αειφορίας, ύψους €500 εκατ., με επιτόκιο 3,375%. Ο αρχικός στόχος της έκδοσης ήταν €350 εκατ. και υπερκαλύφθηκε από τις προσφορές 6,5 φορές. Τον Σεπτέμβριο, η Eurobank έκδωσε ομόλογο 6,5 ετών και ύψους €500 εκατ. και απόδοσης 2,375%, με τις προσφορές να φθάνουν τα €825 εκατ. Στα μέσα του ίδιου μήνα, η Alpha Bank προχώρησε στην έκδοση ομολόγου υψηλής εξοφλητικής προτεραιότητας (senior preferred), ύψους €500 εκατ. Το τελικό επιτόκιο διαμορφώθηκε σε 2,625%, με τις προσφορές να υπερβαίνουν το €1 δισεκ. Αυτή ήταν η πρώτη έκδοση τέτοιου τίτλου που πραγματοποιεί η συστημική τράπεζα μετά τον Ιούνιο του 2014 με στόχο κάλυψη των ελάχιστων απαιτήσεων ιδίων κεφαλαίων και επιλέξιμων υποχρεώσεων (MREL). Στα μέσα Νοεμβρίου η ΕΛΒΑΛ-ΧΑΛΚΟΡ προχώρησε σε ομολογιακή έκδοση ύψους €250 εκατ., με τελική απόδοση 2,45%, η οποία υπερκαλύφθηκε 2,94 φορές. Στις αρχές Δεκεμβρίου ξεκίνησε η διαπραγμάτευση του πράσινου ομολόγου της Noval Property, με το οποίο αντλήθηκαν €120 εκατ. με επιτόκιο 2,65%, ενώ η έκδοση υπερκαλύφθηκε 2,8 φορές. Την ίδια περίοδο η Alpha Bank έκδωσε νέο ομόλογο υψηλής εξοφλητικής προτεραιότητας (senior preferred), ύψους €300 εκατ., διετούς διάρκειας με non call για το πρώτο έτος και επιτόκιο έκδοσης 3%. Ταυτόχρονα, το ίδιο ποσό άντλησε η ΓΕΚ-ΤΕΡΝΑ, με επταετές ομόλογο απόδοσης 2,3% και υπερκάλυψη 2,3 φορές.

Σε ότι αφορά τις δυνατότητες χρηματοδότησης των επιχειρήσεων από το δημόσιο τομέα, παρατέθηκαν προηγουμένως στην τρέχουσα υποενοότητα τα σχετικά με το Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάκαμψης δεδομένα, το οποίο θα αποτελέσει τη σημαντικότερη πρόσθετη πηγή επενδυτικών κεφαλαίων φέτος και στα επόμενα έτη. Δεδομένου ότι ο ρυθμός διάθεσης των κεφαλαίων του ΕΤΑ περιλαμβάνεται στους παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν τις υποθέσεις των εναλλακτικών

μακροοικονομικών σεναρίων, εφόσον διαμορφωθεί πλησίον των παραπάνω προβλέψεων, θα συμβάλει στην πραγματοποίηση του βασικού σεναρίου για το 2022.

Ως προς την τακτική κρατική χρηματοδότηση επενδύσεων από το ελληνικό Δημόσιο, μέσω του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων, ο σχετικός στόχος που είχε τεθεί στο προσχέδιο του 2021 είναι €6,75 δισεκ. εξαιρουμένων των μεταβιβάσεων λόγω COVID-19. Στην περίοδο Ιανουαρίου-Νοεμβρίου οι ενισχύσεις του ΠΔΕ έφτασαν τα €7,8 δισεκ., υπερβαίνοντας κατά πολύ το σχετικό στόχο στον Προϋπολογισμό του 2021 (€5,7 δισεκ.), υστερώντας όμως των αντίστοιχων εκταμιεύσεων κεφαλαίων πρόπερσι (€8,4 δισεκ.). Ωστόσο, ένα σημαντικό μέρος των δαπανών στο ενδεκάμηνο, περίπου €2,7 δισεκ. ή 34,6%, αφορούσε σε ενισχύσεις εξαιτίας της πανδημίας, κυρίως με τη μορφή της επιστρεπτέας προκαταβολής (€1,1 δισεκ) και ενίσχυσης των ΜμΕ οι οποίες πλήγηκαν από τον COVID-19 (€741 εκατ.). Εξαιρουμένων αυτών, οι δαπάνες του ΠΔΕ διαμορφώθηκαν στο ενδεκάμηνο σε €5,1 δισεκ. Επομένως, υπολείπονταν του στόχου στο περυσινό προϋπολογισμό. Λαμβάνοντας υπόψη τη δυναμική που παρουσίασε η παροχή πόρων μέσω του ΠΔΕ έως τον Νοέμβριο, τις ιδιαίτερα υψηλές πληρωμές του στον τελευταίο μήνα κάθε έτους, καθώς και το ότι η Προγραμματική Περίοδος 2014-2020 πλησιάζει στην ολοκλήρωσή της, εκτιμάται ότι η υποστήριξη επενδυτικών σχεδίων μέσω του ΠΔΕ διαμορφώθηκε στο σύνολο του περασμένου έτους πλησίον του επίπεδου της το 2020 (€6,37 δισεκ.).

Για το 2022 προβλέπεται στο Προσχέδιο του Κρατικού Προϋπολογισμού διάθεση πόρων ύψους €7,8 δισεκ. μέσω του ΠΔΕ. Σε αυτούς δεν περιλαμβάνονται οι δαπάνες στο πλαίσιο του Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, καθώς και οι έκτακτες παρεμβάσεις εξαιτίας της υγειονομικής κρίσης. Ακολούθως, αναμένεται ισχυρότερη συμβολή των τακτικών δημοσίων επενδύσεων στην επενδυτική δραστηριότητα.

Όπως είχε εκτιμηθεί σε προηγούμενες εκθέσεις του IOBE για την ελληνική οικονομία, η υλοποίηση του προγράμματος αποκρατικοποιήσεων παρουσίασε για άλλο ένα χρόνο υστέρηση έναντι του στόχου, εξαιτίας και του μη ευνοϊκού επενδυτικού περιβάλλοντος. Στην Εισηγητική Έκθεση του Κρατικού Προϋπολογισμού για το 2021 ο στόχος εσόδων από αποκρατικοποιήσεις ήταν €1,79 δισεκ., εκ των οποίων €1,47 δισεκ. προβλεπόταν να προέλθουν από διαγωνισμούς οι οποίοι θα ολοκληρωθούν φέτος και €321 εκατ. είτε από διαγωνισμούς για τους οποίους έχουν υποβληθεί δεσμευτικές προσφορές και η αναμενόμενη πρώτη εκταμίευση θα γίνει το τρέχον έτος, είτε από καταβολές δόσεων ολοκληρωμένων συναλλαγών προηγούμενων ετών. Το μεγαλύτερο μέρος του δεύτερου ποσού αποτελούσε, για άλλο ένα έτος, η αναμενόμενη πρώτη δόση του τιμήματος από την πώληση της Ελληνικό ΑΕ (€300 εκατ.). Το ύψος του στόχου εσόδων, το οποίο δεν υπερβαίνει σημαντικά το μέγιστο επίπεδό τους το 2017 (€1,37 δισεκ.), σε συνδυασμό με το γεγονός ότι πρόπερσι ξεκίνησαν πολλές διαγωνιστικές διαδικασίες (ΔΕΠΑ Υποδομών, ΔΕΠΑ Εμπορίας, λιμένες Αλεξανδρούπολης, Ηγουμενίτσας και Καβάλας, Εγνατία Οδός κ.ά.), είχε θεωρηθεί από προηγούμενες εκθέσεις του IOBE πως καθιστά εφικτή την επίτευξη ή την προσέγγισή του, εφόσον το οικονομικό κλίμα εγχωρίως παρουσίαζε τάση συνεχούς βελτίωσης, προοπτική στενά συνδεδεμένη με την εξέλιξη του COVID-19. Όμως, στην περίπτωση που η αβεβαιότητα για τη δυναμική της πανδημίας παρέμενε έντονη, θεωρούταν πως θα έχει αρνητικό αντίκτυπο στη δραστηριότητα του ΤΑΙΠΕΔ και κυρίως στο επενδυτικό ενδιαφέρον.

Το οικονομικό περιβάλλον στο μεγαλύτερο μέρος του πρώτου εξάμηνου του 2021 ήταν περισσότερο συναφές με το δεύτερο από τα παραπάνω σενάρια εξελίξεων στο πεδίο των αποκρατικοποιήσεων, γεγονός το οποίο αποτυπώθηκε στις σχετικές ενέργειες. Στο τέλος

Ιανουαρίου ξεκίνησε η διαγωνιστική διαδικασία για την παραχώρηση της μαρίνας Καλαμαριάς. Στο τέλος Μαρτίου έγινε προεπιλογή επενδυτών για τους λιμένες Αλεξανδρούπολης και Καβάλας, όπως και για τον χώρο του κοιτάσματος φυσικού αερίου «Νότια Καβάλα». Στις αρχές Απριλίου υποβλήθηκαν δύο δεσμευτικές προσφορές για την παραχώρηση της Εγνατίας Οδού και ξεκίνησε η διαγωνιστική διαδικασία για την αξιοποίηση του Οργανισμού Λιμένος Ηρακλείου, ενώ προς το τέλος του ίδιου μήνα επτά επενδυτικά σχήματα προκρίθηκαν στη φάση υποβολής δεσμευτικών προσφορών για την αξιοποίηση του Οργανισμού Λιμένος Ηγουμενίτσας. Προς το τέλος Ιουνίου ολοκληρώθηκε η πρώτη διαδικασία αποκρατικοποίησης φέτος, που αφορούσε στην πώληση και μεταβίβαση της Ελληνικό ΑΕ, με το ΤΑΙΠΕΔ να εισπράττει το πρώτο μέρος του σχετικού τιμήματος των €915 εκατ., ύψους €300 εκατ. Τον Αύγουστο, το ΤΑΙΠΕΔ αποδέχθηκε τη δεσμευτική προσφορά των ΓΕΚ ΤΕΡΝΑ Α.Ε. – EGIS PROJECTS S.A., για την παραχώρηση της Εγνατίας Οδού και τριών κάθετων οδικών αξόνων της, με καταβολή εφάπαξ τιμήματος €1,5 δισεκ. Ο φάκελος του διαγωνισμού υποβλήθηκε στο Ελεγκτικό Συνέδριο για προσυμβατικό έλεγχο. Το Ελληνικό Δημόσιο εκτιμά πως θα εισπράξει από τη λειτουργία του αυτοκινητοδρόμου κατά τη διάρκεια της παραχώρησής του άνω των €850 εκατ. Τον Σεπτέμβριο έγινε αποδεκτή η βελτιωμένη δεσμευτική προσφορά της ITALGAS SpA για το 100% της ΔΕΠΑ Υποδομών, ύψους 733 εκατ. και την ανάδειξε ως προτιμητέο επενδυτή. Ο φάκελος του διαγωνισμού θα υποβληθεί στο Ελεγκτικό Συνέδριο για προσυμβατικό έλεγχο. Δεν είναι γνωστό πότε θα εισπραχθεί κάποιο μέρος του τιμήματος. Έξι επενδυτικά σχήματα προεπιλέχθηκαν για τη φάση υποβολής δεσμευτικών προσφορών για τη μαρίνα Καλαμαριάς και εννέα επενδυτικά σχήματα υπέβαλαν εκδήλωση ενδιαφέροντος για τον Οργανισμό Λιμένος Ηρακλείου. Τέλος στις αρχές Οκτωβρίου ολοκληρώθηκε η μεταβίβαση επιπλέον 16% της ΟΛΠ Α.Ε. στην COSCO SHIPPING, έναντι τιμήματος €88 εκατ., πλέον δεδουλευμένων τόκων €11,87 εκατ. Στις αρχές Δεκεμβρίου ξεκίνησε η διαγωνιστική διαδικασία για την παραχώρηση της μαρίνας της Πύλου για 40 έτη και ολοκληρώθηκε η συμφωνία μεταβίβασης του ακινήτου Golf στην περιοχή Βόρειο Αφάντου της Ρόδου. Το σχετικό εφάπαξ τίμημα ήταν €26,9 εκατ. Τέλος, αποδόθηκε στο ΤΑΙΠΕΔ το εκπλειστηρίασμα που του αναλογούσε από τη διαδικασία για τη χορήγηση δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων για την ανάπτυξη δικτύων 5^{ης} γενιάς, ύψους €195 εκατ.

Συνεπώς, παρότι αρκετές διαγωνιστικές διαδικασίες είναι εν εξελίξει και ολοκληρώθηκαν δύο ιδιαίτερα σημαντικές (Εγνατία Οδός, ΔΕΠΑ Υποδομών), εντούτοις τα έσοδα από αποκρατικοποιήσεις που έγιναν πέρυσι είναι όσα προέρχονται από την Ελληνικό ΑΕ, το Golf-Βόρειο Αφάντου και τη χορήγηση δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων. Συνολικά εκτιμάται στον Προϋπολογισμό του 2022 πως έφτασαν τα €625,7 εκατ., αντιστοιχώντας στο 42,6% του σχετικού στόχου. Ακολούθως, επιτείνεται η χαμηλή επίδρασή τους στην επενδυτική δραστηριότητα.

Καθώς οι διαδικασίες που απαιτούνται για την τυπική ολοκλήρωση των διαγωνισμών για την Εγνατία Οδό και την ΔΕΠΑ Υποδομών θα ολοκληρωθούν φέτος, θα εισπραχθούν και τα αντίστοιχα τιμήματα. Αυτά αποτελούν τις σημαντικότερες συνιστώσες του στόχου εσόδων από τις αποκρατικοποιήσεις το 2022, ύψους €2.151 εκατ. (91,7% του στόχου). Άλλα €178,7 εκατ. εξ' αυτών θα προέλθουν από έσοδα και καταβολές δόσεων ολοκληρωμένων συναλλαγών προηγούμενων ετών, με το δεύτερο μέρος του τιμήματος από την πώληση και μεταβίβαση της Ελληνικό ΑΕ (€167 εκατ.) να αποτελεί το μεγαλύτερο τμήμα τους. Καθώς τα αναμενόμενα έσοδα προέρχονται σχεδόν αποκλειστικά από ολοκληρωμένες ενέργειες, θεωρείται αρκετά πιθανή η επίτευξη του στόχου για το τρέχον έτος. Ωστόσο, δεδομένου του αριθμού των εν εξελίξει ενεργειών από πέρυσι, σε

συνδυασμό με ορισμένες νέες οι οποίες έχουν προγραμματιστεί φέτος, θεωρείται ότι ο στόχος θα έπρεπε να περιλαμβάνει κάποιες εξ' αυτών και να είναι υψηλότερος.

Στον εξωτερικό τομέα της οικονομίας, η άρση στο δεύτερο τρίμηνο του 2021 των περιορισμών ή των απαγορεύσεων στις διασυνοριακές επιβατικές μετακινήσεις λόγω της πανδημίας, αντέστρεψε τις έντονες πιέσεις στις εξαγωγές υπηρεσιών και ακολούθως στο ΑΕΠ. Ευρύτερα, το άνοιγμα των οικονομιών κλιμάκωσε περαιτέρω τη ζήτηση εξαγωγών αγαθών που συνέχισαν στο εννεάμηνο του περασμένου έτους την έντονη ανοδική δυναμική τους πρότεροι. Από την άλλη πλευρά, οι ίδιες εξελίξεις οδήγησαν σε ισχυρή άνοδο των εισαγωγών προϊόντων, εξαιτίας αφενός της έντονης κλιμάκωσης της καταναλωτικής ζήτησης, αλλά και του υψηλού εισαγωγικού περιεχομένου των εξαγωγών προϊόντων. Προηγουμένως στην τρέχουσα υποενοότητα παρουσιάστηκαν τα διαθέσιμα στοιχεία για τη διεθνή τουριστική κίνηση στο τέταρτο τρίμηνο πέρυσι, από τα οποία προκύπτουν ενδείξεις ισχυρής ενίσχυσής της σε σχέση με το 2020. Επιπλέον, συνεπάγονται διεύρυνση της τουριστικής περιόδου, καθώς και ήπια υστέρηση του διεθνούς τουρισμού έναντι του 2019. Η συνέχιση της ανάκαμψης της παγκόσμιας οικονομίας και η κλιμάκωση του παγκόσμιου εμπορίου το 2022, με ηπιότερο ρυθμό από ότι πέρυσι, εκτιμάται πως θα διατηρήσουν αυτές τις ανοδικές τάσεις, με ηπιότερο ρυθμό.

Αναλυτικά ως προς τις πρόσφατες εξελίξεις στις εξαγωγικές και εισαγωγικές ροές βασικών κατηγοριών προϊόντων και υπηρεσιών, σύμφωνα με τα πλέον πρόσφατα διαθέσιμα στοιχεία του ισοζυγίου πληρωμών, της Τράπεζας της Ελλάδος. οι εξαγωγές προϊόντων, σε τρέχουσες τιμές, συνέχισαν να διευρύνονται έντονα στο τρίμηνο Αυγούστου-Οκτωβρίου, κατά 44,8% (+€3,1 δισεκ.), κατόπιν αύξησης κατά 40,9% στο προηγούμενο τρίμηνο. Η αύξηση προήλθε κατά κύριο λόγο (56,9%) από τις εξαγωγές εκτός καυσίμων-πλοίων, που ενισχύθηκαν κατά 30,7% (+€1,68 δισεκ.), ελαφρώς ταχύτερα από ότι στο τρίμηνο Μαΐου-Ιουλίου (+28,7%). Το υπόλοιπο της αύξησης των εξαγωγών προϊόντων προήλθε από τις πολύ υψηλότερες εξαγωγές καυσίμων (+101,1% ή +€1,43 δισεκ.), εξαιτίας της μεγάλης αύξησης των διεθνών τιμών τους, όπως αναλύθηκε προηγουμένως. Οι εξαγωγές πλοίων, των οποίων η βαρύτητα στο σύνολο των εξαγωγών προϊόντων είναι πολύ μικρή, υποχώρησαν κατά €2,7 εκατ. ή 10,4%, σε αντίθεση με την ενίσχυσή τους κατά 25,5% ένα τρίμηνο νωρίτερα. Επομένως, η ιδιαίτερα σημαντική ενίσχυση των εξαγωγών αγαθών δεν προήλθε κυρίως από υψηλότερες τιμές των ενεργειακών αγαθών. Παρά την έντονη αύξηση των εξαγωγών προϊόντων, η ισχυρότερη ενίσχυση των εισαγωγών στο τρίμηνο Αυγούστου-Οκτωβρίου (+48,2% ή +€5,53 δισεκ.), που προήλθε πρωτίστως (53,3%) από τις περισσότερες εισαγωγές αγαθών εκτός καυσίμων-πλοίων (+30,7% ή +€2,95 δισεκ.), και δευτερευόντως από τις εισαγωγές καυσίμων (+139,8% ή +€2,59 δισεκ.), οδήγησε σε διεύρυνση του ελλείμματος αγαθών από πρότεροι κατά 53,3% ή €2,43 δισεκ., στα €6,99 δισεκ.

Τη διεύρυνση του ελλείμματος του ισοζυγίου αγαθών κατά την εξεταζόμενη περίοδο Ιουλίου-Οκτωβρίου αντιστάθμισε η διεύρυνση του πλεονάσματος του ισοζυγίου υπηρεσιών. Οι εξαγωγές υπηρεσιών ήταν 90,8% περισσότερες από ότι πριν ένα έτος (+€6,54 δισεκ.), σε συνέχεια παρόμοιας ανόδου 80,4% στο προηγούμενο τρίμηνο Μαΐου-Ιουλίου. Η άνοδός τους προήλθε κυρίως (59,7%) από την παροχή ταξιδιωτικών υπηρεσιών (+€3,9 δισεκ. ή +139,4%), σε συνέχεια της κατακόρυφης ανόδου τους ένα τρίμηνο νωρίτερα (310,7%). Οι μεταφορικές υπηρεσίες συνέβαλαν το 36,4% της αύξησης καθώς διευρύνθηκαν κατά €2,38 δισεκ. (+73,4%), αρκετά ταχύτερα από ότι στο προηγούμενο τρίμηνο (+35,9%). Το μικρότερο μερίδιο στην αύξηση των εξαγωγών υπηρεσιών είχαν οι λοιπές υπηρεσίες, που ανήλθαν κατά €255,3 εκατ. (+21,9%), συνεχίζοντας την αύξησή τους κατά 48,6% ένα τρίμηνο νωρίτερα.

Ενίσχυση παρουσίασε και η ζήτηση για εισαγόμενες υπηρεσίες στο τρίμηνο Ιουλίου-Οκτωβρίου, μικρότερης σχετικής και απόλυτης έντασης από εκείνη για τις εξαγωγές υπηρεσιών (+73,5% ή +€2,67 δισεκ.) και ταχύτερη από ότι στο προηγούμενο τρίμηνο (+56,6%). Η αύξηση προήλθε κυρίως (79,5%) από την ενισχυμένη εγχώρια ζήτηση για μεταφορές (+90,2% ή +€2,12 δισεκ.), με τη συμβολή των λοιπών υπηρεσιών (10,7%) στην άνοδο να έπεται (+25,9% ή +€284,7 εκατ.). Η εγχώρια ζήτηση για τουριστικές υπηρεσίες ενισχύθηκε ιδιαίτερα έντονα, από το πολύ χαμηλό επίπεδο της όμως πρόπερσι (+€261,1 εκατ. ή +146,6%), όπως και ένα τρίμηνο νωρίτερα (+120,0%). Συνισταμένη των μεταβολών στις δύο βασικές συνιστώσες του ισοζυγίου υπηρεσιών στο τρίμηνο Ιουλίου-Οκτωβρίου ήταν η έντονη διεύρυνση του πλεονάσματός του, κατά 108,3% ή κατά €3,87 δισεκ. Ως συνέπεια αυτής της θετικής εξέλιξης, το έλλειμμα του συνολικού ισοζυγίου αγαθών και υπηρεσιών το 2020 (-€984,3 εκατ.) μεταστράφηκε σε πλεόνασμα (+€456,9 εκατ.).

Ως προς τις πλέον πρόσφατες τάσεις σε τμήματα της οικονομικής δραστηριότητας εγχωρίως, καθώς και σε βραχυχρόνιους οικονομικούς δείκτες, στο τέλος του τρίτου τριμήνου και στην αρχή του τέταρτου τριμήνου, φαίνεται πως συνεχίζονται οι σημαντικές ανοδικές τάσεις τόσο στην πλευρά της παραγωγής, όσο και σε εκείνη της ζήτησης, είτε ελαφρώς ηπιότερα, είτε ισχυρότερα από ότι προηγούμενως πέρυσι. Αναλυτικά, στην πλευρά της προσφοράς της οικονομίας, η άνοδος της βιομηχανικής παραγωγής παρέμεινε ιδιαίτερα έντονη στο τρίμηνο Σεπτεμβρίου-Νοεμβρίου (+11,3%), έναντι αύξησης 8,9% στο προηγούμενο τρίμηνο και οριακής ανόδου ένα έτος νωρίτερα (+0,96%). Σε επίπεδο βασικών βιομηχανικών τομέων, η έντονη κλιμάκωση προήλθε κυρίως από τη Μεταποίηση, στην οποία η παραγωγή διευρύνθηκε κατά 11,9%, έναντι αύξησης 6,1% στο προηγούμενο τρίμηνο. Η συμβολή της Παραγωγής Ηλεκτρικού Ρεύματος στην ισχυρή αύξηση επίσης ήταν σημαντική, με το ρυθμό ανόδου να διαμορφώνεται στο 12,7%, ηπιότερος από ότι ένα τρίμηνο νωρίτερα (21,7%). Ο τομέας των Ορυχείων-Λατομείων παρουσίασε μικρή ενίσχυση (0,7%), παρόμοιας έκτασης με την κάμψη του στο προηγούμενο τρίμηνο. Στην Παροχή Νερού σημειώθηκε οριακή ενίσχυση του προϊόντος, κατά 0,2% σε συνέχεια μικρής αύξησης στο τρίμηνο Ιουνίου-Αυγούστου (+1,8%). Η οικοδομική δραστηριότητα συνέχισε να διευρύνεται σημαντικά στο δίμηνο Αυγούστου-Σεπτεμβρίου, ηπιότερα ωστόσο από ότι στο προηγούμενο τρίμηνο. Συγκεκριμένα, αυξήθηκε κατά 58,2% σε όρους επιφάνειας και κατά 64,5% σε όρους όγκου, με την αύξηση των αδειών να είναι ηπιότερη (+10,2%). Στο προηγούμενο τρίμηνο φέτος οι αντίστοιχες μεταβολές ήταν 58,2%, 59,5% και 10,2% αντίστοιχα.

Στο σκέλος των μεγεθών τα οποία αντανακλούν το κλίμα και τις διαθέσεις στην πλευρά της ζήτησης της εγχώριας οικονομίας, ο δείκτης όγκου στο Λιανικό Εμπόριο (εποχικά διορθωμένος) παρουσίασε τον Οκτώβριο ενίσχυση 9,2%, κατόπιν ίδιας ανόδου στο τρίτο τρίμηνο (+9,1%).

Λαμβάνοντας υπόψη για την πραγματοποίηση μακροοικονομικών προβλέψεων κυρίως τις πρόσφατες και τις πιθανές εξελίξεις σχετικά με την πανδημία του COVID-19, π.χ. την πρόσφατη ραγδαία εξάπλωση της νέας μετάλλαξης και τις επιπτώσεις της στα επιδημιολογικά δεδομένα, το ρυθμό αύξησης της εμβολιαστικής κάλυψης του πληθυσμού, την ταχύτερη ανάκαμψη της παγκόσμιας οικονομίας, τη μεγαλύτερη της αναμενόμενης άνοδο του διεθνούς τουρισμού, τα σαφώς περισσότερα των αρχικά σχεδιασμένων μέτρα στήριξης νοικοκυριών και επιχειρήσεων εγχωρίως, εκτιμάται πως η ιδιαίτερα ισχυρή ανάκαμψη των καταναλωτικών δαπανών των νοικοκυριών στο δεύτερο και το τρίτο τρίμηνο πέρυσι, θα συνεχιστεί με υψηλούς, ωστόσο ηπιότερους ρυθμούς στο τελευταίο τρίμηνο του 2021. Τη διεύρυνση της ιδιωτικής κατανάλωσης θα υποστηρίξει η έντονη αποκλιμάκωση της ανεργίας. Η μεγάλη συσσώρευση αποταμιεύσεων από τα νοικοκυριά, ύψους σχεδόν €15,6 δισεκ. από το ξεκίνημα της υγειονομικής κρίσης, μπορεί

να τροφοδοτήσει την ενίσχυση της κατανάλωσής τους στο καταληκτικό τρίμηνο του προηγούμενου έτους. Οι φοροελαφρύνσεις για τα εισοδήματα (ασφαλιστικές εισφορές, εισφορά κοινωνικής αλληλεγγύης) ήταν ένας πρόσθετος παράγοντας τόνωσης των καταναλωτικών δυνατοτήτων του ιδιωτικού τομέα. Υπό αυτές τις επιδράσεις προβλέπεται πως η ενίσχυση της ιδιωτικής κατανάλωσης θα διαμορφωθεί στην περιοχή του 5,5-6,0%.

Το 2022, θεωρείται πλέον πιθανό ότι, παρά της εξάρσεις που θα παρουσιάσει η πανδημία, δεν θα επιβληθούν γενικευμένα και ισχυρά περιοριστικά μέτρα, όπως στο παρελθόν (βασικό σενάριο πρόβλεψης). Ακολούθως, η οικονομία αναμένεται λειτουργήσει με τους υφιστάμενους, σχετικά λίγους περιορισμούς, ενδεχομένως και ορισμένους πρόσθετους κατά περιόδους. Αυτή η εξέλιξη θα τονώσει την ιδιωτική κατανάλωση με δύο τρόπους, τόσο άμεσα, με τη συνεχή, δια ζώσης λειτουργία κλάδων στους οποίους είχε επιβληθεί τα προηγούμενα έτη αναστολή λειτουργίας και στους οποίους πραγματοποιείται σημαντικό μέρος της ιδιωτικής κατανάλωσης (Λιανικό Εμπόριο, Τουρισμός, Εστίαση, Τέχνες-Ψυχαγωγία, Μεταφορές κ.ά.), όσο και έμμεσα, από τη διεύρυνση της απασχόλησης και της δημιουργίας εισοδήματος σε αυτούς, καθώς διαχρονικά η συμβολή τους στην απασχόληση είναι υψηλή. Θέσεις εργασίας θα δημιουργηθούν και από τις περισσότερες επενδύσεις, π.χ. σε κλάδους της βιομηχανίας με υψηλές εξαγωγικές επιδόσεις, στον Τουρισμό, καθώς και από τη μεγαλύτερη συμβολή του δημόσιου τομέα στην επενδυτική δραστηριότητα (διεύρυνση ΠΔΕ, Ταμείο Ανάκαμψης). Τις καταναλωτικές δαπάνες των νοικοκυριών θα συνεχίσει να στηρίζει η αρκετά αυξημένη αποταμίευσή τους εντός της πανδημίας. Στον αντίποδα, ανασχετικά στην αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης θα επενεργήσει η άνοδος των τιμών λόγω των ενεργειακών προϊόντων, ιδίως στο πρώτο εξάμηνο φέτος, η οποία όμως σταδιακά θα εξασθενήσει. Οι πληθωριστικές πιέσεις στην κατανάλωση θα μετριαστούν από τις παρεμβάσεις στήριξης των νοικοκυριών (επιδότηση κατανάλωσης ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου, αυξημένο επίδομα θέρμανσης). Αρκετά μικρότερη θα είναι η ώθηση από τα έκτακτα μέτρα στήριξης λόγω της πανδημίας, θα συνεχιστεί πάντως η θετική επίδραση της αναστολής της ειδικής εισφοράς αλληλεγγύης. Όμως, το πραγματικό διαθέσιμο εισόδημα ενός τμήματος του πληθυσμού μάλλον θα ενισχυθεί από τα μέσα του έτους από την αύξηση του κατώτατου μισθού. Συνισταμένη αυτών των επιδράσεων στο διαθέσιμο πραγματικό εισόδημα και την καταναλωτική διάθεση, αναμένεται να είναι η νέα διεύρυνση της κατανάλωσης των νοικοκυριών, κατά 3,0% έως 4,0%.

Το εναλλακτικό σενάριο διαφοροποιείται από το βασικό ως προς τις επιπτώσεις των υγειονομικών εξελίξεων, οι οποίες σε αυτή την περίπτωση θα είναι δυσμενέστερες. Ωστόσο καθώς δεν αναμένεται να επιβληθεί εκ νέου lockdown ή αναστολή λειτουργίας ενός σημαντικού τμήματος της οικονομίας, ούτε απαγόρευση εισόδου στη χώρα, αλλά ορισμένοι στοχευμένοι περιορισμοί, δεν θα τεθούν σημαντικά εμπόδια την ιδιωτική κατανάλωση, ούτε θα διαφοροποιηθεί σημαντικά η καταναλωτική διάθεση. Όμως, λόγω κυρίως επιφυλακτικότητας έναντι δυνητικών δυσμενέστερων εξελίξεων, οι επιχειρήσεις θα προβούν σε λιγότερες προσλήψεις. Η ενίσχυση της επενδυτικής δραστηριότητας θα είναι ηπιότερη του βασικού σεναρίου, καθώς και η διεύρυνση του διεθνούς τουρισμού, μετριάζοντας τη δημιουργία θέσεων εργασίας και εισοδήματος από αυτούς τους παράγοντες. Μικρότερη θα είναι και η άνοδος των τιμών, η οποία ενδεχομένως να εξελιχθεί σε ήπια πτώση προς το τέλος του έτους. Επιπλέον, θα επανέλθουν κάποια από τα μέτρα στήριξης των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών, συντηρώντας ένα μεγαλύτερο τμήμα της φετινής δημοσιονομικής τόνωσης. Ακολούθως, η καταναλωτική

δαπάνη των νοικοκυριών αναμένεται να παραμείνει σε τροχιά ανόδου, με μικρότερη ταχύτητα από το βασικό σενάριο (+1,5 - +2,5%).

Στην πλευρά της κατανάλωσης από το δημόσιο τομέα, η διεύρυνση των έκτακτων δαπανών λόγω COVID-19, κυρίως για προσωπικό, για υποδομές και εξοπλισμό ΤΠΕ, για την προμήθεια φαρμάκων, εμβολίων και tests κ.ά., θεωρείται πως συνέχισε να τονώνει την καταναλωτική ζήτησή του στο τελευταίο τρίμηνο του 2021. Επιπλέον, έκτακτες ανάγκες προέκυψαν για την αντιμετώπιση των καταστροφών από τις μεγάλες πυρκαγιές του καλοκαιριού, σε Εύβοια και Αττική. Από την άλλη πλευρά, ανασχετικά στη διεύρυνση των καταναλωτικών δαπανών του δημοσίου στο τέλος του 2021 επενέργησε το τεχνικό αποτέλεσμα του σαφώς υψηλότερου επιπέδου τους ένα έτος νωρίτερα, σε σύγκριση με εκείνο στο πρώτο εξάμηνο του 2020 (αποτέλεσμα βάσης). Επίσης, δεν καταβλήθηκαν εκ νέου το 2021 αναδρομικά στους συνταξιούχους, όπως στο τέταρτο τρίμηνο πρόπερσι. Λαμβάνοντας υπόψη τις επιδράσεις των παραπάνω παραγόντων οι οποίοι επηρεάζουν τη δημόσια κατανάλωση, εκτιμάται ότι η μέση διεύρυνσή της πέρυσι έφτασε το 5,5-6,0%.

Η αναμενόμενη συνέχιση της πανδημίας το 2022 με ορισμένες εξάρσεις, θα διατηρήσει ένα μεγάλο μέρος των αναγκών που αυτή δημιουργεί σε υλικοτεχνικό εξοπλισμό. Όμως, το προσεχές έτος έχει προγραμματιστεί διεύρυνση της απασχόλησης στο δημόσιο τομέα, με 20,6 χιλ. προσλήψεις και διορισμούς. Σύμφωνα με την Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού του 2022, λόγω του μεγάλου αριθμού αποχωρήσεων στην περίοδο 2020-2022 από το Υπουργείο Υγείας, οι συνολικές προσλήψεις φέτος σε αυτό θα αντιστοιχούν στο 29% του συνολικού αριθμού των προσλήψεων. Έπονται σε μερίδιο επί των προγραμματισμένων προσλήψεων οι εισαγωγές σε παραγωγικές σχολές ενστόλων (12%), οι λοιποί φορείς της Κεντρικής Διοίκησης (10%) και οι επαγγελματίες οπλίτες (8%). Ειδικά στο πρώτο εξάμηνο οι δαπάνες προσωπικού θα ενισχυθούν από εκείνες εξαιτίας της πρόσληψης 11,7 χιλ. εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στο τρίτο τρίμηνο πέρυσι. Η ενίσχυση της απασχόλησης θα μετριάσει τον περιορισμό των καταναλωτικών δαπανών του δημοσίου, με αποτέλεσμα η πτώση της να διαμορφωθεί στην περιοχή του 2,5-3,5%. Εφόσον σημειωθεί μια ισχυρή ανάκαμψη της πανδημίας η οποία θα οδηγήσει σε ορισμένα ισχυρά περιοριστικά μέτρα, τα οποία συνεπάγονται και αντίστοιχες παρεμβάσεις στήριξης, οι σχετικές ανάγκες θα είναι υψηλότερες του βασικού σεναρίου, επομένως και η περιστολή των καταναλωτικών εσόδων μικρότερη (-1,0 έως -2,0%).

Σε ότι αφορά τις επενδύσεις, ο υψηλός τραπεζικός δανεισμός επιχειρήσεων από το 2020, που αναμένεται να συνεχιστεί φέτος με πολύ χαμηλότερο ρυθμό, έχει διαμορφώσει ήδη από πέρυσι δυνατότητα πραγματοποίησης επενδύσεων από μεγάλο αριθμό επιχειρήσεων, όπως έχει τονιστεί σε προηγούμενες εκθέσεις του IOBE για την ελληνική οικονομία. Εφόσον τα μέτρα προστασίας της δημόσιας υγείας παραμείνουν γύρω από τα τρέχοντα επίπεδα, πιθανόν με πρόσκαιρες μικρές διακυμάνσεις, η επιφυλακτικότητα για την πανδημία δεν θα ανακάμψει σημαντικά, ευνοώντας την υλοποίηση πολλών εξ αυτών των επενδυτικών σχεδίων. Επιχειρήσεις από δραστηριότητες της Μεταποίησης, η ζήτηση των οποίων είτε σχετίζεται με την υγειονομική κρίση, είτε παρουσίασαν ανθεκτικότητα σε αυτή (π.χ. Φάρμακα, κατασκευή Η/Υ, Πλαστικά), θεωρούνται οι πλέον πιθανές να διευρύνουν την επενδυτική δραστηριότητά τους. Η έντονη ανάκαμψη του διεθνούς τουρισμού το 2021, η οποία υπό τις υποθέσεις του βασικού μακροοικονομικού σεναρίου θα συνεχιστεί και θα κλιμακωθεί φέτος, θα αναθερμάνει την επενδυτική δραστηριότητα στο συγκεκριμένο κλάδο. Αυτή θα αφορά και στην ανακαίνιση ακινήτων για Airbnb. Ο κλάδος θα προβεί σε περισσότερες επενδύσεις και στην περίπτωση του εναλλακτικού μακροοικονομικού

σεναρίου, ωστόσο αυτές θα είναι λιγότερες και θα πραγματοποιούν σε περιοχές της χώρας με ισχυρή τουριστική ανάκαμψη πέρυσι και ενδείξεις συνέχειας της φέτος.

Η υλοποίηση του «Ηρακλή II» θα συμβάλει ουσιαστικά στην κάλυψη τυχόν αρνητικών εξελίξεων στο ενεργητικό των τραπεζών από την πανδημία, όπως μια διεύρυνση των ΜΕΔ, αλλά και ευρύτερα, στον εκτεταμένο περιορισμό τους, όπως ήδη φάνηκε από τις σχετικές ενέργειες των τραπεζικών ιδρυμάτων και τα αποτελέσματά τους στο δεύτερο και το τρίμηνο της προηγούμενης χρονιάς. Ακολούθως, θα ευνοηθεί το 2022 η πιστωτική επέκταση. Σε ότι αφορά τις καταθέσεις, η ανοδική τάση τους θεωρείται πως συνεχίστηκε στα τέλη 2021, αλλά ηπιότερα ενώ το ίδιο αναμένεται τουλάχιστον για τις αρχές του τρέχοντος έτους, παρέχοντας πρόσθετους πόρους στα τραπεζικά ιδρύματα για δανεισμό. Ανασχετικά στη διεύρυνσή τους θα ενεργήσει η τάση σημαντικής κλιμάκωσης της κατανάλωσης. Το δανειακό σκέλος του Ευρωπαϊκού Ταμείου Ανάκαμψης θα αποτελέσει μια επιπλέον πηγή κεφαλαίων για τις τράπεζες από το τρέχον έτος.

Όπως έχει επισημανθεί σε εκθέσεις του IOBE, οι ενισχύσεις από τις έκτακτες δράσεις για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της πανδημίας σε επιχειρήσεις και αυτοαπασχολούμενους (π.χ. επιστρεπτέα προκαταβολή, ταμείο εγγυοδοσίας επιχειρήσεων, επιδότηση τόκων δανείων και κεφαλαίου κίνησης), παρότι δεν αφορούν σε επενδύσεις, αποτυπώνονται εν μέρει στις επενδυτικές δαπάνες στο ΑΕΠ, καθώς διατίθενται στο πλαίσιο του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων. Στο ενδεκάμηνο πέρυσι, αυτού του είδους οι δαπάνες έφτασαν τα €2,7 δισεκ., έναντι €4,25 δισεκ. ένα χρόνο νωρίτερα, επομένως είναι πιθανό η ώθηση από αυτόν τον παράγοντα στο σχηματισμό πάγιου κεφαλαίου να ήταν χαμηλότερη το 2020. Από την άλλη πλευρά, ο προγραμματισμός δράσεων αυτού του είδους στον Προϋπολογισμό του 2022 για αυτό το έτος είναι μηδαμινός, επομένως, προς το παρόν δεν αναμένεται συνέχιση των θετικών επενεργειών φέτος. Ευνόητα, σε περίπτωση επαναφοράς ισχυρών περιοριστικών μέτρων στη λειτουργία των επιχειρήσεων, σε μικρότερο φάσμα κλάδων και δραστηριοτήτων από ότι την τελευταία διετία (εναλλακτικό σενάριο πρόβλεψης), θα επανέλθει η εφαρμογή ορισμένων εξ αυτών των χρηματοδοτικών παρεμβάσεων.

Την ολοκλήρωση ή τη σημαντική εξασθένιση το 2022 των θετικών επενεργειών των έκτακτων παρεμβάσεων στήριξης εξαιτίας της πανδημίας, θα υπεραντισταθμίσουν οι διαθέσιμοι πόροι στο πλαίσιο του Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (Ελλάδα 2.0), σε συνδυασμό με τους εγχώριους πόρους που θα μοχλευτούν για τα επενδυτικά σχέδια τα οποία θα κριθούν επιλέξιμα προς στήριξη. Όπως προαναφέρθηκε, ήδη έχουν ενταχθεί στο Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (RRF) προς υλοποίηση 109 έργα, προϋπολογισμού €6,11 δισεκ. Έχουν εκταμιευτεί €4 δισεκ. από το Ταμείο, ως προκαταβολή των κονδυλίων που αναλογούν στην Ελλάδα και στο τέλος Δεκεμβρίου υποβλήθηκε αίτημα πληρωμής προς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την πρώτη δόση τους, ύψους €3,56 δισεκ. Αυτά τα κεφάλαια αποτελούν τα αναμενόμενα έσοδα για το νέο έτος. Στην πλευρά της παροχής ενισχύσεων, η σχετική πρόβλεψη στον προϋπολογισμό φθάνει τα €3,2 δισεκ. Όπως επισημάνθηκε στις υποθέσεις των μακροοικονομικών σεναρίων, η υλοποίηση του Σχεδίου Ανάκαμψης θεωρείται σε μεγάλο βαθμό ανεξάρτητη των υγειονομικών εξελίξεων, επειδή οι σχετικές διαδικασίες, εγχωρίως και σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Επιτροπής, δεν επηρεάζονται από αυτές. Συνεπώς, η στήριξη των επενδύσεων μέσω αυτών θα εξαρτηθεί από την αποτελεσματικότητα των εμπλεκόμενων φορέων, εγχωρίως και σε επίπεδο Ευρ. Επιτροπής.

Κατόπιν της μικρής υστέρησης στην υλοποίηση του ΠΔΕ στο ενδεκάμηνο πέρυσι, εκτιμάται πως οι συνολικές δαπάνες του το 2021 διαμορφώθηκαν πλησίον του επίπεδου τους το 2020 (€6,37

δισεκ.) και χαμηλότερα του στόχου (€6,75 εκατ.). Συνεκτιμώντας τον υψηλότερο από ότι για το 2021 στόχο ενισχύσεων του ΠΔΕ για φέτος (€7,8 έναντι €6,75 δισεκ.), το ότι ξεκινάει το ΕΣΠΑ 2021-2027, αλλά και την εμπειρία υλοποίησης του προγράμματος στο παρελθόν, εκτιμάται πως οι δαπάνες του μάλλον θα αυξηθούν ελαφρώς το 2022, περίπου στα €7 δισεκ., παρέχοντας αντίστοιχα μεγαλύτερη στήριξη στην επενδυτική δραστηριότητα.

Η υπό-υλοποίηση του προγράμματος αποκρατικοποιήσεων-ιδιωτικοποιήσεων το 2020 σε μεγάλο βαθμό, που συνεχίστηκε ηπιότερα πέρυσι, εξαιτίας και των επιπτώσεων πανδημίας, θα έχει ως αποτέλεσμα τη μικρή συμβολή τους στην επενδυτική δραστηριότητα και φέτος, δεδομένης της μεγάλης περιόδου ωρίμανσης που απαιτείται για επενδύσεις αυτής της κλίμακας. Ωστόσο, η πρόσφατη ολοκλήρωση της παραχώρησης του Ελληνικού, της Εγνατίας Οδού, της ΔΕΠΑ Υποδομών, του ΔΕΔΔΗΕ, δημιουργεί πολύ σημαντικές μεσοπρόθεσμες προοπτικές για τις επενδύσεις, την οικονομική δραστηριότητα ευρύτερα, καθώς και για την απασχόληση.

Όπως προέκυψε από τις τάσεις σε σχετικούς βραχυχρόνιους δείκτες οι οποίες παρατέθηκαν προηγουμένως, σημειώθηκε στα οικοδομικά έργα σημαντική ενίσχυση από την αρχή του 2021, ιδίως στο δεύτερο τρίμηνό του, αλλά και στο επόμενο. Αυτή ήδη έχει αποτυπωθεί στο σχηματισμό πάγιου κεφαλαίου στο ΑΕΠ και εκτιμάται πως θα συνεχιστεί στα επόμενα τρίμηνα. Την οικοδομική δραστηριότητα θα τονώσουν σημαντικά τη νέα χρονιά οι επενδύσεις στον κλάδο του Τουρισμού, όπως ήδη αναφέρθηκε, συμπεριλαμβανομένης της ανακαίνισης ακινήτων για Airbnb. Σε περίπτωση σημαντικής κλιμάκωσης των υγειονομικών μέτρων και της σχετικής αβεβαιότητας, η πραγματοποίηση επενδύσεων στον Τουρισμό το 2022 θα μετριαστεί ήπια.

Συνεκτιμώντας αυτές τις επιδράσεις, κυρίως της ισχυρής πιστωτικής επέκτασης προς τις επιχειρήσεις και της συνεχούς από το 2020 ανοδικής δυναμικής των εξαγωγών αγαθών, που καθορίζει τις επενδυτικές αποφάσεις στη Βιομηχανία, εκτιμάται πως η ανάκαμψη των επενδύσεων πέρυσι διαμορφώθηκε στην περιοχή του 10-12%. Το τρέχον έτος, θα προστεθούν σε αυτές τις επιδράσεις πρωτίστως εκείνες της αξιοποίησης πόρων από το ΕΤΑ και της σαφώς υψηλότερης της αναμενόμενης αύξησης του διεθνούς τουρισμού πέρυσι, η οποία θα κλιμακωθεί περαιτέρω. Ακολούθως, οι επενδύσεις φέτος θα διευρυνθούν σε σχέση με το 2021 μεταξύ 20-23%. Μια νέα κλιμάκωση των περιοριστικών μέτρων θα συγκρατήσει σε μικρό βαθμό την άνοδο της επενδυτικής δραστηριότητας, στην περιοχή του 15-18%.

Στον εξωτερικό τομέα της οικονομίας, στο σκέλος των εξαγωγών, η ισχυρή δυναμική των εξαγωγών υπηρεσιών, λόγω κυρίως της ανάκαμψης του διεθνούς τουρισμού, είναι αυτή που καθόρισε κατά κύριο λόγο τη μεταβολή του συνόλου των εξαγωγών πέρυσι και μάλλον θα έχει την ίδια σημασία το 2022. Τα πρώτα στοιχεία από τις προκρατήσεις για το 2022 είναι ιδιαίτερα θετικά, καθώς τον Οκτώβριο ξεπέρασαν σημαντικά εκείνες του 2019. Αυτή η δυναμική ευνοεί και την παροχή διεθνών μεταφορικών υπηρεσιών. Σε περίπτωση σημαντικής κλιμάκωσης των μέτρων προστασίας, π.χ. εντός του χειμώνα ή στην αρχή της άνοιξης, η αύξηση της τουριστικής κίνησης θα μετριαστεί πρόσκαιρα. Σε ότι αφορά τις εξαγωγές αγαθών, τη σημαντική ενίσχυσή τους θα συνεχίσει να στηρίζει η έντονη ανάκαμψη στην Ευρωζώνη.

Πίνακας 3.2

Εγχώρια Δαπάνη και Ακαθάριστο Εγχώριο –Προϊόν – Εκτιμήσεις Ευρωπαϊκής Επιτροπής (σε σταθερές αγοραίες τιμές έτους 2015)

	2019	2020	2021	2022
<i>Ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές</i>				
Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν	1,8	-9,0	7,1	5,2
Ιδιωτική Κατανάλωση	1,8	-7,9	3,3	2,5
Δημόσια Κατανάλωση	1,7	2,6	4,4	-3,5
Ακαθάριστες Επενδύσεις Παγίου Κεφαλαίου	-3,3	-0,3	15,3	13,4
Εξαγωγές Αγαθών και Υπηρεσιών	4,9	-21,5	22,4	15,0
Εισαγωγές Αγαθών και Υπηρεσιών	3,1	-7,6	16,2	6,9
Απασχόληση	0,9	-1,2	1,1	1,1
Αποδοχές Εργαζομένων κατά Κεφαλή	0,6	-0,7	0,0	0,6
Πραγματικό Μοναδιαίο Κόστος Εργασίας	-0,5	8,7	-5,6	-4,2
Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή	0,5	-1,3	0,1	1,0
<i>Συμβολή στη μεταβολή του πραγματικού ΑΕΠ</i>				
Τελική Εγχώρια Ζήτηση	1,2	-4,9	5,1	2,6
Καθαρές Εξαγωγές	0,6	-5,5	2,0	2,6
Αποθέματα	0,0	1,4	0,0	0,0
<i>Σε ποσοστό του ΑΕΠ</i>				
Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης	1,1	-10,1	-9,9	-3,9
Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών	-2,4	-7,9	-6,3	-4,0
Ακαθάριστο Χρέος Γενικής Κυβέρνησης	180,7	206,3	202,9	196,9
<i>Σε ποσοστό</i>				
Ανεργία (% του εργατικού δυναμικού)	17,3	16,3	15,3	15,0

Πηγή: European Economic Forecast, autumn 2021, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Νοέμβριος 2021

Η άνοδος θα μετριάσει από την απότομη κλιμάκωση των τιμών των ενεργειακών αγαθών και των υπόλοιπων βασικών εμπορευμάτων, κυρίως στο τελευταίο τρίμηνο του 2021 και το πρώτο της νέας χρονιάς. Εν συνεχεία, αναμένεται σταδιακή εξασθένησή τους, η οποία στην περίπτωση του εναλλακτικού σεναρίου για τη νέα χρονιά, ενδεχομένως να οδηγήσει σε αντιπληθωρισμό στο τέταρτο τρίμηνο. Λαμβάνοντας υπόψη τις, ως επί το πλείστον θετικές τάσεις στους παράγοντες που παρουσιάστηκαν και αφορούν στην εξαγωγική ζήτηση, εκτιμάται πως το 2021 η αύξηση του συνόλου των εξαγωγών διαμορφώθηκε στην περιοχή του 19-21%. Η συνέχισή της στο νέο χρόνο θα γίνει με ελαφρώς ηπιότερο ρυθμό από ότι φέτος στο βασικό σενάριο, στην περιοχή του 12-14%. Εφόσον προκύψει μια "αναζωπύρωση" του υγειονομικού ζητήματος και διεύρυνση των μέτρων, η άνοδος στο νέο έτος θα είναι ελαφρώς μικρότερη από ότι στο βασικό σενάριο, στην περιοχή του 8-10%.

Πίνακας 3.3

Σύγκριση προβλέψεων για επιλεγμένους Οικονομικούς Δείκτες για τα έτη 2021 – 2022 (σε σταθερές αγοραίες τιμές, ετήσιες % μεταβολές)

	ΥΠΟΙΚ		ΕΕ		ΙΟΒΕ			ΔΝΤ		ΟΟΣΑ	
	2021	2022	2021	2022	2021	2022*	2022**	2021	2022	2021	2022
ΑΕΠ	6,9	4,5	7,1	5,2	9,0-9,5	4,5-5,0	2,5-3,0	6,5	4,6	6,7	4,8
Ιδιωτική Κατανάλωση	3,3	3,0	3,3	2,5	5,5-6,0	3,0-4,0	1,5-2,5	:	:	2,1	4,4
Δημόσια Κατανάλωση	4,1	-2,8	4,4	-3,5	5,5-6,0	-2,5 - -3,5	-1,0 - -2,0	:	:	4,6	-2,1
Ακαθ. Επενδ. Παγίου Κεφαλαίου	11,7	21,9	15,3	13,4	10-12	20 -23	15-18	:	:	14,0	17,3
Εξαγωγές	14,1	11,1	16,2	15,0	19-21	12 – 14	8-10	:	:	4,1	13,0
Εισαγωγές	6,6	8,9	8,1	6,9	14-16	11-13	7,5 – 9	:	:	1,7	8,1
Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (%)	0,6	0,8	0,1	0,9	1,2	1,5-1,8	0,7 – 1,0	-0,1	0,4	0,4	3,1
Ανεργία (% εργατικού δυναμικού)	15,9	14,2	15,3	15,0	14,9	13,5	14,0	15,8	14,6	14,6	12,9
Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης (% ΑΕΠ)	-9,6	-4,0	-9,9	-3,9	:	:	:	-10,2	-4,3	-9,6	-4,0
Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών (% ΑΕΠ)	:	:	-6,3	-4,0	:	:	:	-7,4	-5,1	-7,2	-6,7

*Βασικό σενάριο ΙΟΒΕ, **Εναλλακτικό σενάριο ΙΟΒΕ

Πηγές: Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2022, Υπουργείο Οικονομικών, Νοέμβριος 2021 – European Economic Forecast, autumn 2021, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Νοέμβριος 2021 - Η Ελληνική Οικονομία 04/21, ΙΟΒΕ, Ιανουάριος 2022 – World Economic Outlook, ΔΝΤ, Οκτώβριος 2021 - Fiscal Monitor, ΔΝΤ, Οκτώβριος 2021 - Economic Outlook 110, ΟΟΣΑ, Δεκέμβριος 2021

Η ενίσχυση της εγχώριας ζήτησης, αλλά και των εξαγωγών προϊόντων το 2021, είχαν ισχυρό αυξητικό αποτύπωμα στις εισαγωγές προϊόντων. Επικουρικά στις εισαγωγές προϊόντων ενισχύονται έντονα οι εισαγωγές μεταφορικών υπηρεσιών. Αυτές οι τάσεις εκτιμάται πως συνεχίστηκαν έως το τέλος του 2021 και εν πολλοίς θα διατηρηθούν το 2022. Ενδεχομένως να επηρεαστούν σε αμφότερες αυτές τις πλευρές των εισαγωγών από την ισχυρή άνοδο των διεθνών τιμών των ενεργειακών προϊόντων και βασικών εμπορευμάτων. Ιδιαίτερα έντονα φαίνεται πως ενισχύθηκε πέρυσι η εγχώρια ζήτηση για ταξιδιωτικές υπηρεσίες, με την αύξηση να κλιμακώνεται στο τέταρτο τρίμηνο, όπως είχε προβλεφθεί στην προηγούμενη έκθεση του ΙΟΒΕ για την ελληνική οικονομία. Η συγκεκριμένη τάση προβλέπεται να αποκλιμακωθεί στην αρχή του τρέχοντος έτους, εξαιτίας της επιφυλακτικότητας για την εξέλιξη της νέας μετάλλαξης και τις επιπτώσεις της στην ανθρώπινη υγεία. Ευρύτερα, η αύξηση των εισαγωγών προβλέπεται πως ήταν μικρότερη πέρυσι εκείνης των εξαγωγών, οδηγώντας σε βελτίωση του εξωτερικού ισοζυγίου. Λαμβάνοντας υπόψη τους παραπάνω παράγοντες, προβλέπεται πως οι εισαγωγές διευρύνθηκαν πέρυσι κατά 14% με 16%, άνοδος η οποία θα παρουσιάσει επιβράδυνση το τρέχον έτος, στην περιοχή του 11-13% υπό το βασικό σενάριο. Η ενίσχυσή τους θα είναι μικρότερη υπό το εναλλακτικό σενάριο εξελίξεων (7,5-9%).

Από τη διαδικασία εκτιμήσεων για τις τάσεις στις συνιστώσες του ΑΕΠ το τρέχον και το επόμενο έτος, οι οποίες για το 2022 έγιναν βάσει διαφορετικών σεναρίων για τις εξελίξεις σχετικά με την πανδημία του COVID-19 στην Ελλάδα και διεθνώς, καθώς και άλλων προσδιοριστικών παραγόντων του ΑΕΠ (διεθνής τουρισμός, πληθωρισμός κ.ά.) προέκυψαν αντίστοιχες προβλέψεις για τη μεταβολή του εγχώριου προϊόντος. Σύμφωνα με αυτές, το 2021, στο τελευταίο τρίμηνο του

οποίου δεν επιβλήθηκαν γενικευμένα περιοριστικά έργα, η άνοδος του διεθνούς τουρισμού ήταν μεγαλύτερη από ότι αναμενόταν, αλλά και η κλιμάκωση του πληθωρισμού πολύ ισχυρότερη, καθώς και η εισροή πόρων Ταμείου Ανάκαμψης χαμηλότερη του στόχου στον Προϋπολογισμό του 2021, η ελληνική οικονομία αναπτύχθηκε με ρυθμό στην περιοχή του 9,0-9,5%. Το 2022, υπό παρόμοιες υγειονομικές συνθήκες, που θα ευνοήσουν την περαιτέρω σημαντική κλιμάκωση του τουρισμού και τη συνέχιση της ισχυρής ανάπτυξης της Ευρωζώνης, με ώθηση στις επενδύσεις από το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, αλλά και αρκετά λιγότερες παρεμβάσεις στήριξης των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών από ότι το 2021, η ισχυρή ανάκαμψη θα συνεχιστεί, με ρυθμό 4,5-5,0%. Στην περίπτωση επιβολής ορισμένων σημαντικών περιοριστικών μέτρων λόγω έντονης επιδείνωσης όλων των επιδημιολογικών δεδομένων, βραδύτερης ανάκαμψης της Ευρωζώνης και του τουρισμού, αλλά και ηπιότερου πληθωρισμού, ο ρυθμός ανόδου του ΑΕΠ θα επιβραδυνθεί στην περιοχή του 2,5-3,0%.

Στο πεδίο των τάσεων στην απασχόληση και την ανεργία, οι εξελίξεις σχετικά με την υγειονομική κρίση ήταν οι πλέον καθοριστικές αυτών πέρυσι. Εφόσον αυτός ο παράγοντας δεν παρουσιάσει νέες διακυμάνσεις το 2022, θα τον διαδεχθούν ως προς τη σημαντικότητα της επίδρασής τους στην αγορά εργασίας η ενίσχυση της καταναλωτικής ζήτησης, η περαιτέρω ενίσχυση του Τουρισμού και οι επενδύσεις, ενώ μικρότερη θα είναι η επίδραση του υψηλού πληθωρισμού.

Αναλυτικά, η ισχυρή νέα έξαρση της πανδημίας προς το τέλος του περασμένου έτους οδήγησε στη λήψη νέων μέτρων προστασίας της δημόσιας υγείας, τα οποία, προς το παρόν, είναι στοχευμένα και αφορούν σαφώς λιγότερες δραστηριότητες από ότι σε αντίστοιχες περιστάσεις στο παρελθόν (Εστίαση, Διασκέδαση). Δεν έχουν επιβληθεί περιορισμοί στις μετακινήσεις εντός συνόρων και από το εξωτερικό. Ακολούθως, οι περισσότερες επιχειρήσεις στους κλάδους Λιανικού εμπορίου, Τουρισμού και Εστίασης, που είχαν πληγεί σε μεγάλο βαθμό από την αναστολή λειτουργίας λόγω της πανδημίας πριν ένα χρόνο, συνεχίζουν να λειτουργούν, με θετικές επιδράσεις στην απασχόλησή τους, και από την ομαλοποίηση των κοινωνικοοικονομικών συνθηκών καθώς δεν έχει επιβληθεί lockdown για περισσότερους από εννέα μήνες. Αυτές οι συνθήκες υποτίθεται στο βασικό σενάριο πως θα διατηρηθούν καθ' όλο το χειμώνα. Την ενίσχυση της καταναλωτικής ζήτησης θα μετριάσει στο τέλος του 2021 και τουλάχιστον τους πρώτους μήνες του 2022 ο ισχυρός πληθωρισμός, ο οποίος θα εξασθενήσει σταδιακά. Στην περίπτωση του εναλλακτικού σεναρίου, οι περιορισμοί θα επεκταθούν και θα κλιμακωθούν και σε άλλους κλάδους, με υψηλό μερίδιο στην απασχόληση (π.χ. Λιανικό Εμπόριο), όπως επίσης και για τις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες. Ευρύτερα, λόγω κυρίως επιφυλακτικότητας έναντι δυνητικών δυσμενέστερων εξελίξεων, οι επιχειρήσεις θα προβούν σε λιγότερες προσλήψεις. Επιπλέον, η καταναλωτική ζήτηση θα αυξηθεί ηπιότερα, καθώς θα εξασθενήσει η καταναλωτική διάθεση. Όμως θα είναι ηπιότερος και ο πληθωρισμός, ο οποίος θα εξελιχθεί σε αντιπληθωρισμό στη διάρκεια του δεύτερου εξαμήνου, έτσι το πραγματικό εισόδημα θα περιοριστεί λιγότερο.

Η ταχύτερη της αρχικά αναμενόμενης ανάκαμψη της Ευρωζώνης πέρυσι ενίσχυσε την εξαγωγική ζήτηση περισσότερο από ότι αναμενόταν, στηρίζοντας την απασχόληση στους εξαγωγικούς κλάδους, κυρίως από τη βιομηχανία. Η εξίσου ισχυρή ανάπτυξη της Ευρωζώνης που προβλέπεται για φέτος, εφόσον η εξέλιξη της πανδημίας δεν οδηγήσει σε ισχυρούς περιορισμούς, θα συνεχίσει να παρέχει ώθηση στις εξαγωγές και την απασχόληση. Στην αντίθετη περίπτωση, η αύξηση του ΑΕΠ στην Ευρωζώνη αναμένεται να επιβραδυνθεί ήπια, και αντιστοίχως και η άνοδος της ζήτησης για ελληνικές εξαγωγές, επομένως και η στήριξη στην απασχόληση.

Η αύξηση των επενδύσεων, σε εξαγωγικούς κλάδους της βιομηχανίας και στον Τουρισμό, αλλά κυρίως αξιοποιώντας τους πόρους του Ταμείου Ανάκαμψης, καθώς και από την εκκίνηση επενδύσεων σε σημαντικές αποκρατικοποιήσεις, όπως στο Ελληνικό, θα τονώσει σημαντικά τη δημιουργία θέσεων εργασίας το ερχόμενο έτος, μεταξύ άλλων κλάδων, στις Κατασκευές.

Τονωτικά στην εγχώρια απασχόληση το 2022 θα επενεργήσει ο δημόσιος τομέας. Έχει πραγματοποιηθεί προγραμματισμός 20,6 χιλ. προσλήψεων και διορισμών για φέτος, στο πλαίσιο του κανόνα «μία πρόσληψη για κάθε μία αποχώρηση», βάσει των αποχωρήσεων όχι μόνο στο προηγούμενο, αλλά και σε παλαιότερα έτη.

Μια αναμενόμενη εξέλιξη της οποίας η επίδραση στην απασχόληση είναι πρόωρο να προβλεφθεί, είναι η μεταβολή του κατώτατου μισθού, που μάλλον θα είναι θετική. Οι επιδράσεις της θα εξαρτηθούν από την έκταση της μεταβολής του. Εν αναμονή αυτής της εξέλιξης και καθώς ακούγονται στο δημόσιο διάλογο απόψεις για μια σημαντική αύξησή του, ένα μέρος των επιχειρήσεων θα αναβάλει μέρος των αποφάσεών του ως προς τον αριθμό του εργατικού του δυναμικού, ιδίως όσες υπάγονται σε κλάδους με υψηλή αναλογία ανειδίκευτης εργασίας.

Λαμβάνοντας υπόψη τις παραπάνω επιδράσεις στην αγορά εργασίας, η εκτίμηση για το ποσοστό της ανεργίας το 2021 αναθεωρείται επί τα βελτίω, στην περιοχή του 14,9%. Σε ότι αφορά το 2022, στο βασικό σενάριο το ποσοστό ανεργίας αναμένεται να διαμορφωθεί στην περιοχή του 13,5%, ενώ στο εναλλακτικό σενάριο στην περιοχή του 14,0%.

Σε ότι αφορά τις αναμενόμενες τάσεις στις βασικές συνιστώσες των Δείκτη Τιμών Καταναλωτή το 2022, ξεκινώντας από τη ζήτηση, εφόσον δεν επανέλθουν ισχυρά περιοριστικά μέτρα, αυτό το γεγονός θα επιτρέψει τη δραστηριότητα με συνθήκες προ κρίσης σε κλάδους που πλήγηκαν από τις καραντίνες και στους οποίους πραγματοποιείται ένα σημαντικό τμήμα της εγχώριας κατανάλωσης (Λιανικό Εμπόριο, Εστίαση, Τουρισμός), καθώς και την αύξηση της απασχόλησής τους. Σε συνδυασμό με τη δημιουργία θέσεων εργασίας σε εξωστρεφείς δραστηριότητες στη βιομηχανία, όπως επίσης από περισσότερες επενδύσεις, θα αυξηθεί το εγχώριο διαθέσιμο εισόδημα, τονώνοντας την καταναλωτική ζήτηση και ακολούθως τις τιμές. Εάν όμως σημειωθεί μια νέα ανάκαμψη της πανδημίας το ερχόμενο έτος, η αύξηση της οικονομικής δραστηριότητας, της απασχόλησης και του εισοδήματος θα είναι ηπιότερα. Σε κάθε περίπτωση, δεν αναμένονται ισχυρές επιπτώσεις στη ζήτηση, καθώς τα μέτρα προστασίας μάλλον θα είναι σαφώς πιο στοχευμένα, ως προς τους κλάδους και τις κοινωνικές ομάδες που αφορούν, όπως προαναφέρθηκε.

Όπως προαναφέρθηκε, προς το παρόν είναι πρόωρο να προβλεφθεί η επίδραση της επερχόμενης αύξησης του κατώτατου μισθού στην απασχόληση και ακολούθως στο εγχώριο διαθέσιμο εισόδημα, καθώς δεν είναι γνωστή η έκταση της αύξησης.

Στο σκέλος των επιδράσεων της ενέργειας, ο ήπιος περιορισμός των περικοπών στην ημερήσια παραγωγή πετρελαίου από τις χώρες μέλη του OPEC+ (συμπεριλαμβανομένης της Ρωσίας), δεν επαρκεί για την κάλυψη της ραγδαίας αύξησης στη ζήτησή του από την αναθέρμανση της παγκόσμιας οικονομίας. Οι πλέον σημαντικές εξελίξεις στο νέο έτος αναμένονται από χώρες-παραγωγούς εκτός των μελών του OPEC+. Άλλωστε, προς το τέλος του 2021, η μεγαλύτερη αύξηση ημερήσιας παραγωγής προήλθε από τις ΗΠΑ, οι οποίες προχωρούν διαδοχικά σε διάθεση μέρους των στρατηγικών αποθεμάτων τους, ενώ παρόμοιες ενέργειες πραγματοποιούνται από τις Κίνα, Ινδία, Νότια Κορέα, Ιαπωνία και Ηνωμένο Βασίλειο. Στην πλευρά της ζήτησης πετρελαίου, η σταθεροποιητική ή παροδικά πτωτική επίδραση στις τιμές από τη ραγδαία εξάπλωση της νέας

μετάλλαξης εκτιμάται πως θα είναι προσωρινή. Άλλωστε, συνολικά το 2022, παρότι ο ρυθμός ανάκαμψης της παγκόσμιας οικονομίας θα είναι ηπιότερος από πέρυσι, θα παραμείνει ισχυρός. Σε αυτό το πλαίσιο εξελίξεων, αναμένεται διεύρυνση της παγκόσμιας κατανάλωσης πετρελαίου στα επίπεδα του 2019. Συνεπώς, δεν αναμένεται αποκλιμάκωση του ενεργειακού κόστους και είναι πλέον πιθανή μια νέα μικρή άνοδος του φέτος, όπως προαναφέρθηκε.

Ως προς την επίδραση των παρεμβάσεων έμμεσης φορολογίας, η μείωση του ΦΠΑ που ίσχυε από τον προπέρσινο Ιούνιο για συγκεκριμένα αγαθά και υπηρεσίες παρατάθηκε μέχρι το πρώτο εξάμηνο του 2022. Ωστόσο, καθώς έχει πλέον παρέλθει ένα έτος από την εφαρμογή της, δεν αναμένεται κάποια περαιτέρω ουσιαστική επίδρασή της στις τιμές. Η έκπτωση του ΦΠΑ σε ορισμένα άλλα αγαθά και υπηρεσίες (γυμναστήρια, σχολές χορού κ.α.), θα έχει περιορισμένη ανασχετική επίδραση στην αύξηση των τιμών, καθώς αφορά ένα μικρό τμήμα των καταναλωτικών δαπανών. Ελαφρώς Ισχυρότερο αναμένεται να είναι το αποτέλεσμα από τη μείωση του τέλους συνδρομητών κινητής τηλεφωνίας.

Λαμβάνοντας υπόψη τις παραπάνω πιθανές τάσεις στις βασικές συνιστώσες του εγχώριου Δείκτη Τιμών Καταναλωτή, καθώς και το ρυθμό μεταβολής του το 2021 (1,2%), υπό το βασικό σενάριο μακροοικονομικών εξελίξεων για το 2022 προβλέπεται πως ο Γενικός Δείκτης Τιμών Καταναλωτή θα σημειώσει ήπια ενίσχυση το 2022, στην περιοχή του 1,5-1,8%, λόγω της νέας, ηπιότερης από πέρυσι ανόδου των τιμών στα ενεργειακά προϊόντα και της περαιτέρω ενίσχυσης της ζήτησης. Εφόσον κλιμακωθούν τα μέτρα προστασίας, αλλά με στοχευμένο χαρακτήρα, και χωρίς να επιβληθεί lockdown, (εναλλακτικό μακροοικονομικό σενάριο προβλέψεων), σε συνδυασμό με τις αναμενόμενες τάσεις στους υπόλοιπους παράγοντες που επηρεάζουν τον εγχώριο ΔΤΚ, προβλέπεται πως ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής του θα διαμορφωθεί φέτος στο 0,7% με 1,0%.

3.2 Εξελίξεις και προοπτικές σε βασικούς τομείς της Οικονομίας

- Αύξηση βιομηχανικής παραγωγής κατά 10,0% στο ενδεκάμηνο Ιανουαρίου-Νοεμβρίου του 2021, όταν την αντίστοιχη περίοδο του 2020 είχε περιοριστεί κατά 2,6%.
- Ενίσχυση παραγωγής στις Κατασκευές κατά 4,7% στο εννιάμηνο του 2021 αντί απωλειών 13,3% το 2020.
- Αύξηση 8,9% στον όγκο του Λιανικού Εμπορίου στο δεκάμηνο του 2021, έναντι πτώσης 2,8% πριν ένα χρόνο.
- Αύξηση κύκλου εργασιών σε όλους τους υποκλάδους των Υπηρεσιών στο εννιάμηνο του 2021 σε σχέση με μια χρονιά νωρίτερα.

Βιομηχανία

Τον Νοέμβριο του 2021, ο δείκτης βιομηχανικής παραγωγής ενισχύθηκε κατά 8,0%, σε συνέχεια αύξησης κατά 8,9% τον Νοέμβριο του 2020. Στο ενδεκάμηνο του 2021 ο δείκτης ενισχύθηκε κατά μέσο όρο κατά 10,0% αντί κάμψης κατά 2,6% την αντίστοιχη περίοδο του 2020.

Την ίδια περίοδο ο δείκτης τιμών παραγωγού στη βιομηχανία αυξήθηκε κατά 12,3%, όταν πρόπερσι μειωνόταν κατά 7,2%. Η άνοδος οφείλεται περισσότερο στην αύξηση των τιμών στα εξαγόμενα προϊόντα (+19,4%, αντί κάμψης 15,6% πέρυσι) και λιγότερο στις τιμές των προϊόντων που διατίθενται στην εγχώρια αγορά (+10,2% αντί μείωσης κατά 4,5% το 2020). Αντίστοιχα, ο κύκλος εργασιών της βιομηχανίας την ίδια περίοδο ανέκαμψε κατά 26,1%, αντί απωλειών 13,1% στο ενδεκάμηνο του 2020.

Στην Ευρωζώνη την ίδια περίοδο πέρυσι, η βιομηχανική παραγωγή αυξήθηκε με ρυθμό 8,4%, σχεδόν αντισταθμίζοντας τις απώλειες της ίδιας περιόδου του 2020 (-8,3%).

Πολύ μεγαλύτερη της υποχώρησης πρόπερσι ήταν η άνοδος σε όλους τους βασικούς τομείς της ελληνικής βιομηχανίας την περίοδο Ιανουαρίου - Νοεμβρίου του 2021. Αναλυτικά, η μεγαλύτερη ενίσχυση σημειώθηκε στην παραγωγή της Παροχής Ηλεκτρικού Ρεύματος (+16,3% αντί -6,0% το 2020), ενώ ακολούθησαν η Μεταποίηση (+9,0% αντί -1,7%) και τα Ορυχεία (+3,9% αντί -3,9%). Η παραγωγή στην Παροχή Νερού διευρύνθηκε με αμετάβλητο ρυθμό σε σχέση με πρόπερσι (+0,9%).

Στους κλάδους των Ορυχείων-Λατομείων, η παραγωγή στα Λοιπά Ορυχεία και Λατομεία αυξήθηκε κατά 13,2% (αντί -9,3% το 2020), ενώ ακολούθησε σε απόσταση η Εξόρυξη Άνθρακα και Λιγνίτη - Άντληση Αργού Πετρελαίου και Φυσικού Αερίου, η οποία αυξήθηκε κατά 3,8% αντί κάμψης όμως κατά 64,5% πριν ένα χρόνο. Αντίθετα, η παραγωγή στην Εξόρυξη μεταλλευμάτων περιορίστηκε κατά 12,2%, αντί αύξησης 21,6% ένα χρόνο νωρίτερα.

Στη Μεταποίηση, μεταξύ των βασικών κλάδων της για την ελληνική οικονομία, η παραγωγή Φαρμάκων ενισχύθηκε κατά 13,5% σε συνέχεια αύξησης κατά 16,0% το 2020. Ακολούθησε σε άνοδο η παραγωγή Τροφίμων (3,6% αντί μείωσης κατά 2,5% πρόπερσι) και η παραγωγή Βασικών Μετάλλων (αύξηση 1,2% αντί απωλειών 3,7% το 2020).

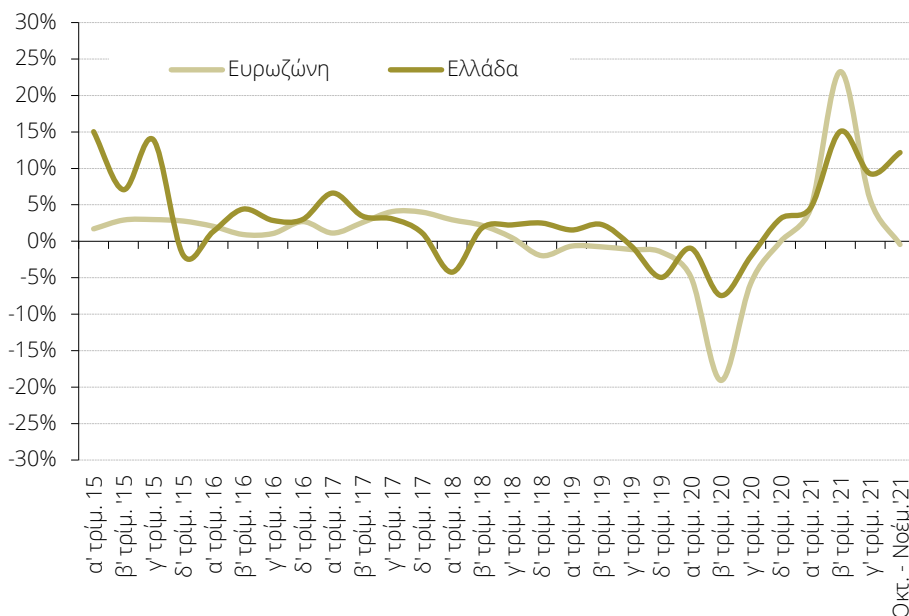
Ανοδική τάση παρουσίασε η παραγωγή στην μεγάλη πλειονότητα των υπόλοιπων κλάδων της Μεταποίησης, καθώς περιορίστηκε μόλις σε δύο κλάδους σε σχέση με το 2020. Ενδεικτικά, οι Λοιπές Μεταποιητικές δραστηριότητες βελτιώθηκαν κατά 27,0%, ενώ ακολούθησαν η κατασκευή Ειδών Ένδυσης (αύξηση 21,5% αντί μείωσης 30,3% το 2020), η παραγωγή Δέρματος και Δερμάτινων Ειδών (21,3% αντί -40,0%) και η κατασκευή Μηχανολογικού Εξοπλισμού (21,3% αντί ήπιων απωλειών 4,7% πρόπερσι). Χειρότερα από το 2020 αλλά με ηπιότερο ρυθμό κινήθηκαν η επισκευή-εγκατάσταση Μηχανημάτων Εξοπλισμού (-2,1%, κατόπιν -4,4%) και η παραγωγή Ξύλου και Φελλού (-0,2% αντί -11,7% το 2020).

Το προϊόν ενισχύθηκε και στις πέντε κύριες ομάδες βιομηχανικών προϊόντων. Αναλυτικά, η παραγωγή αυξήθηκε κυρίως στα Διαρκή Καταναλωτικά Αγαθά (+15,8% αντί -9,7%), στα Κεφαλαιουχικά Αγαθά (+13,0% σε συνέχεια αύξησης κατά 0,8%) και στην Ενέργεια (+12,4% αντί -5,7% το 2020). Ακολούθησαν τα Μη Διαρκή Καταναλωτικά Αγαθά (8,4% αντί -0,5%) και τα Ενδιάμεσα Αγαθά (7,5% σε σχέση με απώλειες -1,4% το 2020).

Διάγραμμα 3.2

Δείκτης Βιομηχανικής Παραγωγής στην Ελλάδα και στην Ευρωζώνη, Π.Μ. (%) ως προς το αντίστοιχο τρίμηνο του προηγούμενου έτους

Ενίσχυση βιομηχανικής παραγωγής κατά 10,0% στο ενδεκάμηνο του 2021 αντί κάμψης κατά 2,6% την ίδια περίοδο πρόπερσι

Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ, Eurostat

Κατασκευές

Το τρίτο τρίμηνο του 2021, ο δείκτης παραγωγής στον κλάδο Κατασκευών ενισχύθηκε κατά 7,8%, αντί απωλειών 3,0% την ίδια περίοδο του 2020. Στο εννεάμηνο του 2021, ο δείκτης ενισχύθηκε κατά 4,7% αντί απωλειών 13,3% ένα χρόνο νωρίτερα. Στους επιμέρους δείκτες την ίδια περίοδο, η παραγωγή Οικοδομικών έργων αυξήθηκε κατά 4,3% αντί απωλειών 11,2% πρόπερσι. Ο δείκτης έργων Πολιτικού Μηχανικού ενισχύθηκε κατά 12,8%, αντί μείωσης 9,5% το 2020.

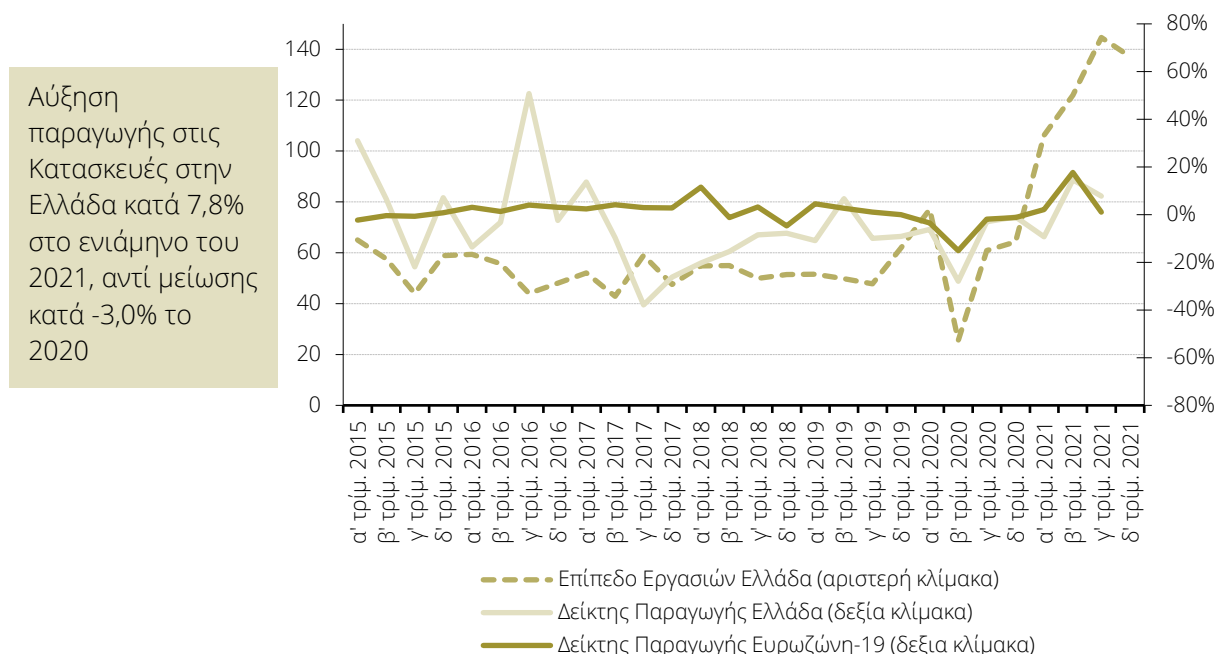
Την ίδια περίοδο στην Ευρωζώνη, ο δείκτης παραγωγής στις Κατασκευές ενισχύθηκε κατά 6,5%, σχεδόν αντισταθμίζοντας τις απώλειες του εννεάμηνου του 2020 (-6,9%).

Από τα στοιχεία οικοδομικής δραστηριότητας στο εννεάμηνο του 2021 προκύπτει αύξηση 27,0% σε όρους αριθμού αδειών, σχεδόν διπλάσια της αύξησης της ίδιας περιόδου του 2020 (+15,5%). Εντονότερη αύξηση σε σχέση με πρόπερσι καταγράφηκε τόσο σε όρους επιφάνειας (+53,1% αντί +14,5%), όπως επίσης και σε όρους όγκου (+45,6% κατόπιν +10,7%).

Διάγραμμα 3.3

Δείκτης Παραγωγής στις Κατασκευές και Δείκτης Επιπέδου Εργασιών

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Λιανικό Εμπόριο

Ο δείκτης όγκου στον κλάδο Λιανικού Εμπορίου το δεκάμηνο του 2021 αυξήθηκε κατά 8,9% αντί μείωσης 2,8% το 2020. Ο όγκος εργασιών ενισχύθηκε σε 6 από τους 8 υποκλάδους του. Η μεγαλύτερη αύξηση σημειώθηκε στην Ένδυση και Υπόδηση (+21,5% αντί μείωσης 13,6% το 2020), ενώ ακολούθησαν οι πωλήσεις στα Έπιπλα και Ηλεκτρικά Είδη (19,5% αντί -0,5%) και στα Βιβλία και Χαρτικά Είδη (+14,5% σε σχέση με +0,2% το 2020). Έπονται σε ενίσχυση οι πωλήσεις των Τροφίμων, Ποτών και ειδών Καπνού (+10,9% αντί -9,3%) και στα Μεγάλα Καταστήματα Τροφίμων (+3,5% αντί +4,0%). Αντίθετα, μείωση σημειώθηκε στις πωλήσεις των Καυσίμων (-2,0% αντί -10,9%) και στα Πολυκαταστήματα (-0,2% αντί -6,6%). Από την άλλη πλευρά, και στους δύο υποκλάδους, ο ρυθμός πτώσης επιβραδύνθηκε σημαντικά.

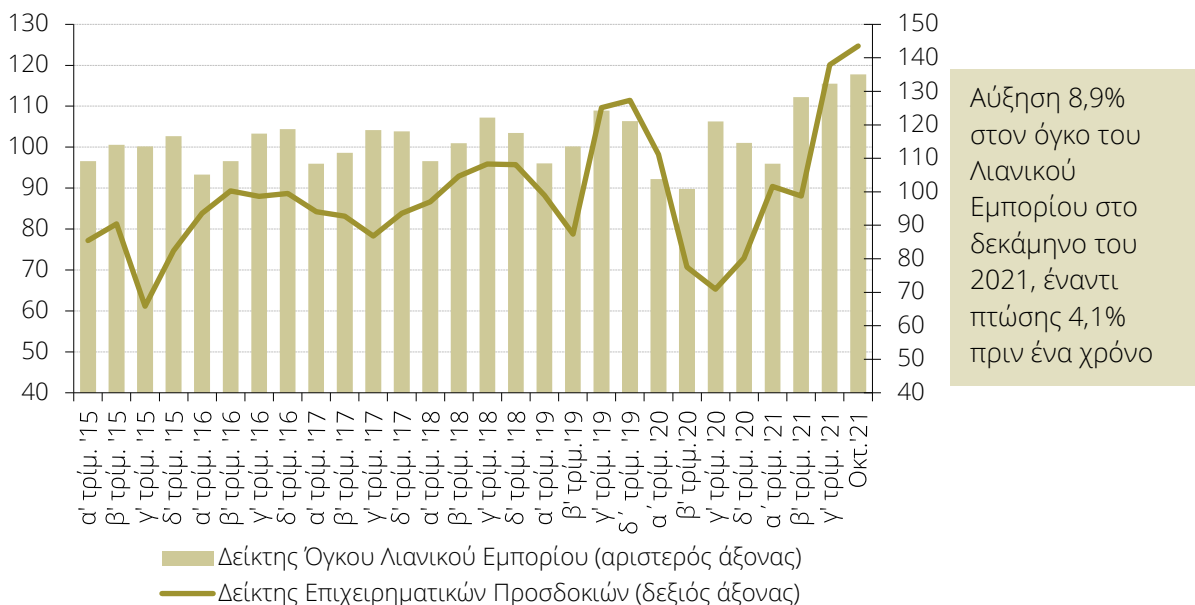
Οι προσδοκίες στον κλάδο του Λιανικού εμπορίου στο σύνολο του 2021, έτσι όπως αποτυπώνονται στους πρόδρομους δείκτες των Ερευνών Οικονομικής Συγκυρίας του IOBE, ενισχύθηκαν σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο ένα χρόνο νωρίτερα. Ο σχετικός γενικός δείκτης αυξήθηκε 11,8 μονάδες, αντί μείωσης 20,8 μονάδων το 2020.

Σε επίπεδο δραστηριοτήτων, οι προσδοκίες του 2021 επιδεινώθηκαν στα Τρόφιμα – Ποτά – Καπνός (-32,4 μονάδες αντί αύξησης 3,9 μονάδων το 2020) και στα Πολυκαταστήματα (-24,7 μονάδες, αντί μείωσης 15,7 μονάδων πρόπερσι). Αντίθετα, οι προσδοκίες βελτιώθηκαν έντονα στα Υφάσματα – Ένδυση – Υπόδηση (+47,6 μονάδες αντί -25,5 μονάδων το προηγούμενο έτος), στα Οχήματα – Ανταλλακτικά (+31,3 μονάδες αντί -39,5 μονάδων πρόπερσι και στα Είδη Οικιακού Εξοπλισμού (+30,1 μονάδες αντί 13,9 μονάδων το 2020).

Διάγραμμα 3.4

Δείκτης Όγκου Λιανικού Εμπορίου (2010=100) και Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών Λιανικού Εμπορίου (1996-2006=100)

Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ, IOBE

Ειδικότερα, ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στα Αυτοκίνητα - Οχήματα διαμορφώθηκε στις 122,2 μονάδες στο σύνολο του 2021, έναντι 88,2 μονάδων το 2020, σε μικρή απόσταση από το μέσο επίπεδο του 2019 (131,1 μονάδες). Το ισοζύγιο των τρεχουσών πωλήσεων επανήλθε από τα αρνητικά επίπεδα του 2020 (-29 μονάδες) σε οριακό θετικό έδαφος, με ταυτόχρονη αύξηση του ποσοστού όσων εκτιμούσαν αυξημένες πωλήσεις, και υποχώρηση των επιχειρήσεων που δήλωναν μειωμένες πωλήσεις. Στο σκέλος των αποθεμάτων το ισοζύγιο επανήλθε σε αρνητικό έδαφος για πρώτη φορά μετά το 2016, με αύξηση όσων θεωρούν μειωμένα τα αποθέματα, ενώ η εξέλιξη αυτή επηρεάζεται από τις εξελίξεις στις εφοδιαστικές ελλείψεις οχημάτων παγκοσμίως. Το ισοζύγιο των παραγγελιών επέστρεψε σε θετικό πρόσημο και διαμορφώθηκε στις 18 μονάδες, έναντι -12 το 2020, με σημαντική μείωση όσων αναμένουν πτώση το επόμενο χρονικό διάστημα. Στο ισοζύγιο για τις προσδοκίες πωλήσεων, οι εκτιμήσεις βελτιώθηκαν επίσης, με το δείκτη να διαμορφώνεται στις 24 μονάδες, έναντι -8 μονάδων το 2020, με ταυτόχρονη αύξηση ανοδικών προσδοκιών και υποχώρηση των πτωτικών. Στο σκέλος της απασχόλησης παραμένουν οι ισχυρές ενδείξεις σταθεροποίησης, ενώ επανέρχεται το ζήτημα των αυξημένων τιμών, με τριπλασιασμό όσων εκτιμούν ότι οι τιμές θα αυξηθούν την επόμενη περίοδο, εξέλιξη που θεωρείται άμεσο αποτέλεσμα ευρύτερων σχετικών εξελίξεων (υψηλό κόστος ενέργειας, αρρυθμίες στις εφοδιαστικές αλυσίδες παγκοσμίως).

Πίνακας 3.4

Μεταβολές του Δείκτη Όγκου στο Λιανικό Εμπόριο

Κατηγορίες καταστημάτων λιανικού εμπορίου	Δείκτης Όγκου (2010=100)				
	Ιαν. - Οκτ. 2019	Ιαν. - Οκτ. 2020	Ιαν. - Οκτ. 2021	Μεταβολή 2020/2019	Μεταβολή 2021/2020
Γενικός Δείκτης	101.8	98.9	107.7	-2.8%	8.9%
Γενικός Δείκτης (εκτός καυσίμων και λιπαντικών αυτοκινήτων)	102.7	102.3	112.3	-0.4%	9.7%
Επιμέρους Κατηγορίες Καταστημάτων					
Μεγάλα καταστήματα τροφίμων	106.4	110.7	114.5	4.0%	3.5%
Πολυκαταστήματα	94.0	87.8	87.6	-6.6%	-0.2%
Καύσιμα και Λιπαντικά Αυτοκινήτων	94.6	84.3	82.6	-10.9%	-2.0%
Τρόφιμα-Ποτά-Καπνός	86.7	78.6	87.2	-9.3%	10.9%
Φαρμακευτικά-Καλλυντικά	99.8	115.8	140.2	15.9%	21.1%
Ένδυση-Υπόδηση	107.0	92.4	112.2	-13.6%	21.5%
Έπιπλα-Ηλεκτρικά Είδη-Οικιακός Εξοπλισμός	112.5	112.0	133.8	-0.5%	19.5%
Βιβλία-Χαρτικά-Λοιπά είδη δώρων	119.3	119.5	136.7	0.2%	14.5%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Πίνακας 3.5

Κλαδικό Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο (1996-2006=100)

	2019	2020	2021	Μεταβ. 2020/2019	Μεταβ. 2021/2020
Τρόφιμα-Ποτά-Καπνός	103.1	107.0	74.6	3.9	-32.4
Υφάσματα-Ένδυση-Υπόδηση	81.4	55.9	103.5	-25.5	47.6
Είδη Οικιακού Εξοπλισμού	78.2	64.3	94.4	-13.9	30.1
Οχήματα-Ανταλλακτικά	121.0	81.5	112.8	-39.5	31.3
Πολυκαταστήματα	112.6	96.9	72.2	-15.7	-24.7
Σύνολο Λιανικού Εμπορίου	105.8	85.0	96.8	-20.8	11.8

Πηγή: IOBE

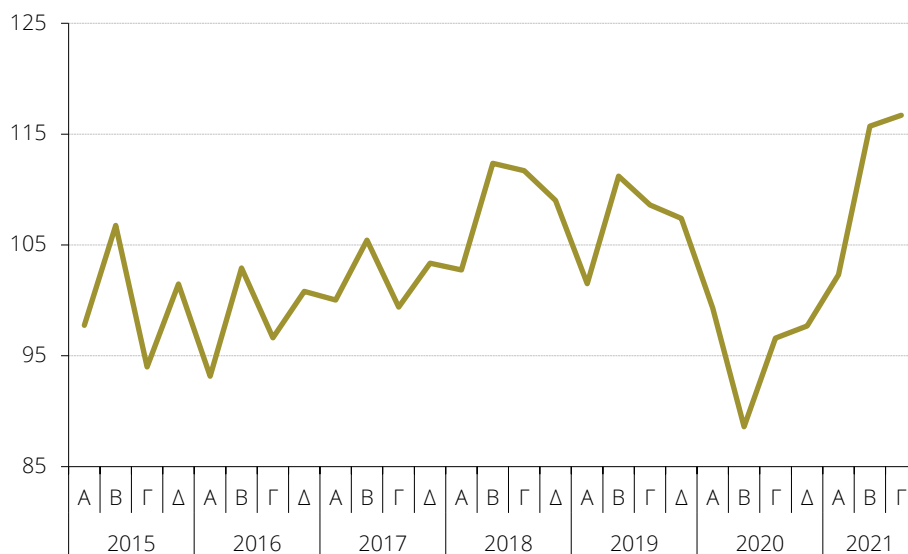

Χονδρικό εμπόριο

Στο εννεάμηνο του 2021 ο δείκτης του κύκλου εργασιών στο Χονδρικό Εμπόριο αυξήθηκε με ρυθμό 17,6% έναντι μείωσης κατά 11,5% την αντίστοιχη περίοδο του 2020.

Διάγραμμα 3.5

Εξέλιξη του Δείκτη Κύκλου Εργασιών στο Χονδρικό Εμπόριο

Αύξηση κύκλου εργασιών στο Χονδρικό Εμπόριο στο εννεάμηνο του 2021 κατά 17,6%, έναντι μείωσης 11,5% ένα έτος νωρίτερα.

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Υπηρεσίες

Στο εννεάμηνο του 2021, ο κύκλος εργασιών βελτιώθηκε σε όλους ανεξαιρέτως τους 13 κλάδους υπηρεσιών σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο πρόπερσι.

Η μεγαλύτερη αύξηση σημειώθηκε στις υπηρεσίες Επεξεργασίας Δεδομένων και Παροχής Πληροφόρησης (+32,5% κατόπιν ηπιότερης αύξησης +7,2% το 2020), στις υπηρεσίες Αρχιτεκτόνων και Μηχανικών (+30,1% σε σχέση με +0,6% πρόπερσι) και τις υπηρεσίες Διοικητικών Δραστηριοτήτων Γραφείου (+23,5% αντί -9,0%). Έπονται σε άνοδο οι υπηρεσίες Διαφήμισης (+19,7% αντί -12,7%), οι Εκδοτικές Δραστηριότητες (+19,2% αντί -9,7% το 2020), οι υπηρεσίες Πληροφορικής (18,6%, από -2,5%), οι Νομικές και Λογιστικές υπηρεσίες (+17,1% αντί -3,9%), οι Ταχυμεταφορικές δραστηριότητες (+11,2% αντί -0,2%) και οι Τηλεπικοινωνίες (+7,5% αντί -2,6%).

Πίνακας 3.6

Δείκτης Κύκλου Εργασιών στις Υπηρεσίες (2010=100)

Κλάδος υπηρεσιών	% Μεταβ. Ιαν.-Σεπτ. 2020	% Μεταβ. Ιαν.-Σεπτ. 2021
Εκδοτικές δραστηριότητες	-9,7%	19,2%
Αρχιτέκτονες και Μηχανικοί	0,6%	30,1%
Επεξεργασία δεδομένων και παροχή πληροφόρησης	7,2%	32,5%
Παροχή προστασίας και διενέργεια έρευνας	-7,7%	9,3%
Τηλεπικοινωνίες	-2,6%	7,5%
Διαφήμιση, έρευνα αγοράς και δημοσκοπήσεις	-12,7%	19,7%
Ταχυδρομικές και ταχυ-μεταφορικές υπηρεσίες	-0,2%	11,2%
Υπηρεσίες Πληροφορικής	-2,5%	18,6%
Λοιπές επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες	-14,9%	9,9%
Νομικές και Λογιστικές υπηρεσίες	-3,9%	17,1%
Διοικητικές δραστηριότητες γραφείου	-9,0%	23,5%
Υπηρεσίες δραστηριοτήτων σχετικών με την απασχόληση	3,0%	17,1%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Σύμφωνα με τις τάσεις στους πρόδρομους δείκτες δραστηριότητας από τις έρευνες οικονομικής συγκυρίας του ΙΟΒΕ, στο σύνολο του 2021 οι προσδοκίες βελτιώθηκαν σημαντικά και στους τέσσερις εξεταζόμενους κλάδους των Υπηρεσιών, ενώ ο γενικός δείκτης του τομέα ενισχύθηκε κατά 28,8 μονάδες, αντί υποχώρησης 21,7 μονάδων το 2020.

Ο σχετικός κλαδικός δείκτης βελτιώθηκε κυρίως στα Ξενοδοχεία - Εστιατόρια (+40,0 μονάδες αντί -35,9 μονάδων το 2020) και στις υπηρεσίες προς τις Επιχειρήσεις (+36,4 μονάδες αντί -25,9). Ακολούθησαν σε άνοδο οι υπηρεσίες των Χρηματοπιστωτικών Οργανισμών (+17,5 μονάδες αντί -16,4 μονάδων πρόπερσι) και οι υπηρεσίες Πληροφορικής (+10,3 αντί -9,0 το 2020).

Πίνακας 3.7

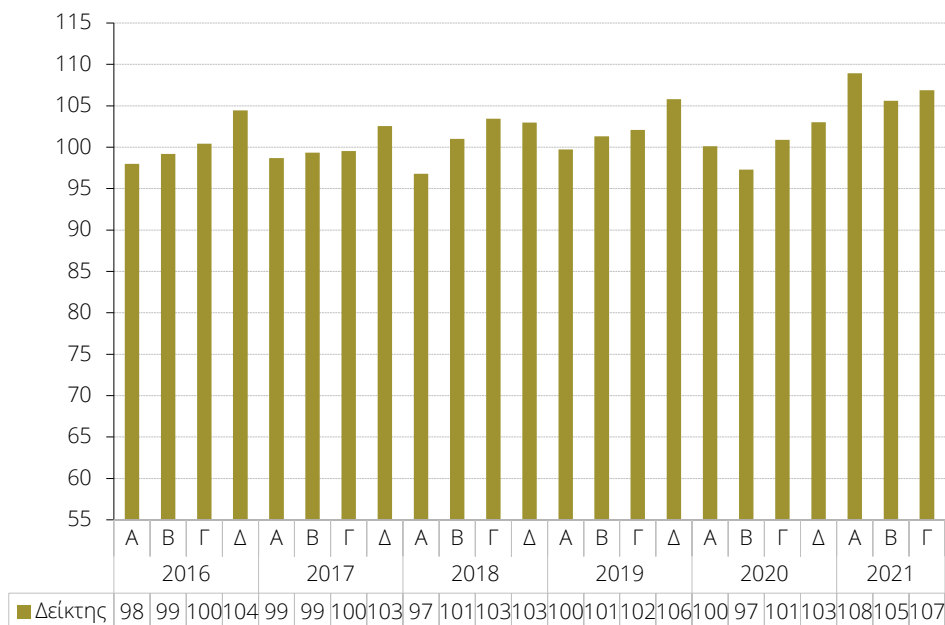
Κλαδικοί Δείκτες Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Υπηρεσίες (2000-2010=100)

	2019	2020	2021	ΠΜ% 20-'19	ΠΜ% 21-'20
Ξενοδοχεία - Εστιατόρια - Τουριστικά Γραφεία	98,8	62,9	102,9	-36,3%	63,59%
Χρηματοπιστωτικοί Οργανισμοί	121,3	104,9	122,4	-13,5%	16,68%
Διάφορες Υπηρεσίες προς Επιχειρήσεις	97,9	72	108,4	-26,5%	50,56%
Πληροφορική	91,4	82,4	92,7	-9,8%	12,50%
Σύνολο Υπηρεσιών	97,7	76	104,8	-22,2%	37,89%

Διάγραμμα 3.6

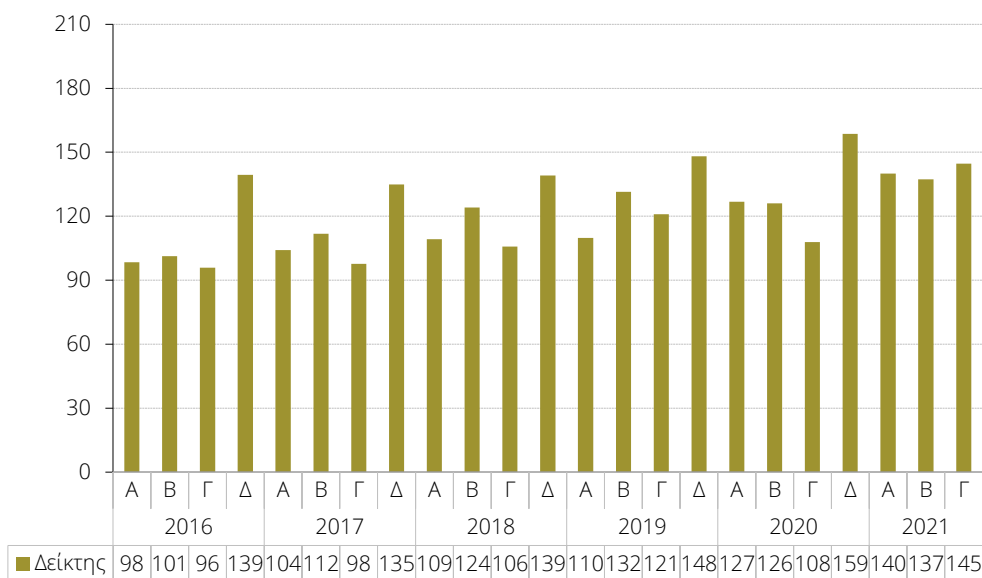
Εξέλιξη Δείκτη Κύκλου Εργασιών στον κλάδο Υπηρεσιών Τηλεπικοινωνιών (κλάδος 61)

Ενισχύονται οι τηλεπικοινωνίες στο εννεάμηνο του 2021 κατά 7,8%, αντί μείωσης 1,6% το 2020

Διάγραμμα 3.7

Εξέλιξη Δείκτη Κύκλου Εργασιών στον Κλάδο Υπηρεσιών Πληροφορικής (κλάδος 62)

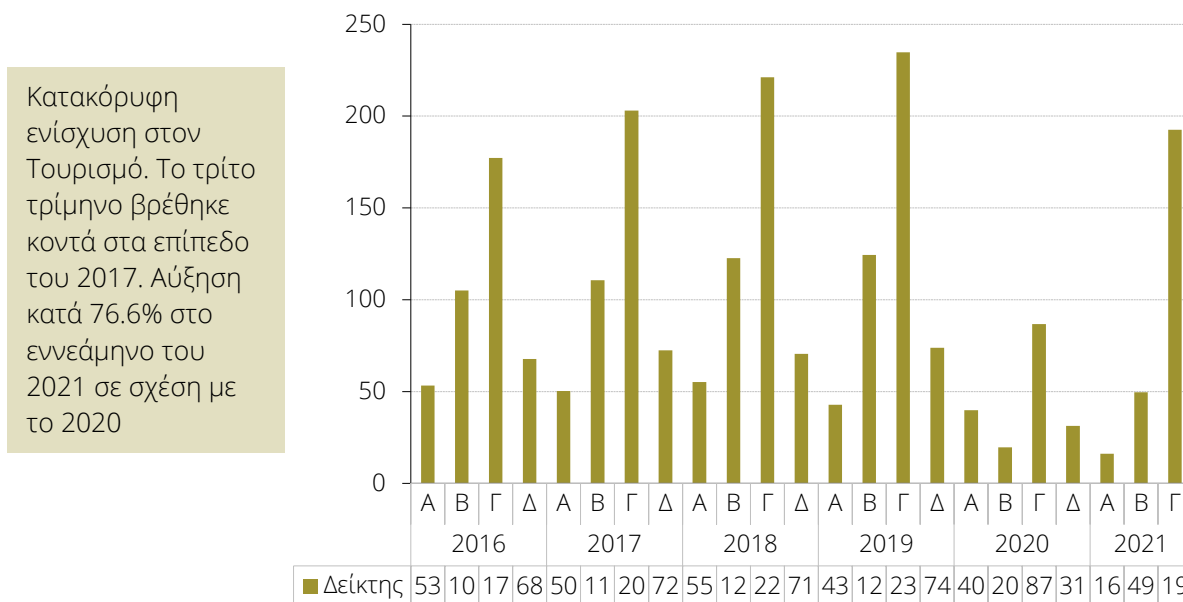
Αύξηση κύκλου εργασιών 17,0% στις Υπηρεσίες Πληροφορικής στο εννεάμηνο του 2021 αντί μείωσης 0,4% το 2020

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Διάγραμμα 3.8

Εξέλιξη του δείκτη Κύκλου Εργασιών στον κλάδο Τουρισμού (Δραστηριότητες Υπηρεσιών Παροχής Καταλύματος και Εστίασης) (Κλάδοι 55 & 56)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

3.3 Εξαγωγικές Επιδόσεις της Ελληνικής Οικονομίας

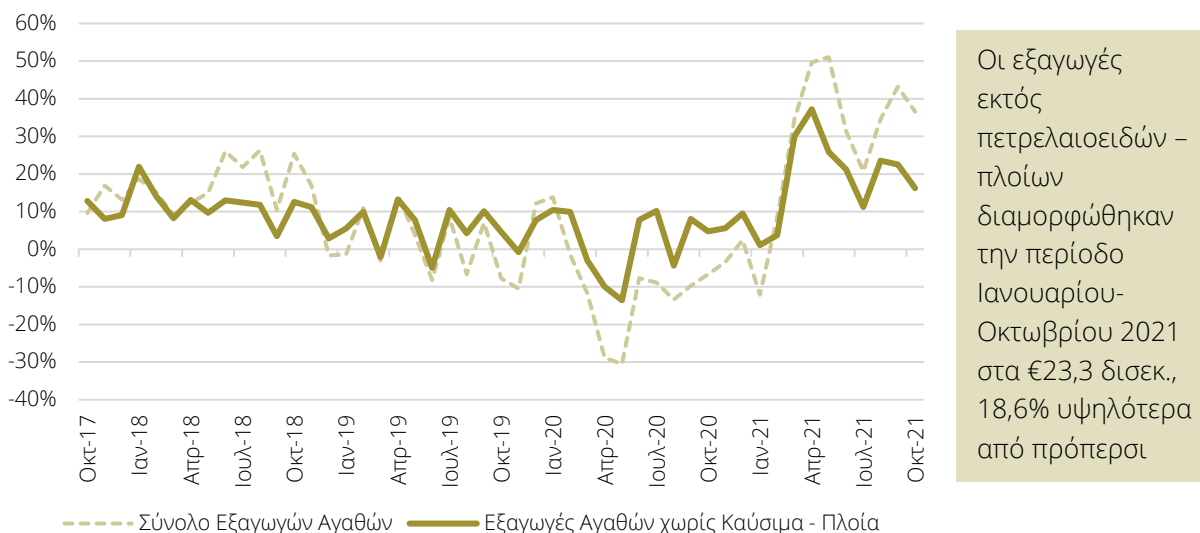
- Αύξηση εξαγωγών προϊόντων στο δεκάμηνο του 2021, με ρυθμό 29,0%. Ηπιότερη άνοδος των εξαγωγών εξαιρουμένων των πετρελαιοειδών (+18,6%)
- Αύξηση ελλείμματος εμπορικού ισοζυγίου κατά 24,1% σε σχέση με το 2020, στα €18,9 δισεκ.
- Μεταξύ των κατηγοριών προϊόντων, η μεγαλύτερη αύξηση σημειώθηκε στις εξαγωγές Καυσίμων και στις Πρώτες ύλες.
- Άνοδος της ζήτησης κυρίως από τις χώρες της Ευρωζώνης (+21,0% ή +€2,3 δισεκ.), της Μ.Ανατολής & Β.Αφρικής (+64,5% ή €1,7 δισεκ.) και της Ασίας (+32,3% ή €557,8 εκατ.)

Οι εξαγωγές αγαθών διαμορφώθηκαν στο δεκάμηνο του 2021 στα €32,4 δισεκ., έναντι €25,1 δισεκ. το 2020, σημειώνοντας αύξηση 29,0%. Εξαιρουμένων των εξαγωγών πετρελαιοειδών-πλοίων, οι υπόλοιπες εξαγωγές αυξήθηκαν κατά 18,6%, στα €23,3 δισεκ., από €19,7 δισεκ. πρόπερσι. Οι εισαγωγές παρουσίασαν την περίοδο Ιανουαρίου-Οκτωβρίου του 2021 αύξηση 27,2% και διαμορφώθηκαν σε €51,3 δισεκ., από €40,3 δισεκ. ένα χρόνο νωρίτερα. Ως αποτέλεσμα των παραπάνω τάσεων στις βασικές συνιστώσες του εξωτερικού ισοζυγίου, το εμπορικό έλλειμμα διαμορφώθηκε €3,7 δισεκ. υψηλότερα από ότι πρόπερσι (+24,1%), στα €18,9 δισεκ., από €15,2 δισεκ. Ακολούθως, η αξία των εξαγωγών προϊόντων της ελληνικής οικονομίας το δεκάμηνο του 2021 αντιστοιχούσε στο 63,2% των εισαγωγών της, ενώ ένα χρόνο νωρίτερα έφθανε το 62,3%.

Διάγραμμα 3.9

Συνολικές εξαγωγές προϊόντων και εξαγωγές προϊόντων χωρίς καύσιμα-πλοία (τρέχουσες τιμές)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: IOBE

Αναλυτικά, οι εξαγωγές στα Αγροτικά Προϊόντα ενισχύθηκαν κατά 12,4% στο δεκάμηνο Ιανουαρίου-Οκτωβρίου 2021, στα €6,2 δισεκ., από €5,5 δισεκ. το 2020, ενώ στις εξαγωγές Καυσίμων σημειώθηκε η μεγαλύτερη αύξηση, κατά 67,3%, με αποτέλεσμα να διαμορφωθούν στα €9,0 δισεκ., από €5,4 δισεκ. το 2020. Οι εξαγωγές των δύο συγκεκριμένων κατηγοριών αντιστοιχούν το 2021 στο 47,0% των εγχώριων εξαγωγών προϊόντων, από 43,5% ένα χρόνο νωρίτερα. Η άνοδος στα Αγροτικά Προϊόντα προήλθε κυρίως από την αύξηση κατά 37,0% στη ζήτηση για Λάδια-Λίπη Ζωικής ή Φυτικής Προέλευσης, η αξία των οποίων διαμορφώθηκε σε €606,9 εκατ., από €443,1 εκατ. το 2020, με αποτέλεσμα να ενισχυθεί το μερίδιό τους στο σύνολο των εξαγωγών από 1,8% το 2020 σε 1,9% το 2021. Στην κατηγορία Τροφίμων-Ζωντανών Ζώων, η οποία αντιπροσωπεύει περίπου το 77,7% των εξαγωγών Αγροτικών Προϊόντων, οι εξαγωγές αυξήθηκαν κατά 9,7%, στα €4,8 δισεκ. από €4,4 δισεκ. Στα Ποτά και προϊόντα καπνού, τα οποία αντιπροσωπεύουν το 12,5% των εξαγωγών των Αγροτικών Προϊόντων, η ζήτηση διαμορφώθηκε το δεκάμηνο του 2021 στα €772,9 εκατ., 14,4% υψηλότερη σε σχέση με το 2020 (€675,4 εκατ.).

Οι εξαγωγές Βιομηχανικών Προϊόντων ήταν ενισχυμένες το δεκάμηνο Ιανουαρίου-Οκτωβρίου 2021 (+19,2%), με την αξία τους να αγγίζει τα €15,3 δισεκ., από €12,9 δισεκ. το 2020. Αυτή η εξέλιξη προήλθε κυρίως από την αύξηση που σημειώθηκε στις εξαγωγές για Χημικά προϊόντα και συναφή, κατά 14,0%, με αποτέλεσμα από €4,2 δισεκ. να φτάσουν τα €4,7 δισεκ. Αύξηση της διεθνούς ζήτησης σημειώθηκε και για τα Διάφορα Βιομηχανικά Είδη κατά 19,7%, με την αξία τους να διαμορφώνεται στα €2,4 δισεκ. Επίσης αύξηση εξαγωγών παρουσίασαν τα Μηχανήματα και Υλικό Μεταφορών, κατά 18,2% (στα €3,1 δισεκ. από €2,6 δισεκ.), ενώ παράλληλα, αυξήθηκαν οι εξαγωγές στα Βιομηχανικά Είδη Ταξινομημένα κατά Πρώτη Ύλη (+25,1%, στα €5,1 δισεκ.).

Τέλος, ενισχύθηκαν οι εξαγωγές Πρώτων Υλών, κατά 45,9%, στα €1,4 δισεκ., από €976,1 εκατ. ένα χρόνο νωρίτερα, ενώ αυξήθηκαν και οι εξαγωγές Ειδών και συναλλαγών μη ταξινομημένων κατά κατηγορίες, κατά 13,6%, από €278,0 εκατ. το δεκάμηνο του 2020 στα €429,5 εκατ. ένα χρόνο μετά.

Σε ότι αφορά τις τάσεις των εξαγωγών προϊόντων ανά γεωγραφική περιοχή, αυξήθηκαν προς τις χώρες της Ευρωζώνης κατά 21,0%, προσεγγίζοντας τα €13,2 δισεκ. την περίοδο Ιανουαρίου-Οκτωβρίου 2021, από €14,5 δισεκ. το ίδιο χρονικό διάστημα του 2020, με αποτέλεσμα να κατευθυνθεί προς αυτές πέρυσι το 54,3% των εξαγωγών ελληνικών προϊόντων. Προς την ΕΕ-27 σημειώθηκε αύξηση 21,3% ή €3,0 δισεκ., με τις εξαγωγές προς αυτή την περιφέρεια να φθάνουν τα €17,6 δισεκ., από €14,5 δισεκ. ένα χρόνο νωρίτερα. Μεταξύ των χωρών της Ευρωζώνης που απορροφούν το μεγαλύτερο τμήμα των ελληνικών εξαγωγών, σημειώθηκε σημαντική διεύρυνσή τους προς την Γερμανία, κατά 22,3%, από €2,0 δισεκ. σε €2,4 δισεκ., και κατόπιν, προς την Γαλλία, κατά 12,6%, από τα €1,4 δισεκ. σε €1,6 δισεκ. Σημαντική αύξηση παρουσίασαν οι εξαγωγές αγαθών προς το σημαντικότερο προορισμό τους, την Ιταλία, κατά 20,3%, με αποτέλεσμα να διαμορφωθούν σε €3,2 εκατ. το δεκάμηνο του 2021 από €2,7 δισεκ. την αντίστοιχη περίοδο του 2020.

Μεταξύ των υπόλοιπων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προς τις οποίες οι συνολικές εξαγωγές αυξήθηκαν κατά 22,0% ή €793,5 εκατ., φθάνοντας τα €4,4 δισεκ., η Βουλγαρία εξακολούθησε να αποτελεί τον κυριότερο εξαγωγικό προορισμό, με αύξηση των εκροών προϊόντων προς αυτή σε σχέση με το 2020 κατά 18,1% ή €234,0 εκατ. Θετικές εξελίξεις σημειώθηκαν προς δύο άλλες χώρες από τη συγκεκριμένη ομάδα οι οποίες απορροφούν σημαντικό μερίδιο των ελληνικών εξαγωγών, τη Ρουμανία και την Πολωνία, προς τις οποίες οι εξαγωγές ενισχύθηκαν κατά 22,8% ή €210,7 εκατ. (στα €1,1 δισεκ.), και κατά 26,3% ή €126,9 εκατ. (στα €609,7 εκατ.) αντίστοιχα.

Πίνακας 3.8

Εξαγωγές κατά μονοψήφια κατηγορία σε τρέχουσες τιμές, Ιανουάριος – Οκτώβριος (εκατ. €)*

ΠΡΟΪΟΝ	ΑΞΙΑ		% ΜΕΤΑΒΟΛΗ	% ΣΥΝΘΕΣΗ	
	2021	2020	21/20	2021	2020
ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	6.200,7	5.514,6	12,4%	19,1%	22,0%
Τρόφιμα και Ζώα Ζωντανά	4.820,9	4.396,1	9,7%	14,9%	17,5%
Ποτά και Καπνός	772,9	675,4	14,4%	2,4%	2,7%
Λάδια και Λίπη Ζωικής ή Φυτικής Προέλευσης	606,9	443,1	37,0%	1,9%	1,8%
ΠΡΩΤΕΣ ΎΛΕΣ	1.423,7	976,1	45,9%	4,4%	3,9%
Πρώτες Ύλες μη Εδώδιμες εκτός από Καύσιμα	1.423,7	976,1	45,9%	4,4%	3,9%
ΚΑΥΣΙΜΑ	9.036,9	5.402,1	67,3%	27,9%	21,5%
Ορυκτά. Καύσιμα. Λιπαντικά κλπ.	9.036,9	5.402,1	67,3%	27,9%	21,5%
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	15.308,1	12.838,5	19,2%	47,2%	51,1%
Χημικά Προϊόντα και Συναφή (μ.α.κ.)	4.734,2	4.153,7	14,0%	14,6%	16,5%
Βιομηχανικά Είδη Ταξινομημένα κατά Πρώτη Ύλη	5.083,3	4.065,0	25,1%	15,7%	16,2%
Μηχανήματα και Υλικό Μεταφορών	3.098,1	2.621,3	18,2%	9,6%	10,4%
Διάφορα βιομηχανικά είδη	2.392,5	1.998,5	19,7%	7,4%	8,0%
Άλλα Είδη και Συναλλαγές μη Ταξινομημένα κατά Κατηγορίες	429,5	378,2	13,6%	1,3%	1,5%
ΣΥΝΟΛΙΚΕΣ ΕΞΑΓΩΓΕΣ	32.398,8	25.109,4	29,0%	100,0%	100,0%

* Προσωρινά στοιχεία

Πηγή: Eurostat

Οι υπόλοιπες χώρες της Ευρώπης παρουσίασαν αύξηση της ζήτησης ελληνικών εξαγωγών κατά 29,6%, από €4,2 δισεκ. το 2020 σε €5,5 δισεκ. το 2021. Αυτή εκδηλώθηκε πρωτίστως προς την Τουρκία, κατά 44,7%, από €1,1 δισεκ. σε €1,58 δισεκ., και δευτερευόντως στο Ηνωμένο Βασίλειο,

κατά 6,2%, με αποτέλεσμα οι εξαγωγές να αυξηθούν από τα €975,4 εκατ. στην περίοδο Ιανουαρίου – Οκτωβρίου του 2020 στο €1,0 δισεκ. το αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2021.

Οι εξαγωγές προς τις χώρες της Βόρειας Αμερικής κινήθηκαν έντονα ανοδικά, κατά 36,1%, από €1,2 δισεκ. το 2020 σε €1,6 δισεκ. ένα χρόνο μετά, κυρίως λόγω της αύξησης των εξαγωγών προς τις ΗΠΑ κατά 43,4%, από €934,6 εκατ. πρόπερσι σε €1,3 δισεκ. το 2021, και προς τον Καναδά, κατά 25,0% ή 25,0 εκατ. Αντιθέτως, υποχώρηση παρουσίασαν οι εξαγωγές προς το Μεξικό (-2,9%).

Οι εξαγωγές προς τις χώρες της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής σημείωσαν κατακόρυφη άνοδο, κατά 64,5%, σε €4,3 δισεκ. από €2,6 δισεκ., κυρίως λόγω της αύξησης των εξαγωγών προς την Λιβύη (+75,2%), όπου οι εξαγωγές διαμορφώθηκαν το δεκάμηνο του 2021 στα €816,6 εκατ., έναντι €466,0 εκατ. ένα χρόνο νωρίτερα, αλλά και προς τον Λίβανο (+78,7%), όπου ενισχύθηκαν κατά €425,4 εκατ. το 2021 σε σχέση με το 2020. Επίσης, προς ένα σημαντικό εξαγωγικό προορισμό στη Μέση Ανατολή, την Τυνησία, οι εξαγωγές διευρύνθηκαν κατά 188,6%, στα €415,5 εκατ., ενώ προς τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα αυξήθηκαν κατά 38,9%, στα €253,6 εκατ. Προς τη Σαουδική Αραβία οι εξαγωγές παρουσίασαν άνοδο κατά 111,6%, στα €507,0 εκατ.

Αυξημένη κατά 9,9% ήταν η ροή των εξαγωγών ελληνικών προϊόντων προς την Ωκεανία, με την αξία τους στην περίοδο Ιανουαρίου-Οκτωβρίου 2021 να διαμορφώνεται στα €199,5 εκατ. από €181,4 εκατ. ένα χρόνο νωρίτερα. Η άνοδος προήλθε από την παρόμοια σε κατεύθυνση τάση προς στην Αυστραλία, προς την οποία οι εξαγωγές αυξήθηκαν με ρυθμό 6,4% και διαμορφώθηκαν στα €175,3 εκατ. το προηγούμενο έτος. Ομοίως, αύξηση σημειώθηκε προς τη Νέα Ζηλανδία (+44,4%).

Ισχυρή αύξηση, κατά 49,0%, εμφάνισαν στους δέκα πρώτους μήνες του 2021 οι εξαγωγές προς τις αγορές των χωρών της Κεντρικής-Λατινικής Αμερικής, με την αξία τους να διαμορφώνεται στα €253,4 εκατ. από €170,1 εκατ. το αντίστοιχο χρονικό διάστημα το 2020. Η αύξηση των εξαγωγών προς τις χώρες της συγκεκριμένης περιοχής οφείλεται κυρίως στην κατακόρυφη άνοδο της ζήτησης ελληνικών προϊόντων από την Βραζιλία, κατά 207,9%, που διαμόρφωσε την αξία τους στα €64,3 εκατ. από €20,9 εκατ. ένα χρόνο νωρίτερα. Αύξηση σημείωσαν και οι εξαγωγές προς τον Παναμά (+29,7% ή 25,1 εκατ.).

Πίνακας 3.9

Εξαγωγές ανά προορισμό, Ιανουάριος-Οκτώβριος 2021 (εκατ. €)*

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΝΩΣΕΙΣ-ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ	ΕΞΑΓΩΓΕΣ		% ΜΕΤΑΒΟΛΗ 21/20
	2021	2020	
Ε.Ε. (27)	17.584,5	14.498,4	21,3%
Ευρωζώνη	13.186,6	10.893,9	21,0%
Βόρεια Αμερική	1.611,0	1.183,6	36,1%
Χώρες BRICS	1.002,3	934,1	7,3%
Μ.Ανατολή & Β.Αφρική	4.310,8	2.620,6	64,5%
Ωκεανία	199,5	181,4	9,9%
Κεντρική-Λατινική Αμερική	253,4	170,1	49,0%
Ασία	2.282,3	1.724,5	32,3%

* Προσωρινά στοιχεία

Πηγή: Eurostat

Αύξηση της διεθνούς ζήτησης των ελληνικών αγαθών σημειώθηκε και προς τις χώρες της Ασίας, προς τις οποίες οι εξαγωγές αυξήθηκαν το 2021 κατά 32,3%, στα €2,3 δισεκ. από €1,7 δισεκ. το

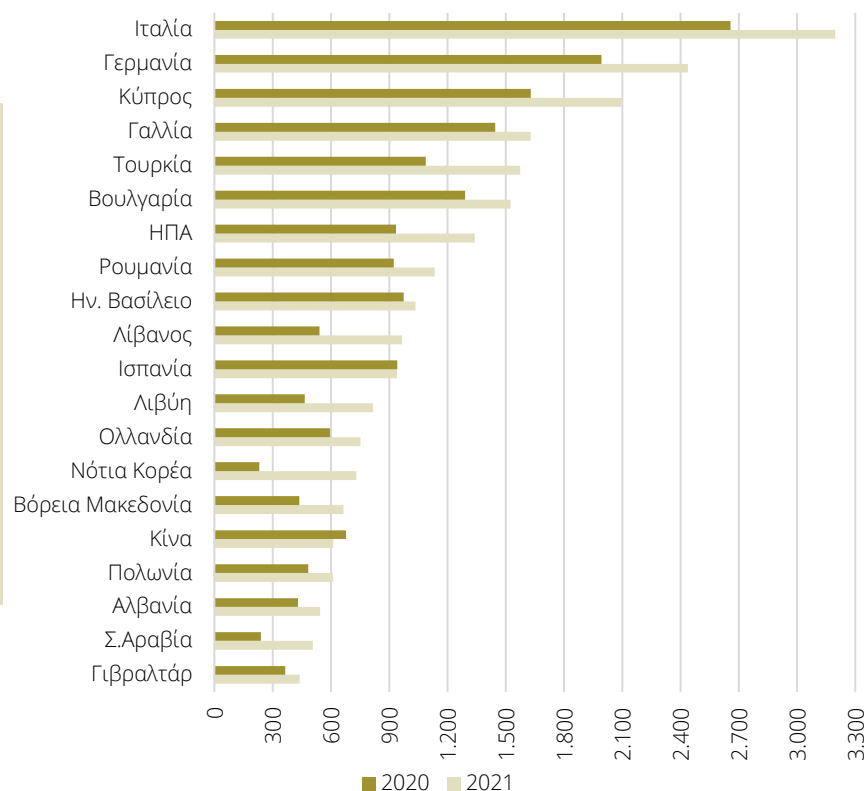
2020. Αυτή η εξέλιξη οφείλεται κυρίως στην κατακόρυφη άνοδο, κατά 215,8%, προς την Νότια Κορέα, από €231,5 εκατ. το δεκάμηνο του 2020 σε €731,0 εκατ. το αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2021, καθώς και κατά 207,8% προς την Σιγκαπούρη, από €81,1 εκατ. πρόπερσι στα €249,6 εκατ. ένα έτος μετά. Αντιθέτως, σημειώθηκε κάμψη της ζήτησης από την Κίνα (-9,6%, στα €612,9 εκατ. από €677,9 εκατ. το 2020) και την Ιαπωνία (-36,2%, στα €198,8 εκατ. από €311,8 εκατ. το 2020).

Ανακεφαλαιώνοντας, οι εξαγωγές προϊόντων της Ελλάδας σημείωσαν σημαντική αύξηση στο δεκάμηνο του 2021 κατά 29,0% σε σύγκριση με το αντίστοιχο διάστημα του 2020. Αυτή η άνοδος οφείλεται κυρίως στις εξαγωγές πετρελαιοειδών, που σημείωσαν αύξηση 67,3%, εξαιτίας της ισχυρής ανόδου των τιμών τους σε αυτή την περίοδο. Προήλθε όμως και από την αυξημένη ζήτηση για προϊόντα από όλες τις υπόλοιπες κατηγορίες αγαθών. Εξαιρουμένων των πετρελαιοειδών, οι εξαγωγές διευρύνθηκαν κατά 18,5%. Ταυτόχρονα με την άνοδο των ελληνικών εξαγωγών σημειώθηκε αρκετά ισχυρή αύξηση των εισαγωγών, με αποτέλεσμα την περαιτέρω διεύρυνση του ελλείμματος εμπορικού ισοζυγίου, στα €18,9 δισεκ. (+24,1%). Ανεξαρτήτως των προβλημάτων που δημιουργεί στην παγκόσμια οικονομία η έντονη άνοδος των τιμών των ενεργειακών αγαθών, η συνέχισή της θα αποτελέσει τη βασική αιτία της μεγάλης διεύρυνσης των εξαγωγών αγαθών στους τελευταίους μήνες του 2021, αλλά και στην αρχή του τρέχοντος έτους.

Διάγραμμα 3.10

Χώρες με το μεγαλύτερο μερίδιο στις εξαγωγές ελληνικών προϊόντων, Ιανουάριος – Οκτώβριος 2021 (εκατ. €)

Μεγαλύτερη αύξηση εξαγωγών προϊόντων το δεκάμηνο του 2021 σε απόλυτους όρους προς την Ιταλία (+€539,2 εκατ.). Μεγαλύτερη πτώση προς την Ιαπωνία (-€112,9 εκατ.). Το μερίδιό της Ιταλίας στις εξαγωγές παραμένει το μεγαλύτερο.

Πηγή: Eurostat, Επεξεργασία: IOBE

3.4 Απασχόληση – Ανεργία

- Μείωση του ποσοστού ανεργίας στο 13,0% το γ' τρίμ. του 2021 από 16,2% το γ' τρίμ. του 2020, ως αποτέλεσμα της ισχυρής ανόδου της απασχόλησης (+191,5 χιλ. άτομα), που περιορίσε σημαντικά το μη ενεργό πληθυσμό (-177,6 χιλ. άτομα)
- Οι απασχολούμενοι ξεπέρασαν το όριο των 4,0 εκατ. για πρώτη φορά από το γ' τρίμ. του 2011
- Το μη εποχικά προσαρμοσμένο ποσοστό ανεργίας περιορίστηκε τον Οκτώβριο του 2021 στο 13,2% από 15,8% τον Οκτώβριο του 2020
- Μεγαλύτερη άνοδος απασχόλησης στον Τουρισμό (+49,1 χιλ. άτομα), στον Πρωτογενή τομέα (+39,1 χιλ.), τη Δημόσια διοίκηση (+37,5 χιλ.), τη Μεταποίηση (+31,3 χιλ.) και τις Επαγγελματικές, επιστημονικές, τεχνικές δραστηριότητες (+25,1 χιλ. άτομα)
- Μεγαλύτερη μείωση απασχόλησης στην Εκπαίδευση (-12,2 χιλ. άτομα), τις Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες (-7,5 χιλ.) και το Χονδρικό-Λιανικό εμπόριο (-6,0 χιλ. άτομα)
- Άνοδος εποχικά διορθωμένου δείκτη μισθολογικού κόστους το γ' τρίμ. του 2021 κατά 1,2% συγκριτικά με το γ' τρίμ. 2020.

Σύμφωνα με την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού της ΕΛΣΤΑΤ, το ποσοστό ανεργίας το γ' τρίμ. του 2021 κατήλθε στο 13,0% από 16,2% το αντίστοιχο τρίμηνο του 2020, παρουσιάζοντας μείωση κατά 3,2 ποσοστιαίες μονάδες. Αντίστοιχα, ο αριθμός των ανέργων περιορίστηκε κατά 18,6% ή κατά 141,0 χιλ. άτομα, στους 615,4 χιλ. από τους 756,4 χιλ. ένα έτος νωρίτερα, ενώ ο αριθμός των απασχολούμενων αυξήθηκε στους 4.118,3 χιλ. από τους 3.926,8 χιλ., παρουσιάζοντας άνοδο κατά 4,9%. Σημειώνεται ότι ο αριθμός των απασχολούμενων ξεπέρασε το όριο των 4,0 εκατ. για πρώτη φορά από το γ' τρίμ. του 2011. Η μείωση του ποσοστού ανεργίας προήλθε από την ισχυρή άνοδο της απασχόλησης (+191,5 χιλ. άτομα), που περιορίσε σημαντικά το μη ενεργό πληθυσμό (-177,6 χιλ. άτομα). Σύμφωνα με τα πλέον πρόσφατα στοιχεία, τον Οκτώβριο του 2021 το μη εποχικά προσαρμοσμένο ποσοστό ανεργίας περιορίστηκε συγκριτικά με τον Οκτώβριο του 2020 κατά 2,6 ποσοστιαίες μονάδες και διαμορφώθηκε στο 13,2%.

Σε ότι αφορά στην εξέλιξη της ανεργίας στην Ευρωζώνη το γ' τρίμ. του 2021, σε όλες τις χώρες – εκτός από το Βέλγιο που παραμένει αμετάβλητη (6,5%) – παρουσιάζει μείωση συγκριτικά με το γ' τρίμ. του 2020. Το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας εντοπίζεται στην Ισπανία όπου διαμορφώθηκε στο 14,6% από 16,3% ένα έτος νωρίτερα. Σημειώνεται ότι η Ισπανία ξεπερνάει την Ελλάδα στο ποσοστό ανεργίας για πρώτη φορά από β' τρίμ. του 2012. Η ισχυρότερη μείωση της ανεργίας το γ' τρίμ. του 2021 εντοπίζεται στην Ελλάδα όπου έφτασε τις 3,2 ποσοστιαίες μονάδες και έπονται σε μείωση (κατά 2,6 ποσοστιαίες μονάδες) το ποσοστό ανεργίας στην Λιθουανία, που περιορίστηκε στο 6,7% και στο Λουξεμβούργο (κατά 2,4 ποσοστιαίες μονάδες) όπου κατήλθε στο 5,5%. Το χαμηλότερο ποσοστό ανεργίας σημειώθηκε το γ' τρίμ. του 2021 στη Γερμανία, όπου διαμορφώθηκε στο 3,2%, από 4,1% ένα έτος νωρίτερα και ακολουθούν με παρόμοια ποσοστά η Μάλτα με 3,6% (από 4,9%) και η Ολλανδία με 3,7% (από 4,3%). Στις άλλες μεγάλες οικονομίες της Ευρωζώνης την Γαλλία και την Ιταλία, το ποσοστό ανεργίας περιορίστηκε στο 7,9% (από 8,9%) και στο 8,9% (από 10,0%), αντίστοιχα. Στο σύνολο της Ευρωζώνης η ανεργία κατήλθε κατά 1,1 ποσοστιαίες μονάδες, δηλαδή στο 7,4% το γ' τρίμ. 2021 από το 8,5% το γ' τρίμ. του 2020

Σχετικά με την εξέλιξη της ανεργίας με βάση το φύλο στην Ελλάδα, παρουσίασε μείωση τόσο στους άνδρες όσο και στις γυναίκες, με το ποσοστό των πρώτων να είναι πολύ χαμηλότερο συγκριτικά με το ποσοστό ανεργίας των δεύτερων. Αναλυτικά, το ποσοστό ανεργίας των ανδρών περιορίστηκε κατά 3,5 ποσοστιαίες μονάδες, στο 9,6% το γ' τρίμ. 2021 από το 13,1% το γ' τρίμ. του 2020, ενώ το ποσοστό ανεργίας των γυναικών μειώθηκε στο 17,2% από το 20,5%. Κατά συνέπεια, διευρύνθηκε η διαφορά στο ποσοστό ανεργίας μεταξύ ανδρών και γυναικών, από τις 7,4 ποσοστιαίες μονάδες το γ' τρίμ. του 2020 στις 7,6 ποσοστιαίες μονάδες το γ' τρίμ. του 2021. Σε επίπεδο Ευρωζώνης, τόσο στους άνδρες όσο και στις γυναίκες το ποσοστό ανεργίας περιορίστηκε, ενώ των ανδρών παραμένει χαμηλότερο από αυτό των γυναικών. Στους πρώτους το ποσοστό ανεργίας μειώθηκε από το 8,1% στο 6,9% και στις δεύτερες από το 9,0% στο 7,9%.

Ως προς την εξέλιξη του ποσοστού ανεργίας με βάση την ηλικία, είναι μικρότερο καθώς η ηλικία αυξάνεται. Το γ' τρίμ. του 2021 σε όλες τις ηλικιακές κατηγορίες σημειώθηκε υποχώρηση του ποσοστού ανεργίας, με την υψηλότερη να εντοπίζεται στα άτομα ηλικίας 20-24 ετών όπου διαμορφώθηκε στις 4,9 ποσοστιαίες μονάδες, καθώς περιορίστηκε στο 28,5% από το 33,4% το γ' τρίμ. του 2020. Έπονται σε πτώση το ποσοστό ανεργίας των ατόμων ηλικίας 25-29 ετών, με 4,4 ποσοστιαίες μονάδες (από το 26,7% στο 22,3%) και το ποσοστό ανεργίας των ατόμων ηλικίας 15-19 ετών (3,5 ποσοστιαίες μονάδες). Η τελευταία ηλικιακή ομάδα παρουσιάζει και το υψηλότερο ποσοστό το γ' τρίμ. 2021, καθώς αυτό διαμορφώθηκε στο 36,5% από 40,0% ένα έτος νωρίτερα. Από την άλλη πλευρά το χαμηλότερο ποσοστό ανεργίας αλλά και η ηπιότερη μείωσή του σημειώθηκαν στην ηλικιακή κατηγορία άνω των 65 ετών, όπου κατήλθε στο 5,8% από το 8,6%. Ίδια πτώση παρουσιάζεται και στο ποσοστό ανεργίας των ατόμων ηλικίας 30-44 ετών όπου διαμορφώθηκε στο 13,2% το γ' τρίμ. 2021 από το 16,0% το γ' τρίμ. πέρυσι. Τέλος, την ίδια περίοδο στην ηλικιακή κατηγορία 45-64 ετών το ποσοστό ανεργίας περιορίστηκε στο 9,5% από το 12,4%.

Ως προς τη διάρκεια της ανεργίας, το ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων αυξήθηκε κατά 3,4 ποσοστιαίες μονάδες, στο 66,4% το γ' τρίμ. 2021 από 63,0% το γ' τρίμ. του 2020. Την ίδια περίοδο ο αριθμός των μακροχρόνια ανέργων περιορίστηκε κατά 12,8% ή κατά 61,0 χιλ. άτομα και διαμορφώθηκε στους 415,4 χιλ. από τους 476,4 χιλ.

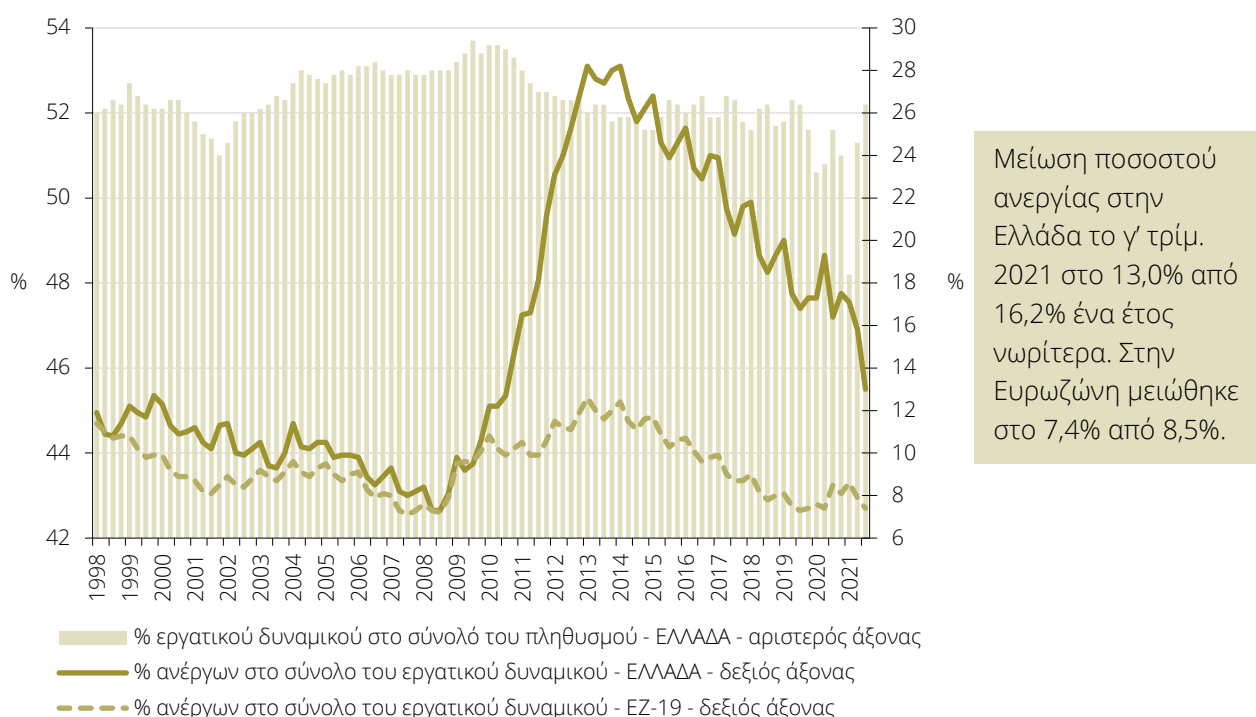
Ως προς την τάση της ανεργίας με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης, διαχρονικά μειώνεται όσο υψηλότερο είναι το επίπεδο εκπαίδευσης. Το χαμηλότερο ποσοστό ανεργίας το γ' τρίμ. 2021 εντοπίστηκε και πάλι στα άτομα με μεταπτυχιακό ή διδακτορικό τίτλο σπουδών, όπου κατήλθε στο 7,9% από 10,2% ένα έτος νωρίτερα. Παράλληλα, τα άτομα με πτυχίο ανώτερης τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης παρουσίασαν τη μεγαλύτερη πτώση στο ποσοστό ανεργίας, κατά 4,5 ποσοστιαίες μονάδες, καθώς αυτό κατήλθε στο 11,9%, ενώ στα άτομα με πτυχίο ανωτάτων σχολών περιορίστηκε στο 12,7% από το 13,5%. Ισχυρή ήταν η μείωση του ποσοστού ανεργίας (4,0 ποσοστιαίες μονάδες) στα άτομα με απολυτήριο δημοτικού καθώς διαμορφώθηκε στο 13,3% από 17,3%. Από την άλλη πλευρά, το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας, αλλά και η μόνη κατηγορία εκπαίδευσης όπου παρουσιάζεται άνοδος του, εντοπίζονται στα άτομα που παρακολούθησαν μερικές τάξεις του δημοτικού ή δεν πήγαν καθόλου σχολείο, καθώς αυξήθηκε κατά 5,0 ποσοστιαίες μονάδες στο 37,6% το γ' τρίμ. του 2021 από το 32,6% το γ' τρίμ. του 2020. Παρόμοια ήταν η πτώση του ποσοστού ανεργίας στα άτομα με απολυτήριο μέσης εκπαίδευσης (-3,5 ποσοστιαίες μονάδες, από το 17,8% στο 14,3%) και στα άτομα με απολυτήριο γυμνασίου (-3,4 ποσοστιαίες μονάδες, από το 17,7% στο 14,3%).

Σε σχέση με την περιφερειακή διάσταση της ανεργίας, σε όλες τις περιφέρειες, εκτός από την περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου, μειώθηκε. Το γ' τρίμ. του 2021 το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας εντοπίστηκε στην περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας, όπου κατήλθε στο 19,8% από το 20,7%, ενώ η ισχυρότερη μείωση, κατά 7,2 ποσοστιαίες μονάδες, στην περιφέρεια Βορείου Αιγαίου, όπου κατήλθε στο 9,2%. Παρόμοιο ήταν το ποσοστό ανεργίας στις περιφέρειες Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης και Δυτικής Ελλάδας. Στην πρώτη το ποσοστό ανεργίας περιορίστηκε στο 17,5% από το 18,7% και στη δεύτερη στο 17,4% από το 22,2%. Η περιφέρεια Ιονίων Νήσων παρουσιάζει το χαμηλότερο ποσοστό ανεργίας το γ' τρίμ. 2021 και τη δεύτερη ισχυρότερη μείωσή του, καθώς αυτό κατήλθε κατά 6,9 ποσοστιαίες μονάδες, στο 7,6%. Ελαφρώς μικρότερη ήταν η μείωση του ποσοστού ανεργίας στις περιφέρειες Στερεάς Ελλάδας και Κρήτης. Στην πρώτη το ποσοστό ανεργίας περιορίστηκε κατά 5,9 ποσοστιαίες μονάδες, υποχωρώντας το γ' τρίμ. του 2021 στο 13,1%, και στη δεύτερη κατά 5,7 ποσοστιαίες μονάδες, στο 10,3%. Στη μεγαλύτερη πληθυσμιακά περιφέρεια της χώρας, την Αττική, το ποσοστό ανεργίας περιορίστηκε από το 14,1% στο 11,2%, ενώ στο Νότιο Αιγαίο, η ανεργία αυξήθηκε ήπια από το 9,1% στο 10,1%.

Διάγραμμα 3.11

Εξέλιξη ποσοστού εργατικού δυναμικού στον πληθυσμό και ποσοστού ανέργων στο εργατικό δυναμικό

Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ – Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, Eurostat

Ως προς την εξέλιξη της απασχόλησης με βάση τη θέση στο επάγγελμα, σε όλες τις κατηγορίες παρουσιάζεται άνοδος της. Σε απόλυτους αριθμούς η μεγαλύτερη άνοδος απασχόλησης το γ' τρίμ. 2021 εντοπίζεται στους μισθωτούς, όπου αυξήθηκε κατά 135,9 χιλ. άτομα ή κατά 5,0%, ενώ έπεται η άνοδος της απασχόλησης στους αυτοαπασχολούμενους, κατά 48,0 χιλ. άτομα ή κατά 4,3%. Στην κατηγορία των βοηθών στην οικογενειακή επιχείρηση η απασχόληση ενισχύθηκε κατά 6,4% ή κατά 7,6 χιλ. άτομα (από τους 118,9 χιλ. στους 126,5 χιλ.).

Σε ότι αφορά στην εξέλιξη της απασχόλησης στις διάφορες επαγγελματικές κατηγορίες το γ' τρίμ. 2021, η μεγαλύτερη άνοδος σε απόλυτα μεγέθη εντοπίζεται στα Πρόσωπα που ασκούν επιστημονικά, καλλιτεχνικά και συναφή επαγγέλματα, όπου ο αριθμός των απασχολούμενων αυξήθηκε κατά 50,1 χιλ. άτομα ή κατά 6,5%, φθάνοντας τα 820,0 χιλ. από τα 769,9 χιλ., και ακολουθούν οι Ειδικευμένοι γεωργοί, κτηνοτρόφοι, δασοκόμοι και αλιείς (+42,3 χιλ. ή 11,5%, στους 410,5 χιλ.) και οι Ειδικευμένοι τεχνίτες και ασκούντες συναφή τεχνικά επαγγέλματα (+30,7 χιλ. ή +8,7%, στους 384,5 χιλ.). Από την άλλη πλευρά η μόνη επαγγελματική κατηγορία που παρουσιάζει μείωση στην απασχόληση είναι οι Τεχνολόγοι, τεχνικοί βοηθοί και ασκούντες συναφή επαγγέλματα όπου η απασχόληση περιορίστηκε κατά 15,1 χιλ. άτομα ή κατά 4,5% στους 323,8 χιλ.

Αναφορικά με το καθεστώς απασχόλησης, ο αριθμός των απασχολούμενων με καθεστώς μερικής απασχόλησης αυξήθηκε το γ' τρίμ. του 2021 συγκριτικά με την ίδια περίοδο του 2020 κατά 4,7% ή κατά 15,1 χιλ. άτομα, στους 335,3 χιλ. Παρομοίως, ο αριθμός των ατόμων με καθεστώς πλήρους απασχόλησης ενισχύθηκε κατά 4,9% ή κατά 176,4 χιλ. άτομα, φθάνοντας τα 3.783,0 χιλ. από 3.606,6 χιλ. ένα έτος νωρίτερα. Σημειώνεται ότι το ποσοστό των πλήρως απασχολούμενων από 91,8% το γ' τρίμ. του 2020 ανήλθε οριακά στο 91,9% το γ' τρίμ. του 2021, με αντίστοιχη μείωση του ποσοστού των μερικώς απασχολούμενων από το 8,2% στο 8,1%.

Σε ότι αφορά την τάση της απασχόλησης σε επίπεδο βασικών τομέων, σε όλους παρουσιάζεται άνοδος της. Η μεγαλύτερη εντοπίζεται στον τριτογενή τομέα όπου ενισχύθηκε το γ' τρίμ. του 2021 συγκριτικά με την ίδια περίοδο του 2020 κατά 111,0 χιλ. άτομα ή κατά 3,8%, φθάνοντας τους 3.050,5 χιλ. Στους άλλους δύο τομείς η άνοδος της απασχόλησης ήταν μεταξύ τους παρόμοια, καθώς στον πρωτογενή διαμορφώθηκε στους 39,1 χιλ. (από τους 402,9 χιλ. στους 442,0 χιλ. απασχολούμενους) και στο δευτερογενή στους 39,7 χιλ. (από τους 584,5 χιλ. στους 624,2 χιλ. απασχολούμενους).

Σε επίπεδο κλάδων οικονομικής δραστηριότητας, σε 13 σημειώθηκε άνοδος της απασχόλησης το γ' τρίμ. του 2021 και σε οκτώ πτώση. Η ισχυρότερη άνοδος παρουσιάστηκε στον κλάδο Δραστηριοτήτων υπηρεσιών παροχής καταλύματος και εστίασης όπου ο αριθμός των απασχολούμενων αυξήθηκε κατά 49,1 χιλ. άτομα ή κατά 12,4% (από τους 396,0 χιλ. απασχολούμενους το γ' τρίμ. του 2020 στους 445,1 χιλ. το γ' τρίμ. του 2021). Έπεται η άνοδος της απασχόλησης στον Πρωτογενή τομέα κατά 39,1 χιλ. άτομα ή κατά 9,7% (από τους 402,9 χιλ. στους 442,0 χιλ.) και στον κλάδο Δημόσιας διοίκησης και άμυνας κατά 37,5 χιλ. απασχολούμενους ή κατά 10,5% (από τους 358,0 χιλ. στους 395,5 χιλ.). Ισχυρή ήταν η άνοδος της απασχόλησης στη Μεταποίηση και στον κλάδο Επαγγελματικών, επιστημονικών και τεχνικών δραστηριοτήτων. Στον πρώτο η απασχόληση ενισχύθηκε κατά 8,4% ή κατά 31,3 χιλ. απασχολούμενους (στους 404,4 χιλ. από τους 373,1 χιλ.) ενώ στο δεύτερο κατά 10,8% ή κατά 25,1 χιλ. άτομα (στα 256,6 χιλ. από τα 231,5 χιλ.). Από την άλλη πλευρά η ισχυρότερη μείωση στην απασχόληση εντοπίζεται στον κλάδο Εκπαίδευσης όπου περιορίστηκε κατά 12,2 χιλ. απασχολούμενους ή κατά 4,0% (από τους 304,3 χιλ. το γ' τρίμ. του 2020 στους 292,1 χιλ. το γ' τρίμ. του 2021) και έπεται η πτώση της απασχόλησης στον κλάδο Χρηματοπιστωτικών και ασφαλιστικών δραστηριοτήτων όπου διαμορφώθηκε στους 7,5 χιλ. απασχολούμενους (ή σε 8,5%, από τους 87,8 χιλ. στους 80,3 χιλ.) και η μείωση της στον πολυπληθέστερο κλάδο της ελληνικής οικονομίας, στο Χονδρικό-Λιανικό εμπόριο όπου η απασχόληση περιορίστηκε κατά 6,0 χιλ. άτομα ή κατά 0,8% (στους 715,2 χιλ. από τους 721,2 χιλ.).

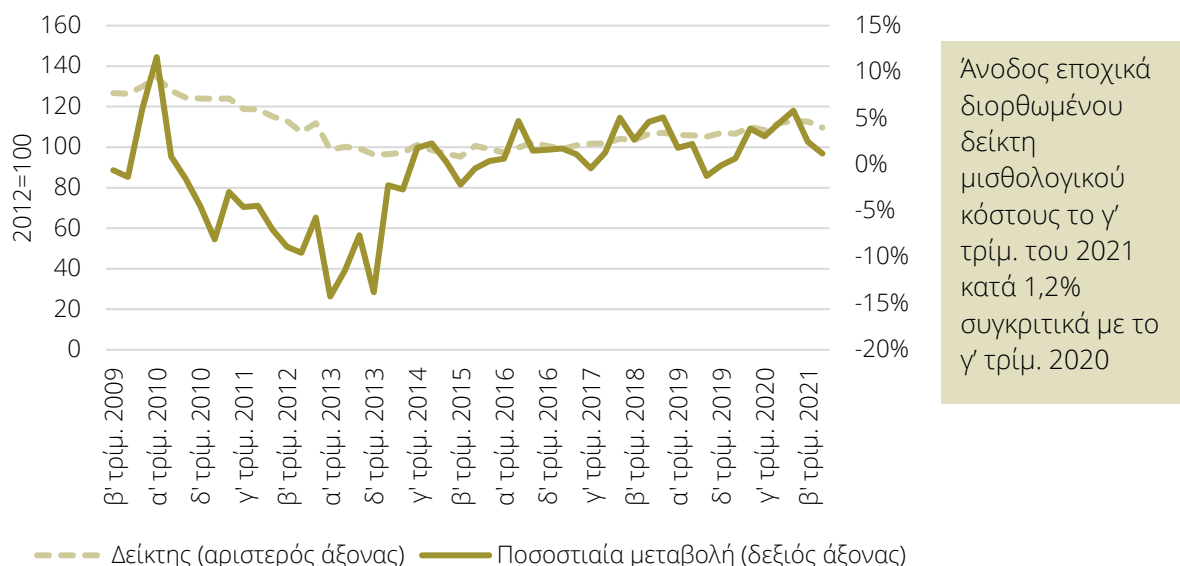
Συμπερασματικά, από τα στοιχεία απασχόλησης σε κλαδικό επίπεδο, προκύπτει ότι η άνοδός της το γ' τρίμ. του 2021 συγκριτικά με την ίδια περίοδο πέρυσι προήλθε κυρίως από την άνοδό της στους εξής κλάδους:

- Τουρισμός (+49,1 χιλ. απασχολούμενοι), σε συνάφεια με τον υπερδιπλασιασμό των διεθνών τουριστικών αφίξεων στα κυριότερα αεροδρόμια της χώρας το γ' τρίμ. του 2021 συγκριτικά με το γ' τρίμ. του 2020 (από 3,88 εκατ. σε 8,2 εκατ.) και την άνοδο των τουριστικών εισπράξεων την ίδια περίοδο από τα €2,93 δισεκ. στα €7,56 δισεκ. (+€4,63 δισεκ. ή +158,3%)
- Πρωτογενής τομέας (+39,1 χιλ. απασχολούμενοι),
- Δημόσια διοίκηση (+37,5 χιλ. απασχολούμενοι), αντανακλώντας τις έκτακτες ανάγκες εξαιτίας της πανδημίας
- Μεταποίηση (+31,3 χιλ. απασχολούμενοι), σε συνάφεια με την άνοδο του εποχικά διορθωμένου δείκτη βιομηχανικής παραγωγής το γ' τρίμ. του 2021 κατά 9,2% (από τις 106,3 μονάδες στις 116,0 μονάδες),
- Επαγγελματικές, επιστημονικές, τεχνικές δραστηριότητες (+25,1 απασχολούμενοι), παρά την πτώση της στην Εκπαίδευση (-12,2 χιλ. απασχολούμενοι).

Ως προς την τάση του εποχικά διορθωμένου δείκτη μισθολογικού κόστους για το σύνολο της ελληνικής οικονομίας, παρουσίασε άνοδο για έβδομο συνεχόμενο τρίμηνο, αφού το γ' τρίμ. 2021 ανήλθε κατά 1,2% συγκριτικά με το ίδιο τρίμηνο πρόπερσι, από τις 108,4 μονάδες στις 109,7 μονάδες.

Διάγραμμα 3.12

Εξέλιξη εποχικά διορθωμένου δείκτη μισθολογικού κόστους και ποσοστιαίας μεταβολής αυτού

Πίνακας 3.10

Πληθυσμός ηλικίας 15 ετών και άνω, κατά κατάσταση απασχόλησης (σε χιλ.)

Περίοδος αναφοράς	Γενικό Σύνολο	Ποσοστό (%) του πληθυσμού	Απασχολούμενοι	Ποσοστό (%) του εργατικού δυναμικού	Άνεργοι	Ποσοστό (%) του εργατικού δυναμικού
2015	9.246,6	52,0	3.610,7	75,1	1.197,0	24,9
2016	9.212,8	52,1	3.673,6	76,5	1.130,9	23,5
2017	9.176,9	52,1	3.752,7	78,6	1.027,1	21,5
2018	9.140,2	51,9	3.828,0	80,7	915,0	19,3
2019	9.103,5	52,0	3.911,0	82,7	818,9	17,3
α' τρίμ. 2020	9.083,8	50,6	3.852,6	83,8	745,1	16,2
β' τρίμ. 2020	9.080,5	50,8	3.844,0	83,3	768,3	16,7
γ' τρίμ. 2020	9.077,3	51,6	3.926,8	83,8	756,4	16,2
δ' τρίμ. 2020	9.074,2	51,0	3.878,5	83,8	750,1	16,2
2020	9.079,0	51,0	3.878,5	83,7	755,0	16,3
α' τρίμ. 2021	9.070,8	48,2	3.625,1	82,9	745,4	17,1
β' τρίμ. 2021	9.067,1	51,3	3.915,3	84,2	732,5	15,8
γ' τρίμ. 2021	9.063,5	52,2	4.118,3	87,0	615,4	13,0

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού

Μεσοπρόθεσμες εκτιμήσεις

Το τελευταίο τρίμηνο του 2021 χαρακτηρίστηκε από νέα σημαντική έξαρση της πανδημίας. Αυτή ήταν ιδιαίτερα έντονη προς το τέλος του έτους, εξαιτίας της ραγδαίας εξάπλωσης μιας νέας μετάλλαξης του ιού SARS-CoV-2 («Όμικρον»). Παρά τον πρωτοφανή αριθμό κρουσμάτων εξαιτίας της, τα υπόλοιπα επιδημιολογικά δεδομένα δεν έχουν επιδεινωθεί σημαντικά, τουλάχιστον έως τώρα. Αυτές οι τάσεις σχετίζονται με τα ηπιότερα παθογενετικά χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης μετάλλαξης. Αλλά και με τη σταθερή πρόοδο στη διαδικασία εμβολιασμού, καθώς έως τα μέσα Ιανουαρίου περίπου το 70% του πληθυσμού της χώρας άνω των 5 ετών είχε εμβολιαστεί πλήρως. Για αυτούς τους λόγους θεωρείται πως, δεν έχουν ληφθεί προς το παρόν ισχυρά και «οριζόντια» μέτρα προστασίας της δημόσιας υγείας (π.χ. περιορισμός μετακινήσεων, αναστολή λειτουργίας λιανικού εμπορίου, εστίασης, τουρισμού κ.λπ.). Ωστόσο, εντάθηκαν οι περιορισμοί για τους μη εμβολιασμένους από τα μέσα Νοεμβρίου (π.χ. επίδειξη μοριακού ή rapid test για περισσότερες δραστηριότητες, απαγόρευση εισόδου σε χώρους διασκέδασης, ψυχαγωγίας, πολιτισμού), καθώς και στο τέλος του έτους, κατόπιν του «κύματος» της νέας μετάλλαξης (υποχρεωτική χρήση μάσκας σε όλους τους εσωτερικούς και εξωτερικούς χώρους, περιορισμοί στην εστίαση και τη διασκέδαση, επίδειξη μοριακού ή rapid test για όλους τους εισερχόμενους επισκέπτες στην Ελλάδα κ.ά.). Συνεπώς, η ομαλή λειτουργία της οικονομίας την θερινή περίοδο συνεχίστηκε σε πολύ μεγάλο βαθμό και κατά το τελευταίο τρίμηνο του έτους, με στοχευμένους περιορισμούς, οι οποίοι αφορούν κυρίως στις ευάλωτες στον κορωνοϊό κοινωνικές ομάδες. Σε κάθε περίπτωση, η εξέλιξη της πανδημίας αναμένεται πως θα συγκαταλέγεται στους πλέον καθοριστικούς παράγοντες της απασχόλησης και της ανεργίας και το 2022.

Όπως έχει αναφερθεί στις προηγούμενες εκθέσεις του IOBE, η τάση στην ανεργία μεσοπρόθεσμα θα εξαρτηθεί από τις επενέργειες της υγειονομικής κρίσης και εκτός συνόρων, κυρίως στην

Ευρωζώνη, περιφέρεια που αποτελεί το σημαντικότερο εξαγωγικό προορισμό για τα ελληνικά προϊόντα. Σύμφωνα με τις τελευταίες προβλέψεις του ΔΝΤ και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής η ανάπτυξη στην Ευρωζώνη τον 2021 θα διαμορφωθεί στα επίπεδα του 5,0%, ενώ για το σύνολο των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναμένεται παραπλήσιος ρυθμός.

Διαχρονικά η τάση της ανεργίας σχετίζεται σημαντικά με τη δραστηριότητα στον κλάδο Τουρισμού. Με στοιχεία εννεαμήνου 2021 οι διεθνείς τουριστικές αφίξεις παρουσίασαν αύξηση κατά 94,2% (από τα 6,17 εκατ. στα 11,98 εκατ. τουρίστες) και τα αντίστοιχα έσοδα κατά 139,1% (στα €8,75 δισεκ. από τα €3,66 δισεκ.). Από την άλλη πλευρά, αυτά τα μεγέθη υστερούν σημαντικά έναντι του 2019, κατά 16,8 εκατ. τουρίστες ή κατά 58,4% και κατά €7,36 δισεκ. ή κατά 45,7% αντίστοιχα. Πάντως, αυτές οι υστερήσεις είναι μικρότερες των αναμενόμενων προηγουμένως εντός του 2021. Σε ότι αφορά το 2022, η δυναμική της πανδημίας θα είναι και για τη δραστηριότητα στον κλάδο του Τουρισμού καθοριστικός παράγοντας, όπως θα αναλυθεί στη συνέχεια αυτής της υποενότητας.

Το δεύτερο εξάμηνο του 2021 ξεκίνησε η σταδιακή άνοδος του πληθωρισμού, με αποτέλεσμα από το 1% τον Ιούνιο να ανέλθει στο 5,1% το Δεκέμβριο, ως αποτέλεσμα σε μεγάλο βαθμό της έντονης ανόδου των τιμών στα ενεργειακά προϊόντα. Τουλάχιστον στο δεκάμηνο του 2021 δεν φαίνεται πως υπήρξαν επιδράσεις στην κατανάλωση των νοικοκυριών, καθώς ο εποχικά διορθωμένος δείκτης κύκλου εργασιών στο Λιανικό Εμπόριο ήταν αυξημένος κατά 9,2% έναντι της αντίστοιχης περιόδου πρόπερσι και ο εποχικά διορθωμένος κύκλος εργασιών στο Χονδρικό Εμπόριο ήταν αισθητά αυξημένος στο εννεάμηνο συγκριτικά με την αντίστοιχη περίοδο του 2020 κατά 16,6%. Η άνοδος παρέμεινε ισχυρή και στην πλέον πρόσφατη περίοδο για την οποία υπάρχουν στοιχεία, με τον κύκλο εργασιών στο Λιανικό Εμπόριο να ανέρχεται το γ' τρίμ. κατά 11,1% και στο Χονδρικό Εμπόριο κατά 22,0%, συγκριτικά με το γ' τρίμ. 2020). Η έντονη άνοδος ήδη έχει αποτυπωθεί αντιστοίχως στην απασχόληση των κλάδων, τάση η οποία πιθανότατα θα συνεχιστεί και κατά τους τελευταίους μήνες του 2021. Τυχόν επιδράσεις από την έντονη κλιμάκωση του πληθωρισμού στο δίμηνο Νοεμβρίου-Δεκεμβρίου στην απασχόληση των δύο τομέων, καθώς και στον αγροδιατροφικό τομέα, ο οποίος επίσης εμφανίζει ισχυρή άνοδο τιμών, αναμένεται να εκδηλωθούν μετά την ολοκλήρωση της εορταστικής περιόδου των Χριστουγέννων, κατά τη νέα χρονιά.

Η αύξηση των παραγωγικών επενδύσεων το 2021, κυρίως σε εξαγωγικούς κλάδους της βιομηχανίας, στον Τουρισμό και την κατασκευή κατοικιών, τάση η οποία αναμένεται να συνεχιστεί και να κλιμακωθεί τουλάχιστον στο αρχικό εξάμηνο του 2022, σε συνδυασμό με τις επενδύσεις σε ολοκληρωμένες σημαντικές αποκρατικοποιήσεις (Ελληνικό) και από έργα του Ταμείου Ανάκαμψης, θα τονώσουν σημαντικά τη δημιουργία θέσεων εργασίας, ιδίως φέτος. Αυτές οι εξελίξεις θεωρείται πως είναι σε μεγάλο βαθμό ανεξάρτητες από τις διακυμάνσεις της πανδημίας, επομένως η πλειονότητα των θέσεων εργασίας που θα δημιουργήσουν, δε θα επηρεαστεί από αυτές. Αναφορικά με τους πόρους του Ταμείου Ανάκαμψης και την επίδρασή τους στην απασχόληση μέσω της επενδυτικής δραστηριότητας, αν και εκταμιεύθηκαν τον Αύγουστο του 2021 €4,0 δισεκ. και εντάχθηκαν σε αυτό έως το τέλος του έτους 109 έργα συνολικού προϋπολογισμού €6,11 δισεκ., δεν είχαν πραγματοποιηθεί εκταμιεύσεις ενισχύσεων. Από την άλλη πλευρά, υφίστανται περιθώρια στήριξης μεγάλου αριθμού επενδυτικών στοιχείων κατά το τρέχον έτος.

Σε ότι αφορά τις επιμέρους τάσεις στην απασχόληση το 2022, στο βασικό σενάριο μακροοικονομικών εξελίξεων προβλέπεται πως δεν θα επιβληθούν γενικευμένα περιοριστικά μέτρα, ενδεχομένως όμως να ληφθούν και άλλα στοχευμένα μέτρα ή να κλιμακωθούν περαιτέρω

τα τρέχοντα. Υπό αυτές τις συνθήκες, οι περισσότερες επιχειρήσεις στους κλάδους Λιανικού εμπορίου και Τουρισμού αναμένεται να λειτουργήσουν χωρίς σημαντικά προσκόμματα. Οι υφιστάμενοι καθώς και ενδεχόμενοι περισσότεροι πρόσθετοι περιορισμοί στην Εστίαση και την Ψυχαγωγία-διασκέδαση θα ασκήσουν πιέσεις στις θέσεις εργασίας τους, μικρότερες ωστόσο από εκείνες των περισσότερων περιορισμών ένα χρόνο νωρίτερα. Στο εναλλακτικό σενάριο μακροοικονομικών εξελίξεων είναι πιθανό να επιβληθούν ορισμένα σημαντικά περιοριστικά μέτρα, με σαφή στόχευση και όχι γενικευμένα, λόγω έντονης επιδείνωσης όλων των επιδημιολογικών δεδομένων. Π.χ., αυτά ενδέχεται να αφορούν στο Λιανικό Εμπόριο, ευάλωτες ομάδες, ορισμένες περιοχές. Ωστόσο θα αποφευχθεί ένα νέο, γενικό lockdown, χάρη στον εμβολιασμό, τη χρήση rapid tests.

Η καταναλωτική ζήτηση, η οποία με τη σειρά της επηρεάζει την απασχόληση στους σχετικούς κλάδους, αναμένεται στο βασικό σενάριο προβλέψεων φέτος να επηρεαστεί από τη νέα, ωστόσο όχι ισχυρή, άνοδο των τιμών. Οι αρνητικές επιδράσεις στην κατανάλωση θα μετριαστούν από τα μέτρα ανάσχεσης των πληθωριστικών πιέσεων τα οποία έχουν ληφθεί (π.χ. εκπτώσεις σε λογαριασμούς ηλεκτρικού ρεύματος και φυσικού αερίου), καθώς και τη σταδιακή εξασθένιση της ανόδου των τιμών των προϊόντων ενέργειας διεθνώς εντός του τρέχοντος έτους, χωρίς ωστόσο να αναμένεται πως αυτές θα επιστρέψουν σε προ κρίσης επίπεδα. Στη διατήρηση μέρους της αγοραστικής ζήτησης για τμήματα του πληθυσμού θα συμβάλει και η αναμενόμενη άνοδος του κατώτατου μισθού, ανάλογα με τη μεταβολή της. Στο εναλλακτικό σενάριο αναμένεται ταχύτερη εξασθένιση των πληθωριστικών πιέσεων, κυρίως από την επιβράδυνση της ανάκαμψης παγκοσμίως.

Η επίδραση της μεταβολής του κατώτατου μισθού δεν θα είναι μόνο έμμεση στην απασχόληση, μέσω της καταναλωτικής ζήτησης, αλλά και άμεση. Ωστόσο είναι πρόωρο να προβλεφθεί και οι επιδράσεις της θα εξαρτηθούν από την έκταση της μεταβολής του. Εν αναμονή αυτής της εξέλιξης και καθώς ακούγονται στο δημόσιο διάλογο απόψεις για μια σημαντική αύξησή του, ένα μέρος των επιχειρήσεων θα αναβάλει μέρος των αποφάσεών του ως προς τον αριθμό του εργατικού του δυναμικού, ιδίως όσες υπάγονται σε κλάδους με υψηλή αναλογία ανειδίκευτης εργασίας.

Σχετικά με τις εξελίξεις στον τουρισμό για το 2022, προβλέπεται στο βασικό σενάριο περαιτέρω σημαντική διεύρυνση των εσόδων, στην περιοχή του 80-90% του 2019, με αντίστοιχο, ισχυρό θετικό αντίκτυπο στην απασχόληση. Σημειώνεται ότι στο δίμηνο Σεπτεμβρίου-Οκτωβρίου 2021 οι προκρατήσεις για το καλοκαίρι του 2022 βρίσκονταν σε υψηλότερα επίπεδα από το 2018 και το 2019. Το Νοέμβριο υπήρχε μια στάση αναμονής στις προκρατήσεις, λόγω του αρνητικού κλίματος που δημιουργήθηκε από την εξάπλωση και επικράτηση της μετάλλαξης «Ομικρον», ωστόσο δεν πραγματοποιήθηκαν ακυρώσεις. Ενίσχυση του διεθνούς τουρισμού και της απασχόλησης στον κλάδο προβλέπεται και στην περίπτωση του εναλλακτικού σεναρίου, αφού δεν αναμένεται αυτός να τεθεί σε αναστολή λειτουργίας, ούτε να απαγορευτούν τα ταξίδια από το εξωτερικό, αλλά μάλλον θα επιβληθούν ταξιδιωτικοί περιορισμοί βάσει των επιδημιολογικών δεδομένων κάθε χώρας. Κατά συνέπεια, σε κάθε περίπτωση αναμένεται να διευρυνθεί η τουριστική περίοδος συγκριτικά με το 2021, επειδή θα ξεκινήσει νωρίτερα από τον Μάιο. Στο εναλλακτικό σενάριο, οι τουριστικές εισπράξεις θα ανέλθουν ηπιότερα, στο 70-75% του επιπέδου τους το 2019.

Ως προς την τάση της οικονομικής δραστηριότητας στην Ευρωζώνη το 2022, θεωρείται στο βασικό μακροοικονομικό σενάριο πως θα η ανάκαμψή της θα συνεχιστεί με ρυθμό πλησίον των

πρόσφατων προβλέψεων (4,3%-4,4% σύμφωνα με τις προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής²⁰ και του ΔΝΤ²¹), ωστόσο χαμηλότερο ρυθμό σε σχέση με το 2021. Επομένως, η σημαντική ώθηση από τις εξαγωγές στην απασχόληση θα συνεχιστεί. Στο εναλλακτικό σενάριο, η αύξηση του ΑΕΠ στην Ευρωζώνη αναμένεται να επιβραδυνθεί ήπια, στην περιοχή του 3,0-3,5%, κυρίως από επιπτώσεις της πανδημίας και αντιστοίχως και η άνοδος της ζήτησης για ελληνικές εξαγωγές.

Εκτός των ανωτέρω, τονωτικά στην εγχώρια απασχόληση το 2022 θα επενεργήσει ο δημόσιος τομέας, καταρχάς μέσω των προγραμμάτων προσωρινής απασχόλησης του ΟΑΕΔ. Σχετικά με αυτά, αναμένεται εντός του Φεβρουαρίου του τρέχοντος έτους η υποβολή αιτήσεων των ενδιαφερομένων για ένταξη στο νέο πρόγραμμα κοινωφελούς εργασίας που αφορά 25.000 θέσεις σε δήμους, περιφέρειες και λοιπούς δημόσιους φορείς. Επιπλέον, υφίσταται προγραμματισμός 12,2 χιλ. προσλήψεων για την κάλυψη θέσεων τακτικού προσωπικού στο Δημόσιο, ενώ θα πραγματοποιηθούν και περίπου 3,8 χιλ. επιπλέον προσλήψεις τακτικού προσωπικού στα υπουργεία Εθνικής Άμυνας, Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Κλιματικής Κρίσης και Πολιτικής Προστασίας, στην Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης και στις ΟΣΥ και ΣΤΑΣΥ.

Από την άλλη πλευρά, οι παρεμβάσεις στήριξης της απασχόλησης σε πληττόμενους από την πανδημία κλάδους (π.χ. αποζημίωση ειδικού σκοπού, αναστολή πληρωμής ασφαλιστικών εισφορών) αναμένεται να είναι πολύ πιο στοχευμένες ως προς τις δραστηριότητες που θα αφορούν, συνεπώς θα έχουν σαφώς μικρότερο αντίκτυπο στη διατήρηση θέσεων εργασίας. Πάντως, το πρόγραμμα ΣΥΝ-ΕΡΓΑΣΙΑ παρατάθηκε έως τον Μάρτιο της νέας χρονιάς, ενώ το πρόγραμμα κάλυψης του 100% των ασφαλιστικών εισφορών επί έξι μήνες διευρύνθηκε κατά 50.000 θέσεις στην αρχή του 2022.

Λαμβάνοντας υπόψη τις παραπάνω επιδράσεις στην αγορά εργασίας, η εκτίμηση για το ποσοστό της ανεργίας το 2021 αναθεωρείται επί τα βελτίω στην περιοχή του 14,9%. Σε ότι αφορά στο 2022, στο βασικό σενάριο το ποσοστό ανεργίας αναμένεται να διαμορφωθεί στην περιοχή του 13,5%, ενώ στο εναλλακτικό σενάριο στην περιοχή του 14%.

Σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα στοιχεία Ερευνών Συγκυρίας του IOBE, κατά το τρίμηνο Οκτωβρίου-Δεκεμβρίου του 2021 σε σχέση με το γ' τρίμηνο του έτους, καταγράφεται βελτίωση ως προς τις προβλέψεις για τις βραχυπρόθεσμες προοπτικές της απασχόλησης σε όλους τους τομείς πλην των Κατασκευών, ενώ στο Λιανικό εμπόριο οι προβλέψεις ενισχύθηκαν σημαντικά. Σε σχέση με την ίδια περίοδο του 2020, σημειώθηκε σημαντική ενίσχυση στις Κατασκευές και στις Υπηρεσίες, ενώ ηπιότερη ήταν η βελτίωση στη Βιομηχανία και στο Λιανικό εμπόριο. Αναλυτικότερα:

Στη Βιομηχανία, το μέσο ισοζύγιο του προηγούμενου τριμήνου από τις +9 μονάδες κατά το γ' τρίμηνο του 2021, ενισχύθηκε ήπια και διαμορφώθηκε στις +11 μονάδες. Σε σχέση με την αντίστοιχη περσινή επίδοση, ο μέσος τριμηνιαίος δείκτης είναι υψηλότερος κατά 11 μονάδες περίπου. Το εξεταζόμενο τρίμηνο, το ποσοστό των βιομηχανικών επιχειρήσεων που προβλέπει πτώση της απασχόλησής του το προσεχές χρονικό διάστημα ενισχύεται στο 8%, από 4% το προηγούμενο τρίμηνο, ενώ παράλληλα βελτιώνεται στο 19% (από 13%) το ποσοστό εκείνων που αναμένουν αύξηση στον αριθμό των θέσεων εργασίας τους. Ωστόσο, η μεγάλη πλειονότητα των επιχειρήσεων του τομέα (72%) προβλέπει σταθερότητα σε όρους απασχόλησης.

²⁰ European Commission "Economic Forecast – Autumn 2021"

²¹ IMF "World Economic Outlook – October 2021"

Στις Κατασκευές, οι σχετικές προβλέψεις υποδηλώνουν μικρή υποχώρηση στο ισοζύγιο της απασχόλησης του τομέα, το οποίο εξασθένησε ήπια και από τις +32 μονάδες διαμορφώθηκε στις +23 μονάδες, σε πολύ υψηλότερο επίπεδο ωστόσο σε σύγκριση με το ίδιο χρονικό διάστημα του 2020 (+36 μονάδες). Στο εξεταζόμενο τρίμηνο, το 19% (από μόλις 8%) των επιχειρήσεων του τομέα προβλέπουν λιγότερες θέσεις εργασίας, ενώ διατηρείται στο 42% (από 41%) το ποσοστό των ερωτηθέντων που αναμένουν άνοδο της απασχόλησης. Σε επίπεδο επιμέρους κλάδων, η αισθητή βελτίωση του σχετικού δείκτη στα Δημόσια έργα (+34 από +16 μον.) έρχεται σε αντίθεση με την κατακόρυφη υποχώρηση του δείκτη στις Ιδιωτικές Κατασκευές (+5 από +47 μον.).

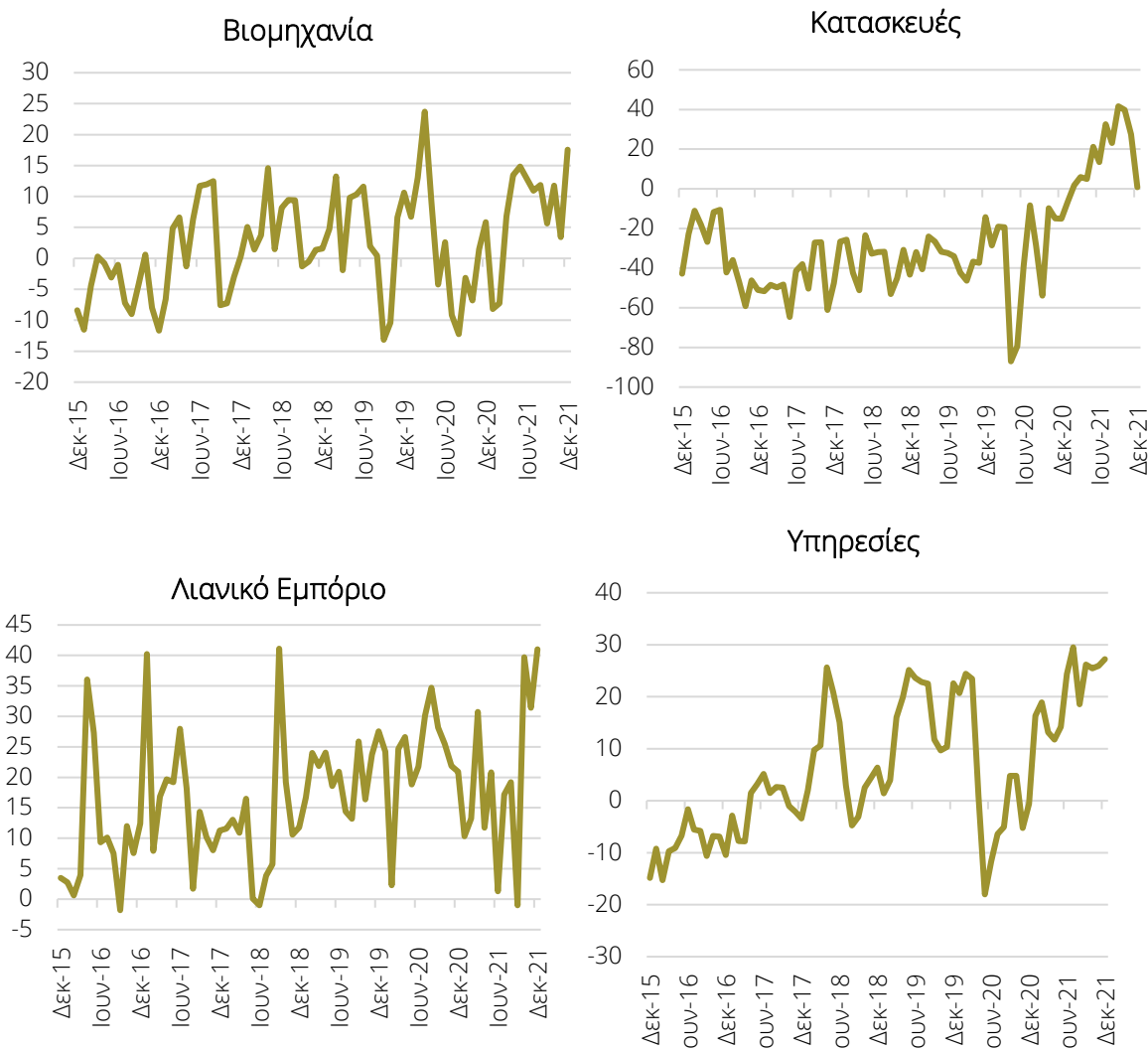
Ο δείκτης των προβλέψεων για την απασχόληση στο Λιανικό Εμπόριο ενισχύθηκε σημαντικά κατά το δ' τρίμηνο του τρέχοντος έτους σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο, στις +37 μονάδες (από +12), επίδοση αισθητά υψηλότερη σε σύγκριση με την αντίστοιχη περυσινή (+15 μονάδες). Μόλις το 2% των επιχειρήσεων του τομέα αναμένει μείωση των θέσεων εργασίας, ενώ το 39% (από 14%) προβλέπει άνοδο της απασχόλησης, με όσους αναμένουν σταθερότητα να κινούνται στο 59% (από 83%) του συνόλου. Στους επιμέρους εξεταζόμενους κλάδους σημειώνεται σημαντική αύξηση του σχετικού ισοζυγίου στον κλάδο των Τροφίμων – Ποτών και στα Πολυκαταστήματα, ενώ ηπιότερη είναι η βελτίωση στους λοιπούς κλάδους.

Στις Υπηρεσίες οι σχετικές προβλέψεις το εξεταζόμενο τρίμηνο υποδηλώνουν οριακή βελτίωση σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο, και πολύ μεγαλύτερη σε σχέση με το αντίστοιχο περυσινό χρονικό διάστημα. Έτσι, το σχετικό ισοζύγιο του δ' τριμήνου 2021, ενισχύθηκε κατά 1 μονάδα στις +26 μονάδες το εξεταζόμενο τρίμηνο, ενώ σε σχέση με το αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2020 βελτιώθηκε κατά 27 μονάδες. Από τις επιχειρήσεις του τομέα, το 9% (από 4% το προηγούμενο τρίμηνο) αναμένει μείωση της απασχόλησης, με το ποσοστό εκείνων που προβλέπουν αύξηση να διαμορφώνεται στο 35% (από 29% στο προηγούμενο τρίμηνο). Σε κλαδικό επίπεδο, η τάση είναι έντονα ανοδική στον κλάδο της Πληροφορικής, ηπιότερη στα Ξενοδοχεία-Εστιατόρια και στον κλάδο Ενδιάμεσων χρηματοπιστωτικών οργανισμών, ενώ ήπια πτωτική είναι στις Διάφορες επιχειρηματικές δραστηριότητες και στις Χερσαίες μεταφορές.

Διάγραμμα 3.13

Προβλέψεις για την απασχόληση (ισοζύγιο απαντήσεων διαφορά θετικών – αρνητικών απαντήσεων)

Πηγή: IOBE

Κατά το τρίμηνο Οκτωβρίου-Δεκεμβρίου 2021, σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο, καταγράφηκε βελτίωση ως προς τις προβλέψεις για τις βραχυπρόθεσμες προοπτικές της απασχόλησης σε όλους τους κλάδους πλην των Κατασκευών, ενώ στο Λιανικό οι προβλέψεις ενισχύθηκαν σημαντικά.

Πλαίσιο 3.2:

Τάσεις στην απασχόληση στη διάρκεια της πανδημίας

Η υγειονομική κρίση που προήλθε από την εμφάνιση και εξάπλωση του ιού SARS-CoV-2 συνεχίστηκε πέρυσι για δεύτερο έτος. Κατόπιν της αναστολής λειτουργίας κλάδων και δραστηριοτήτων στο πρώτο τρίμηνο του 2021, οι οποίες άρθηκαν σταδιακά στο επόμενο, οι υγειονομικές εξελίξεις χαρακτηρίστηκαν ως επί το πλείστον από την εξέλιξη της εμβολιαστικής διαδικασίας, την εξάπλωση της χρήσης διαγνωστικών ελέγχων (self-tests και rapid-tests), την εμφάνιση της μετάλλαξης «Δέλτα» στην αρχή του τρίτου τριμήνου και, από τον περασμένο Δεκέμβριο, της μετάλλαξης «Ομικρον». Η δεύτερη παρουσιάζει υψηλότερη μεταδοτικότητα συγκριτικά με τη «Δέλτα», αλλά ηπιότερα παθογενετικά χαρακτηριστικά, τα οποία έχουν ως αποτέλεσμα αντίστοιχη νόσηση, κατά μέσο όρο. Για αυτό ο αριθμός των νοσηλευόμενων και των θανάτων παρουσιάζει μικρή διαφορά μεταξύ των δύο μεταλλάξεων, ωστόσο παραμένει υψηλός σε αμφότερες. Ο ρυθμός αύξησης των εμβολιασμών, ιδίως στο πρώτο εξάμηνο του περασμένου έτους και η εκτεταμένη αξιοποίηση των διαγνωστικών ελέγχων επέτρεψαν την επιβολή ισχυρών, «οριζόντιων» μέτρων προστασίας της δημόσιας υγείας σε επιχειρήσεις και νοικοκυριά για πολύ μικρότερο χρονικό διάστημα από ότι το 2020. Ακολούθως, κατέστη εφικτή η λειτουργία της ελληνικής οικονομίας με ήπιους ή καθόλου περιορισμούς, για αρκετά περισσότερο χρονικό διάστημα από ότι πρόπερσι. Ως αποτέλεσμα των παραπάνω, σημειώθηκε πολύ ισχυρή ανάκαμψη κατά το β' (16,6%) και το γ' τρίμηνο (13,4%), με το μέσο ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ στο εννιάμηνο του 2021 να διαμορφώνεται στο 8,9%.

Σκοπός της ανάλυσης που ακολουθεί είναι η ανάδειξη των επιμέρους επιδράσεων της πανδημίας στην απασχόληση εγχωρίως. Αυτή αποτελεί συνέχεια παρόμοιας ανάλυσης που είχε παρουσιαστεί σε προηγούμενη τριμηνιαία έκθεση (03/20), αλλά καλύπτει διαφορετικό χρονικό διάστημα, μεγαλύτερης διάρκειας (εννιάμηνο 2021) συγκριτικά με την προηγούμενη φορά. Η ανάλυση θα πραγματοποιηθεί σε επίπεδο μονοψήφιων κλάδων κατά ΣΤΑΚΟΔ-08. Θα διερευνηθούν και ποιοτικές αλλαγές στην απασχόληση, π.χ. ως προς τη διάρθρωσή της σε μερική και πλήρη, ως προς τη θέση που έχουν οι απασχολούμενοι στο επάγγελμα (αυτοαπασχολούμενοι με ή χωρίς προσωπικό, μισθωτοί, βοηθοί στην οικογενειακή επιχείρηση).

Συγκεκριμένα, το εννιάμηνο του 2021 στο σύνολο της ελληνικής οικονομίας η απασχόληση ενισχύθηκε οριακά σε σχέση με την ίδια περίοδο πρόπερσι, κατά 0,3% ή κατά 11,8 χιλ. απασχολούμενους, στους 3.886,2 χιλ. Την ίδια περίοδο η άνοδος του εγχώριου κύκλου εργασιών ήταν πολύ ισχυρότερη, καθώς διαμορφώθηκε σε 16,8%, με αποτέλεσμα να διαμορφωθεί στα €233,4 δισεκ. (Διάγραμμα 3.3.1). Συγκριτικά με την αντίστοιχη περίοδο του 2019 η απασχόληση στο εννιάμηνο του 2021 ήταν μειωμένη κατά 0,7% ή κατά 27,9 χιλ. άτομα και ο κύκλος εργασιών μικρότερος κατά 0,9% ή κατά €2,15 δισεκ. Συνεπώς, ενώ η οικονομική δραστηριότητα παρουσίασε έντονη διακύμανση πρόπερσι και το 2021, οι μεταβολές στην απασχόληση ήταν μικρές. Η σχετική σταθερότητα της απασχόλησης οφείλεται στα μέτρα στήριξής της (αναστολή συμβάσεων εργασίας, αποζημίωση ειδικού σκοπού, κάλυψη ασφαλιστικών εισφορών, πρόγραμμα ΣΥΝ-ΕΡΓΑΣΙΑ κ.ά.).

Σε επίπεδο κλάδων, η μεγαλύτερη απόλυτη υποχώρηση της απασχόλησης στο εννιάμηνο σημειώθηκε στον Τουριστικό κλάδο, κατά 30,3 χιλ. απασχολούμενους (-8,7%), με αποτέλεσμα ο αριθμός τους να μειωθεί στους 318,4 χιλ., παρά την ισχυρότερη μεταξύ των κλάδων της ελληνικής οικονομίας άνοδο του κύκλου εργασιών του κατά 54,6%, στα €8,12 δισεκ.

Η δεύτερη μεγαλύτερη απόλυτη μείωση της απασχόλησης την υπό εξέταση περίοδο σημειώθηκε στο Χονδρικό-Λιανικό εμπόριο, κατά 21,3 χιλ. άτομα ή 3,0%, με τον αριθμό των απασχολούμενων να περιορίζεται στους 689,5 χιλ. Όμως, όπως στον κλάδο του Τουρισμού, ο κύκλος εργασιών ενισχύθηκε σημαντικά την ίδια περίοδο κατά 13,9% (+ €11,8 δισεκ.), στα €96,9 δισεκ. Σημαντική μείωση της απασχόλησης σημειώθηκε και στην Εκπαίδευση, όπου ο αριθμός των απασχολούμενων περιορίστηκε κατά 16,5 χιλ. (-5,1%) στους 307,1 χιλ., σε αντίθεση με τον κύκλο εργασιών του αυξήθηκε κατά 14,2%, στα €299,0 εκατ. Έπονται σε πτώση οι

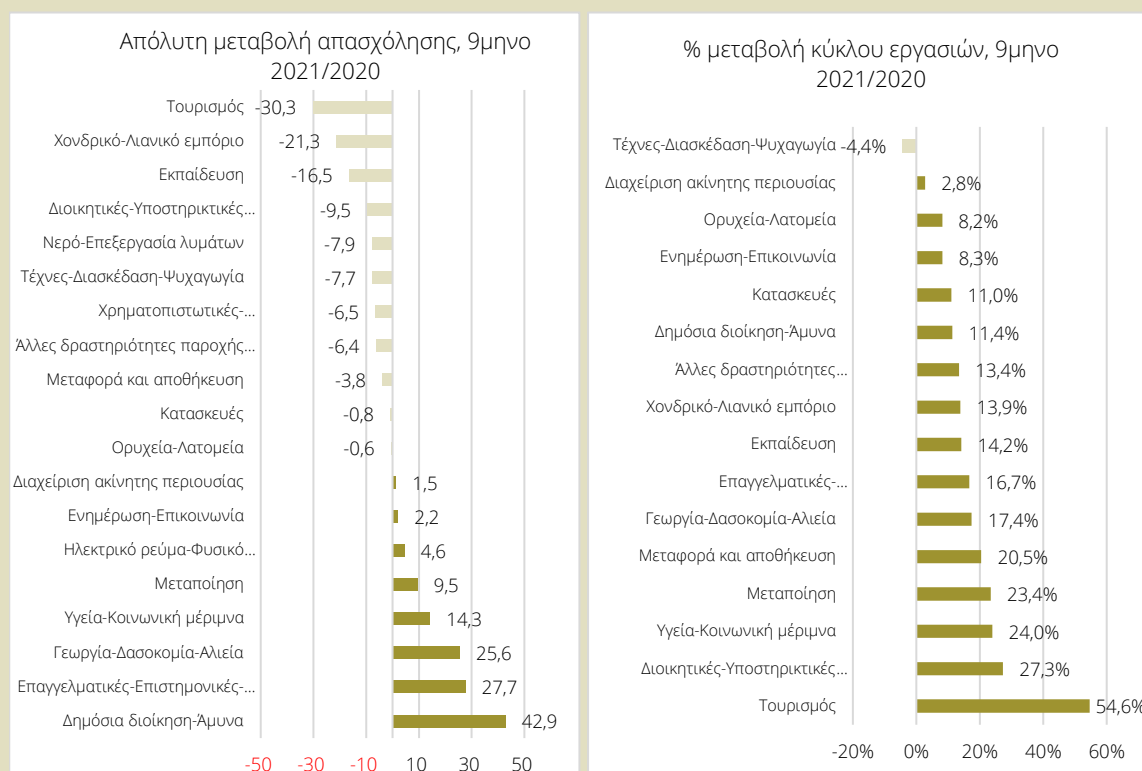
Διοικητικές-Υποστηρικτικές δραστηριότητες, με -9,5 χιλ. άτομα (ή -11,2 %), στα 76,0 χιλ., παρότι ο κύκλος εργασιών του κλάδου παρουσίασε στο εννεάμηνο πέρυσι τη δεύτερη υψηλότερη άνοδο μεταξύ των κλάδων της οικονομίας, κατά 27,3%.

Από την άλλη πλευρά, ο κλάδος με τη μεγαλύτερη άνοδο στην απασχόληση στο εννεάμηνο πέρυσι ήταν η Δημόσια διοίκηση-Άμυνα, κατά 42,9 χιλ. άτομα (+12,5%), με αποτέλεσμα οι απασχολούμενοι σε αυτόν να ανέλθουν στους 385,2 χιλ., με τον κύκλο εργασιών του να ανέρχεται κατά 11,4%, φθάνοντας τα €332,5 εκατ. Ευνόητα, αυτή η τάση σχετίζεται με τις έκτακτες ανάγκες που δημιουργήσε η πανδημία.

Έπονται σε άνοδο απασχόλησης οι Επαγγελματικές-Επιστημονικές-Τεχνικές δραστηριότητες με 27,7 χιλ. άτομα (+12,4%, στα 250,9 χιλ.) και ο Πρωτογενής τομέας, όπου ανήλθε στα 443,4 χιλ. άτομα (+25,6 χιλ. ή +6,1%). Παράλληλα, ο κύκλος εργασιών του πρώτου κλάδου ενισχύθηκε κατά 16,7%, στα €7,55 δισεκ., ενώ ο κύκλος εργασιών του δεύτερου παρουσίασε αύξηση 17,4% (+€784,0 εκατ.), με αποτέλεσμα να διαμορφωθεί στα €5,28 δισεκ.

Διάγραμμα 3.14

Εξέλιξη κλαδικής απασχόλησης και κύκλου εργασιών

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Σημείωση: Στους κλάδους Ηλεκτρικού ρεύματος-Φυσικού αερίου-Ατμού, Νερού-Επεξεργασίας λυμάτων και Χρηματοπιστωτικών-Ασφαλιστικών δραστηριοτήτων η ΕΛΣΤΑΤ δεν έχει δημοσιεύσει δεδομένα κύκλου εργασιών για το β' και γ' τρίμ. 2021 γιατί σε αυτόν περιλαμβάνονται μη τυπικές συναλλαγές. Ως εκ τούτου δεν είναι συγκρίσιμα τα στοιχεία των συγκεκριμένων κλάδων για την υπό εξέταση περίοδο.

Τέλος, στον κλάδο Υγείας-Κοινωνικής μέριμνας η απασχόληση ενισχύθηκε κατά 14,3 χιλ. άτομα ή κατά 5,4%, στους 281,8 χιλ. απασχολούμενους, με τη διεύρυνση του κύκλου εργασιών του να είναι η τρίτη υψηλότερη μεταξύ των κλάδων, της τάξης του 24,0% (+€349,0 εκατ.), στα €1,81 δισεκ. Αυτή η δυναμική πιθανόν οφείλεται στην αύξηση του αριθμού των προσλήψεων στο χώρο της υγείας για την αντιμετώπιση της υγειονομικής κρίσης αλλά και στις αυξημένες δαπάνες δημοσίου και ιδιωτών για ιατρικές υπηρεσίες.

Σημειώνεται ότι ο μοναδικός κλάδος με πτώση κύκλου εργασιών στο εννεάμηνο του 2021 ήταν οι κλάδος Τέχνες-Διασκέδαση-Ψυχαγωγία, όπου έφτασε το 4,4% ή τα €133,6 εκατ., υποχωρώντας στα €2,91 δισεκ. Η συρρίκνωση θεωρείται αποτέλεσμα της αναστολής σχετικών δραστηριοτήτων για μεγάλο χρονικό διάστημα ή της λειτουργία τους με περιορισμούς. Η απασχόληση σε αυτόν περιορίστηκε κατά 7,7 χιλ. απασχολούμενους (-13,9%) και διαμορφώθηκε στους 47,8 χιλ.

Από την ανάλυση που προηγήθηκε στις τάσεις στην κλαδική απασχόληση και δραστηριότητα την περίοδο του εννεαμήνου του 2021, σε σχέση με το εννεάμηνο του 2020, δεν προκύπτει σαφής συσχέτιση μεταξύ τους. Προκύπτει πως, ανεξάρτητα από την τάση της απασχόλησης, σε όλους τους κλάδους – πλην του κλάδου Τεχνών-Διασκέδασης-Ψυχαγωγίας – ο κύκλος εργασιών παρουσιάζει άνοδο. Αυτό το αποτέλεσμα θεωρείται πως αντανακλά κυρίως τη διατήρηση αρκετών θέσεων εργασίας σε πολλούς κλάδους, εξαιτίας των μέτρων στήριξης της απασχόλησης (αναστολή εργασίας με αποζημίωση ειδικού σκοπού, κάλυψη ασφαλιστικών εισφορών, πρόγραμμα ΣΥΝ-ΕΡΓΑΣΙΑ).

Προχωρώντας στην ανάλυση των τάσεων σε ποιοτικά χαρακτηριστικά της απασχόλησης, από τα στοιχεία ρών μισθωτής απασχόλησης που δημοσιεύει το σύστημα «ΕΡΓΑΝΗ» (Πίνακας 3.3.1), στο εννεάμηνο του 2021 οι προσλήψεις ήταν κατά μέσο όρο αυξημένες κατά 12,2% (+192,2 χιλ.) συγκριτικά με την ίδια περίοδο του 2020, με αποτέλεσμα να ανέλθουν στο 1,77 εκατ. από τα 1,58 εκατ. Η αύξηση στις αποχωρήσεις ήταν ηπιότερη, κατά 4,3% (+61,6 χιλ. αποχωρήσεις), με αποτέλεσμα να φτάσουν τα 1,48 εκατ. Λόγω της υψηλότερης απόλυτης ανόδου των προσλήψεων συγκριτικά με την άνοδο των αποχωρήσεων, το ισοζύγιο τους παραμένει θετικό και διευρύνθηκε από τα 154,2 χιλ. άτομα στο εννεάμηνο του 2020 στα 284,9 χιλ. ένα έτος αργότερα (+84,8% ή +130,7 χιλ. άτομα).

Συγκριτικά με το εννεάμηνο 2019, προ κρίσης, τόσο οι προσλήψεις όσο και οι αποχωρήσεις πέρυσι ήταν αισθητά λιγότερες, κατά 18,6% ή 404,0 χιλ. άτομα και κατά 21,3% ή 401,3 χιλ. άτομα αντίστοιχα. Σαν αποτέλεσμα των ανωτέρω μεταβολών, το θετικό ισοζύγιο προσλήψεων-αποχωρήσεων το 2019 (+287,5 χιλ. άτομα) ήταν οριακά μειωμένο πέρυσι, κατά 0,9% ή 2,7 χιλ. άτομα (+284,9 χιλ. το 9μηνο 2021).

Το μεγαλύτερο μέρος των αποχωρήσεων στο εννεάμηνο του 2021 (52,3%) αφορούσε σε απολύσεις, ωστόσο ήταν μειωμένο σε σύγκριση τόσο με το εννεάμηνο 2020 (57,7%), όσο και με την ίδια περίοδο του 2019 (58,2%). Ακολούθως, το ποσοστό οικειοθελών αποχωρήσεων ανήλθε από 41,8% στο εννεάμηνο 2019 στο 42,3% ένα χρόνο μετά και στο 47,7% την ίδια περίοδο πέρυσι.

Πίνακας 3.11

Ισοζύγιο ρών μισθωτής απασχόλησης στον ιδιωτικό τομέα

	9Μ/2019	9Μ/2020	9Μ/2021	Απόλυτη μεταβολή (2021/2019)	Ποσοστιαία μεταβολή (2021/2019)	Απόλυτη μεταβολή (2021/2020)	Ποσοστιαία μεταβολή (2021/2020)
Προσλήψεις	2.173.467	1.577.213	1.769.457	-404.410	-19,6%	192.244	12,2%
Αποχωρήσεις	1.885.930	1.423.037	1.484.600	-401.330	-21,3%	61.563	4,3%
ΑΠΟΛΥΣΕΙΣ	1.097.600	821.461	775.863	-321.737	-29,3%	-45.598	-5,6%
ΟΙΚΕΙΟΘΕΛΩΣ	788.330	601.576	708.737	-79.593	-10,1%	107.161	17,8%
Ισοζύγιο	287.537	154.176	284.857	-2.680	-0,9%	130.681	84,8%

Πηγή: ΕΡΓΑΝΗ

Συνολικά τα στοιχεία του συστήματος «ΕΡΓΑΝΗ» δείχνουν, ότι, ενώ οι προσλήψεις μισθωτών ανέκαμψαν σημαντικά στο εννεάμηνο πέρυσι έναντι του 2020, παραμένουν σε σημαντική απόσταση από το επίπεδό τους το 2019. Σε συνδυασμό με τις μικρότερες διακυμάνσεις των αποχωρήσεων, το ισοζύγιο προσλήψεων-αποχωρήσεων δεν είχε μεταβληθεί πέρυσι σε σχέση με δύο χρόνια πριν. Τα αισθητά μικρότερα απόλυτα μεγέθη προσλήψεων και αποχωρήσεων, σε συνδυασμό με τη μικρότερη υποχώρηση της συνολικής απασχόλησης, βάσει των στοιχείων της ΕΛ.ΣΤΑΤ. (-159,8 χιλ.), αποτελούν ένδειξη αύξησης της αδήλωτης εργασίας.

Ως προς τη θέση στο επάγγελμα των απασχολούμενων (Πίνακας 3.3.2), προκύπτει ότι ο αριθμός των αυτοαπασχολούμενων αυξήθηκε την περίοδο Ιαν.-Σεπτ. 2020-2021 κατά 1,6% ή 17,4 χιλ. άτομα, στα 1,128,2 χιλ. Αντίθετα, στις δύο άλλες κατηγορίες θέσης στο επάγγελμα, η απασχόληση υποχώρησε ελαφρώς. Ο αριθμός των μισθωτών περιορίστηκε κατά 3,5 χιλ. άτομα ή κατά 0,1%, στους 2.639,2 χιλ., ενώ ο αριθμός των ατόμων που είναι βοηθοί στην οικογενειακή επιχείρηση μειώθηκε κατά 2,2 χιλ. ή 1,8%, στους 118,7 χιλ. Σε σχέση με το εννεάμηνο του 2019 η κατανομή δεν έχει μεταβληθεί ουσιαστικά, καθώς ο αριθμός των αυτοαπασχολούμενων ήταν οριακά αυξημένος πέρυσι, κατά 0,2% (1.125,6 χιλ. το 9μηνο 2019), ενώ ο αριθμός των μισθωτών και των βοηθών στην οικογενειακή επιχείρηση περιορίστηκε κατά 0,9% (2.664,5 χιλ.) και 4,2% (124,0 χιλ.), αντίστοιχα.

Πίνακας 3.12

Εξέλιξη απασχόλησης κατά θέση στο επάγγελμα

	9Μ/2019	9Μ/2020	9Μ/2021	Απόλυτη μεταβολή (2021/2019)	Ποσοστιαία μεταβολή (2021/2019)	Απόλυτη μεταβολή (2021/2020)	Ποσοστιαία μεταβολή (2021/2020)
Αυτοαπασχολούμενος	1.125,6	1.110,8	1.128,2	2,6	0,2%	17,4	1,6%
Μισθωτός	2.664,5	2.642,8	2.639,2	-25,2	-0,9%	-3,5	-0,1%
Βοηθός στην οικογενειακή επιχείρηση	124,0	120,9	118,7	-5,2	-4,2%	-2,2	-1,8%
ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ	3.914,1	3.874,5	3.886,2	-27,9	-0,7%	11,7	0,3%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η διερεύνηση της επίδρασης της πανδημίας στη διάρθρωση της εργασίας ως προς την ημερήσια διάρκεια της (πλήρους/μερική απασχόληση, Πίνακας 3.3.3). Στο εννεάμηνο του 2021 ο αριθμός των ατόμων με μερική απασχόληση περιορίστηκε κατά 10,0% ή 34,7 χιλ. άτομα συγκριτικά με την ίδια περίοδο πρόπερι, στους 312,4 χιλ. Αντίθετα, οι απασχολούμενοι με πλήρη απασχόληση αυξήθηκαν κατά 1,3% ή 46,4 χιλ. άτομα και ο αριθμός τους διαμορφώθηκε στους 3.573,7 χιλ. Συγκριτικά με το εννεάμηνο του 2019, οι μεταβολές είναι παρόμοιες καθώς η μερική απασχόληση περιορίστηκε το 2021 κατά 12,7% ή 45,5 χιλ. άτομα και η πλήρης απασχόληση ενισχύθηκε κατά 17,5 χιλ. άτομα ή κατά 0,5%. Μεταξύ των τριών ετών το μερίδιο της μερικής απασχόλησης στη συνολική απασχόληση περιορίστηκε από το 9,1% στο 2019 στο 8,0% πέρυσι, με αντίστοιχη άνοδο του μεριδίου της πλήρους απασχόλησης από το 90,9% στο 92,0%.

Πίνακας 3.13

Εξέλιξη πλήρους και μερικής απασχόλησης

	9Μ/2019	9Μ/2020	9Μ/2021	Απόλυτη μεταβολή (2021/2019)	Ποσοστιαία μεταβολή (2021/2019)	Απόλυτη μεταβολή (2021/2020)	Ποσοστιαία μεταβολή (2021/2020)
Μερική απασχόληση	357,9	347,1	312,4	-45,5	-12,7%	-34,7	-10,0%
Πλήρης απασχόληση	3.556,2	3.527,4	3.573,7	17,5	0,5%	46,4	1,3%
ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ	3.914,2	3.874,5	3.886,2	-28,0	-0,7%	11,7	0,3%

Πηγή: Eurostat

Συμπερασματικά, από την ανάλυση προέκυψε ότι η εγχώρια απασχόληση στην περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου 2021 παρουσίασε μικρή ενίσχυση έναντι της ίδιας περιόδου του 2020, ενώ ως προς το 2019 υποχώρησε οριακά. Μεταξύ των κλάδων, αυτοί με τη μεγαλύτερη υποχώρηση απασχόλησης στην περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου 2021/2020 ήταν ο Τουρισμός, το Χονδρικό-Λιανικό εμπόριο, οι Κατασκευές και η Εκπαίδευση. Στον αντίποδα, στη Δημόσια διοίκηση, τις Επαγγελματικές-Επιστημονικές-Τεχνικές δραστηριότητες και τον Πρωτογενή τομέα σημειώθηκε την ίδια περίοδο η μεγαλύτερη ενίσχυση της απασχόλησης. Καθώς ο κύκλος εργασιών ενισχύθηκε την ίδια περίοδο σχεδόν σε όλους τους κλάδους, προκύπτει πως δεν υφίσταται συσχέτιση μεταξύ κύκλου εργασιών και απασχόλησης. Αυτό το αποτέλεσμα

θεωρείται πως οφείλεται στα μέτρα στήριξης για την προστασία της απασχόλησης (αναστολή εργασίας με αποζημίωση ειδικού σκοπού, κάλυψη ασφαλιστικών εισφορών, πρόγραμμα ΣΥΝ-ΕΡΓΑΣΙΑ). Άλλωστε, στους κλάδους με τη μεγαλύτερη υποχώρηση της απασχόλησης πέρυσι, χωρίς αυτή να είναι ισχυρή σε όλους, συγκαταλέγονται ορισμένοι με ισχυρή στήριξη της απασχόλησης από τα μέτρα προστασίας, η οποία είχε μικρότερη διάρκεια το 2021 από ότι πρόπερσι (Τουρισμός, Χονδρικό-Λιανικό, Εκπαίδευση).

Σε σχέση με τα υπόλοιπα δεδομένα απασχόλησης, από τα στοιχεία του συστήματος «ΕΡΓΑΝΗ» προκύπτει ότι, ενώ οι προσλήψεις μισθωτών ανέκαμψαν σημαντικά στο εννεάμηνο πέρυσι έναντι του 2020, παραμένουν σε σημαντική απόσταση από το επίπεδό τους το 2019. Σε συνδυασμό με τις μικρότερες διακυμάνσεις των αποχωρήσεων, το ισοζύγιο προσλήψεων-αποχωρήσεων δεν είχε μεταβληθεί πέρυσι σε σχέση με δύο χρόνια πριν (284,9 χιλ. έναντι 287,6 χιλ. το 2019). Τα αισθητά μικρότερα απόλυτα μεγέθη προσλήψεων και αποχωρήσεων, σε συνδυασμό με την πολύ μικρότερη υποχώρηση της συνολικής απασχόλησης, αποτελούν ένδειξη αύξησης της αδήλωτης εργασίας. Μικρή, συνεχή υποχώρηση παρουσίασε το μερίδιο της μερικής απασχόλησης στην περίοδο 2019-2021, με αντίστοιχη άνοδο του μεριδίου της πλήρους απασχόλησης.

Καθώς η μεγάλη πλειονότητα των μέτρων στήριξης των επιχειρήσεων συνεχίζεται παροδικά και σε πολύ μικρότερη έκταση από το τρίτο τρίμηνο πέρυσι, οι επιχειρήσεις θα πρέπει να προσαρμόσουν τη λειτουργία τους σε συνθήκες χωρίς ή με αισθητά μειωμένη κρατική ενίσχυση, οι οποίες διαμορφώνονται κυρίως από την πραγματική οικονομία. Τούτου δεδομένου, η τρέχουσα περίοδος παρουσιάζει για αυτές σημαντικές προκλήσεις και θα έχουν μεγάλο ενδιαφέρον οι τάσεις στην απασχόληση και τα διαρθρωτικά χαρακτηριστικά της στα επόμενα ένα με δύο έτη.

3.5 Τιμές Καταναλωτή και Παραγωγού

- Ενίσχυση ΓΔΤΚ 1,2% το 2021, έναντι αντιπληθωρισμού 1,2% πρόπερσι. Στο ενδεκάμηνο του 2021 ενίσχυση του ΕνΔΤΚ, κατά 0,2% από -1,2% ένα χρόνο πριν, κυρίως από τη θετική επίδραση στις τιμές από ενεργειακά αγαθά.
- Ρυθμός μεταβολής ΕνΔΤΚ με σταθερούς φόρους και χωρίς την ενέργεια -0,1% το ενδεκάμηνο του 2021, από 0,7% πρόπερσι.
- Για το 2022, εφόσον δεν επιβληθούν ισχυρά περιοριστικά μέτρα σε τμήματα της οικονομίας και ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, προβλέπεται πληθωρισμός στην περιοχή του 1,5% με 1,8%, λόγω της ενίσχυσης της ζήτησης και της νέας, σαφώς ηπιότερης από πέρυσι ανόδου των τιμών στα ενεργειακά προϊόντα.
- Στην περίπτωση νέων κλιμακώσεων της πανδημίας το χειμώνα, οι οποίες θα οδηγήσουν σε ισχυρούς περιορισμούς, προβλέπεται πως η μεταβολή του Δείκτη Τιμών Καταναλωτή, θα διαμορφωθεί φέτος στο 0,7% με 1,0%, λόγω της ηπιότερης ανόδου της ζήτησης και των τιμών στα ενεργειακά προϊόντα.

Πρόσφατες εξελίξεις

Στο σύνολο του 2021, σημειώθηκε κατά μέσο όρο σημαντική ενίσχυση των τιμών σε σχέση με ένα έτος πριν, με το μέσο ρυθμό μεταβολής του Εθνικού Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (ΔΤΚ) να διαμορφώνεται στο 1,2%, από υποχώρηση 1,2% πρόπερσι. Ενίσχυση κατέγραψε ο Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (Εν.ΔΤΚ), κατά 0,6% το 2021, από εξασθένιση 1,3%

πρόπερσι. Τον Δεκέμβριο του 2021 ο εγχώριος ΔTK ενισχύθηκε σημαντικά, στο 5,1% από 4,8% τον προηγούμενο μήνα. Ωστόσο τον ίδιο μήνα πρόπερσι υποχώρησε κατά 2,3%, αντιπληθωρισμός που ήταν ο ισχυρότερος σχεδόν της τελευταίας εξαετίας, από τον Φεβρουάριο του 2015. Συνεπώς, η σημαντική άνοδος των τιμών τον Νοέμβριο και τον Δεκέμβριο του 2021 οφείλεται σε «αποτέλεσμα βάσης», λόγω του χαμηλού επιπέδου του ΓΔTK ένα έτος νωρίτερα. Αναλυτικά ως προς αυτό το αποτέλεσμα, η μέση μεταβολή του δείκτη τιμών στο συγκεκριμένο δίμηνο του 2020 διαμορφώθηκε κατά μέσο όρο στο -2,2%, (-2,1% και -2,3% τον Νοέμβριο και τον Δεκέμβριο, αντίστοιχα). Καθώς ο μέσος όρος μεταβολής του ΓΔTK στους υπόλοιπους αυτού του έτους ήταν -1,1%, προκύπτει ένα θετικό αποτέλεσμα βάσης στο τελευταίο δίμηνό του για την ίδια περίοδο ένα χρόνο μετά, της τάξης των -1,1 ποσοστιαίων μονάδων του ΓΔTK. Εάν αυτό ληφθεί υπόψη στη μεταβολή του δείκτη τιμών τον Νοέμβριο και τον Δεκέμβριο του 2021, ο ρυθμός πληθωρισμού προσαρμόζεται σε 3,7% και 4,0%, αντίστοιχα.

Ως προς τις επιδράσεις των συνιστωσών του ΕνΔTK στην τάση του το χρονικό διάστημα Ιανουαρίου-Νοεμβρίου πέρυσι, για το οποίο υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία, η οριακή ενίσχυση του εναρμονισμένου δείκτη, κατά 0,2%, από υποχώρηση 1,2% την αντίστοιχη περίοδο του 2020, οφείλεται στη θετική επίδραση των ενεργειακών αγαθών, καθώς η μεταβολή του δείκτη με σταθερούς φόρους και χωρίς τα ενεργειακά αγαθά ήταν αρνητική, κατά 0,1%. Συνεπώς, φαίνεται ότι και η εγχώρια ζήτηση επενέργησε οριακά αρνητικά στη μεταβολή των τιμών. Αρνητική και πιο έντονη ήταν η επίδραση της φορολογίας στις τιμές στην περίοδο Ιανουαρίου-Νοεμβρίου του προηγούμενου έτους, κατά 0,4 ποσοστιαίες μονάδες του ΕνΔTK, από 1,1 ποσοστιαίες μονάδες το αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2020.

Εξετάζοντας τις επιδράσεις των συνιστωσών του ΕνΔTK στην τάση του τον Νοέμβριο, τελευταίος μήνας για τον οποίο υπάρχουν τα σχετικά στοιχεία, όταν ο δείκτης κατέγραψε άνοδο 4,0% σε σχέση με ένα χρόνο πριν, προκύπτει και πάλι η ύπαρξη αποτελέσματος βάσης σε ορισμένες εκ των επιμέρους συνιστωσών του (ζήτηση, φόροι και ενεργειακά αγαθά). Αναλυτικά, ισχυρή ανοδική επίδραση στον ΕνΔTK σημειώθηκε από τη ζήτηση τον Νοέμβριο, κατά 1,6%, εξέλιξη ωστόσο που οφείλεται σε αποτέλεσμα βάσης από την αντίστοιχη περίοδο του 2020. Εφόσον αυτή συυπολογιστεί, τότε η θετική επίδραση της εγχώριας ζήτησης στο ρυθμό μεταβολής του ΕνΔTK διαμορφώνεται στις 0,4 ποσοστιαίες μονάδες.

Σχετικά με τις εξελίξεις στις τιμές των ενεργειακών αγαθών και την επίδρασή τους στον ΕνΔTK, η μέση διεθνής τιμή του πετρελαίου το χρονικό διάστημα Ιανουαρίου - Νοεμβρίου του προηγούμενου έτους σημείωσε έντονη ενίσχυση έναντι της ίδιας περιόδου το 2020. Συγκεκριμένα, η μέση τιμή του πετρελαίου Brent διαμορφώθηκε στο ενδεκάμηνο του 2021 στα \$70,5/βαρέλι, από \$41,2/βαρέλι πρόπερσι, σημειώνοντας άνοδο κατά 71,0%²². Η ενίσχυση της μέσης ισοτιμίας του ευρώ έναντι του δολαρίου την ίδια περίοδο, κατά 4,7%, στο 1,19 έναντι 1,14, μετρίασε την άνοδο της τιμής του πετρελαίου σε ευρώ, με τη μέση τιμή του να διαμορφώνεται στα €59,3/βαρέλι, 63,3% υψηλότερα από ότι την αντίστοιχη περίοδο του 2020. Η ενίσχυση της τιμής του πετρελαίου, που αποτελεί βασική συνιστώσα του ενεργειακού κόστους, ερμηνεύει κατά 0,8 ποσοστιαίες μονάδες την αυξητική μέση επίδραση των τιμών των ενεργειακών αγαθών στο ρυθμό μεταβολής των τιμών εγχωρίως στο χρονικό διάστημα Ιανουαρίου - Νοεμβρίου του προηγούμενου έτους, έναντι αρνητικής επίδρασης 0,8% το 2020. Η θετική επίδραση των

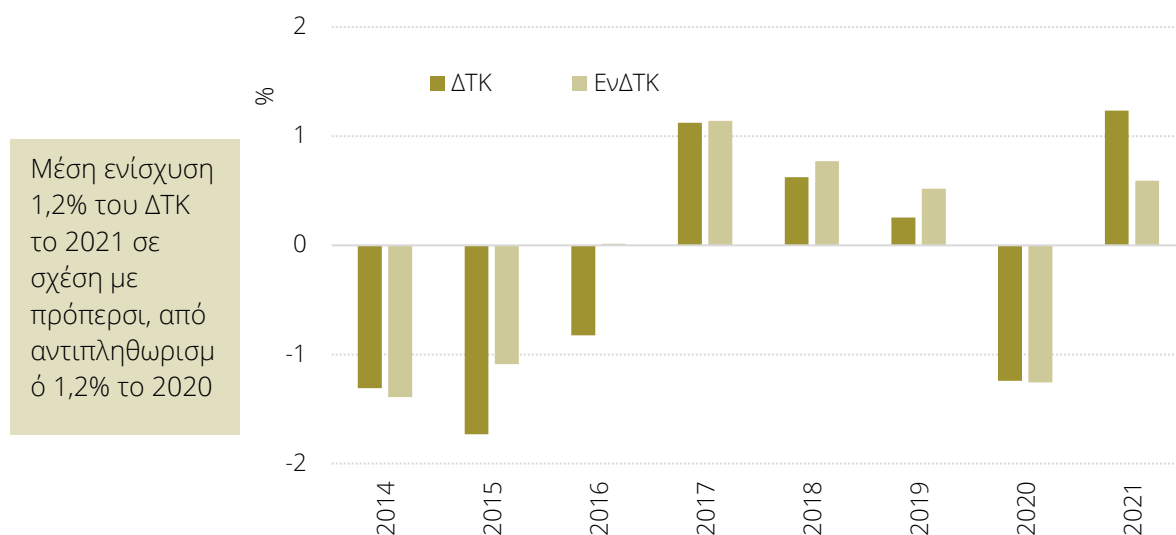
²² Μέσες τιμές περιόδου με βάση τη Europe Brent Spot Price. Πηγή: EIA, US Energy Information Administration https://www.eia.gov/dnav/pet/pet_pri_spt_s1_d.htm

ενεργειακών αγαθών στο ενδεκάμηνο του 2021 αντιστάθμισε την αρνητική επίδραση τόσο των έμμεσων φόρων όσο και της καταναλωτικής ζήτησης.

Διάγραμμα 3.15

Ετήσια μεταβολή εγχώριου ΔTK και Εναρμονισμένου ΔTK στην Ελλάδα (περίοδος Ιανουαρίου-Δεκεμβρίου)

Μέση ενίσχυση 1,2% του ΔTK το 2021 σε σχέση με πρόπερσι, από αντιπληθωρισμό 1,2% το 2020

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, επεξεργασία IOBE

Διάγραμμα 3.16

Μηνιαία εξέλιξη ΔTK στην Ελλάδα (ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές)

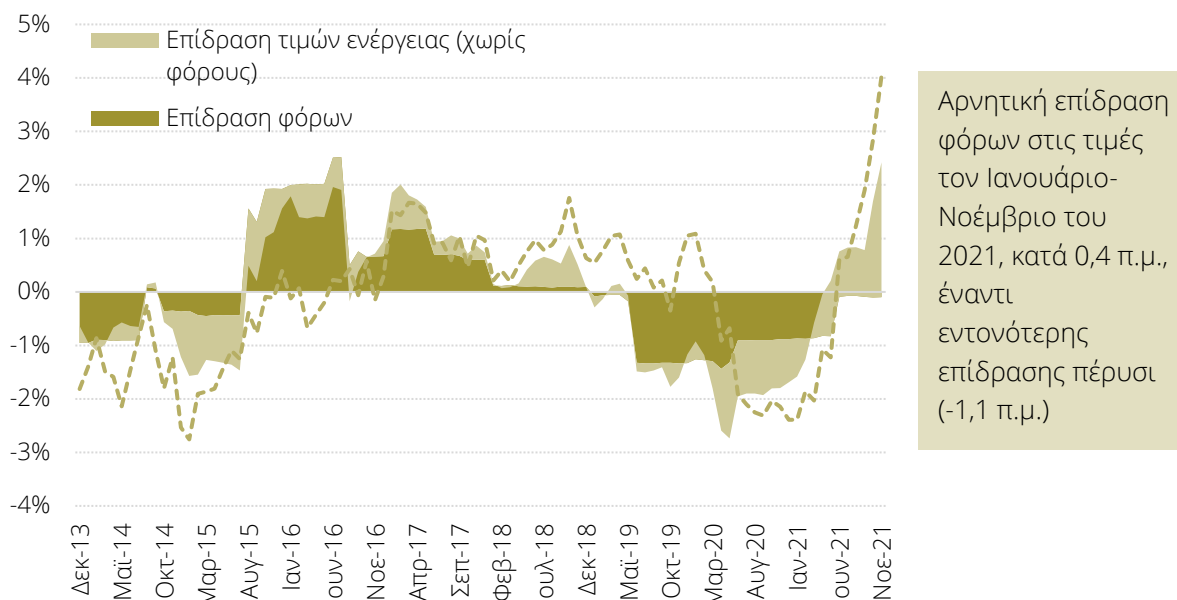
Ενισχύεται σημαντικά ο εγχώριος ΔTK τον Δεκέμβριο (5,1%), έναντι υποχώρησης 2,3% τον αντίστοιχο μήνα του 2020. Η μεγαλύτερη άνοδος από το Φεβρουάριο του 2011.

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, επεξεργασία IOBE

Διάγραμμα 3.17

Ετήσιος ρυθμός μεταβολής ΕνΔΤΚ στην Ελλάδα και επίδραση τιμών ενεργειακών προϊόντων και αλλαγών στη φορολογία

Πηγή: Eurostat, επεξεργασία IOBE

Η μικρή μέση ενίσχυση του επιπέδου τιμών στην Ελλάδα με βάση τον ΕνΔΤΚ στο ενδεκάμηνο του προηγούμενου έτους, κατά 0,2%, κατατάσσει τη χώρα στην τελευταία θέση μεταξύ των χωρών της Ευρωζώνης. Ο μέσος όρος μεταβολής του ΕνΔΤΚ στην Ευρωζώνη διαμορφώθηκε στο 2,4% από 0,3% το αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2020. Σε ελαφρώς υψηλότερο επίπεδο μεταβολής από την Ελλάδα εντοπίζονται η Μάλτα (0,7%) και η Πορτογαλία (0,8%). Η εγχώρια ζήτηση φαίνεται ότι αποτέλεσε τον κυριότερο παράγοντα ανόδου των τιμών στην Ευρωζώνη, καθώς ο δείκτης τιμών με σταθερούς φόρους και χωρίς τα ενεργειακά αγαθά ενισχύθηκε κατά 1,2% το χρονικό διάστημα Ιανουαρίου – Νοεμβρίου του 2021 σε σύγκριση με το αντίστοιχο διάστημα του 2020, όταν αυξανόταν κατά 1,3%.

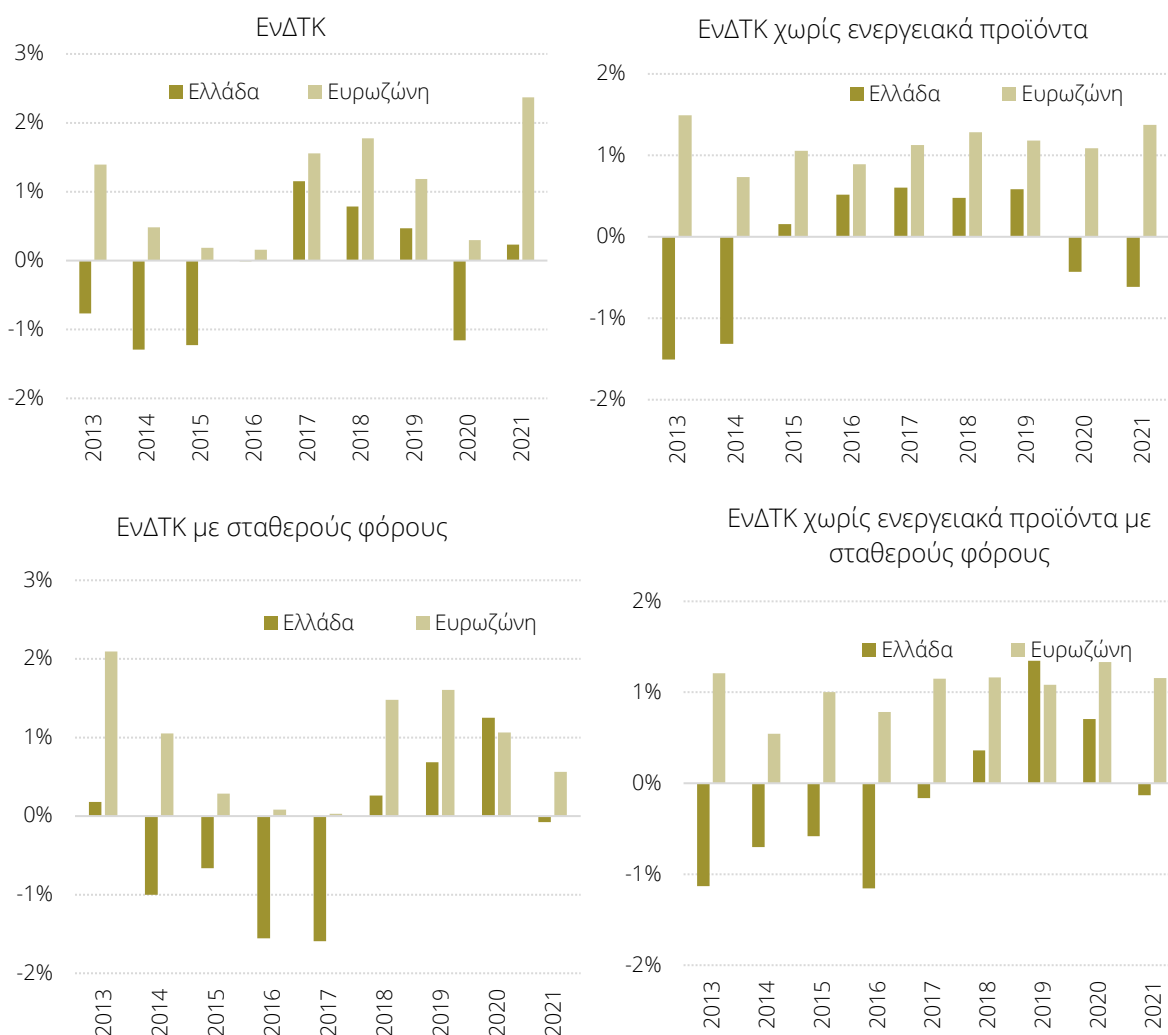
Αναφορικά με τις τάσεις στις κατηγορίες προϊόντων και υπηρεσιών οι οποίες περιλαμβάνονται στον εγχώριο Γενικό Δείκτη Τιμών, η μεγαλύτερη άνοδος στο προηγούμενο έτος καταγράφηκε στη Στέγαση και τις Μεταφορές, αντανακλώντας τη σημαντική ενίσχυση των τιμών των ενεργειακών αγαθών. Η άνοδος των τιμών για την κατηγορία της Στέγασης ήταν 5,3% από εξασθένιση 3,8% πρόπερσι, ενώ στην κατηγορία των Μεταφορών έφτασε το 4,2%, από υποχώρηση 5,3% το 2020. Αισθητά ηπιότερη ήταν η μεταβολή στη Διατροφή, όπου σημειώθηκε ενίσχυση 1,4% όσο και το 2020, ενώ έπεται σε αύξηση η Εκπαίδευση, με 0,3% από 0,4% πρόπερσι. Όπως παρουσιάστηκε σε πλαίσιο στην προηγούμενη Έκθεση για την Ελληνική Οικονομία (03/21), τα Τρόφιμα αποτελούν την κατηγορία αγαθών-υπηρεσιών η επηρεάζεται περισσότερο από τις τιμές των ενεργειακών αγαθών μετά από τις κατηγορίες της Στέγασης και των Μεταφορών. Στον αντίποδα, ήπιες πτωτικές τάσεις κατέγραψαν τα Ξενοδοχεία και τα Αλκοολούχα ποτά – Καπνός, κατά 0,1% και 0,2%, αντίστοιχα, μετά από μείωση, 0,2% και οριακή άνοδο 0,1% το 2020. Ελαφρώς υψηλότερη ήταν η υποχώρηση τιμών στα Διαρκή αγαθά και την Αναψυχή, κατά 0,4% και 0,6% αντίστοιχα, έναντι

μείωσης 1,3%, και 1,1%, πρόπερσι, καθώς και στην Υγεία (-0,7%) από ήπια άνοδο 0,2% το 2020. Εξασθένιση τιμών καταγράφηκε και στις κατηγορίες των Άλλων αγαθών και Ένδυσης-Υπόδησης, κατά 1,5% και 2,0% αντίστοιχα, από ηπιότερη μείωση 1,3% και ήπια άνοδο 0,9% ένα χρόνο νωρίτερα. Η εντονότερη υποχώρηση τιμών σημειώθηκε στην κατηγορία των Επικοινωνιών, κατά 2,1%, έναντι ηπιότερης εξασθένισης 1,8% πρόπερσι.

Διάγραμμα 3.18

Ετήσια μεταβολή ΕνΔΤΚ σε Ελλάδα και Ευρωζώνη (περίοδος Ιανουαρίου-Νοεμβρίου)

Πηγή: Eurostat, επεξεργασία IOBE

Οριακή ενίσχυση τιμών εγχωρίως στο ενδεκάμηνο του 2021, λόγω της θετικής επίδρασης των ενεργειακών αγαθών (0,8 ποσοστιαίες μονάδες).

Ως προς τις τάσεις των τιμών στην πλευρά της παραγωγής, το χρονικό διάστημα Ιανουαρίου – Νοεμβρίου του 2021, για το οποίο υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία, ο Γενικός Δείκτης Τιμών Παραγωγού (ΓΔΤΠ), εγχώριας και εξωτερικής αγοράς συνολικά, κατέγραψε άνοδο 12,3% σε σύγκριση με την ίδια περίοδο το 2020. Αναλυτικά, ο ΓΔΤΠ χωρίς την ενέργεια ενισχύθηκε στο

ενδεκάμηνο του 2021 κατά 3,1%, έναντι οριακής υποχώρησης στο αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2020 (-0,2%). Αναφορικά με τις τάσεις στις τιμές των βιομηχανικών προϊόντων, τη μεγαλύτερη άνοδο κατέγραψαν το Αργό πετρέλαιο και φυσικό αέριο και τα Προϊόντα διύλισης πετρελαίου, με 69,0% και 48,4%, σε συνέχεια μείωσης 25,3% και 34,1%, αντίστοιχα, πρόπερσι. Αισθητή άνοδος τιμών παραγωγού σημειώθηκε και στον Άνθρακα και Λιγνίτη, κατά 40,5%, σε συνέχεια ισχυρής ανόδου 23,6% στο ενδεκάμηνο του 2020. Σε αρκετά χαμηλότερο επίπεδο θετικής μεταβολής ακολούθησε ο Ηλεκτρικός εξοπλισμός, με 15,5%, έναντι μείωσης 2,2% ένα χρόνο νωρίτερα. Ηπιότερες τάσεις ανόδου των τιμών παραγωγού σημειώθηκαν στα Βασικά μέταλλα (+10,9% έναντι υποχώρησης 1,2% στο ενδεκάμηνο του 2020), αλλά και στο Ηλεκτρικό ρεύμα, φυσικό αέριο, (+9,1%) έναντι ενίσχυσης 4,2% πρόπερσι). Στον αντίποδα, η τάση στις τιμές παραγωγού στους Ηλεκτρονικούς Υπολογιστές ήταν πτωτική, κατά 3,3%, σε συνέχεια μείωσης 3,7% πρόπερσι. Ηπιότερη ήταν η εξασθένιση στα Προϊόντα καπνού, κατά 1,7%, σε συνέχεια οριακής εξασθένισης το ενδεκάμηνο του 2020 (-0,5%). Μείωση τιμών παραγωγού σημειώθηκε επίσης στα Φαρμακευτικά προϊόντα, κατά 1,0% έναντι μείωσης 1,7% πρόπερσι.

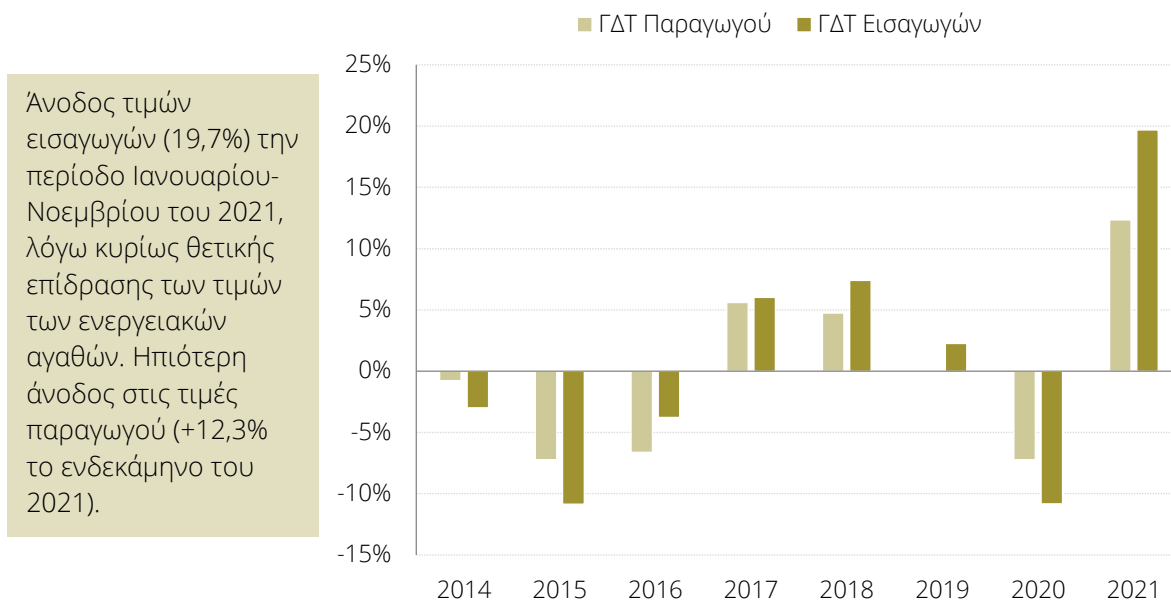
Σχετικά με την εξέλιξη του Γενικού Δείκτη Τιμών Εισαγωγών (ΓΔΤΕ) το χρονικό διάστημα Ιανουαρίου-Νοεμβρίου του προηγούμενου έτους για το οποίο υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία, παρουσίασε ισχυρή άνοδο 19,7%, έναντι υποχώρησης κατά 10,8% πρόπερσι. Σε χαμηλότερα επίπεδα από το εγχώριο, διαμορφώθηκε η ενίσχυση του ίδιου δείκτη σε επίπεδο Ευρωζώνης (+11,6%), έναντι εξασθένισης (-5,4%) το αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2020. Η ισχυρή άνοδος των τιμών εισαγωγών κατατάσσει την Ελλάδα στη πρώτη θέση ως προς την αύξησή τους μεταξύ δέκα χωρών της Ευρωζώνης για τις οποίες υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία στη συγκεκριμένη περίοδο, με τη Εσθονία να έπεται σε άνοδο (15,3%). Επισημαίνεται ότι σε όλες τις χώρες της Ευρωζώνης για τις οποίες υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία, σημειώνεται ενίσχυση τιμών εισαγωγών το εξεταζόμενο χρονικό διάστημα σε σύγκριση με το 2020, τάση η οποία κυρίως αποτυπώνει την αυξητική επίδραση της έντονης ανόδου των τιμών των ενεργειακών αγαθών.

Μεταξύ των επιμέρους κατηγοριών εισαγόμενων προϊόντων, η μεγαλύτερη άνοδος στο ενδεκάμηνο του 2021 σημειώθηκε στις τιμές Άντλησης αργού πετρελαίου, κατά 63,9%, λόγω κυρίως της θετικής επίδρασης των τιμών των ενεργειακών αγαθών, έναντι μείωσης 27,8% την αντίστοιχη περίοδο του 2020. Ελαφρώς ηπιότερη ήταν η ενίσχυση στα Προϊόντα διύλισης πετρελαίου, 56,4%, από υποχώρηση 33,9% το ίδιο χρονικό διάστημα του 2020. Ανοδικές τάσεις εντοπίζονται στα Βασικά μέταλλα, κατά 18,9% και στην Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, κατά 10,1%, από εξασθένιση 4,8% και 0,6%, αντίστοιχα στην ίδια περίοδο πριν ένα έτος. Αντίθετα, υποχώρηση τιμών καταγράφηκε το χρονικό διάστημα Ιανουαρίου-Νοεμβρίου του 2020 στα Φαρμακευτικά προϊόντα, κατά 2,4%, και στα Προϊόντα καπνού, κατά 1,7%, σε συνέχεια εξασθένισης 2,05% και υποχώρησης 2,5% αντίστοιχα το ενδεκάμηνο του 2020.

Διάγραμμα 3.19

Ετήσια μεταβολή ΓΔΤΠ και ΓΔΤΕ στην Ελλάδα (Ιανουάριος-Νοέμβριος)

Άνοδος τιμών εισαγωγών (19,7%) την περίοδο Ιανουαρίου-Νοεμβρίου του 2021, λόγω κυρίως θετικής επίδρασης των τιμών των ενεργειακών αγαθών. Ηπιότερη άνοδος στις τιμές παραγωγού (+12,3% το ενδεκάμηνο του 2021).

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, επεξεργασία IOBE

Μεσοπρόθεσμες εκτιμήσεις

Από την εξέταση των τάσεων στις βασικές συνιστώσες του εγχώριου Δείκτη Τιμών Καταναλωτή κατά το ενδεκάμηνο Ιανουαρίου-Νοεμβρίου του προηγούμενου έτους, προέκυψε ότι η ενίσχυσή του είναι αποτέλεσμα της αυξητικής επίδρασης των ενεργειακών αγαθών. Παρά την επιτάχυνση των εμβολιασμών, οι δυσμενείς υγειονομικές εξελίξεις, κυρίως από τη νέα μετάλλαξη του ιού, συντήρησαν σε ένα βαθμό την αβεβαιότητα στα νοικοκυριά. Η αύξηση των κρουσμάτων λόγω της νέας μετάλλαξης του ιού που εξαπλώθηκε στο τέλος του 2021, επέφερε νέα μέτρα περιορισμού για την αντιμετώπιση της πανδημίας, σαφώς ηπιότερα σε σύγκριση με εκείνα των προηγούμενων κυμάτων του COVID 19. Εύλογα, αυτά αναμένεται να έχουν μικρότερες επιπτώσεις στην οικονομία σε σχέση με τις προηγούμενες δέσμες παρεμβάσεων πολιτικής. Η εξέλιξη της υγειονομικής κρίσης κατά το νέο έτος θα παραμείνει ένας εκ των σημαντικότερων παραγόντων που θα διαμορφώσουν την τάση στις τιμές, κυρίως μέσω των επιδράσεών της στην εγχώρια ζήτηση.

Αναλυτικά, όσον αφορά την αναμενόμενη επίδραση των παρεμβάσεων έμμεσης φορολογίας, η μείωση του ΦΠΑ που ίσχυε από τον Ιούνιο του 2020 για συγκεκριμένα αγαθά και υπηρεσίες παρατάθηκε μέχρι το πρώτο εξάμηνο του τρέχοντος έτους. Ωστόσο, καθώς έχει πλέον παρέλθει ένα έτος από την εφαρμογή της, δεν αναμένεται κάποια περαιτέρω ουσιαστική επίδρασή της στις τιμές. Η έκπτωση του ΦΠΑ σε ορισμένα άλλα αγαθά και υπηρεσίες (γυμναστήρια, σχολές χορού κ.α.) από τον Οκτώβριο του 2021, θα έχει περιορισμένη ανασχετική επίδραση στην αύξηση των τιμών την περίοδο στην οποία θα εφαρμοστεί, καθώς αφορά ένα μικρό τμήμα των δαπανών των νοικοκυριών. Αρνητική αναμένεται να είναι η επίδραση στις τιμές από τη μείωση του τέλους συνδρομητών κινητής τηλεφωνίας. Στον αντίποδα, θετικά, αναμένεται να επιδράσουν οι νέες αντικειμενικές αξίες, καθώς η αύξηση των τιμών θα επιφέρει και αύξηση των φόρων.

Αναφορικά με τις αναμενόμενες επιδράσεις της ζήτησης, η αναστολή της εισφοράς αλληλεγγύης και η μείωση των ασφαλιστικών εισφορών παρατάθηκαν στο 2022. Ωστόσο πλέον δεν επιφέρουν κάποια πρόσθετη μεταβολή στο διαθέσιμο εισόδημα και επομένως στην καταναλωτική ζήτηση, άρα και στις τιμές, καθώς ισχύουν από πέρυσι. Μικρή ενίσχυση του εισοδήματος ενδεχομένως να προέλθει από το νέο σχεδιασμό του ΕΝΦΙΑ. Ο νέος ΕΝΦΙΑ θα περιλαμβάνει περισσότερα κλιμάκια και συντελεστές, ώστε να αποτραπούν μεγάλες επιβαρύνσεις στα νοικοκυριά, ενώ θα καταβάλλεται σε 10-12 δόσεις, με την πρώτη στα τέλη Μαρτίου. Από τα μέσα του τρέχοντος έτους ενισχυτικά στο εισόδημα θα επιδράσει η αύξηση του κατώτατου μισθού. Η εξέλιξη της καταναλωτικής ζήτησης θα εξαρτηθεί κυρίως από την τάση στην απασχόληση. Με τη σειρά της, αυτή θα επηρεαστεί για ακόμα ένα έτος από τη δυναμική της πανδημίας. Στο βασικό σενάριο μακροοικονομικών προβλέψεων η οικονομία αναμένεται λειτουργήσει με τους υφιστάμενους, σχετικά λίγους περιορισμούς, ενδεχομένως και ορισμένους πρόσθετους κατά περιόδους. Αυτή η εξέλιξη θα δημιουργήσει θέσεις εργασίας και εισόδημα σε κλάδους στους οποίους πραγματοποιείται σημαντικό μέρος της ιδιωτικής κατανάλωσης και βρίσκονταν κατά περιόδους τα προηγούμενα έτη σε αναστολή λειτουργίας (Λιανικό Εμπόριο, Τουρισμός, Εστίαση, Μεταφορές κ.ά.). Ούτε στο εναλλακτικό σενάριο προβλέψεων αναμένεται να επιβληθεί εκ νέου lockdown ή αναστολή λειτουργίας ενός σημαντικού τμήματος της οικονομίας, αλλά περισσότεροι στοχευμένοι περιορισμοί. Όμως, λόγω κυρίως επιφυλακτικότητας έναντι δυνητικών δυσμενέστερων εξελίξεων, οι επιχειρήσεις θα προβούν σε λιγότερες προσλήψεις, άρα το εγχώριο διαθέσιμο εισόδημα θα ενισχυθεί λιγότερο, επομένως και η καταναλωτική ζήτηση. Τούτων δεδομένων, η κατανάλωση των νοικοκυριών προβλέπεται να διευρυνθεί κατά 3,5-4,5% στο βασικό μακροοικονομικό σενάριο και κατά 1,5-2,5% στο εναλλακτικό σενάριο. Ενδεικτικά ως προς τις πιθανές επιδράσεις στον δείκτη τιμών, μια ενίσχυση της κατανάλωσης κατά 3,5-4,5% είχε συμβεί το 2008 και είχε επιφέρει θετική επίδραση στη μεταβολή του ΓΔΤΚ της τάξης των 0,6 ποσοστιαίων μονάδων του δείκτη. Αντίστοιχα, μια άνοδος της κατανάλωσης κατά 1,5-2,5% είχε συμβεί το 2018, και είχε επιφέρει θετική επίδραση στις τιμές της τάξης των 0,4 ποσοστιαίων μονάδων.

Σχετικά με τις αναμενόμενες εξελίξεις στο κόστος ενέργειας, οι οποίες σχετίζονται κυρίως με την τάση στην τιμή του πετρελαίου, ο OPEC+ (συμπεριλαμβανομένης της Ρωσίας), σε συνέχεια της συμφωνίας του περασμένου Σεπτεμβρίου, η οποία προέβλεπε παράταση της μείωσης των περικοπών παραγωγής πετρελαίου μέχρι και τον Δεκέμβριο του 2021 με σταθερό ρυθμό (+400 χιλ. βαρέλια ημερησίως), αποφάσισε στις αρχές Ιανουαρίου φέτος νέα μικρή παράταση του περιορισμού των περικοπών, για ένα μήνα. Πάντως, ο στόχος αύξησης της παραγωγής δεν επιτεύχθηκε στους δύο από τους τρεις πρώτους μήνες αυτής της περιόδου, καθώς διευρύνθηκε τον Σεπτέμβριο κατά 420 χιλ. βαρέλια, τον Οκτώβριο κατά 190 χιλ. και τον Νοέμβριο κατά 220 χιλ. Επομένως, η προσαρμογή της παραγωγής του OPEC+ υστερεί σε σχέση τις αυξημένες ενεργειακές ανάγκες λόγω της έντονης κλιμάκωσης της παραγωγικής δραστηριότητας παγκοσμίως. Σύμφωνα με διεθνείς αναλυτές, η ημερήσια παραγωγή πετρελαίου από τις χώρες μέλη του OPEC ανήλθε κατά μέσο όρο σε 26,3 εκατ. βαρέλια το 2021, από 25,6 εκατ. βαρέλια το 2020, ενώ για το τρέχον έτος η αύξηση αναμένεται να φτάσει τα 2,5 εκατ. βαρέλια/ημέρα, με την ημερήσια παραγωγή να διαμορφώνεται κατά μέσο όρο σε 28,8 εκατ. βαρέλια/ημέρα το 2022.

Παρά την πρόσφατη κλιμάκωση απειλών αλλά και τις κυρώσεις που έχουν επιβάλει οι Ηνωμένες Πολιτείες στις εξαγωγές πετρελαίου της Τεχεράνης, το Ιράν σχεδιάζει να αυξήσει την ικανότητα παραγωγής πετρελαίου στα προ των κυρώσεων επίπεδα έως τον Μάρτιο του 2022, καθώς οι

εξαγωγές πετρελαίου, αποτελούν την κύρια πηγή εσόδων του Ιράν. Υπενθυμίζεται ότι λόγω των αμερικάνικων κυρώσεων οι εξαγωγές ιρανικού πετρελαίου έχουν καταρρεύσει²³.

Ανοδική τάση στην παραγωγή πετρελαίου αναμένεται για το 2022 και από χώρες εκτός OPEC, καθώς οι ΗΠΑ, ο Καναδάς και η Βραζιλία πρόκειται να αυξήσουν την παραγωγή τους στα υψηλότερα ετήσια επίπεδά τους, ξεπερνώντας σε παραγωγή τις χώρες εκτός OPEC+ κατά 1,8 εκατ. βαρέλια ημερησίως το 2022 συνολικά²⁴. Επίσης, η Σαουδική Αραβία και η Ρωσία θα μπορούσαν να καταγράψουν ρεκόρ ημερήσιας παραγωγής, στην περίπτωση που ο OPEC+ θα σταματήσει τις περικοπές στην παραγωγή του. Σε αυτή την περίπτωση, η παγκόσμια προσφορά θα αυξανόταν κατά 6,4 εκατ. βαρέλια ημερησίως το 2022 σε σύγκριση με την αύξηση κατά 1,5 εκατ. βαρέλια ημερησίως το 2021. Η προσφορά πετρελαίου αναμένεται να τονωθεί και από το γεγονός ότι οι ΗΠΑ ανακοίνωσαν στα τέλη του περασμένου Νοεμβρίου την αποδέσμευση έως και 50 εκατ. βαρελίων πετρελαίου από τα στρατηγικά αποθέματά τους, με την Κίνα, την Ινδία, τη Νότια Κορέα, την Ιαπωνία αλλά και το Ηνωμένο Βασίλειο να έπονται σε παρόμοιες κινήσεις, σε μια προσπάθεια να μειωθούν οι τιμές της ενέργειας.

Στον αντίποδα, παρά τις αυξήσεις το 2021, η παραγωγή αργού πετρελαίου της Βενεζουέλας αναμένεται να μειωθεί, ως αποτέλεσμα των συνεχιζόμενων δυσχερειών στη λειτουργία και της έλλειψης συντήρησης των εγκαταστάσεων. Ομοίως, ενώ η παραγωγή πετρελαίου της Λιβύης αυξήθηκε κατά 0,8 εκατ. βαρέλια ημερησίως κατά μέσο όρο το 2021 σε σύγκριση με το 2020, δεν προβλέπεται καμία μεταβολή στην παραγωγή της το 2022, με την πολιτική αστάθεια της χώρας και τα προβλήματα λειτουργίας σε τέσσερις πετρελαιοπηγές στα τέλη Δεκεμβρίου να επιφέρουν ενδεχομένως και επιβράδυνση της παραγωγής το 2022.

Υπό αυτές τις εξελίξεις, η διεθνής τιμή του πετρελαίου Brent διαμορφώθηκε τον Δεκέμβριο του 2021 στα \$74,2/βαρέλι από \$81,1/βαρέλι τον περασμένο Νοέμβριο. Στο σύνολο του προηγούμενου έτους, η διεθνής τιμή του πετρελαίου διαμορφώθηκε στα \$70,8/βαρέλι από \$64,3/βαρέλι πρόπερσι, καταγράφοντας άνοδο της τάξης του 68,7%.

Όσον αφορά τις αναμενόμενες εξελίξεις στην πλευρά της ζήτησης πετρελαίου, η δυναμική της πανδημίας COVID-19 αναμένεται να εξασθενήσει σταδιακά στο τέλος του δευτέρου τριμήνου στις περισσότερες χώρες, παρά την έξαρση της μετάλλαξης «Όμικρον» στην αρχή της χρονιάς. Έτσι, η παγκόσμια ζήτηση θα βρίσκεται σε τροχιά έστω ήπιας ανάκαμψης. Ωστόσο, καθοριστικό παράγοντα για το βαθμό ενίσχυσης τη παγκόσμιας ζήτησης και το τρέχον έτος θα αποτελέσει η εξέλιξη της υγειονομικής κρίσης. Η πρόοδος που έχει σημειωθεί ως προς τον εμβολιασμό, ο οποίος έχει καλύψει άνω του 60% του πληθυσμού σε πολλές χώρες, αλλά και η εκτεταμένη χρήση τρόπων ελέγχου (self-tests, rapid-tests), σε συνδυασμό με τα ήπια παθογενετικά χαρακτηριστικά της νέας μετάλλαξης, έχουν αποτρέψει έως τώρα την επιβολή αυστηρών, γενικευμένων μέτρων προστασίας της δημόσιας υγείας, όπως στο παρελθόν. Πάρα ταύτα, δεν αποκλείονται νέες κλιμακώσεις της πανδημίας, από νέες μεταλλάξεις του ιού, καθώς και από την επιβράδυνση του εμβολιασμού ή την περιορισμένη πρόσβαση σε εμβόλια σε αναπτυσσόμενες χώρες.

Οι προοπτικές ανάκαμψης της παγκόσμιας ζήτησης φέτος και το επόμενο έτος αποτυπώνονται στις πρόσφατες μακροοικονομικές προβλέψεις διεθνών οργανισμών. Σύμφωνα με τις προβλέψεις του ΟΟΣΑ²⁵, για το 2022 αναμένεται άνοδος του παγκόσμιου ΑΕΠ στην περιοχή του 4,5%, σε

²³ Πτώση από περίπου 2,8 εκατ. βαρέλια την ημέρα (bpd) το 2018 σε μόλις 200.000 bpd. Οι εξαγωγές εκτιμώνται σε 600.000 βαρέλια ημερησίως τον Ιούνιο. Πηγή Reuters.com:

²⁴ International Energy Agency, Oil Market Report, Δεκέμβριος 2021

²⁵ Economic Outlook, ΟΟΣΑ, Δεκέμβριος 2021

συνέχεια εκτιμώμενης ενίσχυσης του 5,6% για το 2021, ενώ για το επόμενο έτος αναμένεται παγκόσμια ανάκαμψη της τάξης του 3,2%²⁶. Οι αναλυτές εκτιμούν ότι η αυξημένη παραγωγή πετρελαίου τόσο από τις χώρες μέλη του OPEC+ όσο και από τις υπόλοιπες χώρες παραγωγούς αναμένεται να υπερκαλύψει την ζήτηση, ακόμα και στην περίπτωση που η τελευταία θα είναι ιδιαίτερα έντονη, λόγω της μη επιβολής περιορισμών στις δραστηριότητες και τις μεταφορές. Σε αυτό το πλαίσιο εξελίξεων, αναμένεται διεύρυνση της παγκόσμιας κατανάλωσης πετρελαίου το 2022, κατά μέσο όρο στα 101 εκατ. βαρέλια ημερησίως, επιστρέφοντας στα ίδια επίπεδα με αυτά του 2019²⁷. Αυτή η ιδιαίτερα υψηλή ζήτηση για ενεργειακά προϊόντα, θα αποτρέψει μια ουσιαστική υποχώρηση των τιμών από τα τρέχοντα επίπεδα παρά την ενδεχομένη μεγάλη προσφορά.

Υπό αυτές τις συνθήκες, λαμβάνοντας υπόψη τις πλέον πρόσφατες προβλέψεις διεθνών οργανισμών²⁸, εκτιμάται στο βασικό σενάριο προβλέψεων ότι η μέση τιμή του πετρελαίου το 2022 θα διαμορφωθεί στα \$75/βαρέλι από \$70,8/βαρέλι το 2021, σημειώνοντας ενίσχυση κατά 5,8%. Η ισοτιμία ευρώ/δολαρίου το τρέχον έτος αναμένεται κατά μέσο όρο να διαμορφωθεί στο 1,13, χαμηλότερα κατά 4,5% από ότι το 2021²⁹. Ακολούθως, η μέση τιμή του πετρελαίου σε ευρώ θα φτάσει τα €66,3/βαρέλι, καταγράφοντας ενίσχυση της τάξης του 10,9% σε σύγκριση με το περασμένο έτος. Ενδεικτικά ως προς τις πιθανές επιδράσεις μιας ανόδου στον πληθωρισμό, μια αντίστοιχη αύξηση της τιμής του πετρελαίου στο παρελθόν είχε συμβεί το 2012 και είχε επιφέρει θετική επίδραση στη μεταβολή του ΓΔΤΚ της τάξης των 0,1 ποσοστιαίων μονάδων του δείκτη. Ωστόσο, αναμένεται η θετική επίδραση να είναι ισχυρότερη, στην περιοχή του 0,6-0,9 ποσοστιαίων μονάδων, λόγω της αισθητής ανόδου της τιμής του πετρελαίου το 2021 σε σύγκριση με το 2020.

Στην περίπτωση ωστόσο, κλιμάκωσης της μέτρων προστασίας κατά της πανδημίας, π.χ. λόγω έξαρσης των μεταλλάξεων, η ζήτηση πετρελαίου θα ανακάμψει ηπιότερα. Σε αυτή την περίπτωση, είναι αρκετά πιθανή μια αναπροσαρμογή της πολιτικής του OPEC+, π.χ. με σταθεροποίηση της παραγωγής του για κάποιο χρονικό διάστημα. Υπό αυτές τις εξελίξεις η τάση της τιμής εκτιμάται ότι θα είναι ελαφρώς ανοδική ή ήπια πτωτική, με ρυθμό που θα εξαρτηθεί από τα γεγονότα.

Συνεκτιμώντας τις αναμενόμενες τάσεις στις βασικές συνιστώσες του εγχώριου Δείκτη Τιμών Καταναλωτή εφόσον η ένταση της πανδημίας και τα μέτρα προστασίας της δημόσιας υγείας παραμείνουν γύρω από τα τρέχοντα επίπεδα (βασικό μακροοικονομικό σενάριο), καθώς και τον πληθωρισμό του 2021, προβλέπεται πως ο Γενικός Δείκτης Τιμών Καταναλωτή θα σημειώσει ενίσχυση το 2022, στην περιοχή του 1,5% με 1,8%, λόγω της ενίσχυσης της ζήτησης και της νέας, σαφώς ηπιότερης από πέρυσι ανόδου των τιμών στα ενεργειακά προϊόντα.

Συνεκτιμώντας τις αναμενόμενες τάσεις στις βασικές συνιστώσες του εγχώριου Δείκτη Τιμών Καταναλωτή εφόσον η ένταση της πανδημίας και τα μέτρα προστασίας της δημόσιας υγείας παραμείνουν γύρω από τα τρέχοντα επίπεδα (βασικό μακροοικονομικό σενάριο), καθώς και τον πληθωρισμό του 2021, προβλέπεται πως ο Γενικός Δείκτης Τιμών Καταναλωτή θα σημειώσει ήπια ενίσχυση το 2022, της τάξης του 1,1% με 1,5%, λόγω της ενίσχυσης της ζήτησης και της νέας, σαφώς ηπιότερης από πέρυσι ανόδου των τιμών στα ενεργειακά προϊόντα.

²⁶ Short-Term Energy Outlook, US Energy Information Administration, Ιανουάριος 2022

²⁷ EIA, Short term Energy Outlook, Ιανουάριος 2022

²⁸ Short-Term Energy Outlook, US Energy Information Administration, Ιανουάριος 2022

²⁹ Macroeconomic projections, EKT, Δεκέμβριος 2021

Στην περίπτωση κλιμάκωσης των μέτρων προστασίας στοχευμένου χαρακτήρα (π.χ. σε ορισμένες δραστηριότητες/ευάλωτες κοινωνικές ομάδες/περιοχές), χωρίς όμως να επιβληθεί lockdown, (εναλλακτικό μακροοικονομικό σενάριο προβλέψεων), σε συνδυασμό με τις αναμενόμενες τάσεις στους υπόλοιπους παράγοντες που επηρεάζουν τον εγχώριο Δείκτη Τιμών Καταναλωτή οι οποίες προαναφέρθηκαν, προβλέπεται πως ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής του θα διαμορφωθεί φέτος στο 0,7% με 1,0%, λόγω της ηπιότερης ανόδου της ζήτησης και των τιμών στα ενεργειακά προϊόντα.

Σημαντική πληροφόρηση για την εξέλιξη των τιμών το επόμενο χρονικό διάστημα παρέχουν και τα αποτελέσματα των μηνιαίων ερευνών οικονομικής συγκυρίας του IOBE, τα οποία συνιστούν πρόδρομες ενδείξεις για την εξέλιξή τους από την πλευρά της προσφοράς.

Οι τάσεις στις προβλέψεις μεταβολών των τιμών είναι μόνο ανοδικές κατά το δ' τρίμηνο του 2021 έναντι του γ' τριμήνου του τρέχοντος έτους, με το σχετικό ισοζύγιο να αυξάνεται αισθητά στο Λιανικό εμπόριο και ηπιότερα στην Βιομηχανία, στις Ιδιωτικές Κατασκευές και στις Υπηρεσίες. Ως προς την αντίστοιχη περυσινή τριμηνιαία περίοδο, οι προσδοκίες για την εξέλιξη των τιμών κατέγραψαν έντονα θετική μεταβολή σε όλους τους τομείς, εντονότερη στο Λιανικό εμπόριο, και αισθητή στους υπόλοιπους τρεις τομείς. Αναλυτικότερα:

Στη Βιομηχανία, οι προβλέψεις της πορείας των τιμών το δ' τρίμηνο του έτους διαμορφώθηκαν σε αισθητά υψηλότερο επίπεδο σε σχέση με το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο. Συγκεκριμένα, ο δείκτης ενισχύθηκε κατά 12 μονάδες το υπό εξέταση τρίμηνο και διαμορφώθηκε στις +39 μονάδες, ενώ κινήθηκε 36 μονάδες υψηλότερα από το αντίστοιχο τρίμηνο του 2020. Από τις επιχειρήσεις του τομέα, το 6% αναμένει πτώση τιμών βραχυπρόθεσμα, ενώ ενισχύεται στο 45% (από 30%) το ποσοστό όσων προβλέπουν άνοδό τους, με το υπόλοιπο 49% να αναμένει σταθερότητα.

Στο Λιανικό Εμπόριο, το ισοζύγιο των +37 μονάδων στις τιμές των επιχειρήσεων του τομέα κατά το προηγούμενο τρίμηνο ενισχύθηκε κατά 23 μονάδες, ενώ παράλληλα βρέθηκε 56 μονάδες υψηλότερα σε σχέση με το αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2020. Από τις επιχειρήσεις του τομέα, καμμία πλέον (από μόλις 5%) δεν αναμένει πτώση τιμών βραχυπρόθεσμα, ενώ ενισχύεται αισθητά στο 60% (από 42%) το ποσοστό όσων προβλέπουν άνοδό τους, με το υπόλοιπο 40% (από 53%) να αναμένει σταθερότητα. Στους επιμέρους κλάδους του Λιανικού Εμπορίου, οι μεταβολές στις προβλέψεις των τιμών το δ' τρίμηνο του 2021 σε σύγκριση με το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο ήταν ανοδικές σε όλους τους επιμέρους εξεταζόμενους κλάδους με το ισοζύγιο στα Οχήματα-Ανταλλακτικά και τα Πολυκαταστήματα να κινούνται έντονα ανοδικά.

Ο μέσος δείκτης πρόβλεψης της μεταβολής των τιμών στις Υπηρεσίες το εξεταζόμενο τρίμηνο βελτιώθηκε αισθητά σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο και διαμορφώθηκε στις +20 (από +5) μονάδες, ενώ παράλληλα κινήθηκε σε αρκετά υψηλότερο επίπεδο σε σχέση με την αντίστοιχη μέση επίδοση του δ' τρίμ. 2020 (+38 μον.). Το τρέχον τρίμηνο, μόλις το 1% (από 4%) των επιχειρήσεων του κλάδου αναμένει μείωση τιμών και το 21% (από μόλις 9%) άνοδο. Στους επιμέρους εξεταζόμενους κλάδους, ο σχετικός δείκτης ενισχύθηκε έντονα στους περισσότερους, με εξαίρεση τις Χερσαίες μεταφορές όπου βελτιώθηκε ήπια.

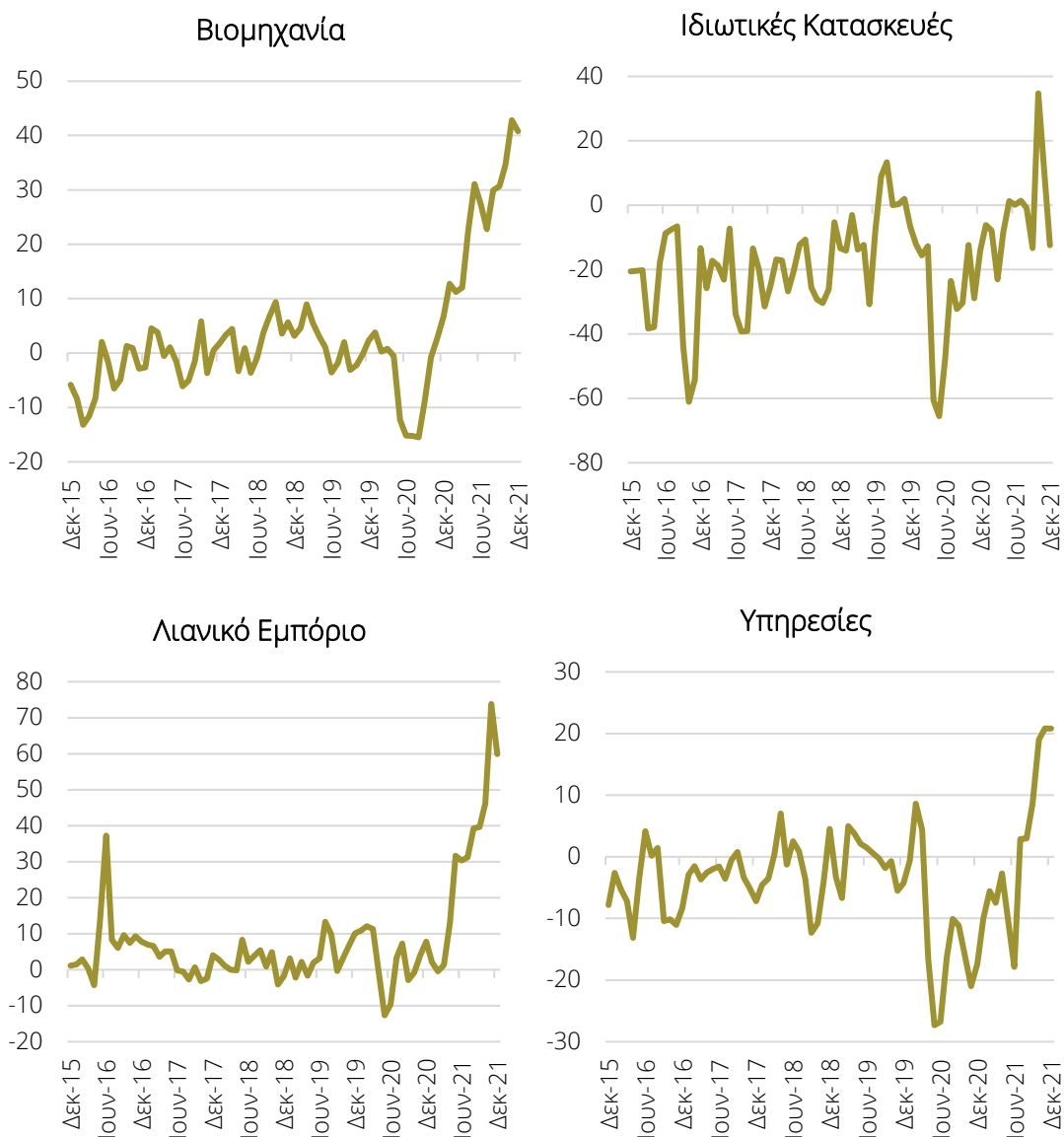
Τέλος, στον τομέα των Ιδιωτικών Κατασκευών, το αρνητικό ισοζύγιο των -4 μονάδων του προηγούμενου τριμήνου υποχώρησε αισθητά, στις +11 μονάδες, έχοντας παράλληλα μεταβληθεί έντονα ανοδικά σε σύγκριση με το αντίστοιχο επίπεδο του 2020 (+30 μον.). Επιπλέον, το 24% (από 14%) των επιχειρήσεων του τομέα προβλέπει υποχώρηση των τιμών του κλάδου, ενώ το ποσοστό

εκείνων που αναμένουν άνοδο κυμαίνεται στο 35% (από μόλις 9%), με το 41% (από 77%) να προβλέπει σταθερότητα τιμών.

Διάγραμμα 3.20

Προβλέψεις για εξέλιξη τιμών στο επόμενο τρίμηνο (ισοζύγιο απαντήσεων = διαφορά θετικών – αρνητικών απαντήσεων)

Πηγή: IOBE

Οι τάσεις στις προβλέψεις μεταβολών των τιμών είναι αποκλειστικά ανοδικές κατά το δ' τρίμηνο του 2021 έναντι του γ' τριμήνου του τρέχοντος έτους, με το σχετικό ισοζύγιο να αυξάνεται αισθητά στο Λιανικό εμπόριο και ηπιότερα σε Βιομηχανία, Υπηρεσίες και στις Ιδιωτικές Κατασκευές.

3.6 Ισοζύγιο Πληρωμών

- Συρρίκνωση του ελλείμματος στο Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών στο ενδεκάμηνο Ιανουαρίου-Νοεμβρίου του 2021, με μεγαλύτερη αύξηση των εξαγωγών έναντι των εισαγωγών κατά €1,4 δισεκ.
- Βελτίωση στα ισοζύγια Υπηρεσιών, Πρωτογενών και Δευτερογενών Εισοδημάτων, επιδείνωση στο ισοζύγιο Αγαθών

Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών

Στο ενδεκάμηνο Ιανουαρίου-Νοεμβρίου του 2021, το Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών (ΙΤΣ) εμφάνισε έλλειμμα €8,9 δισεκ., έναντι ελλείμματος €10,3 δισεκ. στο αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2020. Η μείωση του ελλείμματος οφείλεται πρωτίστως στη σημαντική βελτίωση του Ισοζυγίου Υπηρεσιών, αλλά και των Πρωτογενών και Δευτερογενών Εισοδημάτων, αντισταθμίζοντας την επιδείνωση στο Ισοζύγιο Αγαθών.

Αναλυτικά, το έλλειμμα του Ισοζυγίου Αγαθών διαμορφώθηκε στο ενδεκάμηνο του 2021 στα €22,8 δισεκ., αυξημένο κατά €5,8 δισεκ. σε σύγκριση με το 2020, λόγω της μεγαλύτερης ανόδου των εισαγωγών έναντι των εξαγωγών. Οι εξαγωγές αυξήθηκαν στα €35,6 δισεκ., (€9,5 δισεκ.)³⁰, με ώθηση τόσο από τις εξαγωγές καυσίμων οι οποίες επεκτάθηκαν κατά €3,8 δισεκ., λόγω και των αυξημένων τιμών διεθνώς, όσο και -κυρίως- από τα λοιπά αγαθά που ενισχύθηκαν κατά €5,7 δισεκ. Οι εισαγωγές αυξήθηκαν στα €58,4 δισεκ. (€15,3 δισεκ.), με σχεδόν το 40% της αύξησης οφείλεται στα καύσιμα. Το έλλειμμα του Ισοζυγίου Αγαθών χωρίς καύσιμα και πλοία διαμορφώθηκε στο ενδεκάμηνο στα €17,8 δισεκ., διευρυμένο κατά €3,8 δισεκ., αύξηση που αντιστοιχεί περίπου στο 66% της συνολικής διεύρυνσης του ελλείμματος του Ισοζυγίου Αγαθών.

Σημαντική ενίσχυση πλεονάσματος κατέγραψε το Ισοζύγιο Υπηρεσιών, καθώς αυτό επεκτάθηκε στα €12,7 δισεκ. στο ενδεκάμηνο του προηγούμενου έτους, παρουσιάζοντας αύξηση κατά €5,6 δισεκ. σε σύγκριση με το 2021, χωρίς ωστόσο να αναπληρώνει τις απώλειες του 2020 οι οποίες έφτασαν τα €13,6 δισεκ. Η βελτίωση το 2021 προήλθε από την ισχυρή ανάκαμψη των εισπράξεων από τον Τουρισμό και τις Μεταφορές. Αναλυτικά, οι συνολικές εισπράξεις από Υπηρεσίες διαμορφώθηκαν στα €32,6 δισεκ., αυξημένες κατά 53,6% σε σύγκριση με το 2020. Οι εισπράξεις από Ταξιδιωτικές Υπηρεσίες υπερδιπλασιάστηκαν στο ενδεκάμηνο του 2021 σε σύγκριση με πρόπερσι, με αύξηση κατά 144,6%. Αυτές προήλθαν κυρίως από την ισχυρή αύξηση την περίοδο Απριλίου-Νοεμβρίου, όταν οι ταξιδιωτικές εισπράξεις έφτασαν τα €10,5 δισεκ., στο 60% σχεδόν του επιπέδου του 2019. Στις Μεταφορικές Υπηρεσίες σημειώθηκε άνοδος 32,2%, στα €16,9 δισεκ., ενώ οι εισπράξεις από Λοιπές Υπηρεσίες έφτασαν τα €5,1 δισεκ., με αύξηση 25,5%. Οι συνολικές πληρωμές υπηρεσιών διαμορφώθηκαν στα €19,9 δισεκ., υψηλότερες κατά 40,4% από πρόπερσι. Οι πληρωμές για Ταξιδιωτικές Υπηρεσίες ενισχύθηκαν κατά 32,4%, στο €1,0 δισεκ., οι πληρωμές για Μεταφορικές Υπηρεσίες 48,4%, στα €13,6 δισεκ, ενώ οι πληρωμές Λοιπών Υπηρεσιών έφτασαν τα €5,3 δισεκ., με διεύρυνση κατά 24,7%. Στο τέλος αυτής της ενότητας της έκθεσης αναλύεται σε πλαίσιο η σημασία των Μεταφορικών Υπηρεσιών για την ελληνική οικονομία, η διάρθρωσή τους ως προς τις επιμέρους κατηγορίες μεταφορών και η τάση των Μεταφορικών Υπηρεσιών εντός της πανδημίας.

³⁰ Τα ποσά σε παρένθεση εκφράζουν την απόλυτη μεταβολή σε σχέση με το αντίστοιχο χρονικό διάστημα του προηγούμενου έτους, εκτός αν αναφέρεται διαφορετικά.

Στο Ισοζύγιο Πρωτογενών Εισοδημάτων, σημειώθηκε πλεόνασμα στο ενδεκάμηνο του 2021 ύψους €595 εκατ., έναντι ελλείμματος €388 εκατ. το 2020. Οι εισπράξεις αυξήθηκαν στα €6,4 δισεκ., από €5,8 δισεκ. το 2020, ενώ οι πληρωμές υποχώρησαν στα €5,8 δισεκ. από €6,1 δισεκ. Αναλυτικά, οι εισπράξεις από εργασία αυξήθηκαν οριακά, στα €192 εκατ., οι εισπράξεις από επενδύσεις ενισχύθηκαν κατά 22,4%, στα €3,1 δισεκ., ενώ από λοιπά πρωτογενή εισοδήματα (επιδοτήσεις και φόρους επί της παραγωγής) κατέγραψαν αύξηση 3,1%, στα €3,1 δισεκ. Οι πληρωμές εισοδημάτων από εργασία μειώθηκαν στα €1,2 δισεκ. (-4,5%), από επενδύσεις σημείωσαν μείωση κατά 7,3%, στα €4,2 δισεκ., ενώ στα λοιπά πρωτογενή εισοδήματα σημειώθηκε άνοδος 18,3%, στα €467 εκατ.

Το Ισοζύγιο Δευτερογενών Εισοδημάτων κατέγραψε σημαντικό πλεόνασμα €640 εκατ., έναντι σχεδόν μηδενικού ισοζυγίου το 2020, με τις εισπράξεις να αυξάνονται κατά 28% στα €4,1 δισεκ και τις πληρωμές κατά 8,2% στα €3,4 δισεκ.

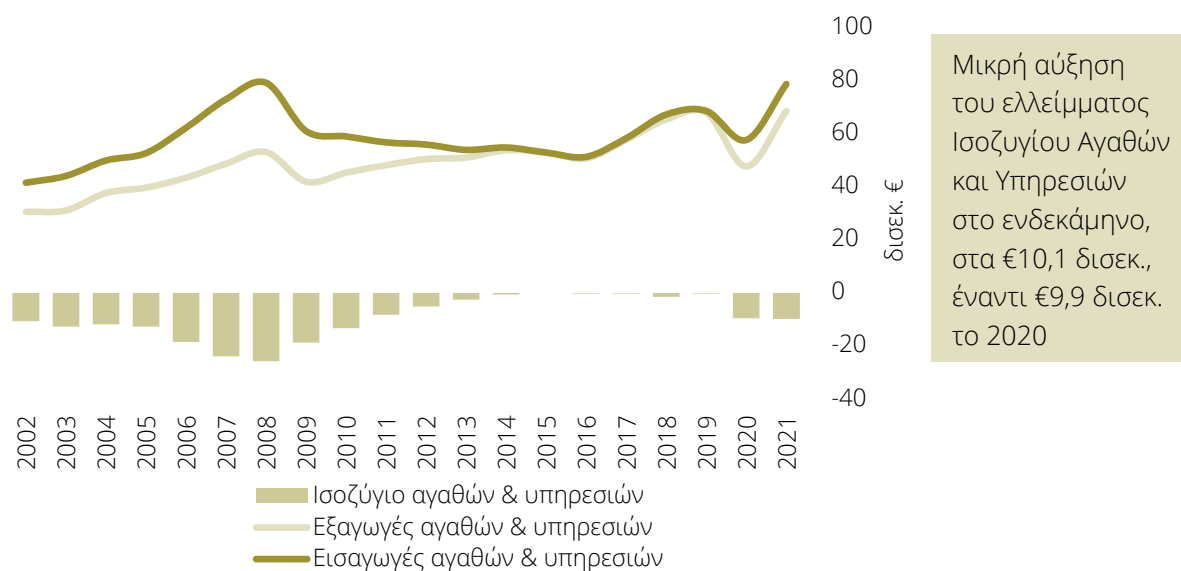
Ισοζύγιο Κεφαλαίων

Το πλεόνασμα του Ισοζυγίου Κεφαλαίων³¹ αυξήθηκε στα €3,6 δισεκ., έναντι €2,2 δισεκ. το 2020, με σημαντική αύξηση εισπράξεων κατά €1,9 εκατ. λόγω της εκταμίευσης της προχρηματοδότησης στο πλαίσιο του Ταμείου Ανθεκτικότητας και Ανάκαμψης (RRF), και πληρωμών κατά €490 εκατ.

Τέλος, το Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών και Κεφαλαίων, που αντανακλά τη σχέση δανειστή ή δανειζόμενου μιας οικονομίας με το εξωτερικό, ήταν ελλειμματικό, στα €5,3 δισεκ., έναντι €8,1 δισεκ. το 2020.

Διάγραμμα 3.21

Εισαγωγές-Εξαγωγές Αγαθών και Υπηρεσιών (Ιανουάριος – Νοέμβριος) 2002-2021

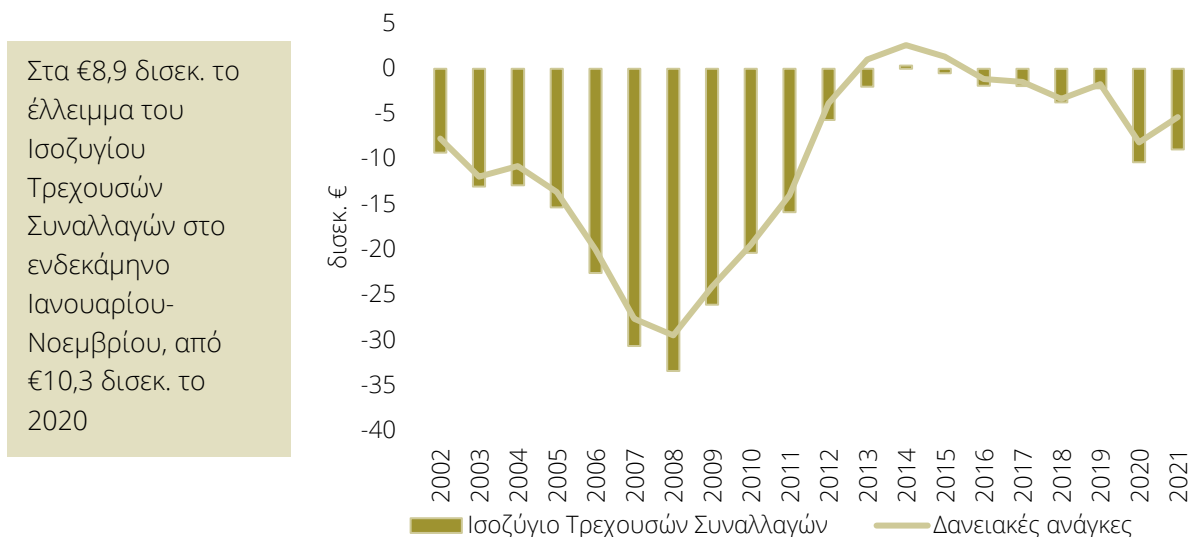
Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος – Επεξεργασία στοιχείων IOBE

³¹ Το ισοζύγιο κεφαλαίων απεικονίζει τις μεταβιβάσεις κεφαλαίου, δηλαδή τις μονομερείς εισπράξεις και πληρωμές μεταξύ κατοίκων και μη κατοίκων που συνδέονται με επενδύσεις παγίου κεφαλαίου. Οι μεταβιβάσεις κεφαλαίου περιλαμβάνουν κυρίως ένα μέρος των μεταβιβάσεων (εισπράξεων) από τον κοινοτικό προϋπολογισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Γενική Κυβέρνηση (απολήψεις από τα διαρθρωτικά ταμεία – πλην του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου – και από το Ταμείο Συνοχής βάσει των ΚΠΣ).

Διάγραμμα 3.22

Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών (Ιανουάριος – Νοέμβριος) 2002-2021

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος – Επεξεργασία στοιχείων IOBE

Ισοζύγιο Χρηματοοικονομικών Συναλλαγών

Το Ισοζύγιο Χρηματοοικονομικών Συναλλαγών ήταν ελλειμματικό στο ενδεκάμηνο του 2021, στα €4,5 δισεκ., έναντι €7,5 δισεκ. το 2020.

Στους επιμέρους λογαριασμούς, οι καθαρές απαιτήσεις των κατοίκων από άμεσες επενδύσεις από το εξωτερικό αυξήθηκαν κατά €885 εκατ., ενώ οι καθαρές υποχρεώσεις σε μη κατοίκους (επενδύσεις μη κατοίκων στη χώρα) ενισχύθηκαν κατά €4,7 δισεκ.

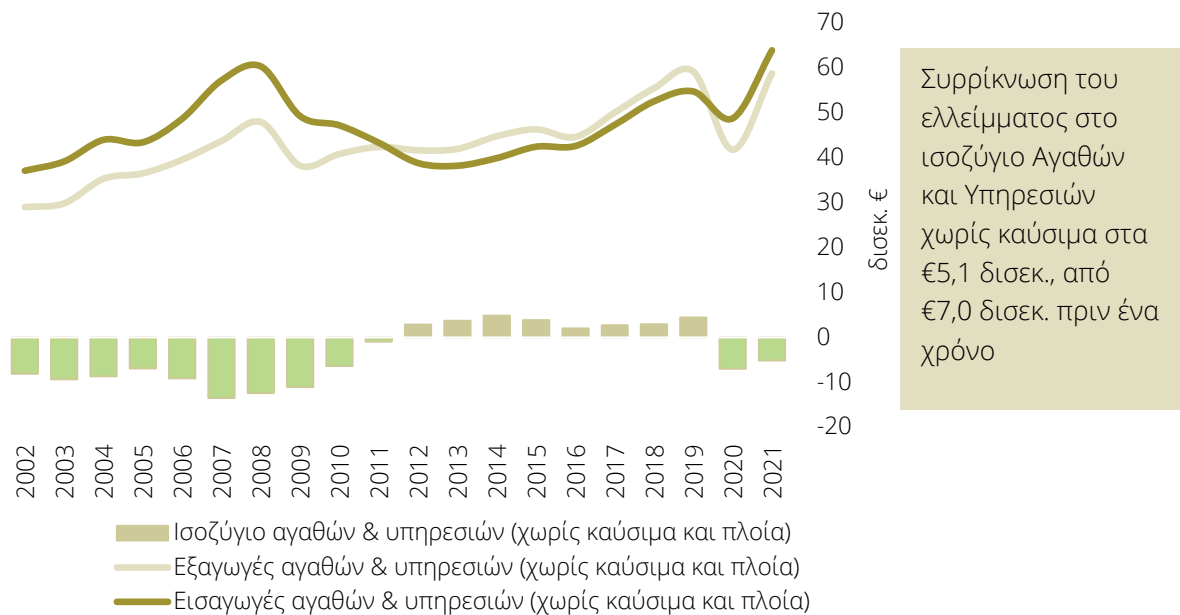
Στην κατηγορία των επενδύσεων χαρτοφυλακίου, οι απαιτήσεις των κατοίκων έναντι του εξωτερικού αυξήθηκαν κατά €22,9 δισεκ., και οι υποχρεώσεις σε μη κατοίκους ενισχύθηκαν κατά €4,3 δισεκ. Στην κατηγορία των λοιπών επενδύσεων, οι απαιτήσεις από κατοίκους έναντι του εξωτερικού αυξήθηκαν κατά €5,1 δισεκ., και οι υποχρεώσεις κατά €26,7 δισεκ.

Τέλος, τα συναλλαγματικά διαθέσιμα της χώρας διαμορφώθηκαν στα τέλη Νοεμβρίου του 2021 στα €12,5 δισεκ., έναντι €9,2 δισεκ. το 2020.

Διάγραμμα 3.23

Εισαγωγές-Εξαγωγές αγαθών χωρίς καύσιμα και πλοία (Ιανουάριος – Νοέμβριος) 2002-2021

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Επεξεργασία στοιχείων IOBE

Πλαίσιο 3.3

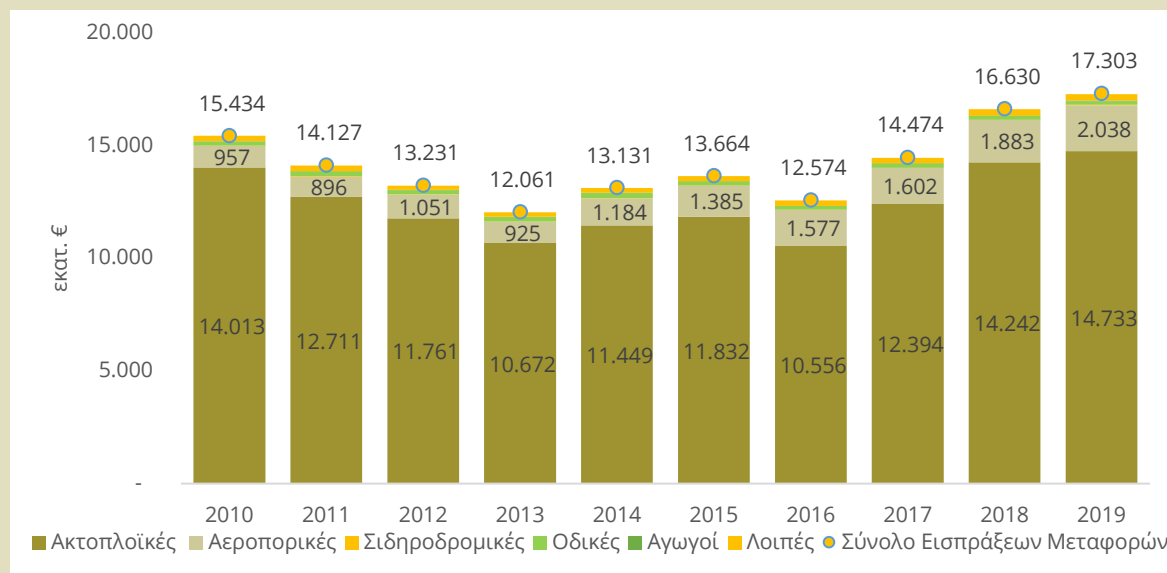
Εξελίξεις στις Διεθνείς Μεταφορικές Υπηρεσίες εντός της πανδημίας

Οι μεταφορικές υπηρεσίες αποτελούν διαχρονικά ένα σημαντικό τμήμα της οικονομικής δραστηριότητας και ειδικότερα των εισπράξεων της ελληνικής οικονομίας, καθώς περιλαμβάνουν δραστηριότητες όπως οι οδικές, οι σιδηροδρομικές, οι αεροπορικές και κυρίως οι θαλάσσιες συγκοινωνίες. Ειδικότερα στο σκέλος των θαλασσιών συγκοινωνιών, ένα μεγάλο τμήμα αυτών είναι οι εισπράξεις από την ποντοπόρο ναυτιλία, ένας τομέας με ισχυρή παρουσία στην ελληνική οικονομία ιστορικά. Οι διεθνείς εισπράξεις από μεταφορικές υπηρεσίες αποτελούν περίπου το 50% (46,7%) των συνολικών εισπράξεων της ελληνικής οικονομίας από υπηρεσίες οι οποίες καταγράφονται στο Ισοζύγιο πληρωμών, στο 9,4% του ΑΕΠ για το 2019, ενώ μαζί με τις τουριστικές εισπράξεις αντιστοιχούν στο 85% των συνολικών εισπράξεων. Οι εισπράξεις από μεταφορές διαμορφώθηκαν στα €17,3 δισεκ. το 2019, με το 85% αυτών (€14,7 δισεκ.) να προέρχεται από τις θαλάσσιες μεταφορές και ειδικότερα από τη μεταφορά φορτίων (€13,6 δισεκ.), ενώ τα έσοδα της ακτοπλοΐας από μεταφορά επιβατών έφτασαν τα €402 εκατ. Ακολουθούν οι αεροπορικές μεταφορικές υπηρεσίες, με τις εισπράξεις να αντιστοιχούν στο 12% των συνολικών εισπράξεων (€2,0 δισεκ.). Η συμβολή των υπολοίπων κατηγοριών είναι αρκετά μικρότερη με μερίδιο 3%, το οποίο επιμερίζεται στις σιδηροδρομικές μεταφορές (0,1%), τις οδικές (0,9%), τις μεταφορές μέσω αγωγών (0,2%) και τις λοιπές και υποστηρικτικές μεταφορικές υπηρεσίες με μερίδιο 1,7% για το 2019.

Η βαρύτητα των εισπράξεων από θαλάσσιες μεταφορές είναι άμεσο αποτέλεσμα της ισχύος και της δυναμικής που παρουσιάζει ο ελληνόκτητος στόλος σε αυτόν τον τομέα παγκοσμίως. Ο ελληνόκτητος στόλος βρίσκεται σε αριθμό πλοίων στην τρίτη θέση, με πάνω από 5,7 χιλ. πλοία όλων των κατηγοριών (τάνκερ, γενικού φόρτου, χύδην, κ.ά.) μετά την Κίνα και την Ιαπωνία. Ωστόσο σε όρους χωρητικότητας βρίσκεται διαχρονικά στην πρώτη θέση με 244 εκατ. τόνους GT, σε απόσταση από την Κίνα (218) και την Ιαπωνία (178).

Διάγραμμα 3.24

Εισπράξεις Μεταφορικών Υπηρεσιών ανά κατηγορία μεταφορών

Πηγή: Eurostat

Οι εισπράξεις από μεταφορικές υπηρεσίες παρουσιάζουν έντονη ανοδική τάση στην περίοδο 2017-2019, με ενίσχυση κατά €4,7 δισεκ. (+37,3%). Στην αύξηση συνέβαλαν κυρίως η ποντοπόρος ναυτιλία, με αύξηση κατά €4,0 δισεκ., οι αεροπορικές με αύξηση €462 εκατ. και οι ακτοπλοϊκές μεταφορές επιβατών, με €102 εκατ. Σημειώνεται ότι πέρα από τις μεταφορικές υπηρεσίες επιβατών των παραπάνω κατηγοριών, καταγράφονται

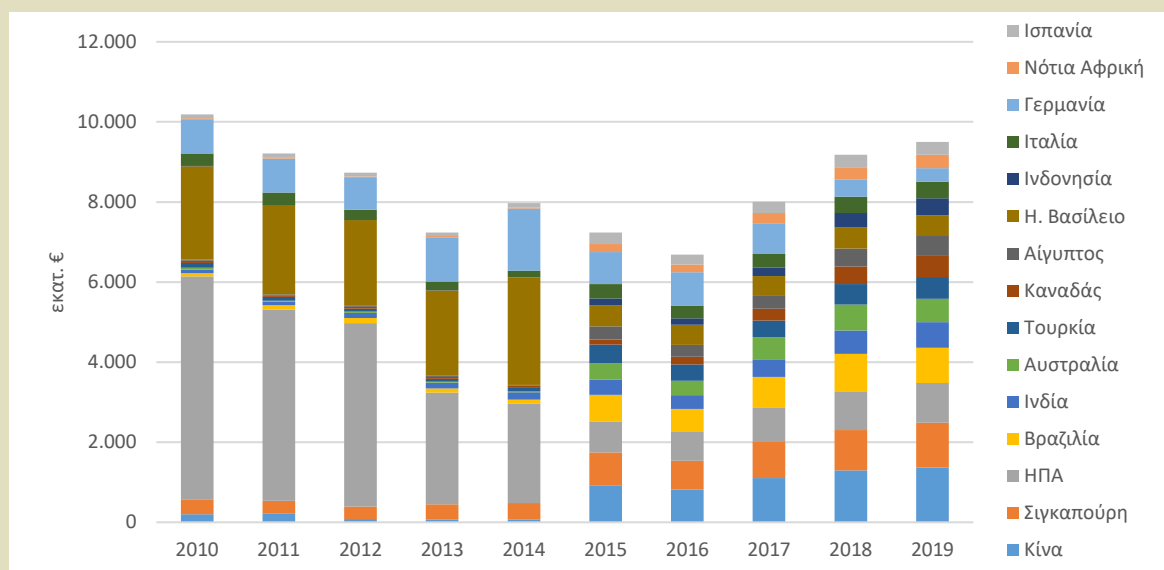

διακριτά οι μεταφορικές υπηρεσίες στο σκέλος των τουριστικών εισπράξεων, ως τμήμα τους. Οι μεταφορικές εισπράξεις του τουρισμού προσέγγισαν το €1,3 δισεκ. το 2019, με αυξητική τάση από το 2008, ενώ αποτελούν περίπου το 8% των συνολικών τουριστικών εισπράξεων.

Ανά χώρα, οι εισπράξεις από μεταφορικές υπηρεσίες το 2019 προέρχονταν κυρίως από την Κίνα, με €1,4 δισεκ. (το 7,9% των συνολικών εισπράξεων από μεταφορές) και αφορούσαν κυρίως σε θαλάσσιες μεταφορές. Ακολουθεί η Σιγκαπούρη με τις εισπράξεις της ελληνικής οικονομίας να διαμορφώνονται στα €1,1 δισεκ., Επισημαίνεται ότι οι εισπράξεις και από τις δύο χώρες που είναι στις δύο πρώτες θέσεις, αντιστοιχούσαν το 2010 στο 3,6% του συνόλου τους και βρέθηκαν στο 14,4% το 2019. Σημαντικός προορισμός των μεταφορικών υπηρεσιών είναι οι ΗΠΑ με μερίδιο 5,7% το 2019 και ισχυρή πτώση από το 2010 (36%), ενώ ακολουθούν η Βραζιλία (5,1%), η Ινδία (3,7%), η Αυστραλία (3,4%) και η Τουρκία (3,1%). Από τις χώρες με σημαντικό μερίδιο στις εισπράξεις από μεταφορικές υπηρεσίες, υψηλό μερίδιο αεροπορικών υπηρεσιών καταγράφεται στις ΗΠΑ, στο 4,5% των συνολικών αεροπορικών εισπράξεων, τον Καναδά, με 17,7% και τη Γερμανία, με 10,8%. Το 2010 οι χώρες προορισμοί ήταν σχετικά λίγες, με το μεγαλύτερο μέρος των εισπράξεων να προέρχεται από τις ΗΠΑ, το Ην. Βασίλειο και τη Γερμανία και τις τρεις χώρες να κατέχουν το 56,7%, ενώ το 2019 καταγράφεται σημαντική διασπορά, με το αντίστοιχο μερίδιο (54,9%) να κατανέμεται σε 15 χώρες.

Διάγραμμα 3.25

Εισπράξεις Μεταφορικών Υπηρεσιών ανά χώρα

Πηγή: Eurostat

Η πανδημία προκάλεσε ισχυρό σοκ στην οικονομική δραστηριότητα, ενώ ιδιαίτερα οι μεταφορές υπέστησαν σημαντικές απώλειες, λόγω του περιορισμού των διασυνοριακών μετακινήσεων. Οι εισπράξεις από μεταφορικές υπηρεσίες μειώθηκαν κατά 20,2% το 2020 λόγω της πανδημίας, ενώ οι συνολικές εισπράξεις από υπηρεσίες μειώθηκαν κατά 43,5%, επηρεαζόμενες κυρίως από τις τουριστικές εισπράξεις που υποχώρησαν κατακόρυφα, κατά 76%. Οι εισπράξεις από μεταφορές μειώθηκαν κατά 17,8% στην ΕΕ-27 το 2020 με μεγάλο εύρος μεταβολών μεταξύ των χωρών. Στην Ιρλανδία καταγράφηκε η μεγαλύτερη πτώση μεταξύ των χωρών της ΕΕ-27, με -70% και ακολούθησε η Φινλανδία, με -50%.

Στην Ελλάδα η πτώση των εισπράξεων από μεταφορές εκδηλώθηκε κυρίως στο δεύτερο εξάμηνο του 2020, με εμφάνιση ωστόσο των επιπτώσεων ήδη από το β' τρίμηνο του έτους. Στις θαλάσσιες μεταφορές η μείωση είχε τη σχετικά μικρότερη ένταση πρότεροι, με -15,3%, ενώ οι λοιπές μεταφορές, που αφορούν κυρίως σε αεροπορικές υπηρεσίες, μειώθηκαν κατά 48%, καθώς οι αεροπορικές συγκοινωνίες είτε δεν λειτουργούσαν σε μεγάλο τμήμα της διάρκειας του έτους, είτε υπολειπορούσαν. Στο πρώτο τρίμηνο του 2021 οι

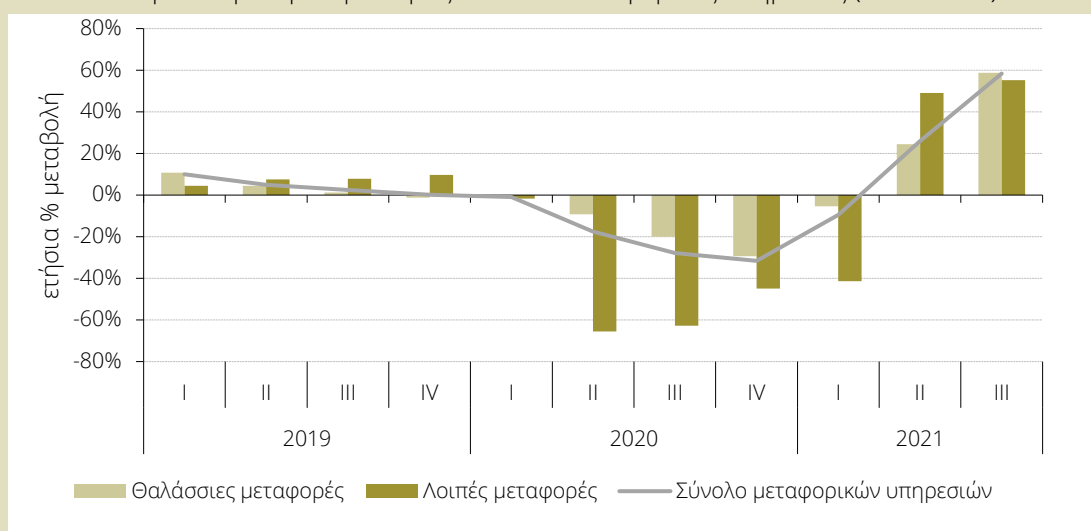

μεταφορικές εισπράξεις συνέχισαν την πτωτική τους πορεία, κυρίως πάλι οι λοιπές μεταφορές, αφού οι θαλάσσιες κατέγραψαν σχετικά μικρή πτώση (-5,4%). Η ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας σε συνδυασμό με την ανάκαμψη και στον υπόλοιπο κόσμο στο 2ο και 3ο τρίμηνο του 2021, ώθησαν τις μεταφορικές υπηρεσίες σε άνοδο με σημαντική αύξηση των αντίστοιχων εισπράξεων.

Συγκεκριμένα, οι εισπράξεις από μεταφορές αυξήθηκαν κατά 26% και 58% σε αυτά τα δύο τρίμηνα, με αποτέλεσμα στο εννεάμηνο του 2021 οι εισπράξεις να επανέλθουν στα επίπεδα του 2019 και ελαφρώς υψηλότερα (+3,3%). Η επάνοδος των εισπράξεων δεν ήταν παρόμοια μεταξύ θαλάσσιων και λοιπών μεταφορών, καθώς οι λοιπές μεταφορές βρέθηκαν στο εννεάμηνο στο 56% του 2019. Αντίθετα, οι εισπράξεις από θαλάσσιες μεταφορές αυξήθηκαν σταδιακά μέσα στο 2021, και σε συνδυασμό με την περιορισμένη πτώση του 2020, είναι κατά 11% υψηλότερες από τα επίπεδα του 2019 (εννεάμηνο).

Διάγραμμα 3.26

Ετήσια % μεταβολή εισπράξεων από Μεταφορικές Υπηρεσίες (2019-2021)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

Εν κατακλείδι, εκτός από τον τομέα του Τουρισμού, σπουδαία συνεισφορά στην ελληνική οικονομία παρουσιάζουν διαχρονικά και οι μεταφορικές υπηρεσίες, οι οποίες προέρχονται κυρίως από τις θαλάσσιες μεταφορές και ειδικότερα από την ποντοπόρο ναυτιλία. Το μερίδιο των μεταφορικών υπηρεσιών προσέγγιζε περίπου το 50% των συνολικών εισπράξεων από υπηρεσίες το 2019, οι οποίες έφτασαν συνολικά το 9,4% του ΑΕΠ για το 2019. Βασική ώθηση στις μεταφορικές υπηρεσίες δίνεται από την ισχύ της ποντοπόρου ναυτιλίας, καθώς ο ελληνόκτητος στόλος βρίσκεται στην πρώτη θέση παγκοσμίως σε όρους χωρητικότητας. Η πανδημία επηρέασε σημαντικά τις μεταφορικές εισπράξεις, καθώς αυτές μειώθηκαν κατά 20,2% το 2020, με εντονότερη πτώση στις αεροπορικές μεταφορές, έναντι των θαλασσιών. Η ανάκαμψη του 2021 επανέφερε τις εισπράξεις στο εννεάμηνο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου στα επίπεδα του 2019, λόγω της ανόδου των θαλάσσιων μεταφορών, που υπερέβησαν το επίπεδό τους σε αυτό το έτος, με τις αεροπορικές μεταφορικές υπηρεσίες ωστόσο να παραμένουν στο 56% του επιπέδου τους το 2019.

Πίνακας 3.11 Ισοζύγιο Πληρωμών (εκατ. €)

		Ιανουάριος – Νοέμβριος			Νοέμβριος		
		2019	2020	2021	2019	2020	2021
I	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΤΡΕΧΟΥΣΩΝ ΣΥΝΓ/ΩΝ (I.A + I.B + I.Γ + I.Δ)	-2.153,2	-10.325,0	-8.901,2	-1.385,3	-1.238,8	-2.515,4
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΑΓΑΘΩΝ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ (I.A + I.B)	-585,0	-9.940,8	-10.136,1	-1.122,8	-1.019,8	-2.205,1
I.A	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΑΓΑΘΩΝ (I.A.1 – I.A.2)	-21.204,8	-17.001,7	-22.837,6	-1.683,2	-1.438,3	-2.741,3
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ καυσίμων	-4.751,9	-2.891,6	-4.979,8	-338,5	-168,8	-982,9
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΑΓΑΘΩΝ χωρίς καύσιμα	-16.452,9	-14.110,1	-17.857,8	-1.344,7	-1.269,5	-1.758,4
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ πλοίων	-269,1	-66,2	-19,2	12,1	0,0	10,0
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΑΓΑΘΩΝ χωρίς πλοία	-20.935,7	-16.935,5	-22.818,4	-1.695,3	-1.438,2	-2.751,2
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΑΓΑΘΩΝ χωρίς καύσιμα και πλοία	-16.183,8	-14.043,9	-17.838,6	-1.356,9	-1.269,5	-1.768,4
I.A.1	Εξαγωγές αγαθών	29.681,8	26.098,3	35.596,8	2.636,8	2.487,2	3.946,3
	Καύσιμα	8.254,1	5.385,0	9.196,4	657,0	508,4	1.093,7
	Πλοία (πωλήσεις)	83,7	78,1	113,1	21,3	3,6	26,1
	Αγαθά χωρίς καύσιμα και πλοία	21.344,1	20.635,2	26.287,4	1.958,5	1.975,3	2.826,5
I.A.2	Εισαγωγές αγαθών	50.886,6	43.100,0	58.434,4	4.320,0	3.925,5	6.687,6
	Καύσιμα	13.005,9	8.276,6	14.176,2	995,5	677,2	2.076,6
	Πλοία (αγορές)	352,8	144,3	132,3	9,2	3,6	16,2
	Αγαθά χωρίς καύσιμα και πλοία	37.527,8	34.679,1	44.126,0	3.315,3	3.244,8	4.594,9
I.B	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ (I.B.1 – I.B.2)	20.619,8	7.060,9	12.701,4	560,4	418,5	536,2
I.B.1	Εισπράξεις	37.897,8	21.200,2	32.559,6	2.164,5	1.543,2	2.527,7
	Ταξιδιωτικό	17.884,4	4.284,0	10.476,5	315,4	70,3	286,8
	Μεταφορές	15.867,4	12.822,0	16.944,4	1.430,5	1.029,6	1.762,0
	Λοιπές υπηρεσίες	4.146,0	4.094,3	5.138,8	418,5	443,3	478,9
I.B.2	Πληρωμές	17.278,0	14.139,2	19.858,2	1.604,1	1.124,7	1.991,5
	Ταξιδιωτικό	2.478,1	760,2	1.006,7	206,6	37,0	113,0
	Μεταφορές	10.371,9	9.138,6	13.565,4	972,9	720,0	1.428,3
	Λοιπές υπηρεσίες	4.428,0	4.240,5	5.286,1	424,6	367,7	450,2
I.Γ	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΠΡΩΤΟΓΕΝΩΝ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΩΝ (I.Γ.1 – I.Γ.2)	-1.510,6	-387,5	595,4	-213,9	-60,4	-143,9
I.Γ.1	Εισπράξεις	5.600,8	5.765,6	6.439,5	347,4	336,7	463,5
	Από εργασία (αμοιβές, μισθοί)	224,5	183,7	192,0	19,3	14,8	18,9
	Από επενδύσεις (τόκοι, μερίσματα, κέρδη)	2.705,5	2.556,3	3.129,1	239,4	246,6	338,3
	Λοιπά πρωτογενή εισοδήματα	2.670,8	3.025,7	3.118,4	88,7	75,3	106,3
I.Γ.2	Πληρωμές	7.111,5	6.153,2	5.844,1	561,3	397,1	607,4
	Από εργασία (αμοιβές, μισθοί)	1.294,4	1.237,3	1.186,5	113,8	102,5	116,7
	Από επενδύσεις (τόκοι, μερίσματα, κέρδη)	5.431,6	4.520,8	4.190,5	431,3	259,1	457,7
	Λοιπά πρωτογενή εισοδήματα	385,5	395,0	467,2	16,2	35,6	33,0
I.Δ	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΩΝ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΩΝ (I.Δ.1 – I.Δ.2)	-57,5	3,3	639,6	-48,6	-158,7	-166,4
I.Δ.1	Εισπράξεις	2.953,0	3.207,1	4.104,8	164,7	152,8	136,7
	Γενική κυβέρνηση	1.637,3	1.756,6	2.833,8	29,6	25,1	35,4
	Λοιποί τομείς	1.315,7	1.450,5	1.271,0	135,1	127,7	101,3
I.Δ.2	Πληρωμές	3.010,5	3.203,8	3.465,2	213,2	311,5	303,1
	Γενική κυβέρνηση	1.708,3	1.746,6	2.131,0	91,9	201,6	186,8
	Λοιποί τομείς	1.302,2	1.457,2	1.334,2	121,3	109,9	116,3
II	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ (II.1 – II.2)	463,6	2.183,0	3.569,4	257,8	344,7	464,0
II.1	Εισπράξεις	930,1	2.561,8	4.438,7	276,9	356,4	493,5
	Γενική κυβέρνηση	780,3	2.405,5	3.594,9	271,3	350,2	158,2
	Λοιποί τομείς	149,8	156,3	843,8	5,5	6,2	335,3
II.2	Πληρωμές	466,5	378,8	869,3	19,1	11,7	29,6
	Γενική κυβέρνηση	4,4	4,0	4,5	1,0	0,4	0,6
	Λοιποί τομείς	462,1	374,8	864,8	18,0	11,4	29,0
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΤΡΕΧΟΥΣΩΝ ΣΥΝΓ/ΩΝ ΚΑΙ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ (I + II)	-1.689,6	-8.142,0	-5.331,7	-1.127,5	-894,2	-2.051,4
III	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ (III.A+III.B+III.Γ+III.Δ)	-2.055,9	-7.452,1	-4.464,0	-995,6	-975,7	-1.468,0
III.A	ΑΜΕΣΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ *	-3.128,9	-2.095,9	-3.819,6	-145,3	-165,5	-643,2
	Απαιτήσεις	636,1	464,6	885,4	144,7	36,6	24,9
	Υποχρεώσεις	3.765,1	2.560,5	4.705,0	290,0	202,1	668,1
III.B	ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΧΑΡΤΟΦΥΛΑΚΙΟΥ *	24.138,2	43.988,5	18.550,5	1.550,3	4.079,2	4.018,2
	Απαιτήσεις	26.420,1	33.104,0	22.862,4	695,9	1.912,8	4.298,8
	Υποχρεώσεις	2.282,0	-10.884,5	4.311,9	-854,4	-2.166,4	280,6
III.Γ	ΛΟΙΠΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ *	-22.962,2	-50.513,8	-21.577,2	-2.381,5	-4.913,9	-4.804,0
	Απαιτήσεις	-1.581,0	2.704,6	5.072,9	200,6	-62,1	757,9
	Υποχρεώσεις	21.381,1	53.218,4	26.650,1	2.582,1	4.851,7	5.561,9
	(Δάνεια γενικής κυβέρνησης)	-4.740,9	1.482,9	-387,4	-2.755,6	1.990,7	-8,8
III.Δ	ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΑΘΕΣΙΜΩΝ **	-103,0	1.169,0	2.382,3	-19,0	24,4	-39,0
IV	ΤΑΚΤΟΠΟΙΗΤΕΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ (I + II – III + IV=0)	-366,3	689,9	867,7	132,0	-81,6	583,5
	ΥΨΟΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΑΘΕΣΙΜΩΝ ***				7.295	9.174	12.480

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

* (+) αύξηση (-) μείωση – Σύμφωνα με τη νέα μεθοδολογία κατάρτισης του ισοζυγίου πληρωμών BPM6, η αύξηση των απαιτήσεων παρουσιάζεται με θετικό πρόσημο, ενώ η μείωση των απαιτήσεων με αρνητικό πρόσημο. Αντίστοιχα, η αύξηση των υποχρεώσεων εμφανίζεται με θετικό πρόσημο, ενώ η μείωση των υποχρεώσεων με αρνητικό πρόσημο.

** (+) αύξηση (-) μείωση – Σύμφωνα με τη νέα μεθοδολογία κατάρτισης του ισοζυγίου πληρωμών BPM6, η αύξηση των συναλλαγματικών διαθεσίμων παρουσιάζεται πλέον με θετικό πρόσημο, ενώ η μείωση των συναλλαγματικών διαθεσίμων με αρνητικό πρόσημο.

*** Τα συναλλαγματικά διαθέσιμα, σύμφωνα με τον ορισμό της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, περιλαμβάνουν μόνο το νομισματικό χρυσό, τη "συναλλαγματική θέση" στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, τα "ειδικά τραβηκτικά δικαιώματα" και τις απαιτήσεις της Τράπεζας της Ελλάδος σε ξένο νόμισμα έναντι κατοίκων χωρών εκτός της ζώνης του ευρώ. Αντίθετα, δεν περιλαμβάνουν τις απαιτήσεις σε ευρώ έναντι κατοίκων χωρών εκτός της ζώνης του ευρώ, τις απαιτήσεις σε συναλλάγμα και σε ευρώ έναντι κατοίκων χωρών της ζώνης του ευρώ και τη συμμετοχή της Τράπεζας της Ελλάδος στο κεφάλαιο και στα συναλλαγματικά διαθέσιμα της ΕΚΤ.

4 ΟΙ ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΕΠΙΚΟΥΡΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ³²

- Η μελέτη εκτιμά την επίδραση της μεταρρύθμισης του συστήματος επικουρικής ασφάλισης που εισήχθη με τον Νόμο 4826/2021 σε μακροοικονομικές μεταβλητές και δημοσιονομικά μεγέθη, τόσο βραχυχρόνια όσο και μακροχρόνια, στη βάση σεναρίων υπό μία σειρά παραδοχών.
- Η υλοποίηση της μεταρρύθμισης εκτιμάται ότι οδηγεί σε σημαντική αύξηση του ΑΕΠ και της απασχόλησης στην Ελλάδα, σε σύγκριση με το επίπεδο στο οποίο θα βρισκόταν η οικονομική δραστηριότητα χωρίς την υλοποίηση της μεταρρύθμισης.
- Η εφαρμογή της μεταρρύθμισης έχει άμεσο δημοσιονομικό κόστος, το οποίο ωστόσο αντισταθμίζεται από τις ευεργετικές συνέπειες της ενίσχυσης της οικονομικής δραστηριότητας εγχωρίως και την ενίσχυση των φορολογικών εσόδων του Δημοσίου σε μεσοπρόθεσμο χρονικό ορίζοντα.
- Ταυτόχρονα, η μεταρρύθμιση δεν επιδεινώνει την επάρκεια των συντάξεων σε σύγκριση με το σενάριο «χωρίς μεταρρύθμιση».

³² Το κεφάλαιο βασίζεται σε πρόσφατη μελέτη του IOBE για τις μακροοικονομικές επιδράσεις της μεταρρύθμισης του συστήματος επικουρικής ασφάλισης που εισήχθη με τον Νόμο 4826/2021 ΦΕΚ 160/Α/7-9-2021. Το πλήρες κείμενο της μελέτης είναι διαθέσιμο εδώ: http://iobe.gr/research_dtl.asp?RID=236

4.1 Εισαγωγή

Ένα βιώσιμο, σταθερό, διαφανές και ανταποδοτικό ασφαλιστικό σύστημα αποτελεί βασική προϋπόθεση μακροχρόνιας ευημερίας και διαγενεακής δικαιοσύνης σε μια οικονομία. Οι αρχές που διέπουν το σχεδιασμό του ασφαλιστικού συστήματος έχουν καθοριστική σημασία τόσο για τη δημοσιονομική ισορροπία, όσο και για τις προοπτικές μακροχρόνιας ανάπτυξης της πραγματικής οικονομίας. Η εντεινόμενη δημογραφική γήρανση στη χώρα επιδεινώνει σταδιακά το δείκτη εξάρτησης συνταξιούχων σε σχέση με τον ενεργό πληθυσμό. Αν το ασφαλιστικό σύστημα παραμείνει αμιγώς διανεμητικό, τότε το ύψος των συντάξεων θα πρέπει να βαίνει μειούμενο σε σχέση με αυτό των μισθών ή πιθανά το ύψος των εισφορών να αυξάνεται. Αυξήσεις σε εισφορές θα μειώσουν περαιτέρω τα κίνητρα στην επίσημη εργασία και θα δυσχεράνουν την αύξηση της παραγωγικότητας και της εξωστρέφειας στην οικονομία. Επιπλέον, μια δυναμική μείωση των συντάξεων για τις επόμενες γενιές θα είναι κοινωνικά άδικη και επώδυνη. Θα δημιουργήσει επίσης αντικίνητρα στην επίσημη εργασία, καθώς η καταβολή εισφορών θα δίνει δικαίωμα σε χαμηλότερες συντάξεις.

Η ενίσχυση της κεφαλαιοποιητικής ασφάλισης δίνει τη δυνατότητα σε μέρος των συντάξεων να καλύπτεται από συσσωρευμένη αποταμίευση. Ο κεφαλαιοποιητικός πυλώνας δύναται να λειτουργεί συμπληρωματικά με τον κύριο. Τα κύρια οφέλη από την μετάβαση σε ένα μερικώς κεφαλαιοποιητικό σύστημα είναι η ενίσχυση των κινήτρων για περισσότερη και επίσημη εργασία, καθώς και η σώρευση επενδυτικών κεφαλαίων που προέρχεται από την αποταμίευση των νοικοκυριών. Τα νοικοκυριά θα έχουν ισχυρότερα κίνητρα προσφοράς εργασίας όταν θα ελέγχουν καλύτερα τις αποταμιεύσεις τους και όταν με υψηλότερες εισφορές κατά τη διάρκεια του εργασιακού βίου θα μπορούν να αναμένουν μεγαλύτερη σύνταξη. Τα οφέλη αφορούν επίσης τη μεγαλύτερη διασπορά ρίσκου και άρα διαχρονικά τη μεγαλύτερη ασφάλεια για τις συντάξεις.

Ταυτόχρονα, όμως, η μετάβαση σε ένα σύστημα όπου μέρος της σημερινής διανεμητικής ασφάλισης μετατρέπεται σε κεφαλαιοποιητική, δημιουργεί ένα χρηματοδοτικό κενό. Μέρος των εισφορών των εργαζομένων θα κατευθύνεται προς τις μελλοντικές συντάξεις τους και όχι προς την κάλυψη των συντάξεων των σημερινών συνταξιούχων.

Στόχος της μελέτης ήταν η ανάδειξη των μακροοικονομικών επιδράσεων της μεταρρύθμισης του συστήματος επικουρικής ασφάλισης στη βάση εναλλακτικών σεναρίων. Η εν λόγω μεταρρύθμιση αφορά τη μετατροπή της επικουρικής ασφάλισης του πρώτου πυλώνα σε πλήρως κεφαλαιοποιητική. Ως προς το πεδίο εφαρμογής της, αυτό περιλαμβάνει κατ' ελάχιστο τους νεοεισερχόμενους στην αγορά εργασίας από 1/1/2022 μισθωτούς και επαγγελματίες που υπάγονταν στην υφιστάμενη επικουρική, με προαιρετική υπαγωγή των νέων αυτοαπασχολούμενων και ελεύθερων επαγγελματιών οι οποίοι δεν είχαν επικουρική ασφάλιση έως σήμερα, καθώς και προαιρετική υπαγωγή των ήδη ασφαλισμένων έως ένα ηλικιακό όριο. Η μεταρρύθμιση δεν περιλαμβάνει αλλαγές στην κύρια σύνταξη, δεν επηρεάζει τα ποσοστά των υφιστάμενων συνταξιοδοτικών εισφορών ούτε τον τρόπο υπολογισμού των συνταξιοδοτικών παροχών της έως σήμερα επικουρικής και κύριας σύνταξης.

Στο πλαίσιο της μελέτης εκτιμήθηκε η επίδραση της μεταρρύθμισης σε μακροοικονομικές μεταβλητές όπως το ΑΕΠ και η απασχόληση, καθώς και σε μεγέθη όπως το δημοσιονομικό ισοζύγιο, τόσο βραχυχρόνια όσο και μακροχρόνια. Το βασικό κανάλι επιδράσεων που εξετάζεται είναι αυτό της σώρευσης αποθεματικών στο πλαίσιο της νέας κεφαλαιοποιητικής επικουρικής ασφάλισης που προκύπτει από την ιδιωτική αποταμίευση, δίνοντας ώθηση σε νέες επενδύσεις.

Μέρος αυτών των νέων επενδύσεων κατευθύνονται στο σχηματισμό πάγιου κεφαλαίου εντός της ελληνικής οικονομίας που τονώνουν την εγχώρια ζήτηση και απασχόληση, αλλά κυρίως ενισχύουν την παραγωγικότητα. Συνεπώς, η σώρευση αποθεματικών επηρεάζει την πορεία της οικονομίας. Οι εκτιμήσεις εξέτασαν την επίδραση της υλοποίησης της μεταρρύθμισης, υπό διάφορα σενάρια με διαφορετικά υποθετικά ποσοστά εφαρμογής της νέας επικουρικής στον πληθυσμό για τον οποίο θα είναι προαιρετική, διαφορετικά ποσοστά του συνόλου των επενδύσεων που κατευθύνονται εγχωρίως, καθώς και διαφορετικά ποσοστά μακροχρόνιας απόδοσης των επενδύσεων. Οι μακροοικονομικές επιδράσεις των μεταρρυθμίσεων μελετήθηκαν εκτελώντας προσομοιώσεις της υλοποίησης εναλλακτικών σεναρίων πολιτικής με το μακροοικονομικό υπόδειγμα Global Integrated Monetary and Fiscal Model (GIMF). Στο πλαίσιο της μακροοικονομικής ανάλυσης, το χρηματοδοτικό κενό που θα προκύψει από την ανακατεύθυνση των εισφορών επικουρικής ασφάλισης για την κεφαλαιοποίησή τους θα καλύπτεται μέσα από δημόσιο δανεισμό, σε αναλογία με τις υποθέσεις εργασίας των εναλλακτικών σεναρίων.

4.2 Μεθοδολογία

Για τον υπολογισμό των ασφαλιστικών εισφορών για επικουρική σύνταξη που καταβάλλονται από τους ασφαλισμένους, καθώς και των αντίστοιχων συνταξιοδοτικών παροχών που θα λαμβάνουν οι ασφαλισμένοι όταν συνταξιοδοτηθούν, πραγματοποιήθηκαν υπολογισμοί σε μικροοικονομικό επίπεδο που παρακολουθούν τις μεταβάσεις των ασφαλισμένων μεταξύ εργατικού δυναμικού, οικονομικής αδράνειας και σύνταξης, καταγράφοντας την ηλικία των ασφαλισμένων και το ιστορικό του εργασιακού τους βίου σε κάθε χρονική στιγμή. Στο πλαίσιο αυτού του υποδείγματος υπολογίστηκαν ανά έτος, για μία μακρά περίοδο, το πλήθος των εργαζομένων, των ανέργων, των συνταξιούχων και των οικονομικά ανενεργών ατόμων. Για τους υπολογισμούς αυτούς χρησιμοποιήθηκαν στατιστικά δεδομένα και προβολές για μία σειρά οικονομικών μεγεθών από την Eurostat, την ΕΛΣΤΑΤ, την Εθνική Αναλογιστική Αρχή (ΕΑΑ), τον Εθνικό Φορέα Κοινωνικής Ασφάλισης (ΕΦΚΑ) και το Συμβούλιο Οικονομικών Εμπειρογνομώνων (ΣΟΕ) του Υπουργείου Οικονομικών.

Με την υλοποίηση της μεταρρύθμισης δημιουργείται το νέο Ταμείο επικουρικής ασφάλισης, το οποίο συγκεντρώνει πόρους από τις εισφορές των ασφαλισμένων και θα καταβάλει συντάξεις όταν οι ασφαλισμένοι συνταξιοδοτηθούν. Οι συσσωρευμένοι πόροι (απόθεμα) του Ταμείου, σε κάθε χρονική στιγμή, είναι τοποθετημένοι σε ένα σύνολο επενδύσεων. Ένα μέρος των πόρων του Ταμείου θεωρείται πως είναι τοποθετημένο στο εξωτερικό, ένα άλλο μέρος είναι τοποθετημένο σε ομόλογα του Ελληνικού Δημοσίου και το υπόλοιπο, το τρίτο μέρος των πόρων του Ταμείου, είναι τοποθετημένο σε εγχώριες επενδύσεις πλην ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου (εγχώριες παραγωγικές επενδύσεις). Αυτές οι τοποθετήσεις αποφέρουν ετησίως αποδόσεις επενδύσεων. Οι αποδόσεις επενδύσεων που εισπράττει το Ταμείο προστίθενται στους πόρους του, κεφαλαιοποιούνται και επενδύονται εκ νέου. Σε όλα τα σενάρια που εξετάζονται θεωρείται ότι το 20% των πόρων του Ταμείου τοποθετείται σε επενδύσεις στο εξωτερικό. Εξετάζονται διάφορες υποθέσεις σχετικά με το μέρος των πόρων του Ταμείου που τοποθετείται σε εγχώριες παραγωγικές επενδύσεις, συμβάλλοντας έτσι στο σχηματισμό νέου πάγιου κεφαλαίου στην Ελλάδα, και σε ομόλογα του Ελληνικού Δημοσίου. Επίσης εξετάζονται διάφορες υποθέσεις σχετικά με το ύψος της μέσης πραγματικής ετήσιας απόδοσης των επενδύσεων του Ταμείου.

Η μελέτη εξετάζει 18 σενάρια, καλύπτοντας διαφορετικούς συνδυασμούς τιμών για τρεις βασικές παραμέτρους: α) το βαθμό προαιρετικής συμμετοχής στο νέο σύστημα από ήδη ασφαλισμένους στο τέως ΕΤΕΑΕΠ έως 35 ετών, καθώς και από ασφαλισμένους χωρίς επικουρική ασφάλιση έως

σήμερα, (β) το ποσοστό των αποθεματικών το οποίο διοχετεύεται σε εγχώριες παραγωγικές επενδύσεις και (γ) το μέσο ετήσιο πραγματικό ρυθμό απόδοσης των επενδεδυμένων κεφαλαίων μακροχρόνια. Αυτά τα σενάρια αντιπαραβάλλονται με το σενάριο «χωρίς μεταρρύθμιση», στο οποίο γίνεται η υπόθεση ότι παραμένει ως έχει σε ισχύ το σημερινό σύστημα επικουρικής ασφάλισης με νοητή κεφαλαιοποίηση (NDC). Ο Πίνακας 4.1 συνοψίζει τα σενάρια που εξετάζονται. Το βασικό σενάριο της μεταρρυθμιστικής πρότασης (σενάριο βάσης, MMM) αφορά την περίπτωση στην οποία 20% των ασφαλισμένων του τέως ΕΤΕΑΕΠ (προ του 2023) και 5% των ασφαλισμένων του τέως ΟΑΕΕ συμμετέχουν προαιρετικά στο νέο σύστημα, 80% των αποθεματικών επενδύεται εγχωρίως, εκ των οποίων 50% σε εγχώριες παραγωγικές επενδύσεις (σχηματισμός πάγιου κεφαλαίου) και 30% σε ομόλογα του Ελληνικού Δημοσίου, ενώ το μέσο ετήσιο πραγματικό επιτόκιο απόδοσης των επενδύσεων του Ταμείου είναι 2%.

Πίνακας 4.1

Τιμές παραμέτρων ανά σενάριο

αα.	Ονομασία σεναρίου	Ποσοστό ασφαλισμένων ΕΤΕΑΕΠ (προ του 2023) που συμμετέχουν	Ποσοστό ασφαλισμένων ΟΑΕΕ που συμμετέχουν	Ποσοστό πόρων τοποθετημένο σε εγχώριες επενδύσεις	Πραγματική απόδοση επενδύσεων
1	MMM (βάσης)	20%	5%	50%	2,0%
2	HMM	30%	10%	50%	2,0%
3	QMM	30%	5%	50%	2,0%
4	RMM	20%	10%	50%	2,0%
5	SMM	10%	10%	50%	2,0%
6	TMM	10%	5%	50%	2,0%
7	LMM	0%	0%	50%	2,0%
8	MHO	20%	5%	60%	3,1%
9	MHH	20%	5%	60%	2,5%
10	MHM	20%	5%	60%	2,0%
11	MLM	20%	5%	40%	2,0%
12	MLL	20%	5%	40%	1,5%
13	MMO	20%	5%	50%	3,1%
14	MMH	20%	5%	50%	2,5%
15	MML	20%	5%	50%	1,5%
16	HHO (αισιόδοξο)	30%	10%	60%	3,1%
17	HHH	30%	10%	60%	2,5%
18	LLL (συντηρητικό)	0%	0%	40%	1,5%

Πηγή: IOBE

Η οικονομική επίδραση της υλοποίησης κάθε σεναρίου μεταρρύθμισης του συστήματος επικουρικής σύνταξης εκτιμήθηκε εκτελώντας προσομοιώσεις με το μακροοικονομικό υπόδειγμα Global Integrated Monetary and Fiscal Model (GIMF). Το GIMF είναι ένα δυναμικό στοχαστικό μακροοικονομικό υπόδειγμα γενικής ισορροπίας (DSGE model), το οποίο αναπτύχθηκε από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και χρησιμοποιείται ευρέως για τη μελέτη των επιδράσεων μεταβολών στην οικονομική πολιτική. Η διαμέτρηση (calibration) του υποδείγματος έγινε με βάση στατιστικά στοιχεία για την Ελλάδα από την Eurostat για το 2019.

Οι προσομοιώσεις αφορούν την περίοδο 2022-2070. Κάθε προσομοίωση εξετάζει τις επιδράσεις την εφαρμογής μίας σειράς διαταραχών στην οικονομία, η οποία αντιστοιχεί στην υλοποίηση ενός σεναρίου σχετικά με τις παραμέτρους της μεταρρύθμισης. Συγκεκριμένα, κάθε προσομοίωση εξετάζει τα αποτελέσματα από την υλοποίηση εγχώριων επενδύσεων, με τη μορφή εξωγενούς

παρέμβασης (shock) στην οικονομία, όπως οι επενδύσεις αυτές προβλέπεται ότι θα προκύψουν από την υλοποίηση του υπό εξέταση σεναρίου. Τα αποτελέσματα των προσομοιώσεων παρουσιάζονται ως διαφορές από το σενάριο «χωρίς μεταρρύθμιση». Συνεπώς, τα αποτελέσματα αποτυπώνουν τη σύγκριση των εκτιμώμενων τάσεων σε μακροοικονομικές μεταβλητές, όπως το ΑΕΠ και η απασχόληση, στα σενάρια μεταρρύθμισης, σε αντιδιαστολή με την εκτίμηση της μακροχρόνιας τάσης που θα είχαν οι ίδιες μεταβλητές στο σενάριο «χωρίς μεταρρύθμιση».

4.3 Αποτελέσματα

Τα αποτελέσματα της ανάλυσης δείχνουν ότι τα σενάρια εφαρμογής της μεταρρύθμισης επιφέρουν σημαντική ενίσχυση της οικονομικής δραστηριότητας σε βάθος χρόνου, η οποία αρχίζει να γίνεται αισθητή ήδη από τα πρώτα έτη. Επίσης, αναδεικνύουν την επίδραση της μεταρρύθμισης στις εγχώριες επενδύσεις και την αγορά κρατικών ομολόγων. Στο πλαίσιο της ανάλυσης, εξετάστηκαν το χρηματοδοτικό κενό και ο χρονικός ορίζοντας που απαιτείται για την πλήρη κάλυψή του, καθώς και οι δημοσιονομικές επιδράσεις τόσο άμεσα. λόγω μείωσης των εσόδων από εισφορές, όσο και έμμεσα, μέσα από τη μεσο-μακροχρόνια αύξηση των δημοσίων εσόδων από την ενισχυμένη οικονομική δραστηριότητα. Γίνονται εκτιμήσεις των κύριων οικονομικών μεταβλητών στα διάφορα σενάρια, στη βάση ανάλυσης ευαισθησίας σε σχέση με (1) το βαθμό εθελοντικής συμμετοχής στη νέα επικουρική ασφάλιση, (2) το μέρος των αποθεματικών του Ταμείου της νέας επικουρικής ασφάλισης που θα διοχετευθεί σε εγχώριες παραγωγικές επενδύσεις και (3) τον πραγματικό ετήσιο ρυθμό απόδοσης των επενδύσεων.

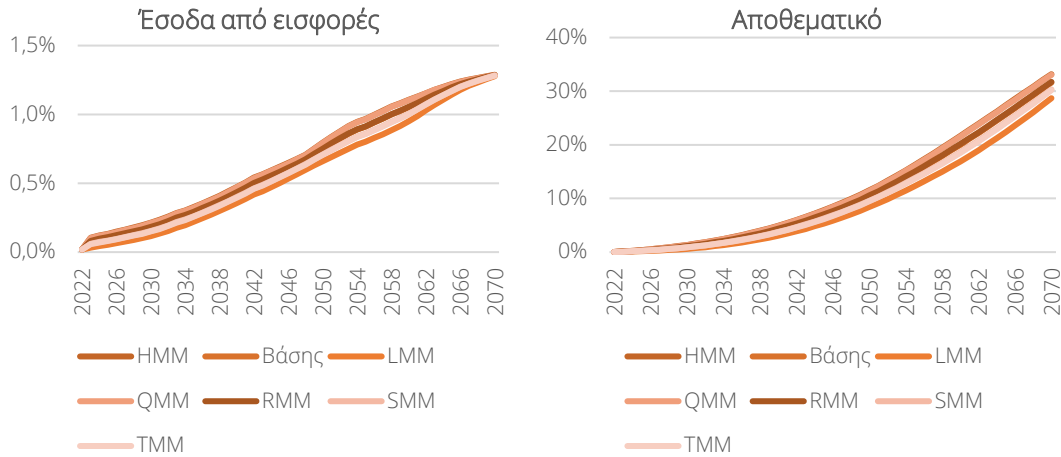
Βαθμός συμμετοχής στο νέο σύστημα

Εξετάζοντας τα εναλλακτικά σενάρια σχετικά με το ποσοστό των νέων εργαζομένων που επιλέγουν εθελοντικά να ενταχθούν στο σύστημα της νέας επικουρικής (βλ. Πίνακα 4.1), παρατηρείται ότι το πλήθος των ασφαλισμένων καταλήγει να συγκλίνει στο ύψος των 3,0 έως 3,1 εκατ. ατόμων στο τέλος της εξεταζόμενης περιόδου, το 2070, ενώ τα έσοδα από εισφορές στο νέο σύστημα ξεκινούν από €34 έως €35 εκατ. το 2022 και φθάνουν τα €12,6 έως €12,7 δισεκ. το 2070, σε τρέχουσες τιμές (Διάγραμμα 4.1). Προς το τέλος της περιόδου, ο αριθμός των συνταξιούχων θα κυμαίνεται μεταξύ 216 χιλ. και 454 χιλ. ατόμων, με την συνταξιοδοτική δαπάνη να κυμαίνεται μεταξύ €1,9 και €3,9 δισεκ. Η επίδραση στο αποθεματικό του Ταμείου κυμαίνεται μεταξύ €289 και €316 δισεκ. (29% και 33% του ΑΕΠ) (Διάγραμμα 4.1), ενώ σημειώνεται θετική επίδραση στις νέες επενδύσεις σε επίπεδα περί το 1% του ΑΕΠ ετησίως στο τέλος της περιόδου.

Η υλοποίηση της μεταρρύθμισης οδηγεί σε αύξηση του ΑΕΠ της χώρας κατά ένα ποσοστό που κυμαίνεται μεταξύ 6% και 7% στα διάφορα σενάρια συμμετοχής, το 2070, σε σύγκριση με το επίπεδο του ΑΕΠ που θα καταγραφόταν εάν η μεταρρύθμιση δεν λάμβανε χώρα. Αντίστοιχα, υλοποίηση της μεταρρύθμισης οδηγεί σε αύξηση της απασχόλησης κατά περίπου 0,4% το 2070, σε σύγκριση με το επίπεδο της απασχόλησης χωρίς τη μεταρρύθμιση.

Διάγραμμα 4.1

Ετήσια έσοδα από εισφορές και αποθεματικό του Ταμείου (άθροισμα ροών σε ονομαστικούς όρους), ως % του ΑΕΠ, ανά σενάριο συμμετοχής

Πηγή: Εκτιμήσεις IOBE

Η εκτιμώμενη καθαρή δημοσιονομική επίδραση της μεταρρύθμισης σε ταμειακή βάση περιλαμβάνει (α) την άμεση αρνητική επίδραση στις δημόσιες ταμειακές εισροές από τις εισφορές των ασφαλισμένων στο νέο σύστημα, οι οποίες πλέον κατευθύνονται στο ταμείο για επενδύσεις, (β) τη θετική επίδραση από τις μειωμένες δημόσιες ταμειακές εκροές για επικουρικές συντάξεις των συνταξιούχων στο νέο σύστημα, ειδικά προς τα τέλη της εξεταζόμενης περιόδου, μιας και αυτές καλύπτονται πλέον από τα αποθεματικά του ταμείου (γ) τη θετική επίδραση στη δημόσια χρηματοδότηση, που απορρέει από την παραδοχή ότι συγκεκριμένο ποσοστό των αποθεματικών χρησιμοποιείται για αγορά ομολόγων Ελληνικού Δημοσίου, και (δ) τη θετική έμμεση επίδραση στα φορολογικά έσοδα που προκύπτει από την οικονομική ανάπτυξη που επέρχεται λόγω της μεταρρύθμισης.

Μεταξύ των σεναρίων συμμετοχής, παρατηρείται αρχικά καθαρό ετήσιο δημοσιονομικό κόστος σε ταμειακή βάση κατά τη διάρκεια του μεγαλύτερου μέρους της πρώτης δεκαετίας εφαρμογής της μεταρρύθμισης, το οποίο σταδιακά φθίνει και σύντομα αντισταθμίζεται πλήρως σε σωρευτική βάση. Στα σενάρια με υψηλότερη συμμετοχή προκύπτει υψηλότερο καθαρό δημοσιονομικό κόστος τα πρώτα χρόνια εφαρμογής, έως και 0,2% του ΑΕΠ, αλλά συνάμα στα σενάρια αυτά παρατηρείται ταχύτερη μετάβαση σε καθαρό δημοσιονομικό όφελος, το οποίο μεταφράζεται σε ταχύτερη ανάκτηση του κόστους εφαρμογής σε βάθος χρόνου, σε αντιδιαστολή με τα σενάρια με χαμηλή συμμετοχή. Μεταξύ των σεναρίων συμμετοχής, το σωρευτικό δημοσιονομικό αποτέλεσμα γίνεται θετικό για πρώτη φορά μεταξύ των ετών 2039 και 2044.

Ποσοστό τοποθετήσεων σε εγχώριες επενδύσεις

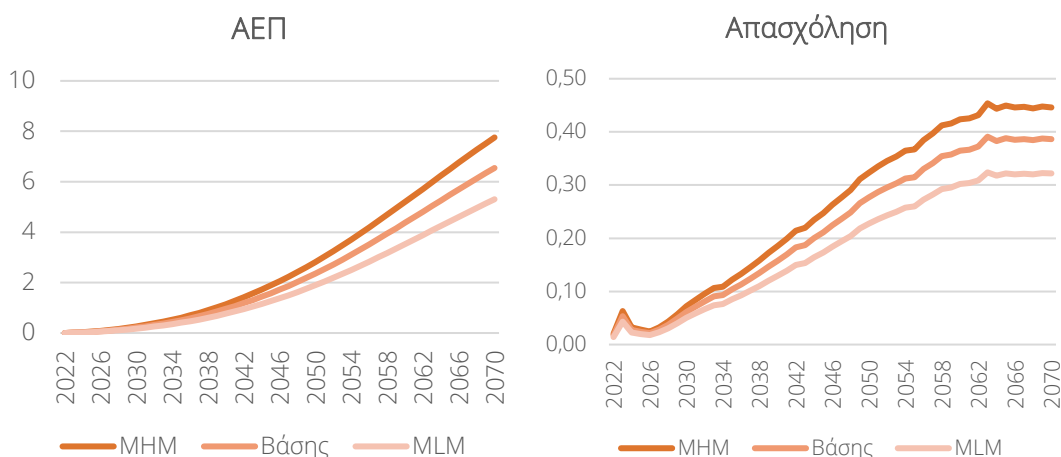
Εξετάζοντας τα εναλλακτικά σενάρια σχετικά με το ποσοστό των αποθεματικών του Ταμείου που τοποθετείται σε εγχώριες παραγωγικές επενδύσεις (βλ. Πίνακα 4.1), προκύπτει θετική ετήσια επίδραση στις νέες επενδύσεις εγχωρίως που κυμαίνεται μεταξύ 0,9% και 1,3% του ΑΕΠ το 2070. Το πραγματικό ΑΕΠ διαμορφώνεται σε επίπεδα από 5% έως 8% υψηλότερα το 2070, σε σύγκριση με το επίπεδο του ΑΕΠ που θα καταγραφόταν χωρίς τη μεταρρύθμιση. Αντίστοιχα η απασχόληση

το 2070 φτάνει σε επίπεδα 0,3% και 0,45% υψηλότερα από ότι χωρίς την μεταρρύθμιση (Διάγραμμα 4.2). Συνυπολογίζοντας όλες τις παραμέτρους που επηρεάζουν τα έσοδα και τις δαπάνες του Δημοσίου, το σωρευτικό καθαρό δημοσιονομικό αποτέλεσμα γίνεται θετικό για πρώτη φορά μεταξύ των ετών 2039 και 2040.

Διάγραμμα 4.2

Επίδραση στο πραγματικό ΑΕΠ και στην απασχόληση στην χώρα, ανά σενάριο εγχώριων επενδύσεων, % διαφορές από το αντίστοιχο επίπεδο χωρίς μεταρρύθμιση, σε ποσοστιαίες μονάδες

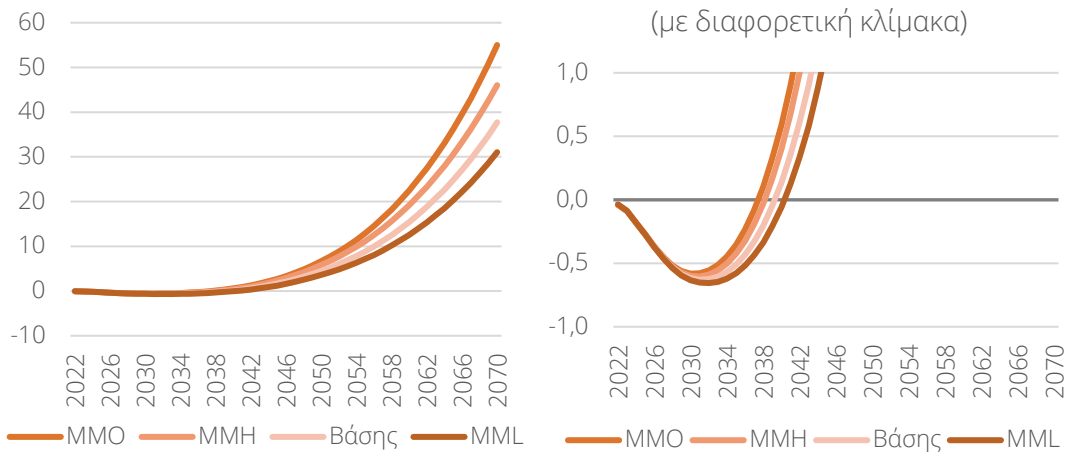
Πηγή: Εκτιμήσεις IOBE

Πραγματική απόδοση επενδύσεων

Εξετάζοντας τα εναλλακτικά σενάρια σχετικά με τη μέση πραγματική ετήσια απόδοση των επενδύσεων του Ταμείου (βλ. Πίνακα 4.1), προκύπτει θετική ετήσια επίδραση στις νέες επενδύσεις έως 1,3% του ΑΕΠ το 2070. Το ΑΕΠ διαμορφώνεται σε επίπεδα από 6,1% έως 7,6% υψηλότερα το 2070, σε σύγκριση με το επίπεδο του ΑΕΠ που θα καταγραφόταν χωρίς τη μεταρρύθμιση. Αντίστοιχα, η απασχόληση το 2070 φτάνει σε επίπεδα μεταξύ 0,35% και 0,47% υψηλότερα από ότι χωρίς την μεταρρύθμιση. Συνυπολογίζοντας όλα τα μεγέθη που επηρεάζουν τα έσοδα και τις δαπάνες του Δημοσίου, το σωρευτικό καθαρό δημοσιονομικό αποτέλεσμα γίνεται θετικό για πρώτη φορά μεταξύ των ετών 2038 και 2041 (Διάγραμμα 4.3 - δεξιά παρουσιάζεται το ίδιο διάγραμμα όπως και αριστερά, αλλά με διαφορετική κλίμακα στον κατακόρυφο άξονα, προκειμένου να αναδειχθούν τα έτη στα οποία επιτυγχάνεται δημοσιονομική ταμειακή εξισορρόπηση - break even).

Διάγραμμα 4.3

Σωρευτική καθαρή δημοσιονομική επίδραση ανά σενάριο πραγματικής απόδοσης, διαφορά από το επίπεδο χωρίς μεταρρύθμιση, € δισεκ., σταθερές τιμές 2019

Πηγή: Εκτιμήσεις IOBE

Πλέον αισιόδοξο και πλέον συντηρητικό σενάριο

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχουν τα σενάρια με τον πλέον αισιόδοξο και τον πλέον συντηρητικό συνδυασμό παραδοχών (σενάρια ΗΗΟ, ΗΗΗ και LLL, βλ. Πίνακα 4.1). Για τα σενάρια αυτά προκύπτει ετήσια επίδραση στις νέες εγχώριες επενδύσεις μεταξύ των €7,7 δισεκ. και €15,5 δισεκ. (0,8% έως 1,6% του ΑΕΠ) το 2070. Υπό αυτά τα σενάρια, το ΑΕΠ διαμορφώνεται σε επίπεδα από 4,5% έως 9,5% υψηλότερα το 2070, σε σύγκριση με το επίπεδο του ΑΕΠ που θα καταγραφόταν χωρίς τη μεταρρύθμιση. Αντίστοιχα η απασχόληση το 2070 φτάνει σε επίπεδα μεταξύ 0,31% και 0,53% υψηλότερα από ότι χωρίς την μεταρρύθμιση. Συνυπολογίζοντας όλα τα μεγέθη που επηρεάζουν τα έσοδα και τις δαπάνες του Δημοσίου, το σωρευτικό καθαρό δημοσιονομικό αποτέλεσμα εμφανίζεται θετικό για πρώτη φορά μεταξύ των ετών 2038 και 2045.

Επάρκεια νέου συστήματος

Η επάρκεια των συντάξεων αφορά τον βαθμό στον οποίο το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης προστατεύει τους ηλικιωμένους από τη φτώχεια και εξασφαλίζει τη διατήρηση ενός σταθερού εισοδήματος, το οποίο είναι κατά το δυνατόν ανάλογο προς αυτό που είχε ο συνταξιούχος στον εργασιακό του βίο. Για κάθε ένα από τα εξεταζόμενα σενάρια μεταρρύθμισης, υπολογίζεται ότι το σύνολο των πληρωμών για επικουρική σύνταξη το 2070 θα είναι μεγαλύτερο σε σύγκριση με τις πληρωμές που θα γίνονταν χωρίς μεταρρύθμιση. Επιπλέον, υπολογίζεται ότι η μέση ετήσια επικουρική σύνταξη θα είναι υψηλότερη από την επικουρική σύνταξη στο παλιό σύστημα για κάθε ένα από τα εξεταζόμενα σενάρια. Δεδομένου ότι το ύψος των επικουρικών συντάξεων που θα καταβάλλονταν με το παλιό σύστημα επικουρικής ασφάλισης είχε ήδη κριθεί επαρκές, δεν προκύπτουν στοιχεία που να αμφισβητούν την επάρκεια των συντάξεων στο νέο σύστημα επικουρικής υπό τις παρούσες παραδοχές.

4.4 Συμπεράσματα

Η υλοποίηση της μεταρρύθμισης του συστήματος επικουρικής ασφάλισης που εισήχθη με τον Νόμο 4826/2021, οδηγεί σε σημαντική ενίσχυση του ΑΕΠ της Ελλάδας, σε σύγκριση με το επίπεδο οικονομικής δραστηριότητας αν δεν είχε υλοποιηθεί η μεταρρύθμιση. Η εν λόγω αύξηση του ΑΕΠ στο σενάριο βάσης φτάνει το 6,55% το 2070. Υπό το αισιόδοξο σενάριο (ΗΗΟ), το ΑΕΠ της χώρας ενισχύεται λόγω της μεταρρύθμισης κατά 9,5% το 2070, σε σύγκριση με το επίπεδο οικονομικής δραστηριότητας εάν δεν υλοποιηθεί η μεταρρύθμιση. Από την ανάλυση ευαισθησίας αναδείχθηκε ότι οι επιδράσεις της μεταρρύθμισης στο ΑΕΠ της χώρας επηρεάζονται σημαντικά από τις εναλλακτικές υποθέσεις για το ύψος της απόδοσης των επενδύσεων του Ταμείου και για το μέρος των πόρων του Ταμείου που τοποθετείται εγχωρίως σε παραγωγικές επενδύσεις, αλλά δεν επηρεάζεται εξίσου σημαντικά από τις εναλλακτικές υποθέσεις για την εθελοντική συμμετοχή στο νέο σύστημα επικουρικής ασφάλισης. Η υλοποίηση της μεταρρύθμισης οδηγεί σε μικρότερης έκτασης αλλά σημαντική ενίσχυση της απασχόλησης στη χώρα, σε σύγκριση με το επίπεδο απασχόλησης αν δεν είχε υλοποιηθεί η μεταρρύθμιση. Στο σενάριο βάσης, η απασχόληση ενισχύεται κατά 0,39% το 2070 λόγω της μεταρρύθμισης, σε σύγκριση με το επίπεδο απασχόλησης αν διατηρούταν το ισχύον σύστημα. Υπό το αισιόδοξο σενάριο, η ενίσχυση της απασχόλησης φτάνει το 0,53% το 2070, σε σύγκριση με τη διατήρηση του ισχύοντος συστήματος.

Η εφαρμογή της μεταρρύθμισης έχει άμεσο δημοσιονομικό κόστος σε ταμειακή βάση, αφού προκαλεί χρηματοδοτικό κενό, καθώς οι εισφορές των ασφαλισμένων με το νέο σύστημα δεν αποτελούν πλέον έσοδο του Δημοσίου. Ωστόσο, μία από τις ευεργετικές συνέπειες της ενίσχυσης της οικονομικής δραστηριότητας, η οποία προκαλείται από την υλοποίηση της μεταρρύθμισης, είναι και η ενίσχυση των φορολογικών εσόδων του Δημοσίου. Είναι εξαιρετικά σημαντικό ότι η εν λόγω ενίσχυση των εσόδων του Δημοσίου σε σύντομο χρονικό ορίζοντα αντισταθμίζει πλήρως, σε πραγματικούς όρους, το ετήσιο δημοσιονομικό κενό που δημιουργεί η μεταρρύθμιση. Τα αυξημένα δημόσια έσοδα, λόγω της ανάπτυξης που προκαλεί η υλοποίηση της μεταρρύθμισης, καλύπτουν πλήρως τις σωρευτικές δημοσιονομικές απώλειες σε πραγματικούς όρους το 2040, υπό το σενάριο βάσης. Υπό το αισιόδοξο σενάριο αυτή η σωρευτική δημοσιονομική εξισορρόπηση επέρχεται δύο έτη νωρίτερα, το 2038.

Επιπλέον, συγκρίνοντας το εκτιμώμενο μέσο επίπεδο των νέων επικουρικών συντάξεων με εκείνο των υφιστάμενων επικουρικών συντάξεων, προκύπτει αναμενόμενη αύξηση του μέσου εισοδήματος του συνταξιούχου σε κάθε ένα από τα εξεταζόμενα σενάρια. Συνεπώς η μεταρρύθμιση δεν επιδεινώνει την επάρκεια των συντάξεων σε σύγκριση με το σενάριο «χωρίς μεταρρύθμιση».

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πίνακας 1: Ρυθμός Μεταβολής του ΑΕΠ

	Ετήσια στοιχεία (%)							
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Αυστρία	0,0	0,7	1,0	2,0	2,4	2,6	1,4	-6,7
Βέλγιο	0,5	1,6	2,0	1,5	1,9	1,5	1,4	-6,3
Βουλγαρία	0,3	1,9	4,0	3,8	3,5	3,1	3,4	-4,2
Γαλλία	0,6	1,0	1,1	1,1	2,3	1,8	1,5	-7,9
Γερμανία	0,4	2,2	1,5	2,2	2,6	1,3	0,6	-4,6
Δανία	0,9	1,6	2,3	3,2	2,8	2,2	2,8	-2,1
Δημοκρατία της Τσεχίας	0,0	2,3	5,4	2,5	5,2	3,2	2,3	-5,8
ΕΕ 27	0,0	1,6	2,3	2,0	2,8	2,1	1,5	-5,9
Ελλάδα	-2,7	0,7	-0,4	-0,5	1,3	1,6	1,9	-9,0
Εσθονία	1,3	3,0	1,8	3,2	5,5	4,4	5,0	-3,0
Ευρωζώνη	-0,2	1,4	2,0	1,9	2,6	1,8	1,3	-6,3
Ιρλανδία	1,2	8,6	25,2	2,0	9,1	8,5	5,6	5,9
Ισπανία	-1,4	1,4	3,8	3,0	3,0	2,4	2,0	-10,8
Ιταλία	-1,8	0,0	0,8	1,3	1,7	0,9	0,3	-8,9
Κροατία	-0,5	-0,1	2,4	3,5	3,1	2,7	2,9	-8,0
Κύπρος	-6,6	-1,8	3,2	6,4	5,2	5,2	3,1	-5,2
Λετονία	2,3	1,1	4,0	2,4	3,3	4,0	2,1	-3,6
Λιθουανία	3,6	3,5	2,0	2,5	4,3	3,9	4,3	-0,1
Λουξεμβούργο	3,7	4,3	4,3	4,6	1,8	3,1	2,3	-1,8
Μάλτα	5,5	7,6	9,6	3,9	8,0	5,2	4,9	-8,3
Ολλανδία	-0,1	1,4	2,0	2,2	2,9	2,4	1,7	-3,8
Ουγγαρία	1,9	4,2	3,8	2,1	4,3	5,4	4,6	-4,7
Πολωνία	1,1	3,4	4,2	3,1	4,8	5,4	4,5	-2,5
Πορτογαλία	-0,9	0,8	1,8	2,0	3,5	2,8	2,2	-8,4
Ρουμανία	3,8	3,6	3,0	4,7	7,3	4,5	4,2	-3,9
Σλοβακία	0,7	2,6	4,8	2,1	3,0	3,8	2,3	-4,4
Σλοβενία	-1,0	2,8	2,2	3,2	4,8	4,4	3,2	-4,2
Σουηδία	1,2	2,7	4,5	2,1	2,6	2,0	1,3	-2,8
Φινλανδία	-0,9	-0,4	0,5	2,8	3,3	1,5	1,1	-2,9

Πίνακας 2: Χρέος Γενικής Κυβέρνησης ως % του ΑΕΠ

	Ετήσια στοιχεία (%)							
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Αυστρία	81,3	84	84,9	82,9	78,3	74	70,4	83,9
Βέλγιο	105,5	107	105,2	104,9	101,7	99,8	98,6	114,1
Βουλγαρία	17,1	27,1	26	29,3	25,3	22,3	20,4	25
Γαλλία	93,4	94,9	95,6	98	98,3	98,1	98,1	115,7
Γερμανία	78,7	75,7	72,1	69,2	65,3	61,9	59,8	69,8
Δανία	44	44,3	39,8	37,2	35,8	33,9	33,2	42,2
Δημοκρατία της Τσεχίας	44,9	42,2	40	36,8	34,7	32,6	30,8	38,1
ΕΕ 27	92,6	92,8	90,9	90	87,8	85,8	84,1	98
Ελλάδα	177,4	178,9	175,9	178,5	176,2	181,2	176,6	205,6
Εσθονία	10,2	10,6	10	10,2	9,3	8,4	8,4	18,2
Ευρωζώνη	86,4	86,6	84,7	84	81,6	79,6	77,8	90,7
Ιρλανδία	119,9	104,4	76,7	73,8	67,7	63,5	58,8	59,5
Ισπανία	95,8	100,7	99,3	99,2	98,6	97,6	95,5	120
Ιταλία	132,5	135,4	135,3	134,8	134,1	134,8	134,8	155,8
Κροατία	81,2	84,7	84,3	80,8	77,8	74,7	73,2	88,7
Κύπρος	104	109,2	107,5	103,4	93,9	100,6	95,5	118,2
Λετονία	40,3	41,6	37,3	40,9	39,3	37,2	36,9	43,5
Λιθουανία	38,7	40,6	42,6	39,7	39,1	33,8	36,3	47,3
Λουξεμβούργο	23,7	22,7	22	20,1	22,3	21	22,1	24,9
Μάλτα	68,4	63,4	58	55,5	50,3	45,6	43,1	54,3
Ολλανδία	67,7	67,8	64,6	61,9	56,9	52,4	48,6	54,5
Ουγγαρία	77,4	76,8	76,2	75,5	72,9	70,2	66,3	80,4
Πολωνία	56	50,8	51,3	54,3	50,6	48,8	46	57,5
Πορτογαλία	131,4	132,9	131,2	131,5	126,1	122	117,7	133,6
Ρουμανία	37,6	39,2	37,8	37,3	35,1	34,7	35,2	47,3
Σλοβακία	54,7	53,5	51,9	52	51,3	49,4	48	60,6
Σλοβενία	70	80,3	82,6	78,7	74,1	70,4	66,1	80,8
Σουηδία	40,4	45,1	43,9	42,2	40,8	38,8	35,1	39,9
Φινλανδία	56,2	59,8	63,6	63,2	61,3	59,6	59,4	69,2

Πίνακας 3: Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης ως % του ΑΕΠ

	Ετήσια στοιχεία (%)							
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Αυστρία	-2	-2,7	-1	-1,5	-0,8	0,2	0,7	-8,9
Βέλγιο	-3,1	-3,1	-2,4	-2,4	-0,7	-0,8	-1,9	-9,4
Βουλγαρία	-0,4	-5,4	-1,7	0,1	1,1	2	2,1	-3,4
Γαλλία	-4,1	-3,9	-3,6	-3,6	-2,9	-2,3	-3	-9,2
Γερμανία	0	0,6	0,9	1,2	1,2	1,9	1,4	-4,2
Δανία	-1,2	1,1	-1,2	0,1	1,8	0,7	3,7	-1,1
Δημοκρατία της Τσεχίας	-1,2	-2,1	-0,6	0,7	1,5	0,9	0,3	-6,2
ΕΕ 27	-2,9	-2,4	-1,9	-1,3	-0,8	-0,4	-0,6	-6,9
Ελλάδα	-13,2	-3,6	-5,6	0,5	0,7	1	1,5	-9,7
Εσθονία	0,2	0,7	0,1	-0,5	-0,8	-0,6	-0,3	-4,9
Ευρωζώνη	-3	-2,5	-2	-1,5	-1	-0,5	-0,6	-7,2
Ιρλανδία	-6,2	-3,6	-2	-0,7	-0,3	0,1	0,4	-5,0
Ισπανία	-7	-5,9	-5,2	-4,3	-3	-2,5	-2,8	-11,0
Ιταλία	-2,9	-3	-2,6	-2,4	-2,4	-2,2	-1,6	-9,5
Κροατία	-5,3	-5,3	-3,3	-1	0,8	0,2	0,4	-7,4
Κύπρος	-5,8	-8,7	-1	0,3	2	-3,7	1,7	-5,7
Λετονία	-1,2	-1,6	-1,4	0,2	-0,8	-0,8	-0,2	-4,5
Λιθουανία	-2,6	-0,6	-0,3	0,2	0,5	0,6	0,3	-7,4
Λουξεμβούργο	0,8	1,3	1,3	1,8	1,3	3,1	2,2	-4,1
Μάλτα	-2,4	-1,7	-1	1	3,3	1,9	0,5	-10,1
Ολλανδία	-2,9	-2,2	-2	0	1,3	1,4	1,7	-4,3
Ουγγαρία	-2,6	-2,8	-2	-1,8	-2,5	-2,1	-2	-8,1
Πολωνία	-4,2	-3,6	-2,6	-2,4	-1,5	-0,2	-0,7	-7,0
Πορτογαλία	-5,1	-7,4	-4,4	-1,9	-3	-0,4	0,2	-5,7
Ρουμανία	-2,1	-1,2	-0,6	-2,6	-2,6	-2,9	-4,3	-9,2
Σλοβακία	-2,9	-3,1	-2,7	-2,5	-1	-1	-1,3	-6,2
Σλοβενία	-14,6	-5,5	-2,8	-1,9	0	0,7	0,5	-8,4
Σουηδία	-1,4	-1,5	0	1	1,4	0,8	0,5	-3,1
Φινλανδία	-2,5	-3	-2,4	-1,7	-0,7	-0,9	-1,1	-5,4

Πίνακας 4: Ποσοστό Πληθυσμού στο Όριο της Φτώχειας ή του Κοινωνικού Αποκλεισμού* (βλ. σελ. 189)

	Ετήσια στοιχεία (%)							
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Αυστρία	18,8	19,2	18,3	18,0	18,1	17,5	16,9	17,5
Βέλγιο	20,8	21,2	21,1	20,9	20,6	20,0	19,5	18,9
Βουλγαρία	48,0	40,1	41,3	40,4	38,9	32,8	32,5	32,1
Γαλλία	18,1	18,5	17,7	18,2	17,0	17,4	17,9	18,2
Γερμανία	20,3	20,6	20,0	19,7	19,0	18,7	17,4	24,0
Δανία	18,3	17,9	17,7	16,8	17,2	17,4	16,3	15,9
Δημοκρατία της Τσεχίας	14,6	14,8	14,0	13,3	12,2	12,2	12,5	11,9
ΕΕ 27	24,6	24,5	23,8	23,7	22,5	21,6	21,1	:
Ελλάδα	35,7	36,0	35,7	35,6	34,8	31,8	30	28,9
Εσθονία	23,5	26,0	24,2	24,4	23,4	24,4	24,3	23,3
Ευρωζώνη	23,1	23,5	23,1	23,1	22,1	21,6	21,1	:
Ιρλανδία	29,9	27,7	26,2	24,4	22,7	21,1	:	:
Ισπανία	27,3	29,2	28,6	27,9	26,6	26,1	25,3	26,4
Ιταλία	28,5	28,3	28,7	30,0	28,9	27,3	:	:
Κροατία	29,9	29,3	29,1	27,9	26,4	24,8	23,3	23,2
Κύπρος	27,8	27,4	28,9	27,7	25,2	23,9	22,3	21,3
Λετονία	35,1	32,7	30,9	28,5	28,2	28,4	27,3	:
Λιθουανία	30,8	27,3	29,3	30,1	29,6	28,3	26,3	24,8
Λουξεμβούργο	19,0	19,0	18,5	19,8	21,5	21,9	20,6	20,9
Μάλτα	24,6	23,9	23,0	20,3	19,3	19,0	20,1	19,0
Ολλανδία	15,9	16,5	16,4	16,7	17,0	16,7	16,5	16,3
Ουγγαρία	34,8	31,8	28,2	26,3	25,6	19,6	18,9	17,8
Πολωνία	25,8	24,7	23,4	21,9	19,5	18,9	18,2	17,3
Πορτογαλία	27,5	27,5	26,6	25,1	23,3	21,6	21,6	19,8
Ρουμανία	41,9	40,3	37,4	38,8	35,7	32,5	31,2	30,4
Σλοβακία	19,8	18,4	18,4	18,1	16,3	16,3	16,4	14,8
Σλοβενία	20,4	20,4	19,2	18,4	17,1	16,2	14,4	15,0
Σουηδία	18,3	18,2	18,6	18,3	17,7	18,0	18,8	17,9
Φινλανδία	16,0	17,3	16,8	16,6	15,7	16,5	15,6	16,0

Πίνακας 5: Πληθωρισμός

	Ετήσια στοιχεία (%)			Ιανουάριος-Αύγουστος			Μεταβολή (%)	
	2018	2019	2020	2019	2020	2021	2021/20	2020/19
Αυστρία	2,1	1,5	1,4	1,6	1,5	2,4	0,9	0,0
Βέλγιο	2,3	1,3	0,4	1,6	0,5	1,7	1,3	-1,2
Βουλγαρία	2,6	2,5	1,2	2,6	1,6	1,6	0,0	-1,0
Γαλλία	2,1	1,3	0,5	1,3	0,8	1,2	0,5	-0,6
Γερμανία	1,9	1,4	0,4	1,5	0,8	2,4	1,5	-0,6
Δανία	0,7	0,7	0,3	0,8	0,3	1,5	1,2	-0,5
Δημοκρατία της Τσεχίας	2,0	2,6	3,3	2,4	3,5	3,0	-0,5	1,0
ΕΕ 27	1,8	1,4	0,7	1,5	0,9	2,0	1,1	-0,6
Ελλάδα	0,8	0,5	-1,3	0,6	-0,8	-0,8	0,0	-1,4
Εσθονία	3,4	2,3	-0,6	2,5	-0,3	2,5	2,8	-2,8
Ευρωζώνη	1,8	1,2	0,3	1,3	0,5	1,7	1,2	-0,8
Ιρλανδία	0,7	0,9	-0,5	0,9	-0,1	1,0	1,1	-1,0
Ισπανία	1,7	0,8	-0,3	1,0	-0,1	1,9	2,0	-1,1
Ιταλία	1,2	0,6	-0,1	0,8	0,1	1,2	1,1	-0,8
Κροατία	1,6	0,8	0,0	0,8	0,1	2,1	1,9	-0,6
Κύπρος	0,8	0,6	-1,1	0,8	-1,0	1,0	2,0	-1,8
Λετονία	2,6	2,7	0,1	3,0	0,4	2,0	1,6	-2,6
Λιθουανία	2,5	2,2	1,1	2,4	1,4	3,3	1,9	-0,9
Λουξεμβούργο	2,0	1,7	0,0	1,9	0,2	2,6	2,3	-1,6
Μάλτα	1,7	1,5	0,8	1,6	1,0	0,4	-0,6	-0,6
Ολλανδία	1,6	2,7	1,1	2,7	1,2	1,8	0,6	-1,4
Ουγγαρία	2,9	3,4	3,4	3,5	3,6	4,7	1,2	0,1
Πολωνία	1,2	2,1	3,7	1,9	3,7	4,5	0,9	1,7
Πορτογαλία	1,2	0,3	-0,1	0,4	0,1	0,3	0,2	-0,3
Ρουμανία	4,1	3,9	2,3	4,0	2,6	3,0	0,5	-1,5
Σλοβακία	2,5	2,8	2,0	2,6	2,3	2,6	0,3	-0,4
Σλοβενία	1,9	1,7	-0,3	1,7	0,0	1,3	1,2	-1,7
Σουηδία	2,0	1,7	0,7	1,8	0,8	1,9	1,1	-1,0
Φινλανδία	1,2	1,1	0,4	1,2	0,5	1,4	1,0	-0,8

Πίνακας 6: Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ (σε μονάδες αγοραστικής δύναμης, ΕΕ-27 =1)

	Ετήσια στοιχεία (%)								
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Αυστρία	1,10	1,11	1,11	1,12	1,13	1,13	1,13	1,14	
Βέλγιο	1,12	1,12	1,11	1,12	1,13	1,13	1,13	1,12	
Βουλγαρία	0,94	0,92	0,94	0,96	0,99	1,01	1,03	1,05	
Γαλλία	1,13	1,13	1,12	1,12	1,12	1,11	1,09	1,09	
Γερμανία	1,07	1,07	1,08	1,08	1,08	1,09	1,10	1,12	
Δανία	10,20	10,23	10,16	10,20	10,03	9,96	9,96	9,88	
Δημοκρατία της Τσεχίας	17,72	17,73	18,00	18,11	18,11	18,23	18,58	18,95	
ΕΕ 27	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	
Ελλάδα	0,88	0,85	0,85	0,85	0,84	0,83	0,83	0,81	
Εσθονία	0,72	0,74	0,75	0,76	0,78	0,80	0,81	0,80	
Ευρωζώνη	1,05	1,05	1,05	1,05	1,05	1,05	1,05	1,06	
Ιρλανδία	1,12	1,14	1,13	1,14	1,16	1,16	1,19	1,17	
Ισπανία	0,94	0,92	0,92	0,93	0,92	0,93	0,94	0,92	
Ιταλία	1,02	1,03	1,03	1,01	1,00	1,00	1,00	0,99	
Κροατία	4,96	4,95	4,89	4,87	4,87	4,90	4,90	4,80	
Κύπρος	0,95	0,95	0,92	0,90	0,90	0,90	0,90	0,91	
Λετονία	0,69	0,69	0,69	0,70	0,71	0,72	0,74	0,72	
Λιθουανία	0,61	0,62	0,62	0,63	0,65	0,66	0,68	0,68	
Λουξεμβούργο	1,24	1,23	1,23	1,23	1,24	1,24	1,26	1,28	
Μάλτα	0,80	0,82	0,83	0,84	0,85	0,86	0,86	0,86	
Ολλανδία	1,11	1,13	1,13	1,15	1,14	1,15	1,17	1,16	
Ουγγαρία	173,26	180,63	184,37	190,13	196,61	203,17	210,42	221,55	
Πολωνία	2,44	2,47	2,46	2,50	2,54	2,58	2,61	2,67	
Πορτογαλία	0,81	0,81	0,81	0,82	0,84	0,85	0,85	0,85	
Ρουμανία	2,23	2,27	2,31	2,30	2,35	2,45	2,53	2,56	
Σλοβακία	0,68	0,68	0,68	0,72	0,74	0,74	0,75	0,79	
Σλοβενία	0,82	0,83	0,83	0,83	0,83	0,84	0,84	0,83	
Σουηδία	11,92	12,18	12,32	12,70	12,76	12,98	13,06	13,12	
Φινλανδία	1,26	1,27	1,26	1,27	1,26	1,26	1,27	1,26	

Πίνακας 7: Μέση Παραγωγικότητα Εργασίας (ευρώ ανά ώρα εργασίας, ΕΕ-27 =100)

	Ετήσια στοιχεία							
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Αυστρία	117,3	116,8	117,3	117,5	116,3	116,5	115,5	114,4
Βέλγιο	130,2	131,2	131,6	130,7	129,7	129,2	129,1	126,3
Βουλγαρία	42,9	44	44,5	45,7	46	47,1	48,6	50,3
Γαλλία	116,8	116,1	115,7	115,3	114,9	115,3	116,7	114,8
Γερμανία	104,3	106,3	105,3	105,9	105,7	105,1	103,6	103,5
Δανία	115,5	115,5	114,9	114,8	116	116,7	116,9	121,9
Δημοκρατία της Τσεχίας	76,8	79,3	79,9	79,9	81,4	83,8	85,3	86,7
ΕΕ 27	100	100	100	100	100	100	100	100
Ελλάδα	87,2	86,4	83,5	81,5	80,6	80,5	78,5	69,7
Εσθονία	73,8	75,4	72,4	73	74,2	76,7	78,7	82,7
Ευρωζώνη	107,5	107,6	107,3	107,2	106,9	106,4	105,7	105
Ιρλανδία	143	146,5	188,6	182,3	187	195,1	196,9	218,4
Ισπανία	103,4	103,3	102,2	101,8	101,5	99,6	98,2	95,7
Ιταλία	109,4	107,7	106,6	108,1	107,4	106,4	104,9	102,8
Κροατία	73,5	70,8	70,7	72	71,9	72,7	72,1	71,1
Κύπρος	86	84	84,9	87,1	85,5	85,3	83,7	82,7
Λετονία	62,6	64,7	64,4	64,8	66,7	68,6	68,7	71,9
Λιθουανία	74,1	74,4	72,8	71,8	75	76	77,5	82,5
Λουξεμβούργο	163,8	169,7	169,6	170,8	166	164,6	162	163,3
Μάλτα	89,7	91,5	95,2	95,9	94,1	94,4	93,5	90,6
Ολλανδία	115,4	113,5	112,8	110,5	110,5	109,8	108	111,6
Ουγγαρία	73,1	71,4	70,9	67,4	67,7	70	71,6	71,4
Πολωνία	74,1	73,8	74,5	74	74,9	76,7	80,1	82
Πορτογαλία	79,9	79	78,3	77,9	75,8	75,1	76,1	74,4
Ρουμανία	56,2	56,7	58,6	63,1	66,1	68,7	72,6	74,6
Σλοβακία	84,1	84,3	83,5	77	75,7	76,2	76,2	75
Σλοβενία	81,1	81,5	80,6	80,8	81,7	82,1	81,9	83,4
Σουηδία	115,9	115,2	116,7	113,4	112,9	111,6	112,2	115,6
Φινλανδία	108,3	107,7	107,6	108,1	109	107,9	106,6	110,5

Πίνακας 8: Ποσοστό Απασχόλησης Ατόμων Ηλικίας 20-64 ετών (*)

	Ετήσια στοιχεία (%)				β' τρίμηνο			Μεταβολή (%)	
	2018	2019	2020	76,9	74,3	74,9	2020/19	2019/18	
Αυστρία	76,2	76,8	75,5	71,0	69,6	70,5	-1,3	0,7	
Βέλγιο	69,7	70,5	70,0	75,7	72,2	72,7	-0,5	0,8	
Βουλγαρία	72,4	75,0	73,4	71,8	70,8	73,3	-1,6	2,6	
Γαλλία	71,3	71,6	71,4	80,5	79,4	79,4	-0,2	0,3	
Γερμανία	79,9	80,7	78,3	78,3	77,4	79,0	0,8	0,8	
Δανία	77,5	78,3	77,8	80,2	79,4	79,2	-0,5	0,8	
Δημοκρατία της Τσεχίας	79,9	80,3	79,7	73,2	71,6	73,0	-0,6	0,4	
ΕΕ 27	72,3	73,1	72,4	61,9	60,5	62,3	-0,7	0,8	
Ελλάδα	59,5	61,2	61,1	79,3	77,3	78,0	-0,1	1,7	
Εσθονία	79,5	80,2	78,8	72,7	70,9	72,4	-1,4	0,7	
Ευρωζώνη	71,9	72,6	71,7	74,8	71,4	74,1	-0,9	0,8	
Ιρλανδία	74,1	75,1	73,4	68,2	63,7	67,4	-1,8	1,0	
Ισπανία	67	68,1	65,7	64,0	62,0	62,7	-2,3	1,0	
Ιταλία	63	63,5	62,6	66,4	67,1	68,3	-1,0	0,6	
Κροατία	65,2	66,7	66,9	76,6	75,2	75,2	0,2	1,5	
Κύπρος	73,9	75,7	75,0	77,2	76,8	75,1	-0,8	1,8	
Λετονία	76,8	77,4	77,0	78,4	76,4	77,0	-0,4	0,5	
Λιθουανία	77,8	78,2	76,7	73,2	71,9	74,5	-1,6	0,4	
Λουξεμβούργο	72,1	72,8	72,1	76,9	76,3	78,0	-0,6	0,7	
Μάλτα	75,5	77,2	77,4	80,1	79,6	82,3	0,6	1,3	
Ολλανδία	79,2	80,2	80,0	75,2	74,0	78,6	-0,2	0,9	
Ουγγαρία	74,4	75,3	75,1	73,1	72,7	75,1	-0,3	0,9	
Πολωνία	72,2	73,0	73,6	76,1	73,5	76,0	0,5	0,9	
Πορτογαλία	75,4	76,2	74,7	71,6	70,4	67,5	-1,5	0,8	
Ρουμανία	69,9	70,9	70,8	73,0	71,7	74,0	-0,2	1,1	
Σλοβακία	72,4	73,4	72,5	77,1	74,9	76,8	-0,9	0,9	
Σλοβενία	75,4	76,5	75,6	82,4	80,7	81,1	-0,9	1,0	
Σουηδία	82,4	82,1	80,8	77,5	75,9	77,4	-1,3	-0,3	
Φινλανδία	76,3	77,2	76,5	76,9	74,3	74,9	-0,8	0,9	

(*) % απασχολούμενων ηλικίας 20-64 ετών στο σύνολο του αντίστοιχου πληθυσμού

Πίνακας 9: Ποσοστό Απασχόλησης Ατόμων Ηλικίας 55-64 ετών(*)

	Ετήσια στοιχεία (%)			β' τρίμηνο			Μεταβολή (%)	
	2018	2019	2020	2018	2019	2020	2020/2019	2019/2018
Αυστρία	54,0	54,5	54,7	54,2	54,2	55,0	0,2	0,5
Βέλγιο	50,3	52,1	53,3	52,3	53,5	54,4	1,2	1,8
Βουλγαρία	60,7	64,4	64,2	65,0	64,0	64,6	-0,2	3,7
Γαλλία	52,3	53,0	53,8	53,1	53,6	55,7	0,7	0,8
Γερμανία	71,4	72,7		72,3	:	71,5		1,3
Δανία	69,2	71,3	71,4	72,1	71,4	71,7	0,1	2,1
Δημοκρατία της Τσεχίας	65,1	66,7	68,2	66,7	68,1	68,4	1,5	1,6
ΕΕ 27	57,8	59,1	59,6	59,1	59,2	60,2	0,5	1,3
Ελλάδα	41,1	43,2	44,6	43,6	43,9	48,4	1,4	2,1
Εσθονία	68,9	72,5	72,0	71,3	69,9	69,0	-0,5	3,5
Ευρωζώνη	58,8	60,0	60,2	60,0	59,8	60,8	0,2	1,3
Ιρλανδία	60,4	61,8	61,8	61,3	61,1	61,2	0,0	1,4
Ισπανία	52,2	53,8	54,7	53,9	53,7	55,4	0,9	1,7
Ιταλία	53,7	54,3	54,2	54,8	54,0	53,5	0,0	0,6
Κροατία	42,8	44,0	45,5	45,0	45,3	48,4	1,5	1,2
Κύπρος	60,9	61,1	61,0	62,4	61,0	62,2	-0,2	0,2
Λετονία	65,4	67,3	68,6	67,0	69,4	68,1	1,2	1,9
Λιθουανία	68,5	68,4	67,6	69,4	66,8	69,4	-0,8	-0,1
Λουξεμβούργο	40,5	43,1	44,0	42,6	43,0	47,7	0,9	2,7
Μάλτα	50,2	51,6	52,9	50,3	52,7	54,7	1,8	0,9
Ολλανδία	67,7	69,7	71,0	69,3	70,7	71,7	1,3	2,0
Ουγγαρία	54,4	56,7	59,6	56,1	58,8	62,2	2,9	2,3
Πολωνία	48,9	49,6	51,8	49,2	50,6	53,8	2,3	0,6
Πορτογαλία	59,2	60,4	60,8	60,3	59,3	63,8	0,4	1,2
Ρουμανία	46,3	47,8	48,5	48,1	48,2	43,6	0,7	1,5
Σλοβακία	54,2	57,0	58,3	57,1	58,1	59,7	1,3	2,8
Σλοβενία	47,0	48,6	50,5	49,7	51,5	55,0	1,8	1,6
Σουηδία	78,0	77,7	77,6	77,9	77,2	76,8	-0,1	-0,3
Φινλανδία	65,4	66,8	67,5	66,6	66,7	68,2	0,7	1,3

(*) % απασχολούμενων ηλικίας 55-64 ετών στο σύνολο του αντίστοιχου πληθυσμού

Πίνακας 10: Μεταβολή της Απασχόλησης (άτομα ηλικίας 15 ετών και άνω)

	Ετήσια στοιχεία (%)			β' τρίμηνο		
	2018	2019	2020	2019	2020	2021
Αυστρία	1,3	0,9	-1,3	0,8	-3,1	0,9
Βέλγιο	2,4	1,5	-0,6	3,1	-1,8	1,4
Βουλγαρία	-0,1	2,2	-3,6	2,8	-5,9	-0,2
Γαλλία	0,8	0,2	-0,6	0,3	-1,8	3,6
Γερμανία	0,4	1,0		1,0	:	:
Δανία	1,5	1,5	-0,9	1,2	-1,7	2,1
Δημοκρατία της Τσεχίας	1,0	0,1	-1,2	0,0	-1,5	-0,8
ΕΕ 27	1,1	0,9	-1,4	0,8	-2,5	1,5
Ελλάδα	1,9	2,0	-1,2	2,3	-3,1	1,6
Εσθονία	0,7	0,6	-2,2	-0,1	-3,7	-0,2
Ευρωζώνη	1,2	1,0	-1,5	1,1	-2,5	1,9
Ιρλανδία	2,6	2,7	-1,5	2,1	-3,9	5,2
Ισπανία	2,6	2,3	-3,1	2,3	-6,2	5,5
Ιταλία	0,6	0,4	-2,0	0,2	-3,6	0,5
Κροατία	1,7	1,2	-1,2	0,0	-0,4	1,1
Κύπρος	5,4	3,5	0,3	3,2	0,3	1,8
Λετονία	1,3	-0,3	-2,1	-0,8	-1,8	-3,9
Λιθουανία	1,4	0,0	-2,0	0,5	-2,5	0,7
Λουξεμβούργο	3,1	3,2	1,0	5,3	-0,2	5,8
Μάλτα	8,1	5,5	2,7	6,8	2,2	2,8
Ολλανδία	2,0	1,7	-0,1	1,9	-0,7	4,8
Ουγγαρία	0,9	0,6	-1,4	0,4	-2,7	4,8
Πολωνία	0,3	-0,2	-0,3	-0,6	-1,5	1,9
Πορτογαλία	2,2	0,8	-2,1	0,6	-3,7	3,2
Ρουμανία	0,2	0,3	-1,6	0,2	-3,2	-6,0
Σλοβακία	1,2	0,4	-2,1	0,6	-2,6	1,4
Σλοβενία	2,0	0,8	-0,5	1,4	-2,4	0,7
Σουηδία	1,6	0,6	-1,5	0,5	-2,2	0,5
Φινλανδία	2,6	0,9	-1,5	0,6	-2,8	2,4

Πίνακας 11: Ποσοστό Ανεργίας - Σύνολο Πληθυσμού

	Ετήσια στοιχεία (%)			Β' τρίμηνο			Μεταβολή (%)	
	2018	2019	2020	2018	2019	2020	2021/20	2020/19
Αυστρία	4,9	4,5	5,4	4,5	5,7	6,5	0,8	1,2
Βέλγιο	6,0	5,4	5,6	5,3	4,9	6,1	1,2	-0,4
Βουλγαρία	5,2	4,2	5,1	4,3	6,0	5,6	-0,4	1,7
Γαλλία	9,0	8,4	8,0	8,1	6,8	7,6	0,8	-1,3
Γερμανία	3,4	3,1	3,8	3,1	3,8	3,6	-0,2	0,7
Δανία	5,1	5,0	5,6	4,7	5,2	4,7	-0,5	0,5
Δημοκρατία της Τσεχίας	2,2	2,0	2,6	1,9	2,4	3,0	0,6	0,5
ΕΕ 27	7,2	6,7	7,1	6,6	6,7	7,2	0,5	0,1
Ελλάδα	19,3	17,3	16,3	16,9	16,7	15,8	-0,9	-0,2
Εσθονία	5,4	4,4	6,8	5,1	7,1	6,9	-0,2	2,0
Ευρωζώνη	8,1	7,5	7,8	7,4	7,3	7,9	0,6	-0,1
Ιρλανδία	5,8	5,0	5,7	5,4	5,1	7,3	2,2	-0,3
Ισπανία	15,3	14,1	15,5	14,0	15,3	15,3	0,0	1,3
Ιταλία	10,6	10,0	9,2	9,8	7,7	9,6	1,9	-2,1
Κροατία	8,5	6,6	7,5	6,1	6,5	8,0	1,5	0,4
Κύπρος	8,4	7,1	7,6	6,5	6,8	8,4	1,6	0,3
Λετονία	7,4	6,3	8,1	6,4	8,6	7,9	-0,7	2,2
Λιθουανία	6,2	6,3	8,5	6,2	8,6	7,4	-1,2	2,4
Λουξεμβούργο	5,6	5,6	6,8	5,3	6,4	5,5	-0,9	1,1
Μάλτα	3,7	3,6	4,3	3,6	4,6	3,5	-1,1	1,0
Ολλανδία	3,8	3,4	3,8	3,3	3,8	4,0	0,2	0,5
Ουγγαρία	3,7	3,4	4,3	3,3	4,6	4,1	-0,5	1,3
Πολωνία	3,9	3,3	3,2	3,2	3,1	3,5	0,4	-0,1
Πορτογαλία	7,1	6,5	6,9	6,3	5,6	6,7	1,1	-0,7
Ρουμανία	4,2	3,9	5,0	3,8	5,4	5,1	-0,3	1,6
Σλοβακία	6,5	5,8	6,7	5,7	6,6	6,9	0,3	0,9
Σλοβενία	5,1	4,5	5,0	4,2	5,2	4,4	-0,8	1,0
Σουηδία	6,4	6,8	8,3	7,1	9,1	9,9	0,8	2,0
Φινλανδία	7,4	6,7	7,8	7,7	8,9	9,0	0,1	1,2

Πίνακας 12: Ποσοστό Ανεργίας στους Άνδρες

	Ετήσια στοιχεία (%)			Β' τρίμηνο			Μεταβολή (%)	
	2018	2019	2020	2019	2020	2021	2021/20	2020/19
Αυστρία	5,0	4,6	5,5	4,5	5,9	6,6	0,7	1,4
Βέλγιο	6,3	5,7	5,7	5,6	5,1	5,9	0,8	-0,5
Βουλγαρία	5,7	4,5	5,4	4,5	6,1	5,6	-0,5	1,6
Γαλλία	9,0	8,5	8,1	8,2	7,2	7,7	0,5	-1,0
Γερμανία	3,8	3,5	4,2	3,4	4,2	4,0	-0,2	0,8
Δανία	4,9	4,8	5,3	4,8	4,7	4,7	0,0	-0,1
Δημοκρατία της Τσεχίας	1,8	1,7	2,2	1,6	2,2	2,4	0,2	0,6
ΕΕ 27	7,0	6,4	6,8	6,4	6,6	6,8	0,2	0,2
Ελλάδα	15,4	14,0	13,6	13,7	14,1	12,4	-1,7	0,4
Εσθονία	5,4	4,1	7,0	4,7	6,8	7,4	0,6	2,1
Ευρωζώνη	7,8	7,2	7,5	7,2	7,2	7,5	0,3	0,0
Ιρλανδία	5,8	5,2	5,6	5,6	5,1	7,4	2,3	-0,5
Ισπανία	13,7	12,5	13,9	12,5	14,1	13,4	-0,7	1,6
Ιταλία	9,8	9,1	8,4	9,1	7,2	8,7	1,5	-1,9
Κροατία	7,7	6,2	7,5	5,3	6,1	7,8	1,7	0,8
Κύπρος	8,1	6,3	7,6	6,4	7,0	7,5	0,5	0,6
Λετονία	8,4	7,2	9,1	8,0	10,2	9,3	-0,9	2,2
Λιθουανία	6,9	7,1	9,3	6,8	9,7	7,7	-2,0	2,9
Λουξεμβούργο	5,3	5,7	6,6	5,3	6,7	5,1	-1,6	1,4
Μάλτα	3,8	3,4	4,2	3,3	4,3	4,0	-0,3	1,0
Ολλανδία	3,7	3,4	3,7	3,3	3,8	4,0	0,2	0,5
Ουγγαρία	3,5	3,4	4,1	3,4	4,4	4,1	-0,3	1,0
Πολωνία	3,9	3,0	3,1	3,2	3,2	3,6	0,4	0,0
Πορτογαλία	6,7	5,9	6,6	5,9	5,6	6,5	0,9	-0,3
Ρουμανία	4,7	4,3	5,3	4,1	5,6	5,2	-0,4	1,5
Σλοβακία	6,1	5,6	6,4	5,7	6,7	7,0	0,3	1,0
Σλοβενία	4,6	4,0	4,4	3,8	4,5	3,5	-1,0	0,7
Σουηδία	6,5	6,7	8,3	7,0	9,1	9,8	0,7	2,1
Φινλανδία	7,4	7,2	8,0	8,2	9,0	9,8	0,8	0,8

Πίνακας 13: Ποσοστό Ανεργίας στις Γυναίκες

	Ετήσια στοιχεία (%)			Β' τρίμηνο			Μεταβολή (%)	
	2018	2019	2020	2019	2020	2021	2021/20	2020/19
Αυστρία	4,7	4,4	5,2	4,4	5,4	6,4	1,0	1,0
Βέλγιο	5,6	4,9	5,4	5,0	4,7	6,3	1,6	-0,3
Βουλγαρία	4,7	3,9	4,8	3,9	5,7	5,6	-0,1	1,8
Γαλλία	9,1	8,4	8,0	7,9	6,4	7,5	1,1	-1,5
Γερμανία	2,9	2,7	3,4	2,8	3,4	3,2	-0,2	0,6
Δανία	5,3	5,3	6,0	4,6	5,7	4,7	-1,0	1,1
Δημοκρατία της Τσεχίας	2,8	2,4	3,0	2,3	2,6	3,7	1,1	0,3
ΕΕ 27	7,5	7,0	7,3	6,9	6,8	7,5	0,7	-0,1
Ελλάδα	24,2	21,5	19,8	20,9	19,9	19,9	0,0	-1,0
Εσθονία	5,3	4,8	6,6	5,5	7,4	6,3	-1,1	1,9
Ευρωζώνη	8,5	7,9	8,1	7,8	7,4	8,3	0,9	-0,4
Ιρλανδία	5,7	4,7	5,7	5,2	5,1	7,2	2,1	-0,1
Ισπανία	17,0	16,0	17,4	15,8	16,7	17,4	0,7	0,9
Ιταλία	11,8	11,1	10,2	10,7	8,4	10,9	2,5	-2,3
Κροατία	9,4	7,2	7,6	7,0	6,9	8,2	1,3	-0,1
Κύπρος	8,8	8,0	7,6	6,7	6,6	9,5	2,9	-0,1
Λετονία	6,4	5,4	7,1	4,7	6,9	6,4	-0,5	2,2
Λιθουανία	5,4	5,5	7,7	5,5	7,4	7,1	-0,3	1,9
Λουξεμβούργο	5,9	5,5	7,0	5,4	5,9	6,0	0,1	0,5
Μάλτα	3,5	4,0	4,4	4,0	5,0	2,8	-2,2	1,0
Ολλανδία	4,0	3,4	4,0	3,3	3,8	4,0	0,2	0,5
Ουγγαρία	4,0	3,5	4,5	3,2	4,9	4,2	-0,7	1,7
Πολωνία	3,9	3,6	3,3	3,3	3,1	3,5	0,4	-0,2
Πορτογαλία	7,5	7,2	7,1	6,7	5,6	7,0	1,4	-1,1
Ρουμανία	3,5	3,4	4,7	3,3	5,1	4,9	-0,2	1,8
Σλοβακία	7,0	6,0	7,1	5,7	6,6	6,9	0,3	0,9
Σλοβενία	5,7	5,0	5,6	4,7	5,9	5,4	-0,5	1,2
Σουηδία	6,2	7,0	8,3	7,2	9,1	10,0	0,9	1,9
Φινλανδία	7,3	6,2	7,5	7,1	8,7	8,1	-0,6	1,6

Πίνακας 14: Ποσοστό Μακροχρόνιας Ανεργίας(*)

	Ετήσια στοιχεία (%)						Μεταβολή (%)	
	2018	2019	2020	2019	2020	2021	2021/20	2020/19
Αυστρία	28,9	25,1	24,5	8,4	11,7	11,6	-0,1	3,3
Βέλγιο	48,7	43,5	41,6	13,6	15,3	18,9	3,6	1,7
Βουλγαρία	58,4	56,6	45	10,7	18,3	15,5	-2,8	7,6
Γαλλία	41,6	40	36,5	19,1	21,0	18,2	-2,8	1,9
Γερμανία	40,9	37,8	29,6	5,4	8,1	7,1	-1,0	2,7
Δανία	19,1	16,4	16,4	8,2	10,8	8,7	-2,1	2,6
Δημοκρατία της Τσεχίας	30,5	30	22,1	5,7	7,2	7,2	0,0	1,5
ΕΕ 27	44,4	41,4	35,4	15,1	17,1	17,4	0,3	2,0
Ελλάδα	70,3	70,1	66,5	33,6	36,0	38,2	2,2	2,4
Εσθονία	24,9	20	17,1	14,1	18,4	19,1	0,7	4,3
Ευρωζώνη	46,4	43,5	37,5	15,7	17,5	17,6	0,1	1,8
Ιρλανδία	36,3	32,1	23,6	15,7	16,6	21,1	4,5	0,9
Ισπανία	41,7	37,8	32,1	33,1	39,6	38,4	-1,2	6,5
Ιταλία	58,1	56	51,5	28,4	24,7	29,3	4,6	-3,7
Κροατία	40,2	35,8	28,1	9,7	19,8	22,7	2,9	10,1
Κύπρος	31,7	29,1	28,1	14,9	17,8	17,0	-0,8	2,9
Λετονία	41,6	38	27,3	15,1	18,2	16,7	-1,5	3,1
Λιθουανία	32,2	30,6	29	10,2	21,1	19,4	-1,7	10,9
Λουξεμβούργο	24,7	22,8	25,5	17,5	23,3	16,2	-7,1	5,8
Μάλτα	48,1	25,1	25,5	9,1	11,1	10,6	-0,5	2,0
Ολλανδία	36,6	30,3	23,2	6,3	9,5	9,3	-0,2	3,2
Ουγγαρία	38,5	31,9	26,2	10,8	14,7	13,3	-1,4	3,9
Πολωνία	26,9	21,6	20	10,4	9,5	13,3	3,8	-0,9
Πορτογαλία	43,7	42,6	33,3	18,1	19,9	23,7	3,8	1,8
Ρουμανία	44,1	42,4	29,9	15,0	15,4	17,6	2,2	0,4
Σλοβακία	61,8	58,2	47,8	14,6	18,5	20,0	1,5	3,9
Σλοβενία	42,9	43	38,8	6,5	15,6	14,2	-1,4	9,1
Σουηδία	17,2	13,7	13,9	23,5	30,0	30,0	0,0	6,5
Φινλανδία	21,8	17,6	15,4	22,5	28,2	23,9	-4,3	5,7

(*) % ανέργων για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο των 12 μηνών στο σύνολο των ανέργων

Πίνακας 15: Ποσοστό ανεργίας στους νέους 15 έως 24 ετών

	Ετήσια στοιχεία (%)			Β' τρίμηνο			Μεταβολή (%)	
	2018	2019	2020	2019	2020	2021	2021/20	2020/19
Αυστρία	9,4	8,5	10,5	8,4	11,7	11,6	-0,1	3,3
Βέλγιο	15,8	14,2	15,3	13,6	15,3	18,9	3,6	1,7
Βουλγαρία	12,7	8,9	14,2	10,7	18,3	15,5	-2,8	7,6
Γαλλία	20,8	19,5	20,2	19,1	21,0	18,2	-2,8	1,9
Γερμανία	6,2	5,8	7,5	5,4	8,1	7,1	-1,0	2,7
Δανία	10,5	10,1	11,6	8,2	10,8	8,7	-2,1	2,6
Δημοκρατία της Τσεχίας	6,7	5,6	8,0	5,7	7,2	7,2	0,0	1,5
ΕΕ 27	16,0	15,0	16,8	15,1	17,1	17,4	0,3	2,0
Ελλάδα	39,9	35,2	35,0	33,6	36,0	38,2	2,2	2,4
Εσθονία	11,8	11,1	17,9	14,1	18,4	19,1	0,7	4,3
Ευρωζώνη	16,8	15,6	17,4	15,7	17,5	17,6	0,1	1,8
Ιρλανδία	13,8	12,5	15,3	15,7	16,6	21,1	4,5	0,9
Ισπανία	34,3	32,5	38,3	33,1	39,6	38,4	-1,2	6,5
Ιταλία	32,2	29,2	29,4	28,4	24,7	29,3	4,6	-3,7
Κροατία	23,7	16,6	21,1	9,7	19,8	22,7	2,9	10,1
Κύπρος	20,2	16,6	18,2	14,9	17,8	17,0	-0,8	2,9
Λετονία	12,2	12,4	14,9	15,1	18,2	16,7	-1,5	3,1
Λιθουανία	11,1	11,9	19,6	10,2	21,1	19,4	-1,7	10,9
Λουξεμβούργο	14,2	17,0	23,2	17,5	23,3	16,2	-7,1	5,8
Μάλτα	9,1	9,3	10,7	9,1	11,1	10,6	-0,5	2,0
Ολλανδία	7,2	6,7	9,1	6,3	9,5	9,3	-0,2	3,2
Ουγγαρία	10,2	11,4	12,8	10,8	14,7	13,3	-1,4	3,9
Πολωνία	11,7	9,9	10,8	10,4	9,5	13,3	3,8	-0,9
Πορτογαλία	20,3	18,3	22,6	18,1	19,9	23,7	3,8	1,8
Ρουμανία	16,2	16,8	17,3	15,0	15,4	17,6	2,2	0,4
Σλοβακία	14,9	16,1	19,3	14,6	18,5	20,0	1,5	3,9
Σλοβενία	8,8	8,1	14,2	6,5	15,6	14,2	-1,4	9,1
Σουηδία	17,4	20,1	23,9	23,5	30,0	30,0	0,0	6,5
Φινλανδία	17,0	17,2	21,4	22,5	28,2	23,9	-4,3	5,7

(*) Για τον ακριβή ορισμό του δείκτη δείτε εδώ:

http://ec.europa.eu/eurostat/ramon/nomenclatures/index.cfm?TargetUrl=DSP_GLOSSARY_NOM_DTL_VIEW&StrNom=CODED2&StrLanguageCode=EN&IntKey=16664385&RdoSearch=BEGIN&TxtSearch=&CboTheme=36940331&IsTer=TERM&IntCurrentPage=4&ter_valid=0

http://ec.europa.eu/eurostat/ramon/nomenclatures/index.cfm?TargetUrl=DSP_GLOSSARY_NOM_DTL_VIEW&StrNom=CODED2&StrLanguageCode=EN&IntKey=27697382&RdoSearch=BEGIN&TxtSearch=&CboTheme=36940331&IsTer=TERM&IntCurrentPage=44&ter_valid=0